

MINNA HAUHIA

Korkeakoulutus sanomalehden
kielipeleissä

Aamulehden lukukausimaksu-uutisoinnin
diskurssianalyttinen tarkastelu
julkisen pedagogiikan näkökulmasta

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
kasvatustieteiden yksikön johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Virta-rakennuksen auditoriossa 109,
Åkerlundinkatu 5, Tampere,
29. päivänä toukokuuta 2015 klo 12.

TAMPEREEN YLIOPISTO

MINNA HAUHIA

Korkeakoulutus sanomalehden
kielipeleissä

Aamulehden lukukausimaksu-uutisoinnin
diskurssianalyttinen tarkastelu
julkisen pedagogiikan näkökulmasta

Acta Universitatis Tamperensis 2047
Tampere University Press
Tampere 2015

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla Tampereen yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti.

Copyright ©2015 Tampere University Press ja tekijä

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Myynti:
verkkokauppa@juvenesprint.fi
<https://verkkokauppa.juvenes.fi>

Acta Universitatis Tamperensis 2047
ISBN 978-951-44-9779-7 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1537
ISBN 978-951-44-9780-3 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://tampub.uta.fi>

ESIPUHE

*Sieltä löytyy hiili
ja kun säiben puhalttaa
se alkaa hehkua ja pian liekki leimahtaa.*

Heikki Salo

En arvannut keväällä 2004, kun osallistuin Tampereen yliopistossa Diskursiiviset käytännöt -teemaseminaariin, millainen liekki tuolla kurssilla leimahtaisi. Eero Suonisen johdolla pääsin tutustumaan diskurssien ihmeelliseen maailmaan ja silmäni avautuivat näkemään kielenkäytössä syntyvien merkitysulottuvuuksien tarkastelun mielekkyyden. Kielenkäytön tulkinnallisuus oli kiehtonut minua jo pitkään, mutta tuo kyseinen kurssi oli se puhallus, joka tarvittiin lopullisen innostuksen syyttämiseksi. Kurssilla syntyneen opinnäytetyön kannustamana käytin diskurssianalyttista lähestymistapaa myös pro gradu -tutkielmassani. Löysin sisäisen ”Hemulini”, joka halusi tutkailla suurennuslasin kanssa sanoja ja niiden käyttöön kätkeytyviä merkityksiä.

Niinpä aloitin jatko-opinnot ja ryhdyin tutkimaan sanomalehden koulutus uutisointia. Jatko-opintojen alkaessa ohjaajani neuvoi minua etenemään opinnoissani ajatuksella ”väitöskirja edellä”. Se on ollut hyvä neuvo. Siitä hetkestä, kun luonnostelin ensimmäiset ajatukset tutkimussuunnitelmasta paperille, ei ole kulunut päivääkään niin, että tämä tutkimus ei olisi jollakin tavalla ollut mielessäni. Olen kulkenut muistikirja matkassa ja kirjannut ylös havaintoja, huomioita ja ajatuksia, joilla olen ajatellut olevan merkitystä jossakin työni vaiheessa. Usein ensimmäinen homma juoksulenkeiltä palattua on ollut raapustaa ylös liikunnan hapettamien aivojen synnyttämät oivallukset. Tutkimuksen fokus ja tarkastelun näkökulma ovat terävöityneet matkan varrella lukuisten oppimisprosessien seurauksena.

Vuonna 2007 aineistoa kerätessäni en kuitenkaan olisi voinut aavistaa, että matka tutkimuksen ja opintojen loppuunsaattamiseksi venyy näinkin pitkäksi. Olinhan suorittanut maisteriopinnot Tampereen yliopistossa kahdessa ja puolessa vuodessa. Toki vuonna 2005 tapahtunutta valmistumista siivittivät aikaisemmat avoimessa yliopistossa suoritetut opinnot. Nopea eteneminen selittyy myös sillä, että sain

opiskella maisteriksi päätoimisesti, joten saatoinkin purkaa kaiken energiani perheen lisäksi opiskeluun.

Väitöskirjan työstäminen onkin ollut hyvin erilainen prosessi. Syitä opintojen hitaaseen etenemiseen on ollut useita. Pian tutkimussuunnitelman jättämisen jälkeen sain työn, joka nielaisi kaiken liikenevän ajan pariin vuodeksi. Uusi innostava työ ja uudenlaiset verkostot vaativat paljon opettelua. Tutkimusprojekti ei tuolloin edennyt juurikaan aineiston keruuta pidemmälle. Samaan aikaan rakensimme myös omakotitalon, joka sekkin vei tunteja vuorokaudesta. Olen tehnyt tutkimustyötäni ilman apurahoja ja oman päivätyön ohessa. Omat ja yliopiston aikataulut eivät myöskään aina ole kulkeneet ihan käsi kädessä ja samassa tahdissa. Väitöskirja omine haasteineen on ollut minulle kuitenkin ennen kaikkea henkireikä, oma juttu, johon olen saanut vapaa-ajalla uppoutua, ja josta olen ammentanut voimaa myös muille elämänalueille.

Matka tähän hetkeen on sisältänyt useita kohtaamisia, jotka ovat omalta osaltaan auttaneet työstämään tutkimusta eteenpäin. Haluankin kiittää niitä henkilöitä, jotka ovat toimineet innoittajinani ja osoittaneet kiinnostusta työhöni sekä antaneet arvokkaita kommentteja matkan varrella.

Ensin haluan kiittää jo edellä mainitsemani yliopistonlehtori Eero Suonista kiipinän syyttämisenstä. Sydämellinen kiitos myös graduohjaajalleni dosentti Sanna Vehviläiselle, joka asiantuntemuksellaan, innostavuudellaan ja omalla esimerkillään on kannustanut minua tutkimuksen tekoon.

Ohjaajieni panos on luonnollisesti ollut työn muotoutumisen, etenemisen ja loppuunsaattamisen kannalta ensiarvoisen tärkeä. Yliopistonlehtori Jari Eskola on ohjannut työtäni sopivasti vaatien, kannustaen ja rohkaisten. Jari on ohjaajana opiskelijoiden tukena ja käytettävissä on esimerkillistä. Kiitos Jari, että olen saanut asiantuntijuutesi kautta uutta näkökulmaa työhöni. Toista ohjaajaani, professori Juha Suorantaa, haluan kiittää ennen kaikkea silmiäni avaamisesta ja toisin ajattelemisen ja tekemisen mahdollisuuden näkemisestä. Olen kiitollinen, että olen työni eri vaiheissa saanut hyödyntää asiantuntijuuttasi, joka hakee vertaistaan.

Kiitän lämpimästi myös professori Risto Kuneliusta ja professori Pertti Alasuutaria, jotka ovat tutkimusprosessin alkuvaiheessa antaneet arvokkaita kommentteja tutkimusasetelmaa ja aineiston tarkastelua koskien. Osoitan kiitokseni myös dosentti Taina Saariselle väitöskirjan käsikirjoitusta koskevista asiantuntevista huomioista ja kommentteista. Professori Mikko Lehtosta kiitän poikkeuksellisen huolellisesta paneutumisesta työhöni. Olen kiitollinen kielenhuollollisista huomioistasi sekä työn viimeistelyn kannalta oleellisen tärkeistä kommentteistasi. Kiitän mielenkiinnon

osoittamisesta työtäni kohtaan sekä silmiä avaavasta istunnostamme, jossa opin itsestäni kirjoittajana ehkä enemmän kuin koskaan.

Lämmin kiitos myös jatko-opiskelijoista koostuvalle ”kotiryhmällemme”, joka on kokoontunut säännöllisiin tapaamisiin ja toiminut minulle terapeuttisena vertaistukena. Tutkimusaiheemme, -menetelmämme ja aikataulumme ovat olleet rikastuttavan erilaiset.

Yliopistonlehtori Johanna Annalaa haluan kiittää esimerkkinä innostavasta opettajuudesta ja yliopistonlehtori Timo Keski-Petäjää Tutkimusprosessin hallinta tohtoriopinnoissa -kurssista, joka oli riemastuttava ja voimaannuttava vaiheessa, jolloin tutkimuksen eteenpäin työstäminen tuntui erityisen haastavalta. Kiitos myös Heli Vehmakselle ja Minna Elomaa-Krapulle vertaistuesta matkan varrella sekä Riku Haapaniemelle käänösavusta.

Nimeltä kiittämättä jäävät vielä lukuisat samoille kursseille vuosien varrella osallistuneet henkilöt, joiden kanssa olemme Alakuppilassa kahvikupin ääressä puna-roineet opiskelun ja tutkimuksen tekemisen iloja ja suruja. Noita kohtaamisia ja keskusteluita jään kaipaamaan. Kiitos teille jokaiselle, jotka olette matkalleni osuneet.

Lopuksi haluan sydämestäni kiittää perhettäni, jonka tuki on sittenkin ollut kaikkein korvaamattominta. Veera, Matias ja Roosa, te olette varttuneet tämän tutkimuksen rinnalla nuoriksi aikuisiksi. Matkan varrella te olette sopivasti tempaisseet äipän irti kirjapinoista ja tarjonneet arjen yläpuolelle nostattavia elämyksiä urheilu-, musiikki- ja teatteriharrastustenne kautta. Kiitos puolisoni Petteri, että olet antanut minun uppoutua suuresti rakastamaani väitöskirjatyöhön. Sinä et ole epäillyt etkä vaatinut tai kertaakaan kyseenlaistanut tekemiseni mielekkyyttä. Sinä olet kaikkina hetkinä ollut tuki, turva, järki, ymmärrys ja rakkaus.

Perheemme omintakeinen huumori on antanut energiaa sumuisimpinakin hetkinä ja auttanut näkemään, mikä lopulta on tärkeää. Meidän perheessä se on jalkapallo.

Omistan tämän väitöskirjan äidilleni Annelille ja isälleni Pentille, jotka ovat näinä vuosina tukeneet minua ja perhettämme niin monin tavoin, sekä edesmenneelle Elli-mummulle, jolla ei aikanaan ollut mahdollisuutta toteuttaa omia opiskeluhaikeuksiaan.

Ikaalisissa keväturingon lämmössä 15.3.2015

Minna Hauhia

TIIVISTELMÄ

Keväällä 2007 elettiin koulutuspoliittisesti merkittävien ratkaisujen aikaa. Tuolloin hallitusohjelman tuella mahdollistettiin muun muassa rajattu lukukausimaksukokeilu EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten pitkälle tulevaisuuteen suuntaa antava kysymys koulutuksen maksullisuudesta tuotiin julki maakunnallisessa Aamulehdessä koulutuspoliittisesti merkittävällä hetkellä. Lähestymistapa tutkimuksessa on sosiaalisesta konstruktio- nismista ponnistava kriittinen diskurssianalyysi. Lukukausimaksu-uutisointia tarkas- tellaan kielenkäytön ja kielenkäytön seurauksellisuuden näkökulmasta. Uutisaineis- ton analyysikehyksessä yhdistyvät Pierre Bourdieun kenttäteoria ja Norman Fair- cloughin kolmitasoinen kriittisen diskurssianalyysin malli.

Tutkimuksen teoreettinen väitekehys nojaa Jürgen Habermasin tulkintoihin jul- kisuudesta ja julkisen sfäärin rakentumisesta sekä julkisen pedagogiikan käsitteen- määrittelyyn, jonka mukaan julkinen pedagogiikka voidaan nähdä julkisen maailman pedagogiikkana, pedagogiikkana julkisessa tilassa sekä pedagogiikkana julkista toi- mijuutta varten. (ks. Rantala & Ripatti-Torniainen 2013.) Tutkimusaineiston muo- dostavat vuonna 2007 Aamulehdessä julkaistut lukukausimaksuja koskeneet uutiset ja kirjoitukset, mielipidekirjoitukset mukaan lukien. Tutkimusta ohjaavat pääkysy- mykset ovat: 1) Miten koulutuspoliittisesti merkittävästä lukukausimaksuasiasta uutisoidaan Aamulehdessä vuonna 2007? ja 2) Millaisia tulkinnallisia mahdollisuuksia Aamulehden lukukausimaksu-uutisointi tarjoaa julkisen pedagogiikan näkökul- masta?

Lukukausimaksuja koskeva uutisointi on tulkittavissa koulutuksen, koulutuspo- liittisen kentän ja elinkeinoelämän kentän väliseksi kielipeliksi. Utustekstien voi- daan nähdä syntyvän kieleen ja kielenkäyttöön sisältyvien merkitysneuvottelujen tuloksena. Analyysi kiteyttää uusliberalistisesta ideologiasta ponnistavien diskurssi- en hallitsevuuden korkeakoulutuksesta puhuttaessa. *Huolidiskurssilla* perustellaan muutostarvetta, *talousdiskurssi* tarjoaa sanaston, jolla koulutuksesta tulee uskottavasti puhua, ja *kilpailukykydiskurssilla* sanellaan koulutuksen päämäärät. Lehdessä luon- nollistunut ja kyseenalaistamaton markkinapuhe jättää huomiotta suomalaiseen korkeakoulutukseen aikaisemmin vahvasti liitetyt arvot ja tasavertaisuuden periaat- teet. Utusteksteissä korkeakoulutuksesta kirjoitetaan yksilotteisesti ja kyseenalais-

tamattomasti vain talouselämän näkökulmasta. Koulutuksen tärkeimmäksi tehtäväksi määritellään kansainvälisten markkinoiden palvelijana toimiminen.

Yhden uutiskertomuksen analysointi kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksestä nostaa esiin kysymyksen uutisoinnin merkityksestä ja vastuusta paitsi perinteisenä tiedonvälittäjänä myös julkisena kasvattajana. Journalismin ja sanomalehden näkeminen oppimisympäristönä merkitsee myös toimittajan työn ja toimituksellisten käytäntöjen arviointia uudelleen: kasvatusvastuun ja siihen liittyvien velvollisuuksien tunnistamista sekä myös julkisen pedagogiikan kautta avautuvan toisin tekemisen ja näkemisen mahdollisuutta. Yleisölle rakennettujen mediaesitysten lisäksi painetulla sanomalehdellä on tärkeä tehtävä osallistaa ja kutsua eri asiayhteyksien ympärille rakentuvia julkisoja sekä tarjota näille pääsy journalistiselle kentälle moniulotteisen keskustelun mahdollistamiseksi ja päätöksenteon tueksi. Puhetapojen muutoksella on vaikutusta käytäntöihin lainsäädäntöä myöten. Kielenkäyttö on merkitysvälitteistä. Ei siis ole yhdentekevää miten asioista kerrotaan. Yhteiskunnallisena pedagogina toimiminen merkitseekin journalistisen kentän erityistä herkkyyttä reflektoida kielenkäyttöä, julkisuudessa ja julkisessa tilassa esiintyviä diskursseja, sekä kykyä tehdä näkyväksi puhetapojen resurssina toimivia ideologioita yhteyksiä.

Asiasanat: kriittinen diskurssianalyysi, diskurssi, kenttäteoria, julkisuus, julkinen pedagogiikka, julkiso, lukukausimaksut, koulutuspolitiikka

ABSTRACT

Spring 2007 was a time of significant decisions in terms of Finnish educational policy. Changes in policy in the new government programme allowed for educational institutes to experiment with tuition fees for students from outside the EU or the EEA. This study examines how the issue of tuition fees was presented in the local newspaper *Aamulehti* during these times of educational upheaval, as the discussion on this subject would be very indicative of future educational policy. This study approaches this question from the framework of critical discourse analysis based on social constructionism. News reports on tuition fees are examined from the point of view of language use and its consequences. The analytical framework combines Pierre Bourdieu's field theory with Norman Fairclough's three-dimensional framework for critical discourse analysis.

The theoretical framework of this study builds on Jürgen Habermas's views on publicity and the development of the public sphere in addition to the definition of public pedagogy as being comprised of three sectors: pedagogy of the public world, pedagogy in the public space, and pedagogy for public action (cf. Rantala & Ripatti-Tornianinen 2013). News articles and other writings, including opinion pieces, on the subject of tuition fees published in *Aamulehti* in 2007 form the material for this study. The two major questions being considered are: 1) how was the educational hot topic of tuition fees covered in *Aamulehti* in 2007, and 2) what analytical possibilities does this news coverage offer from the point of view of public pedagogy?

The news coverage on tuition fees can be interpreted as a linguistic game played between the fields of education, educational policy, and economic life. These news texts can be seen to be the result of the meaning negotiations ingrained in language and language use. The analysis in this study encapsulates how discourses based on neo-liberalistic ideology control the discussion concerning higher education. *Discourse of fear* justifies the need for change, *discourse of economics* offers the terminology with which education should be credibly discussed, and *discourse of competitiveness* dictates the goals of education. This marketing speech disregards the basic values and principles of equality that are strongly associated with Finnish higher education, and it has become so naturalized in *Aamulehti* it goes completely unchallenged.

The news reports view and discuss higher education solely and unquestioningly from an economic point of view. Serving the international market is seen to be education's most important mission.

The analysis of individual news stories within the framework of critical discourse analysis highlights the importance of news reporting both as a traditional communication medium and as a public educator and reveals the responsibilities it has in these roles. When journalism and newspapers are seen as a learning environment, editorial policies and the duties of the reporter need to be re-evaluated. Journalists must recognize the responsibilities they have as public educators and be open to the possibilities of saying and doing things differently that public pedagogy offers. The printed newspaper not only presents its audience with periodic media presentations but also invites and engages publics to form around different contexts. Newspapers allow these publics to enter the journalistic field, participate in multi-dimensional discussion and aid decision-making. Changes in the ways subjects are discussed have concrete effects in everyday life, reaching even as far as legislation and government policy. Language use conveys meanings, and therefore the ways issues are related to the public cannot be insignificant. As a societal educationalist, the journalistic field must be especially sensitive to reflect on language use and discourses in the public and the public space, and be able to make explicit the ideological connections that act as resources for manners of speech.

Keywords: critical discourse analysis, discourse, field theory, publicity, public pedagogics, public, tuition fees, educational policy

Sisällysluettelo

1	Johdanto: Lukukausimaksukysymys osana koulutuspoliittista kehityskulkua	13
1.1	Tutkimuksen konteksti	15
1.2	Markkinaideologia haastaa hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet.....	17
1.3	Korkeakoulutuksesta liiketoimintaa?	24
1.4	Kohti koulutusvientä ja maksullista koulutusta	32
2	Tutkimuksen teoreettinen ja metodologinen viitekehys	38
2.1	Sanomalehden julkisuus, julkinen kenttä ja julkinen pedagogiikka	39
2.1.1	Yleisön puhuttelusta julkisojen muodostamiseen.....	45
2.1.2	Sanomalehti julkisen pedagogiikan harjoittajana.....	51
2.1.3	Bourdieun kentät kielipelien näyttämöinä.....	59
2.2	Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi tutkimuksellisenä näkökulmana	63
2.3	Analyysikehys	69
3	Aamulehden journalistinen kenttä ja diskursiiviset käytännöt	72
3.1	Lukukausimaksu-uutisoinnin valikoituminen tutkimusaineistoksi	74
3.2	Uutisoinnin monikerroksinen konteksti	76
3.3	Lukukausimaksut – koulutuspoliittinen tarina	87
3.3.1	Lukukausimaksutarina uutispuheen sisällöllisenä kontekstina.....	88
3.3.2	Lukukausimaksu-uutisoinnin rakentuminen Aamulehdessä.....	96
4	Lukukausimaksu-uutisointi kenttien kamppailuna.....	112
4.1	Koulutuspoliittinen kenttä avaa keskustelun.....	116
4.2	Elinkeinoelämä taustavaikuttajana	119
4.3	Koulutuksen kenttä myötäilee	127
5	Utistekstin hegemoniset diskurssit korkeakoulutuksen merkityksellistäjinä	132
5.1	Huolidiskurssi perustelee muutostarpeen	137

5.2	Talousdiskurssi asemoi koulutuksen osaksi markkinoita	143
5.3	Kilpailukykydiskurssi sanelee koulutuksen päämäärät.....	147
5.4	Mielipidekirjoitusten vaihtoehtoiset diskurssit.....	152
6	Journalismi kasvattajana?.....	161
6.1	Journalismi keskustelun mahdollistajana?.....	164
6.2	Sanomalehti oppimisympäristönä, haasteita ja mahdollisuuksia	166
7	Tutkimustulokset ja päätelmiä.....	177
	Liite 1	192

1 Johdanto: Lukukausimaksukysymys osana koulutuspoliittista kehityskulkua

Vuosi 2007 voidaan nähdä ajankohdaksi, jolloin oltiin korkeakoulupoliittisen murroksen kynnyksellä. Tuolloin mahdollistettiin konkreettisesti hallitusohjelman tuella korkeakoulutuksen kentällä sittemmin tapahtunut kehitys. Keväällä 2007 julkisuudessa nousi erityisesti esille kysymys koulutuksen maksullisuudesta. Tutkimukseni fokuksessa on tarkastella tämän koulutuspoliittisesti tärkeän kysymyksen esiintuloa sanomalehdessä hetkellä, jolloin tehtiin merkittävät korkeakoulutuksen tulevaisuutta koskevat ratkaisut. Avaan Aamulehden lukukausimaksu-uutisoinnin kautta korkeakoulutuksen diskursiivista rakentumista julkisessa keskustelussa ja pohdin uutispuheen sisältämien merkitysneuvottelujen seurauksia.

Tarkastelen tutkimuksessa sitä, miten koulutuspoliittisesti merkittävä ja pitkälle tulevaisuuteen suuntaa antava linjaus tuotiin julki maakunnallisessa *Aamulehdessä*. Miten globaalit juuret omaava kysymys asettui lokaalille tasolle ja glokaaliksi kysymykseksi sanomalehden sivuilla? Lähestymistapa tässä tutkimuksessa on sosiaalisesta konstruktionismista ponnistava kriittinen diskurssianalyysi. Tarkastelen lukukausimaksu-uutisointia kielenkäytön ja kielenkäytön seurauksellisuuden näkökulmasta. Tutkimusaineiston muodostavat vuonna 2007 *Aamulehdessä* julkaistut lukukausimaksuja koskeneet uutiset ja kirjoitukset, mielipidekirjoitukset mukaan lukien. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten korkeakoulutusta merkityksellistetään *Aamulehden* uutispuheessa ja millainen rooli lukukausimaksuilla on korkeakoulutuksen merkityksellistäjänä. Analysoin myös sitä, ketkä osallistuvat tällä julkisella foorumilla korkeakoulutuksen tehtävien ja aseman määrittelyyn ja millaisia toimijuuksia lehden uutisoinnissa rakentuu. Lopuksi tarkastelen lukukausimaksu-uutisointia julkisen pedagogikan näkökulmasta ja pohdin journalismin sekä yksittäisen sanomalehden roolia ja mahdollisuuksia toimia yhteiskunnallisina pedagogeinea.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. *Miten koulutuspoliittisesti merkittävästä lukukausimaksuasiasta uutisoidaan Aamulehdessä vuonna 2007?*

2. *Millaisia tulkinnallisia mahdollisuuksia Aamulehden lukukausimaksu-uutisointi tarjoaa julkisen pedagogiikan näkökulmasta?*

Luvussa 2 erittelen tarkemmin tutkimuksen teoreettis-metodologisen viitekehksen. Tarkastelen aineistoa Pierre Bourdieun kenttäteoriaa ja Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin tasoja yhdistävästä analyysikehyksestä. Analysoin tutkimuksessa uutistekstien, uutisoinnin diskursiivisten käytäntöjen ja uutisointiin vaikuttavien sosiokulttuuristen suhteiden välistä yhteyttä. Sosiokulttuuristen suhteiden peilaaminen tapahtuu Bourdieun kenttäteoriaan nojaten. Tulkintani mukaan Aamulehden sivuilla vuonna 2007 julkaistu lukukausimaksu-uutisointi näyttäytyy elinkeinoelämän, koulutuspolitiikan ja korkeakoulutuksen kenttien väliseksi kielipeliksi. Diskursiivisten käytäntöjen tasolla hahmottelen sanomalehden toimituksellisia käytäntöjä sekä sanomalehden uutisgenren ja journalistisen kentän roolia uutisoinnin kokonaisuudessa. Uutistekstin analyysi puolestaan avaa uutispuheessa hegemonisen aseman saavia diskursseja ja yleisölle tarjoutuvaa puhuttelua. Analyysin ja jatkopohdintojen punaisena lankana on ajatus sanomalehdestä kasvatuksellisena toimijana ja julkisen pedagogiikan harjoittajana.

Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana toimii Jürgen Habermasin (2004) määritelmä julkisuudesta. Habermasille julkinen sfääri tarkoittaa tilaa, jossa mahdollistuu julkinen keskustelu, neuvottelu asioista, päätösten tekeminen ja kollektiivisen mielipiteen muodostus. Julkisuuden käsitteessä on kyse myös tasavertaisuuden ja avoimuuden periaatteesta. Vaikka malli on nähtävissä eräänlaiseksi julkisuuden toteutumisen ideaaliksi, tarjoaa se kuitenkin käyttökelpoiset kriteerit, joilla arvioida ja ymmärtää yksittäistä sanomalehteä julkisuuden tilana ja journalistisia käytäntöjä julkisen toiminnan mahdollistajana. Tästä julkisuuden määritelmästä kumpuaa myös julkisen pedagogiikan käsite, joka tässä tutkimuksessa yhdistää yhteiskunnallisesti merkittävän koulutuspoliittisen kysymyksen kasvatukselliseen ja viestinnälliseen kontekstiin. Tulkintani mukaan Aamulehden rooli yhteiskunnallisena pedagogina tarkoittaa ennen kaikkea sanomalehden näkemistä oppimisympäristöksi ja kaikille avoimeksi julkiseksi tilaksi, journalismin merkityksen arvioimista julkisen maailman toimijana sekä pohdintaa journalismin ja yksittäisen sanomalehden mahdollisuuksista ja edellytyksistä julkisuuteen kasvattajina (vrt. Rantala & Ripatti-Torniainen 2013).

Tässä tutkimuksessa tulee yhden julkisen aineiston valossa näkyväksi miten korkeakoulutusta määritellään uutisteksteissä varsin yksiulotteisesti ja kyseenalaistamattomasti vain talouselämän näkökulmasta ja kielenkäytössä rakentuvien abstraktien kansainvälisten markkinoiden palvelijana. Lehdessä yliopistolaitoksen asemaa ja

tehtäviä pääsevät määrittelemään vain harvat. Opiskelijan roolina on täyttää tehtävänsä koneistossa ja kantaa vastuunsa globaalin kilpailukyvyyn saavuttamisessa. Uutisaineiston ja virallisten raporttien välittämä viesti on, että vain rahalla saa laatua ja vain maksavalla asiakkaalla on oikeus vaatia laadukasta koulutusta.

Lukukausimaksu-uutisointia hallitseva markkinoitunut puhetapa on nähtävissä osana uusliberalistista diskurssia. Uusliberalismi on globaalistumisen tapaan käsite, jolla on pyritty eri konteksteissa selittämään mitä erilaisimpia asioita. Uusliberalismin vaikutukset koulutuspolitiikkaan ja koulutukselle asetettuihin tavoitteisiin ovat ilmeiset. Uusliberalistinen aatesuunta tulee erityisen näkyväksi kielenkäytössä, sanastoissa ja sanomisen tavoissa, joilla koulutuksesta nykyään julkisuudessa puhutaan. Journalismin voi nähdä toimivan tämän ideologian vahvistajana, kun se toistaa markkinoitunutta puhetapaa kriitikittömästi uutisjutuissaan. Julkisen pedagogiikan näkökulmasta journalismin ja yksittäisen sanomalehden tulisi kyetä tarkastelemaan kielenkäyttöön piiloutuvia merkityspotentiaaleja ja haastamaan luonnollistuneet itsestään selviltä näyttävät puhumisen tavat. Journalismin tarkastelu julkisen pedagogiikan muotona nostaa esiin kriittisten medialukutaitojen merkityksen lisäksi myös tarpeen arvioida toimituksellisia käytäntöjä entistä tarkemmin kasvatuksellisen vastuun sekä oppimis- ja sivistymisprosessien edistämisen näkökulmasta.

1.1 Tutkimuksen konteksti

Maksullinen koulutus on erityisen merkittävä koulutuspoliittinen kysymys, joka kytkeytyy laajasti niin korkeakoulutuksen arvoihin, tehtäviin ja tavoitteisiin kuin koko hyvinvointiyhteiskuntamme ja sitä ohjanneen tasa-arvoperiaatteen tulevaisuuteen. Tästä syystä tutkimukseni aineistoksi rajautuivat nimenomaan lukukausimaksukysymystä koskeneet uutisjutut, mielipidetekstit ja kirjoitukset. Tutkimuksen lähtökohtaisena tavoitteena oli selvittää, miten korkeakoulutuksesta ja lukukausimaksuista kirjoitetaan sanomalehdessä ja millaisia merkitysneuvotteluja uutisteksteissä käydään. Sanomalehden valikoituminen tutkimusaineiston lähteeksi esimerkiksi verkkokeskusteluiden sijaan perustuu sanomalehden Suomessa varsin hyvin säilyneeseen asemaan luotettuna tiedonvälittäjänä. Suomalaiset ovat sähköisen median suosion kasvusta huolimatta edelleen sitoutuneita painettujen aikakausi- ja sanoma-

lehtien lukijoita. Syksyllä 2013 julkaistun Kansallisen mediatutkimuksen mukaan 75 prosenttia eli kolme neljästä suomalaisesta ostaa, tilaa tai harkitsee tilaavansa painetun sanomalehden. Painettujen lehtien lukijamäärät ovatkin pysyneet varsin tasaisina, vaikka lehtiä luetaan yhä enemmän myös digitaalisessa muodossa. (Kansallinen Mediatutkimus 2013.) Painetun sanomalehden merkitys tiedottajana yhteiskunnallisista ja kansainvälisistä asioista sekä tärkeiden taustatietojen tarjoajana on korostunut verkkouutisoinnin keskittyessä nopeaan reaaliaikaiseen tiedonvälitykseen ja pintapuolisiin uutiskatsauksiin. Tästä syystä tämän tutkimuksen fokuksessa on tutkia nimenomaan sanomalehden koulutusuutisointia ja uutisten diskursiivista rakentumista sanomalehden sivuilla.

Tutkimuskohteen analyysi nojaa Pietilän & Sondermannin (1994) käsitteeseen *sanomalehden yhteiskunta*. Sanomalehti on ikään kuin tiivistelmä yhteiskunnasta, sen instituutioista ja tapahtumista. Lehti jäsentää sivuillaan ympäröivää maailmaa ja nostamalla esiin asioita tarjoilee myös puheenaiheita ja rakentaa ilmiöitä. Lehti myös arvottaa aiheiden tärkeyttä tekemillään valinnoilla. Näin toimiessaan journalismin voi nähdä harjoittavan julkista pedagogiikkaa, kansalaisten kasvatustoimintaa (ks. Rantala & Ripatti-Torniainen 2013, 7; Suoranta 2006; Sandlin, Schultz & Burdick 2010, 2).

Vuonna 2007 elettiin koulutuspoliittista murrosvaihetta, ja paine yliopistolaitoksen rakenteelliseen muutokseen oli suuri. Vanhasen toisen kauden hallitusohjelma tarjosi mahdollisuuden paitsi uuden yliopistolain laatimiselle myös rajatun lukukausimaksukokeilun käynnistämiseksi. Seurasin maakunnallisesti merkittävän tiedonvälittäjän asemassa olevan Aamulehden koulutusuutisointia vuoden 2007 ajan. Koulutuksesta kirjoitettiin lehdessä lähes päivittäin, ja ylivoimaisesti eniten koulutusta koskevat uutisjutut käsittelivät korkeakoulutuksen kysymyksiä (79 kpl, ks. liite 1). Korkeakoulutusuutisoinnista erottui kolme varsin huolestuneita sävyjä sisältänyttä teemaa: tarve karsia ammattikorkeakouluverkostoa, tarve muodostaa uusi huippuyliopisto sekä kysymys lukukausimaksuista. Hallitusohjelman linjausten kanssa liki yhtä aikaa julkaistiin myös uutiskynnyksen ylittänyt Elinkeinoelämän valtuuskunnan analyysi *Suomen yliopistojen kestävä rahoituspolja* (Raivio 2007), jossa näkyvästi vaadittiin lukukausimaksuja myös suomalaisille yliopisto-opiskelijoille. Analyysin kirjoittaja oli Helsingin yliopiston tuolloinen kansleri Kari Raivio, joka on aktiivisesti toiminut julkisen lukukausimaksukeskustelun promootorina. Ajoittain tunteikas keskustelu maksujen puolesta ja niitä vastaan on julkisuudessa näyttäytynyt nimenomaan Raivion ja opiskelijajärjestöjen väliseksi kiistaksi. Maksullisen koulutuksen esiintulo Aamulehdessä liittyi näin jo reilu parikymmentä vuotta jatkuneeseen julkisten puheenvuorojen sarjaan. Lukukausimaksukysymyksen käsittely Aamuleh-

dessä sisälsi tarinallisia piirteitä, joten se oli tulkittavissa myös yhdeksi kertomukseksi isossa lukukausimaksutarinassa.

Aamulehden sivuilla rakentuvan lukukausimaksunarratiivin kontekstin ymmärtämiseksi on syytä tarkastella aikaisempaa lukukausimaksuista käytyä keskustelua ja sen vaihteita. Seuraavassa hahmotan lukukausimaksukeskustelun etenemistä sekä suomalaisen yhteiskunnan ja korkeakoulutuksen nykytilaa ja siihen johtanutta kehitystä.

1.2 Markkinaideologia haastaa hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tulokset ja saavutukset tunnustetaan, mutta kyseisen yhteiskuntamallin ylläpitoa on syytetty kalliiksi. Tämä on johtanut laajaan yhteiskunnallisten instituutioiden järjestelyyn uudelleen. Pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa aiemmin ylevästi kuvastaneet tavoitteet – tasa-arvoisuus, oikeudenmukaisuus ja turvallisuus – eivät enää ole poliittisten diskurssien kohteena. Puhe on sen sijaan kääntynyt valtion holhouksen vähentämiseen, liian kalliiseen yhteiskuntamalliin, julkisten palvelujen karsimiseen, yksityistämiseen ja tehostamiseen. Julkisen vallan toimintamalleja johdetaan yrityseltä, ja valtion laitoksia on alettu tarkastella eräänlaisina yrityksinä, joilta myös odotetaan yrityksenomaista käyttäytymistä. Tässä kehityskulussa myös valtio voidaan mieltää yritykseksi, joka kilpailee maailmanmarkkinoilla muiden kansakuntien kanssa. (Hilpelä 2001, 139–140.)

Käytännössä kyse on ollut uusliberalistisesta politiikasta, joka on johtanut valtion ja kuntien hallinnon yksityistämiseen ja ulkoistamiseen. Pyrkimyksenä on ollut muuttaa sekä kuntien että valtion toimintaa mahdollisimman paljon yksityisten markkinoiden kaltaiseksi. Vaikka uusliberalismi on ollut ennen kaikkea talousoppi, se on ulottanut lonkeronsa koskemaan koko yhteiskuntaa. Markkinataloudesta on tullut markkinayhteiskunta. (Patomäki 2007, 11–12; Poropudas & Mäkinen 2001, 11–12.) Julkisuudessa on painotettu, että ainoa tapa säilyttää laajamittaiset hyvinvointipalvelut ja tulonsiirrot on huolehtia Suomen kilpailukyvästä. Kilpailukyvyn nimissä on vaadittu nopeita uusliberalistisen ideologian mukaisia uudistuksia. (ks. Patomäki 2007, 88.) Perinteiseen pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin nojaava

kansallinen politiikka on hyvää vauhtia kulkenut kohti rajoitettua hyvinvointipolitiikkaa, kun maksuttomia palveluja on karsittu ja julkista sektoria on ajettu alas. Samalla on siirrytty kohti riisuttua koulutuspolitiikkaa, jonka keskiössä on ajatus koulutuksen eriytymisestä asiakaskunnan tarpeiden ja ostokyvyn mukaan (Rinne 2005, 219–221). Kasvun ja ihmisenä kehittymisen aatteet ovat väistyneet taloudellisen kilpailun värittämän todellisuuden tieltä. Tässä kehityskulussa oppimisen tehtävänä on ennen kaikkea johtaa osaamiseen ja menestymiseen kansainvälisessä kilpailussa. Taloudelliset voimat määrittelevät niin koulutuksen rakenteita, lähtökohtia, tavoitteita kuin ehtoja. (Leinonen 2003, 20.)

Edellä kuvattu kehityskulku osoittaa, että kansallista koulutuspolitiikkaa ei enää tehdä puhtaasti kansallisista tarpeista ja lähtökohdista. Kansainvälinen ohjaus, uusliberalistiset ihanteet ja markkinoiden kaikkivoipaisuus ohjaavat koulutuspoliittista päätöksentekoa. Julkisuudessa ei kuitenkaan ole kovin näkyvästi koettu huolta tämältyypisestä kehityksestä saati kyseenalaistettu meneillään olevaa trendiä. Kuten Patomäki (2007, 11) ja Suoranta (2007, 168) toteavat, on mielenkiintoista, että Suomessa juuri kukaan ei tunnustaudu uusliberalistiksi, mutta siitä huolimatta Suomea on uudistettu Ronald Reaganin ja Margaret Thatcherin oppien mukaisesti 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Valtaväestö on uskonut hyvinvointivaltioon ja sen periaatteisiin, mutta kehitys on johtanut kansainvälisen uusliberalisoitumisen myötä markkinaoppien kuuliaiseen omaksumiseen. Hämmästyttävää onkin, että vaikka aatesuunnalla ei juuri ole ollut julkisia kannattajia, on uusliberalistinen hallinta läpäissyt liki kaikki elämän alat ilman perusteellisia keskusteluja tai arvopohdintoja. Apple (2005, 209) viittaa samaan asiaan todetessaan, että julkisuudessa käyty keskustelu koulutuksesta, sen tavoitteista ja tehtävistä on ollut ideologisesti ja diskursiivisesti varsin yksiulotteista ja rajoitunutta. (Apple 2005, 209). Koulutusta tarkastellaan ja arvotetaan julkisissa puheenvuoroissa pääsääntöisesti vain markkinoiden ehdoilla ja näkökulmasta.

Suomi on maa, jossa pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin mukaisesti julkisella sektorilla ja valtiolla on ollut keskeinen yhteiskunnallinen rooli. Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan olennaisina piirteinä voidaan pitää universalismia sekä tasa-arvon ja valtiollisuuden periaatteita. Universalismi on merkinnyt käytännössä kansalaisten solidaarisuutta sekä sitä, että sosiaaliset etuudet, oikeudet ja palvelut ovat kaikkien ulottuvilla varallisuudesta, iästä tai sukupuolesta riippumatta ja järjestelmä rahoitetaan verotuksen kautta. Tasa-arvolla on puolestaan tarkoitettu kansalaisten yhdenveroista kohtelemista. Asuinpaikka, tulotaso taikka sukupuoli eivät saa toimia ihmistä erottelevina tekijöinä. Eri puolueiden tavoitteena on ollut kaventaa alueellisia ja muita yhteiskunnallisia eroja. Valtiollisuus on tarkoittanut valtion ja yhteis-

kunnan näkemistä ikään kuin saman kokonaisuuden eri osiksi, ei niinkään toisilleen vastakkaisiksi voimiksi. Käytännössä valtiollisuus on näkynyt isoimpien yhteiskunnallisten reformien toteuttamisena julkisen sektorin kautta. Valtio ja kunnat ovat olleetkin tärkeässä roolissa koulutus- ja sosiaalipalveluiden tuottajina. (Jokinen & Saaristo 2006, 125–126.) Koulutuksella on ollut erityisen suuri merkitys inhimillisen, sosiaalisen ja kulttuurisen edistyksen mahdollistajana. Kaikille yhteinen ja samantasoinen peruskoulutus on kasvattanut väestön tiedollista ja taidollista pääomaa, mutta koulutus on ollut edellytyksenä myös taloudelliselle kasvulle ja yhteiskunnan modernisoitumiskehitykselle. (Antikainen, Rinne & Koski 2013, 150.)

2000-luvulle tultaessa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteissa ja käytännöissä on kuitenkin tapahtunut selkeä muutos, kun monilla sektoreilla on siirrytty julkishallinnon resurssiohjauksesta markkinaohjaukseen. Käytännössä tämä on tarkoittanut ohjausjärjestelmää, jossa kilpailulainsäädännöllä on keskeinen asema. Valtion hallinnon tai kuntien osana olleita laitoksia on liikelaitoistettu, yhtiöitetty ja yksityistetty, ja valtion keskushallitukset ovat muuttuneet kehittämiskeskuksiksi, jotka tuottavat erilaisia kehittämis-, arviointi- ja tietopalveluita. (Alasuutari 2004, 3.) Myös käsitykset koulutuksen asemasta ja tehtävistä yhteiskunnassa ovat järkkymässä 1990- ja 2000-lukujen taitteessa tapahtuneiden taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten muutosten seurauksena (Antikainen, Rinne & Koski 2013, 150).

Alasuutari (1996, 135–154) on tarkastellut näitä kulttuuris-yhteiskunnallisia muutoksia sekä niihin liittyvää julkista keskustelua ja havainnut sodanjälkeisessä Suomessa kolme erilaista puheavaruutta, jotka ovat määrittäneet keskustelua suomalaisesta yhteiskunnasta ja hyvinvointivaltiosta. 1940–1950-luvuilla julkisissa kannanotoissa viitattiin vahvasti moraalisiin periaatteisiin erilaisten väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Tasavertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden vaatimukset kohdistettiin usein yksittäisiin virkamiehiin, kun etujärjestöillä ja puolueilla ei ollut vielä sellaista kontrolloivaa asemaa, jonka ne saivat myöhemmin. Moraalitalouden ajasta siirryttiin suunnittelutalouden aikaan, kun tieteellisen yhteiskuntasuunnittelun diskurssi yleistyi 1960-luvun loppupuolelta lähtien. Suunnitteluideologia merkitsi kaikin puolin professionaalistumista ja huomion suuntaamista yhteiskunnan oireiden lievittämisen sijaan ongelmiin, niiden ratkaisemiseen ja ehkäisemiseen. Suunnittelutalouden malliin kuului vahva ammatillinen erikoistuminen ja ammatti-identiteettien muodostuminen. Suunnittelutalouden aikaan uskottiin, että huolellisella kokonaisvaltaisella suunnittelulla ja keskitetyllä organisoinnilla yhteiskuntaa voi organisoida siten, että se toimii myös yksilön kannalta oikeudenmukaisesti ja parhaalla mahdollisella tavalla. Yksilöiden etuja ajateltiin tarvelähtöisesti. 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tapahtui siirtyminen kilpailutalouden vaiheeseen, jonka myötä valtion ja kun-

tien hallinnossa ja julkisin varoin toteutetuissa palveluissa toimintaa alkoivat ohjata kilpailuttaminen ja tulosvastuuajattelu.

Muutos suunnitteluloudesta kilpailulouuteen ei tapahtunut yksiselitteisesti, mutta puhetapojen muutosta tarkastelemalla on havaittavissa, että kansainvälisistä keskusteluista välittyi Suomeen julkisia puhumisen tapoja, kuten kuntien ja valtion hallinnon ja näiden palveluksessa olevien henkilöiden toiminnan arviointi, jotka siirtyivät nopeasti lainsäädännön perusteluihin. Lainsäädännön muuttumisen myötä myös institutionaaliset käytännöt muuttuivat. Julkisessa puheessa alkoi korostua asiakkaan ja tavallisen kansalaisen näkökulma, ja samalla kritiikkiä kohdistettiin virkavaltaisuutta ja jäykkää byrokratiaa kohtaan. Kansainväliset vaikutteet ohjasivat Suomessa tapahtunutta kehitystä, jolla oli vaikutuksensa niin instituutioihin, organisaatorisiin rakenteisiin kuin eri väestöryhmien käytäntöihin. Merkillepantavaa oli, että lainsäädännön kautta ohjatut muutokset tapahtuivat varsin jouhevasti ilman suurta vastustusta. (Alasuutari 2004, 8.)

Alasuutarin havainnot puhetapojen muutoksesta ja näiden muutosten vaikutuksista ilmentävät globaalin uusliberalistisen kehityksen saapumista Suomeen. Myös kansallisten koulutuspoliittisten ratkaisujen ja koulutuspuheen voi nähdä olevan sidoksissa tähän kansainväliseen kehitykseen. Tapahtuneita koulutuspoliittisia muutoksia ja tehtyjä ratkaisuja on perusteltu globalistumisella. Globalistumisen käsitteeseen kytkeytyvät ideologiset ja sosiaalisen todellisuuden tulkinnalliset ulottuvuudet ovat puolestaan muovanneet koulutuspolitiikan diskursseja ja yleisiä koulutuksesta puhumisen tapoja sekä samalla vaikuttaneet siihen, miten ymmärrämme mahdollisuutemme toimia tässä viitekehyksessä. (Rizvi & Lingard 2010, 22–23.)

Uusliberalistinen ajattelu rantautui Suomeen rahoitusmarkkinoiden vapautumisen myötä 1980-luvulla. Angloamerikkalaiset juuret omaava ideologia näyttäytyi ympäri maailmaa pyrkimyksinä purkaa sekä rakentaa uudelleen valtiollista koulutusta. Tämän kehityskulun keskeisiä teemoja olivat kouluautonomia, vanhempien vallanvapaus, yksityistäminen, hajauttaminen, managerialismi, taloudellinen rationalisointi, tulosjohtaminen sekä arvioinnin korostaminen. Valtio haluttiin sivuuttaa koulutusta ohjaavana ja säätelevänä tekijänä ja samalla markkinavoimat toivotettiin tervetulleeksi koulutuksen kentälle. Oikeistolaisen poliittisen ilmapiirin myötä globalistumisen mukanaan tuomat kehityspiirteet ja poliittinen kielenkäyttö omaksuttiin Suomessa lähes sellaisinaan. Ylikansallisista yhteyksistä alkunsa saanut koulutuspoliittinen kehityskulku perusteltiin koulutuksen käytännöissä toimiville välttämättömyytenä ja hyveenä. Koulutuksen kentällä alettiin korostaa yhä enemmän tulosvastuullisuutta, ja tuloksia tavoiteltiin jatkuvien arviointien, kilpailuttamisen, managerialismin ja markkinaoppien avulla. Massoitunut yliopisto haluttiin kytkeä

osaksi elinkeinoelämää ja kilpailukykyä parantavaa koneistoa. Koulutuspolitiikkaa leimasi ”nopeammin, tehokkaammin, tuloksellisemmin” -ajattelu. Yliopistojen yhteiskunnallisen aseman muutoksesta kertovat myös yliopistojen tehtävää koskevassa keskustelussa käytetyt uudenlaiset luonnehdinnat kuten yritysyliopisto, palveluyliopisto ja McDonald’s-yliopisto. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 101–103; Kivinen, Rinne & Ketonen 1993; Rinne 2005.)

Uusliberalistinen ajattelu juurtui koulutuksen kentälle kyseenalaistamattomana ideologiana varsin äänettömästi ja ristiriidattomasti. Tätä kehitystä selittävät varemmin ja keskustan valtakaudella vallinneen meritokraattisen koulutusideologian tuottamat pettymykset. Saavutuksiin perustunut koulutuspelejä ei näyttäytynytkään todellisuudessa niin reiluksi kuin oli ajateltu. Tilannetta pahensi vielä valtava taloudellinen taantuma ja nuorisotyöttömyys. Uusi suuntaus korosti siirtymistä meritokratiasta kohti vanhempainvallan ideologiaa. Vanhempainvoimat ja varallisuus alkoivat painaa koulutuskysymyksissä enemmän kuin yksilön kyvyt tai pyrkimykset. Aiemmat tasavertaiset koulutusmahdollisuudet vanhempainvoimasta riippumatta olivat joidenkin tulkintojen mukaan heikentäneet yleistä koulutustasoa, ja koulutuksellisen tasa-arvon periaatteen katsottiin muutenkin uuden aatesuunnan myötä rajoittavan ihmiselle ja sosiaaliselle kanssakäymiselle luonnollista kilpailuviettiä sekä estävän kyvykkäimpien ja lahjakkaimpien nousemista esiin tasapäistetyistä massasta. Markkinoitumiskehityksen myötä henkilökohtaiset motiivit ja yksilöllisen hyödyn tavoittelu ovatkin nousseet merkittävään asemaan. (Antikainen ym. 2006, 136–137; Poropudas & Volanen 2003, 37–39; Rinne 2005, 221–222.)

Uusliberalistisen markkinayhteiskunnan periaatteisiin kuuluva yksilönvapaus tarkoittaa, että yksilö tietää itse parhaiten, mikä hänelle on hyväksi. Kouluttautuminen nähdään näin itsensä toteuttamiseksi ja investoinniksi Minä Oy:n tulevaisuuteen. (Poropudas & Mäkinen 2001, 12.) Individualismia painottava uusliberalistinen koulutuspolitiikka korostaa yksilöllistä menestystä ja yksilön valinnan vapauden merkitystä. Suoranta kuitenkin toteaa, että tässä uusliberalistisessa uskomusjärjestelmässä yksilö ei sinänsä ole omana itsenään arvokas, vaan yksilön arvo näyttäytyy enemmänkin määrämuotoisena, vaihdettavana, vertailtavana ja mitattavana tavarana (Suoranta 2003, 35). Uusliberalismi korostaa myös yksilön vastuuta omien mahdollisuuksiensa toteuttamisessa. Tasa-arvo merkitsee siten mahdollisuutta toteuttaa omia tavoitteitaan yksilöllisesti. Kun ennen korostettiin tasavertaisen koulutusmahdollisuuksien tarjoamista kaikille, on painopiste uusliberalismin myötä siirtynyt yhteiskunnallisten rakenteiden sijaan yksilöllisten kykyjen ja lahjakkuuksien korostamiseen. Uusliberalistinen koulutuspolitiikka on johtanut kansallisen koulutuspoli-

tiikan hajautumiseen, jonka seurauksena politikointia harjoitetaan alueittain, kunta- ja koulukohtaisesti. (Volanen 2001, 183.)

Marginson toteaa, että monissa maissa on omaksuttu ajatus opiskelijoista valintoja tekevinä asiakkaina. Tällaisessa ajatusmallissa koulutuksen tavoitteena on tyytyväinen asiakas, ei niinkään koulutettu yksilö. Tätä uusliberalismiin kytkeytyvää ja individualismia korostavaa näkemystä tulisi muuttaa. Korkeakoulutus tulisi nähdä uuden luomisenä niin oman itsen, yhteiskunnan kuin globaalillakin tasolla. Jos korkeakoulutusta tarkastellaan itsensä kehittämisenä, se mahdollistaa samalla toisenlaisen suhtautumisen opiskelijoihin. Opiskelijat voidaan nähdä samassa viitekehyksessä kuin globaalit ja yhteiskunnalliset kehitystehtävät. (Marginson 2012, 24, 37–38.)

Uusliberalismin edustamat aatteet tulivat Suomeen erilaisten järjestöjen kautta. Näitä olivat esimerkiksi OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ja Euroopan unioni. Kansainväliset vaikutukset ovat siten olleet oleellisella tavalla muovaamassa kansallista koulutuspolitiikkaamme. (Patomäki 2007, 11.) Vaikka kansalliset koulutuspoliittiset päätökset tehdään itsenäisesti ilman kansainvälisiä pakotteita, maat seuraavat toistensa kehitystä tarkkaan. Kansainvälisillä yhteistyö- ja keskustelufoorumeilla päästään mukaan eri puolilla maailmaa käytävään koulutuspoliittiseen keskusteluun. Näillä yhteyksillä on epäilemättä vaikutuksensa myös kansallisten toimintalinjojen muotoutumiseen. Esimerkiksi OECD:n ja EU:n analyysit ja suositukset johtavat käytännössä yhteiseen politiikkaan. (Laukkanen & Ollikainen 2001, 33.)

Kansainvälisten poliittisten strategioiden juurtuminen osaksi kansallista koulutuspolitiikkaa ja koulutuksen käytäntöjä, arvoja ja asenteita ei ole ongelmatonta. Korkeakoulutuksen rakenteelliset olosuhteet, resurssien puute, hierarkkiset ja epädemokraattiset valtasuhteet tai voimakas uudistusten vastustus erityisesti akateemisen henkilöstön keskuudessa vaikuttavat siihen, millaisten prosessien seurauksena ja millaisella aikataululla kansainväliset suuntaukset kansallisesti omaksutaan. Viranomaisten näkökulmasta muutosta ei tapahdu, jos sitä ei ikään kuin aseteta ylhäältä päin. Strategian toteuttaminen käytännössä vaatii kuitenkin yhteistyötä ja yhteistä näkemystä linjausten hyödyllisyydestä ja kannattavuudesta. Tosiasia kuitenkin on, että pysyminen mukana kansainvälisessä kehityksessä ja toimiminen kansainvälisillä koulutuksen markkinoilla käytännössä edellyttää kansainvälisten linjausten omaksumista. (Wodak & Fairclough 2010, 36.)

Yksi merkittävimmistä suunnannäyttäjistä Euroopassa on ollut niin sanottu Bolognan prosessi, joka käynnistyi Bolognan julistuksen myötä vuonna 1998. Bolognan prosessin tavoitteena on ollut luoda yhtenäinen eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä sekä lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kil-

pailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosin verrattuna. Näihin tavoitteisiin on pyritty yhdenmukaistamalla Euroopan korkeakoulujen tutkintorakenteita, lisäämällä opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta ja parantamalla heidän siirtymistään työmarkkinoille sekä ottamalla käyttöön opintojen mitoitussjärjestelmä ja laadunarviointi. Tämän lisäksi Suomessa on tähdätty myös opiskelijoiden valmistumisaikojen lyhentämiseen. Näkyvimpiä tuloksia Suomessa on Bolognan prosessin myötä tapahtunut suomalaisen korkeakoulutuksen tutkintorakenteen uudistuminen kaksiportaiseksi vuonna 2005. Myös yliopistouudistuksen voidaan nähdä ilmentävän Bolognan prosessin ydintavoitteita. (OKM 2012a; Siekkinen & Rautopuro 2012, 17; Välijärvi 2008, 53–54.)

Marginson toteaa, että globalistuminen ja uusliberalismi eivät ole edenneet kaikissa kansallisissa järjestelmissä samaa tahtia tai samalla voimakkuudella. Pohjoismaissa julkiset arvot ja julkinen rahoitus ovat säilyttäneet vahvemman aseman kuin muualla. On myös huomattava, että mikään maa ei ole siirtynyt täysimittaiseen koulutuskapitalismiin eikä mikään valtiovalta ole asettanut tutkimusta tyystin kaupalliselle perustalle. Suomi lukeutuu niihin maihin, joissa uusliberalistisen liiketoimintamallin vaikutus on ollut lievempi kuin esimerkiksi Englannissa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa, osissa Itä-Eurooppaa, Chilessä ja Kiinan Hongkongissa. (Marginson 2012, 23–24.)

Yhä avoimemmassa ja integroituneemmassa maailmassa kilpailusta on tullut keskeinen tekijä myös korkeakoulutuksen kentällä. Vaikka kilpailukyvyistä puhutaan maailmanlaajuisena trendinä, voidaan kuitenkin todeta, että kilpailua painottavien strategioiden toteutumisessa on huomattavia kansallisia, alueellisia ja korkeakoulujen välisiä eroja. (Portnoi, Bagley & Rust 2010, 3–4.) Esimerkiksi Australiassa ja Isossa-Britanniassa lähdettiin 1980-luvulla korkeakoulutuksessa radikaalisti toteutamaan kilpailuun perustuvia strategioita. Manner-Euroopassa kehitys oli huomattavasti hitaampaa, ja strategioissa painotettiin pitkään enemmänkin yhteistyön, vaihdon ja avunannon periaatteita. Kun Euroopassa on vähitellen alettu korostaa kilpailun merkitystä ja markkinoida koulutusohjelmia muun muassa kehittyviin maihin, on Australiassa painopiste puolestaan siirtynyt erilaisen yhteistyön muotojen kehittämiseen. (de Wit & Adams 2010, 219, 231.)

Uusliberalismin vaikutukset Suomessa ovat toki ilmeiset, mutta uusliberalistiset opit eivät ole missään vaiheessa täysin korvanneet hyvinvointivaltiopolitiikkaa. Kehitys on edennyt yhteiskunnan eri sektoreilla epätasaisesti ja eri aikaan. Monia muita hitaamman kehityksen yksi selitys on, että uusliberalismi tuli Suomeen myöhemmin kuin useisiin OECD-maihin. Lisäksi Suomessa poliittiset päättäjät ovat suhtautuneet uusliberalismin oppeihin varauksella ja aatesuunta on nähty vahvim-

min teknologisenä kehityssuuntana. Valtiolla ja julkisella sektorilla on ollut keskeinen asema, vaikka poliittista päätöksentekoa ovat yhä enemmän ohjanneet markkinoiden vaatimukset. Voitaneen sanoa, että Suomessa on ollut nähtävissä ideologista monikerroksisuutta. (Ahlqvist & Moisio 2014, 22; Moisio 2012.)

Moisio toteaa, että valtiomuutos tapahtui Suomessa 1990-luvun alkupuolella valtion taloudellisen laman myötävaikutuksesta. Laman syyt tulkittiin keskitetyn, melko suljetun, vapaata kilpailua kahlitsevan ja vanhentuneen valtion syyksi. Lammasta selviäminen vaati valtion radikaalia uudistamista. Vaaditusta uudistumisesta huolimatta pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on Suomessa pitänyt pintansa yhteiskunnallisena arvona ja poliittisen hallinnan välineenä. Suomeen on syntynyt vahva yhtenäisvaltiokulttuuri, joka on hidastanut kaikkein radikaaleimpia kilpailukyvyyn nimissä perusteltuja muutospyrkimyksiä. Suomessa taloudelliseen kilpailukykyyn perustuva poliittinen hallinta näyttääkin etenevän pienten ja samaan suuntaan vaikuttavien reformien sarjana. Moisio mukaan Suomen tilallinen rakenne tulee kuitenkin muuttumaan ja markkinavetoinen kehittämisspolitiikka asettaa yksittäiset kunnat, alueet ja yksilöt entistä enemmän vastuuseen valtion kilpailukykyyn tuottamisesta. Valtio avataan maailmalle ja kansalaiset liitetään osaksi kuvitteellisia globaaleja verkostoja. Metaforalla ”avautuminen” tarkoitetaan eriytyvän kehityksen tukemista, kansainvälisten investoijien oletettuihin vaateisiin vastaamista, kilpailuun perustuvan kulttuurin vahvistamista sekä uudenlaisen globaalisti ajattelevan ja luovan kansalaisen tuottamista. Moisio toteaa, että erilaisista maailman kehitystä kuvaavista skenaarioista huolimatta aluepolitiikka ei kuitenkaan tule häviämään. Markkinavetoisella kehittämisen aikakaudella aktiivisen aluepolitiikan merkitys näyttää päinvastoin korostuvan. (Moisio 2012, 22–25, 321.)

1.3 Korkeakoulutuksesta liiketoimintaa?

Edellä kuvattu markkinaideologian tiukentunut ote koulutuspolitiikasta on kasvattanut painetta korkeakoulujärjestelmämme rakenteelliseen muutokseen ja uusiin koulutuspoliittisiin linjauksiin. Slaughter & Rhoades (2004) ovat kehittäneet teoriaa akateemisesta kapitalismista. He toteavat, että yliopistojen toiminta yrittäjämäistyä, jolloin myös akateeminen osaaminen voidaan tuotteistaa. Uusi tutkimustieto ei

tällöin näyttäyty enää vain yleishyödykkeeksi vaan tuotteeksi, joka voidaan kaupallisesti hyödyntää. Akateeminen kapitalismi ei tarkoita, että yliopistot olisivat ulkopuolisten voimien vietävissä, vaan eri toimijat (laitokset, opiskelijat, hallinto, akateemiset asiantuntijat) voivat yhdessä hyödyntää käytettävissä olevia resursseja ja luoda erilaisia toiminta- ja tiedon tuottamisen tapoja. Yliopistojen on tarpeen etsiä uudenlaisia rahoituskanavia ja luoda verkostoja yliopistojen ulkopuolelle sekä julkiselle että yksityiselle sektorille. (Slaughter & Rhoades 2004, 11.)

Valtionhallinnon ote yliopistolaitoksesta on höltynyt. Yleisen markkinoitumiskehityksen myötä yliopistojen asema on yhä enemmän riippuvainen ulkopuolisesta taloudellisesta tuesta. Yliopistoja suunnataan kansainvälisille koulutusmarkkinoille, ja maksullinen koulutus vilahtelee korkeakoulukeskusteluissa tuon tuostakin. Voitanee sanoa, että korkeakoulutuksen näkeminen liiketoiminnaksi uhkaa vakavasti muuttaa koko korkeakoulutuksen ydintehtävää. Koulutuspolitiikassa tulisikin tehdä ratkaisu sen suhteen, halutaanko koulutus Suomessa tulevaisuudessa nähdä oikeudeksi vai etuoikeudeksi (Vanhanen 2013, 36).

Slaughter & Rhoades kuitenkin muistuttavat, että vaikka markkinadiskurssi on dominoivassa asemassa puhuttaessa akateemisesta kapitalismista ja yrittäjämäisesti toimivasta yliopistosta, on valtiolla kuitenkin vahva rooli resurssien jakajana ja uudenlaisen toimintamallin mahdollistajana. Akateeminen kapitalismi ei tarkoita sitä, että yliopistoista tulisi yrityksiä, vaan ne säilyvät edelleen voittoa tuottamattomina ja yleishyödyllisinä organisaatioina, jotka kuitenkin toimivat myös vapailla markkinoilla. Kyse ei ole yliopistojen yksityistämisestä vaan julkisen tilan uudelleen määrittelystä. Akateemisen kapitalismin toteuttaminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Yliopistot joutuvat toiminnassaan määrittämään uudelleen julkisen, voittoa tuottavan ja voittoa tuottamattoman toiminnan rajat. Uudenlainen ajattelumalli ja talouselämään integroituminen vaikuttavat vääjäämättä myös akateemisen työn luonteeseen. (Slaughter & Rhoades 2004, 306, 333.)

Uusliberalistisen ideologian vaikutukset näkyvät erityisesti uuden yliopistolain painotuksissa sekä kansainvälistymistä ja globaalia kilpailukykyä koskevissa vaatimuksissa. Suomalainen korkeakoulutus ja koulutus ylipäättään ovat nojanneet vahvasti pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskuntamallin luomaan arvopohjaan. Suomalaisen korkeakoulutuksen arvostamat periaatteet ovat olleet laaja ja alueellisesti kattava korkeakouluverkosto, tasavertainen sisäänpääsy ja korkeakoulujen muodollinen yhdenvertaisuus (Koivula, Rinne & Niukko 2009, 25). Tasavertaisten koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille ikään, sukupuoleen, asuinpaikkaan taikka varallisuuteen katsomatta on ollut koulutuspoliittisesti pyhä periaate. Yliopisto onkin kirkon ja sotaväen ohella ollut vanhimpia asemansa säilyttäneitä instituutioita

länsimaisessa kulttuurissa. Vaikka ihmiskunnan elinolosuhteet, yhteiskunnat ylipääntään ja käsitykset maailmankaikkeudesta ovat muuttuneet historian saatossa, on yliopistoilla kuitenkin ollut merkittävä asema kehityksen suunnannäyttäjänä edustamansa ainutkertaisuuden ja erityisyyden vuoksi. Yliopistot ovat toteuttaneet perustehtävänsä ja pitäytyneet tässä roolissa. Yliopistojen toiminnan peruseriaatteena on ollut harjoittaa vapaata, riippumatonta ja kriittistä tutkimusta sekä antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta. Valtionhallinnon taholta tätä periaatetta on kunnioitettu, vaikka yliopistojen pääasialliset tehtävät olisivatkin aika ajoin olleet kriittisen tarkastelun kohteena. (Virtanen 2002, 9.)

Tällä hetkellä näyttää kuitenkin siltä, että yliopistojen tehtävää ja asemaa yhteiskunnassa ohjaavat periaatteet ovat joutuneet entistä kovemmin haastetuiksi. Yliopistolaki määrittää edelleen yliopistojen tehtäväksi vapaan tutkimuksen sekä tieteellisen ja taiteellisen sivistyksen edistämisen, tutkimukseen perustuvan ylimmän opetuksen tarjoamisen sekä opiskelijoiden kasvattamisen palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa (Finlex 558/2009). Mediassa ja muilla julkisilla foorumeilla käytävässä korkeakoulukeskustelussa käytetty sanasto on kuitenkin tyystin toinen. Yliopistoille laissa asetettu ja niiden itsensä mieltämä pitkään akateemiseen perinteeseen niveltävä tehtävä on ristiriidassa julkisissa puheenvuoroissa korkeakoulutukselle esitettyjen vaatimusten kanssa.

Eduskunta hyväksyi uuden yliopistolain 16.6.2009, ja laki astui voimaan vuoden 2010 alusta. Uuden lain myötä yliopistoista muodostettiin itsenäisiä oikeushenkilöitä. Tämä tarkoitti käytännössä yliopistojen irtautumista valtiosta ja niistä tuli oman valintansa mukaan joko julkisoikeudellisia laitoksia tai säätiölain mukaisia säätiöitä. Irtautuminen valtionhallinnosta on merkinnyt lisääntynyttä autonomiaa ja yliopistojen omaa päätösvaltaa. Yliopistoista on siten tullut henkilöstölleen työnantajia. Virkasuhteet on muutettu työsuhteiksi, ja työnantajan neuvotteluoikeudet työehtosopimuksista ovat yliopistoilla. Yliopistoille on annettu myös enemmän taloudenpidon liikkumavaraa. Ne voivat nyt aiempaa itsenäisemmin hyödyntää pääomatulojaan ja hankkia lisärahoitusta joko lahjoituksina tai liiketoiminnan kautta. Muutoksen tavoitteena on ollut tutkimus- ja opetusresurssien parempi kohdentaminen ja yliopistojen profiloitumisen helpottaminen. Tämän oletetaan tarjoavan myös paremmat toimintaedellytykset kansainvälisessä toimintaympäristössä. Oikeushenkilöaseman muutos nähtiin välttämättömäksi, jotta suomalaiset yliopistot voisivat toimia samanlaisilla pelisäännöillä maailman johtavien ja modernien yliopistojen kanssa. Oikeushenkilöaseman katsottiin mahdollistavan aidon profiloitumisen sekä keskinäisen ja kansainvälisen kilpailun. (Tiedote 353/2007.)

Managerialistisen hallintotavan myötä yliopistot ovat muuttumassa yritysmäisesti toimiviksi organisaatioiksi, joiden rahoitus tulee lisääntyvässä määrin yritysmaailmasta. Samalla yliopistojen tavoitteeksi on määrittynyt taloudellisesti merkityksellisen tutkimuksen tekeminen. Tapahtuneet uudistukset on liitetty kiinteästi yleiseen uusliberalistiseen kehittämisen trendiin, mistä syystä muutokset ovat yliopistojen sisällä herättäneet myös kiivasta vastustusta. Taloudelliset realiteetit ja uudistusten tarve kyllä allekirjoitetaan, mutta managerialismin ja kilpailuttamisen eetoksen nähdään rajoittavan yliopistojen akateemista vapautta opetuksessa ja tutkimuksessa. Taloudellinen ja hallinnollinen autonomia on yliopistoissa periaatteellisella tasolla ja juridisesti katsottuna lisääntynyt. Pelkona kuitenkin on, että yliopistot ovat enenevässä määrin riippuvaisia rahoittajien intresseistä. (Lindberg 2013, 11; Jakonen & Tilli 2011; Vanttaja 2010.)

Ulkopuolisen rahoituksen myötä yliopistolle on asettunut sen perimmäistä tutkimus- ja opetustehtävää määrittäviä uudenlaisia tavoitteita ja yhteiskunnallisia reunaehtoja. Kolbe toteaa, että viimeisten vuosikymmenien aikana yliopistojen liukuhihnoilta on tuotettu niin tehokkaita demokraattisia kansalaisia, tietoyhteiskunnan osajia kuin globaaleja vaikuttajia. Tällä hetkellä yliopistoilta kysytään, miten tehostaa toimintaa ja vastata globaalitalouden haasteisiin. (Kolbe 2012, 27.) Koulutuksen markkinoituminen ja kilpailu rahoituksesta on johtamassa tilanteeseen, jossa markkinat määrittelevät yhä enemmän sitä, mitä on tieto ja millainen tieto on tutkimuksen tai opettamisen kannalta arvokasta. Tässä kehityksessä työnantajien ja työelämän tarpeita vastaavien kurssien sekä teknologisen ja hyötyä painottavan soveltavan tiedon merkitys kasvaa. Tämä näkyy vääjäämättä tieteen sisällä luonnontieteellisen paradigman arvostuksen ja aseman korostumisena. (Jauhiainen 2011, 169.)

Koivula, Rinne & Niukko toteavat viime vuosina yliopistolaitokseen suunnatuista uudistuksista: *Selvää on, että nykyiset, yliopistolaitoksemme historian kenties radikaaleimmat, uudistushankkeet kertovat rajusta arvostusten muuttumisesta ainakin yliopistopolitiikan päättäjien keskuudessa, ei ehkä niinkään yliopiston ”vallattoman” kenttäväen joukoissa.* (Koivula ym. 2009, 25.) Yliopistoissa työskentelevät ovat joutuneet sopeutumaan rakenteellisen kehittämisen, laatu-, arviointi- ja seurantamekanismien, uuden palkkausjärjestelmän, tuottavuusohjelman vaikutusten sekä uuden yliopistolain mukanaan tuomiin muutoksiin. Sopeutumisen haasteellisuutta on lisännyt varsin autoritaarinen ja managerialistinen toteutustapa, joka on ollut ristiriidassa yliopistoissa aiemmin toteutettuun avoimuuteen ja kollegiaalisuuteen perustuvaan toimintamalliin. (Silvennoinen 2012, 84.)

Hallinnon ja johtamiskulttuurin muutokset, rahoituspainet ja muut käytännön haasteet, aina uutta termistöä myöten, ovat vaikuttaneet myös niin opettajiin ja

opetustyöhön kuin opiskelijoihin. Yliopistojen ulkopuolelta asetetut tulos- ja suoritustavoitteet ovat johtaneet yliopistotyöntekijät ja opetustyötä tekevät tilanteeseen, jossa omia pedagogisia arvoja on sovittava tehokkuuden vaatimuksiin. Yliopistopolitiikan keskeiset periaatteet, markkinamuotoisuus, managerialismi ja suoritekeskeisyys, ovat toteutuneet erityisesti erilaisten suunnittelu-, arviointi- ja raportointikäytäntöjen kautta. Käytännössä yliopistoväki kokee toisarvoisten työtehtävien lisääntyneen, kun työaika kuluu entistä enemmän byrokraattiseen suunnitteluun ja raportointiin. (Jauhiainen 2011, 167, 171.) Niemisen & Tuijulan tutkimuksessa yliopisto-opiskelijoiden käsityksistä yliopistosta oppimisympäristönä nousi esiin suorituskeskeinen ja välineellinen suhtautuminen opiskeluun. Opiskelijan rooliksi näytti usein muodostuvan kuluttaminen ja annetuista vaihtoehdoista valikointi. Tutkijat nostavatkin esiin kysymyksen: ovatko yliopisto-opettajat omaksuneet uuden koulutuspolitiikan paradigman siinä määrin, että annettu opetus ja tarjotut opetusjärjestelyt ohjaavat selviytymään pyrkiviä strategikkoja toteuttamaan maksimaalisesti yksilöllistä koulutusuratehtailuaan? (Nieminen & Tuijula 2011, 217–219.)

Uuden yliopistolain tiedettiin konkreettisesti muuttavan käytäntöjä, mutta Tomperin (2009a, 5–8) mukaan yliopistoväki suhtautui yllättävän hiljaisesti ja nöyrästi asiaan lain valmisteluvaiheessa. Yliopistojen henkilökunnat pysyivät enimmäkseen passiivisina, vaikka kyseessä oli varsin syvällisesti heidän työelämänsä ja työsuhteitaan muuttava uudistus. Opiskelijat suhtautuivat lakiuudistukseen kriittisemmin ja äänekkäämmin erilaisten tempausten muodossa ja erityisesti digitaalisen median foorumeilla. Henkilökunnan kannanmuodostus näytti perustuvan lehtikirjoituksiin ja tiedeyhteisön sisäisiin julkaisuihin sekä virallisiin kannanottoihin, lausuntoihin ja etujärjestöihin. Opiskelijoiden lakikritiikin sijaan henkilökunta näytti odottelevan tulevia muutoksia kaikessa hiljaisuudessa. Yliopistolaitoksen sisällä uuteen yliopistolakiin suhtauduttiin vähäistä mielenkiintoa osoittaen. Jakonen & Tilli (2011, 25) toteavatkin hieman karrikoiden, että huonosti organisoitunut ja lähes housut kintuissa yllätetty sivistysyliopisto ei osannut reagoida tapahtuviin muutoksiin mitenkään.

Yljoen & Ursinin tutkimuksessa haastateltiin kahdeksan eri suomalaisen yliopiston tutkijoita yliopistojen rakenteellisia muutoksia koskien. Tutkimuksessa todettiin, että akateemiset identiteetit olivat viimeaikaisten muutosten myötä eriytyneet entisestään. Yliopistojen muutoksen myötä akateeminen yliopistoväki oli jakautunut niin sanottuihin vastarannankiiskiin, sivustakatsojiin, voimattomiin, ahdistujiin ja menestyjiin. Vastarannankiisket ovat kaikkea muutosta vastaan, kun taas sivustakatsojat ovat kokeneet useita myllerryksiä urallaan ja suhtautuvat muutoksiin välinpitämättömästi. Voimattomat kokevat tapahtuneet muutokset eräänlaiseksi hyöky-

aalloksi, jonka mukana on vain mentävä tai sitten hypättävä kokonaan sivuun. Ahdistujat ovat pätkätyöläisiä, joiden huolena on ennen kaikkea töiden jatkuminen. Menestyjät puolestaan edustavat vakaita ja yleisesti arvostettuja tieteenaloja kuten lääketiedettä, eikä muutoksilla juuri ole ollut vaikutusta heidän asemaansa yliopistossa taikka heidän edustamaansa tieteenalaan yleensä. (Ylijoki & Ursin 2013; Tikkanen 2014, 12.)

Kehitys on johtanut siihen, että arvioinnista on tullut koulutuspolitiikan itsessään selvää arkipäivää. Erilaiset rankinglistat, huippuyksikkökilpailut ja laatuvertailut on sidottu uusliberalismin periaatteiden mukaisesti rahapalkintoihin, ja koko koulutusjärjestelmä on alistettu arviointiteollisuudelle, joka arvioi standardoiduilla indikaattoreilla likipitään kaikkea mahdollista. Arviointi ulottuu myös yksilötasolle, ja arvioinnista on tullut hallinnan strategiaa yliopistoissa. Kun vielä 25 vuotta sitten sivistysyliopiston retoriikassa opiskeluajan pituutta taikka tutkintojen määrää tärkeämpää oli tukea opiskelijan ajattelun kehittymistä, on nykypäivän trendi ja arviointikulttuuri asettanut yliopistojen pääasialliseksi tehtäväksi tuottamisen, jota voidaan arvioida numeerisesti. (Koski 2005, 330–331.) Erilaiset suunnittelu-, laatu-, arviointi- ja seurantajärjestelmät vievät siten yhä enemmän aikaa yliopistojen arjessa. Tämä aika on pois opetus- ja tutkimustyöstä. (Tikkanen 2014, 14.)

Kapitalismin vaikutukset näkyvät akateemisessa maailmassa erityisesti tutkimusrahoituksesta kilpailtaessa. Markkinaorientoituneisuus määrittää yhä enemmän akateemista työtä. (Ylijoki, Lyytinen & Marttila 2011, 736.) Vuoden 2015 alusta yliopistoihin on tulossa uudenlainen rahoitusmalli, jossa tutkimustulosten ja julkaisujen painoarvo lisääntyy entisestään. Tämä on johtamassa tilanteeseen, jossa opetusta arvostetaan yliopistojen sisällä entistä vähemmän ja opiskelijan kohtaamiseen on yhä vähemmän aikaa. Tutkimusta toki tarvitaan opetustyönkin tueksi, mutta opettajien resurssit tutkimuksen tekemiseen työajan puitteissa ovat riittämättömät. Pelkona on, että opetusryhmien koko kasvaa, kontaktiopetus vähenee, ja opettajien tehtäviä siirretään opetuksen tukihenkilöstölle. Henkilöstön yksilöllisen arvioinnin lisääntyessä myös yhteisöllisyys kärsii. (Tikkanen 2014, 14.)

Lehtonen toteaa kesäkuussa 2013 ilmestyneeseen Korkeakoulujen arviointityöryhmän raporttiin viitaten, että korkeakoulutuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus nähdään usein vain taloudellisen kasvun ja kilpailukyvn vahvistamiseksi ja tuottamiseksi. Julkisessa keskustelussa unohtuu korkeakoulujen merkitys korkeimman tiedon, kulttuurin ja sivistyksen lähteenä ja ylläpitäjänä. Jos yliopistojen kolmas tehtävä mielletään kritiikittömästi, vain taloudellisen tuottavuuden näkökulmasta määriteltynä, on olemassa uhka, että yliopistoista on tulevaisuudessa tulossa vain yritysten suunnittelu- ja kehitysosastojen jatkeita. Lehtonen muistuttaa, että käytän-

nössä tilanne voi johtaa taloudellisesti tuottamattomien alojen näivettyymiseen, mistä syystä tiedeyhteisön tulisi olla hereillä. (Lehtonen 2013, 49.)

Koivula, Rinne & Niukko tutkivat osana laajaa kansainvälistä tutkimushanketta kolmen suomalaisen yliopiston (Tampereen, Lapin ja Helsingin yliopistot) yritysmaisyttä ja henkilökunnan suhtautumista yliopistojen yritysmaistymiseen. Haastattelussa kävi ilmi, että yliopistojen toimintaa yhä vahvemmin ohjaaviksi tekijöiksi koettiin markkinakuri, rahoittajien intressit ja kilpailu rahoituksesta. Yliopistojen sisällä osa pitää tällaista kehitystä hyvänä ja kannattaa sen lisäämistä, kun taas osa näkee sen vaarantavan sivistysyliopiston aseman. Yhtä mieltä yliopistojen sisällä oltiin yliopistojen erityisyydestä instituutiona, mutta mielipiteet markkinasuuntautuneesta ja yrittäjämäisestä yliopistolaitoksesta vaihtelivat suuresti. (Koivula ym. 2009, 24.) Suomessa korkeakoulutuksen uusliberalisoitumista on paljon tarkasteltu juuri yliopistojen toimintamallin ja yliopistotyön muuttumisen näkökulmasta. Lindberg muistuttaa, että keskustelua tulisi laajentaa tulevaisuudessa esimerkiksi opintoaikojen keston lyhentämiseen ja yliopistoista valmistuneiden työllistymiseen liittyviin kysymyksiin (Lindberg 2013, 13). Suomalaisen korkeakoulutuksen ongelmaksi on nähty kansainvälisesti mitattuna hidas valmistuminen ja työelämään siirtyminen. Opiskelijoiden sitouttamiseksi opintoihinsa ja nopeamman valmistumisen varmistamiseksi on väläytelty opintososiaalisten etujen kiristämistä sekä myös koulutuksen maksullisuutta.

Voimistuvat ja toistuvat huolentäyteiset puheenvuorot suomalaisen korkeakoulutuksen tilasta ja pärjäämättömyydestä kansainvälisissä vertailuissa osoittavat konkreettisesti, että koulutuksen yhteiskunnallinen painoarvo on kohonnut viime vuosina merkittävästi. Koulutuksen nähdään nyt ja tulevaisuudessa olevan avainasemassa globaalissa kilpailussa, minkä vuoksi koulutuksesta on tullut myös poliittisen mielenkiinnon kohde. Suomessa globalistumisella on ollut erittäin voimakas vaikutus siihen, miten korkeakoulutuksesta kansallisella tasolla ajatellaan. Suomalainen korkeakoulutukseen liittyvä julkinen keskustelu osoittaa, että globaali kilpailu on täällä otettu varsin vakavasti ja korkeakoulutuksesta ja tutkimuksesta on tullut Suomen kansallisen aseman määrittäviä tekijöitä. (Välmaa 2011, 115.)

Yliopistolaitos on viime vuosina käynyt uuden yliopistolain myötä läpi isot rakenteelliset muutokset. Uudistuminen itsessään on hyvä asia ja tarpeen, kunhan muutokset ovat perusteltuja ja mielekkäitä (Pakkasvirta 2009, 61), mutta ongelmana on, että erilaisissa muutoksissa ajavissa mietinnöissä ei juuri kyseenalaisteta muutosten perimmäistä mielekkyyttä eikä tuoda esille, mihin erilaisilla tehostamisvaatimuksilla tai asenteiden ja ajattelutapojen muutoksilla lopulta pyritään (Rinne 2005, 233). Muutoksilla on kuitenkin poliittiset ja ideologiset motiivit. Yliopistolaitoksen viime-

aikainen kehitys osoittaa, että tehokkuusajattelu on muuttunut yliopistoja ohjailevaksi vallitsevaksi ideologiaksi. Pakkasvirran (2009, 61–62) mukaan riisumalla päätöksenteon demokraattiset elementit yliopistolaki tarjoaa tehokkuusideologian toteutukselle varsin suotuisan maaperän.

Rinne (2002, 96) toteaa, että yleisessä globaalistumiskehityksessä kansallisvaltioiden rooli on muuttunut yhä vähäpätöisemmäksi. Samoin koulutus on irtautunut tai irtautumassa kansallisilta juuriltaan ja siitä on tulossa räätälöityä ja yksilöllistettyä koulutustavaraa globaaleilla markkinoilla. Tämän suuntaista kehitystä on nähtävissä myös jatkuvasti voimistuvassa koulutusvientikeskustelussa. Koulutusorganisaatioita kannustetaan tuotteistamaan osaamistaan ja opinto-ohjelmiaan ja markkinoimaan niitä rohkeasti maailmalle. Kolben (2012, 30) mukaan kilpailukykyretoriikan läpäisytessä korkeakoulupoliittisen päätöksenteon on yliopistojen rooliksi kaikkialla Euroopassa määrittynyt innovaatiopolitiikan tuottaminen ja kansantalouden kilpailukyvyyn nostaminen. Vallitsevassa tilanteessa tulisi tulostavoitteiden kiristämisen sijaan vahvistaa yliopistojen identiteettiä. Kolben mukaan vain kansallisesti vahva yliopisto voi pärjätä kansainvälisessä kilpailussa. Olennaista on tuntee suomalaisen yliopiston historiaa ja ymmärtää sen kulttuuriperintöä, arvoja ja akateemisen identiteetin rakentumista. Yliopistosta työelämään siirtyvä välittää aina yhteiskuntaan myös sitä kulttuuri- ja sivistysperintöä, jota hän on omassa yliopistossaan saanut. Kyse on tieteen ja tutkimuksen sisään rakentuneista immateriaalisista arvoista, joita tulisi myös yliopistoyhteisössä osata arvostaa.

Tirronen ja Kivistö kuvailevat tulevaisuuden modernin tiedeyliopiston sisältävän sekä akateemisia, markkinavetoisia että julkisohjautuvia tarpeita. Yliopisto kohtaa uudistumistarpeita, mutta sen suhde muuhun yhteiskuntaan tulee määritellä yliopistolähtöisesti. Tämä tarkoittaa, että yliopistoa ei määritellä politiikassa, markkinoilla taikka lainsäädännössä, vaan yliopisto toteutuu oppineiden yhteisöissä, jotka toimivat ja tuottavat tietoa tieteen normien mukaan. Moderni tiedeyliopisto kulkee yhdessä elinkeinoelämän, valtion ja muiden intressitahojen kanssa. Akateeminen vapaus ja riittävän riippumaton rahoitus takaavat akateemisen itseohjautuvuuden ja mahdollisuuden tuottaa tieteellisesti pätevää tietoa. (Tirronen & Kivistö 2009, 76–79.)

1.4 Kohti koulutusvientä ja maksullista koulutusta

Korkeakoulutuksesta on viime vuodet puhuttu julkisuudessa varsin huolestuneesti, kuten tämän tutkimuksen uutisaineistokin osoittaa. Kansainvälisissä vertailuissa pärjäämättömyys sekä koulutuksen ja tutkimuksen heikko laatu ovat johtaneet voimistuviin kansainvälistymisvaatimuksiin. Näyttää siltä, että korkeakoulutus on ajautunut puolustusasemiin kykenemättä vastaamaan sille asetettuihin varsin idealistisiin ja jossain määrin ylimitoitettuihinkin tavoitteisiin (Biesta & Säfström 2011, 302). Erilaisia strategioita ja työryhmiä on perustettu uusien linjauksien tekemiseksi ja tilanteen korjaamiseksi.

Vuoden 2007 hallitusohjelma ja saman vuoden joulukuussa julkaistu kehittämissuunnitelma vuosille 2007–2010 käynnistivät muutosprosessin, jonka seurauksena syntyi muun muassa uusi yliopistolaki. Vanhasen toisen kauden hallitusohjelmassa koulutuksen tavoitteiksi määriteltiin korkeakoulujen kehittämissuunnitelman laatiminen, koulutuksen ja tutkimuksen laadun parantaminen, rakenteellisen kehittämisen jatkaminen, kansainvälisen huippuosaamisen lisääminen sekä osaamistasoltaan alueellisesti vahvemmat ja vaikuttavammat korkeakoulukokonaisuudet. Yliopistojen perusvoimavaroja luvattiin lisätä. Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun sekä Taideteollisen korkeakoulun liittämisellä yhteen tähdättiin uuteen huippuyliopistoon. Merkittävä muutos suhteessa entiseen oli myös päätös lisätä yliopistojen taloudellista autonomiaa mahdollistamalla yliopistoille julkisoikeudellisen oikeushenkilön tai yksityisoikeudellisen säätiön asema. (Hallitusohjelma 2007; OPM 2007.) Hallitusohjelma antoi korkeakouluille mahdollisuuden periä yksittäisissä ohjelmissa lukukausimaksuja EU- ja EFTA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta. Kyse oli merkittävästä koulutuspoliittisesta linjauksesta, sillä maksujen periminen on ollut 1990-luvulta lähtien varsin kiistanalainen ja kuuma aihe koulutuspoliittisessa keskustelussa. Erityisesti opiskelijajärjestöt huolestuivat, vaikka Matti Vanhasen toisen kauden hallitusohjelma korostikin edelleen suomalaisten perusoikeutta maksuttomaan koulutukseen ja lupasi turvata tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen koulutukseen varhaiskasvatuksesta korkeakouluasteelle.

Konkreettisia askeleita koulutusviennin vahvistamisen suuntaan otettiin vuonna 2009, kun opetusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan erityistä koulutusvientistrategiaa. Työryhmän perustaminen liittyi valtioneuvoston käynnistämään hankkeeseen, jonka tavoitteena oli koulutuksen ja suomalaisen osaamisen viennin edistäminen sekä yritysclusterin perustaminen alalle. Työryhmän tehtäväksi asetettiin

kehittämiskohteiden kartoittaminen niin markkinoille pääsyssä, liiketoiminnallisen ja muun osaamisen lisäämisessä, markkina-analyysissä kuin tuotteistamisessa. Strategialta odotettiin selvitystä myös olemassa olevista tukijärjestelmistä, erilaisista tavoista tukea julkisen ja yksityisen tahon kumppanuuksia sekä verkostojen ja teknologista, pedagogista ja sisältöosaamista yhdistävien vientituotteiden kehittämistä. Silloisen valtiosihteerin Heljä Misukan johtaman ryhmän työn tuloksena strategiassa esiteltiin toimenpide-ehdotuksia muun muassa markkinatuntemuksen ja -osaamisen edistämiseksi sekä suunnitelmia korkeakoulujen aktivoimisesta viennin vetureiksi. Linjauksissa korostettiin käynnissä olleen yliopistouudistuksen tärkeää merkitystä koko tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän kannalta. Innovaatiopolitiikan lähtökohtina olivat tuolloin nimenomaan tutkijaliikkuvuuden parantaminen sekä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kansainvälistymisen lisääminen erilaisin kannustein. Strategiassa todettiin, että korkeakoulutuksen maksullisen toiminnan laajentaminen lisäisi koulutusviennin mahdollisuuksia ja korkeakoulutuksen toiminnan resursseja. (OKM 2010.)

Maksullinen tutkintoon johtava tilauskoulutus oli tehty mahdolliseksi jo vuonna 2008. Vuonna 2010 käynnistettiin hallitusohjelman lupaama kokeilu, jossa korkeakoulut saavat kerätä yksittäisissä ylempään korkeakoulututkintoon johtavissa ohjelmissa lukukausimaksua EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta. Misukan työryhmän raportti sisälsi kuitenkin myös suoran viittauksen koulutuksen maksullisuuden laajentamisen tarpeeseen: *Yhteiskunnallisesti merkittävään kysymykseen maksullisuuden laajentamisesta on otettava kantaa seuraavaa hallitusta muodostettaessa.* Samalla todettiin merkittävien koulutusvientimaiden kuten Uuden Seelannin ja Australian kokemuksiin viitaten, että korkeakoulujen maksullisen toiminnan mahdollisuus on ollut merkittävin yksittäinen tekijä korkeakoulujen aktivoimisessa kansainväliseen vientitoimintaan ja uusien taloudellisten resurssien hankkimiseen vientitoiminnan kautta. Koulutusvientistrategian linjauksissa vuoteen 2014 jatkuva lukukausimaksukokeilu sekä maksullinen ulkomaille suuntautuva vientikoulutus nähtiin merkittäviksi korkeakoulujen kansainvälistymisen lisääjiksi. Samalla todettiin, että suomalaiset korkeakoulut ovat olleet varovaisia suhtautumisessaan lukukausimaksukokeilun käynnistämiseen. (OKM 2010.) Strategian julkaiseminen nostatti kohua, ja työryhmä kiirehtikin vakuuttamaan, että suomalaisille opiskelijoille ei olla esittämässä lukukausimaksuja. Kansanedustaja Saara Karhu kirjoitti 6.5.2010 Aamulehden mielipidesivulle ja otti kantaa työryhmän toteamaan väärinkäsitykseen maksuehdotuksen osalta: *Vaikea uskoa, sillä harvoin on kuitenkaan näin paljon savua ilman tulta. Tosiasia on, että erilaiset maksumallit kulkevat edelleen realistisina vaihtoehtoina mukana*

työryhmän mietinnössä, nyt erilliseen liitteeseen kätkeytyinä. Keskustelua olisi käytävä täysin avoimesti. (AL 6.5.2010.)

Kansanedustajan kannanotto viittaa vahvasti siihen, että keskustelu koulutuksen maksullisuudesta on käynnissä jatkuvasti, vaikka suurelle yleisölle suunnattu viesti pyrkii vakuuttamaan maksuttomuuden säilyvän. Aihe on ollut arka ja tunteita herättävä, ja vaikuttaa siltä, että mikään puolue ei ole halunnut tai uskaltanut ryhtyä julkisesti lukukausimaksujen puolestapuhujaksi. Hallitusohjelmiin on kirjattu suomalaisen hyvinvointivaltiomallin peruseriaatteiden mukaisesti oikeus maksuttomaan koulutukseen ja tasavertaisten kouluttautumismahdollisuuksien turvaaminen kansalaisille, mutta siitä huolimatta lukukausimaksut tuntuvat olevan jatkuvasti jollakin foorumilla esillä ja työn alla.

Aamulehti uutisoi keväällä 2007 tuoreeltaan hallitusohjelmaan kirjatusta mahdollisuudesta periä lukukausimaksuja ulkomaisilta opiskelijoilta. Uutisjutussa kymmenen haastatellusta yhdestätoista yliopistosta totesi hakevansa hyvin todennäköisesti lupaa lukukausimaksujen perimiseen. Muutamat haastatelluista ilmaisivat olevansa valmiita maksujen perintään jo syksyllä 2008. (AL 12.5.2007.) Lukukausimaksukokeilun seurannan ja arvioinnin kolmannessa väliraportissa helmikuussa 2013 kuitenkin todetaan, että kokeiluun osallistuminen on ollut vähäistä. Maksukokeilun määräaikaisuus ja epätietoisuus siitä, mitä tapahtuu kokeilun jälkeen, ovat jarruttaneet intoa lähteä maksujen perintään. Koska kokeilun jatkuvuudesta ei ole tietoa, ei korkeakouluissa ole myöskään kovin voimallisesti ponnisteltu opetusohjelmien markkinoimiseksi. Maksuja on peritty 41 ohjelmassa, ja useimmissa ohjelmissa on ollut vain yksittäisiä maksavia opiskelijoita. Raportissa todetaankin, että aineiston pienuudesta johtuen on mahdotonta tehdä kovin isoja johtopäätöksiä maksullisuuden vaikutuksista suomalaisen korkeakoulutuksen vetovoimaan ja hakijavirtoihin taikka korkeakoulujen kansainvälistymiseen. Kokeilulla ei myöskään ole ollut sanottavaa taloudellista merkitystä korkeakouluille. Kokeilu ei näiltä osin ole täyttänyt siihen kohdentuneita odotuksia. Mukaan lähteneet korkeakoulut toivat raportin mukaan kuitenkin esille kokeilun hyödyllisyyden koulutusliiketoimintaosaamisen vahvistamisessa ja oman kansainvälisen markkina-aseman määrittelemisessä. (OKM 2013.)

Suomen kansallisen koulutusvientistrategian iso tavoite on, että Suomi on yksi maailman johtavista koulutuksen ja koulutusjärjestelmän laatuun perustuvista talouksista ja että koulutuksen osuutta kokonaisviennistä tulee kasvattaa merkittävästi vuoteen 2015 mennessä (OKM 2010). Suomalaisen koulujärjestelmän kansainvälinen arvostus ja hyvä maine ovat seikkoja, joihin tavoitetta asetettaessa on vedottu. Koulutusvientikeskustelussa nostetaan usein esiin Suomen menestys PISA-

tutkimuksissa, jonka johdosta peruskoulumme on näyttänyt kansainvälisesti houkuttelevaksi ja kiinnostavaksi. Korkeakoulutuksesta keskusteltaessa korostetaan pärjäämättömyyttämme kansainvälisillä ranking-listoilla ja tarvetta muuttaa tätä tilannetta muun muassa lisäämällä kansainvälistä liikkuvuutta. Näistä sinänsä varsin yksipuolisista vertailuista ja listauksista näyttää tulleen suomalaista koulutuspoliittista ajattelua ja päätöksentekoa ohjaavia suuntaviittoja. Julkisuudessa ei juuri ole kyseenalaistettu kansainvälisten vertailujen ja arviointien kriteeristöjä taikka pohdittu niiden kykyä ottaa huomioon erilaisia kulttuurisia traditioita, resursseja tai laatua laajassa mittakaavassa. (Välimaa 2005, 70 – 71.)

Painetta lukukausimaksuihin ja aiheen esillä pitoon on viime aikoina aiheuttanut myös OECD suosittamalla kasvuraportteissaan lukukausimaksujen käyttöönottoa yhdessä valtion takaaman opintolainan ja tulosidonnaisen takaisinmaksujärjestelmän kanssa. Maksujen perusteena on ollut korkeakoulutussektorimme rakenteellinen kehittäminen (Haukioja, Karppinen & Kaivo-oja 2013, 22). Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ja muut korkeakoulujen opiskelijajärjestöt ovat virittäytyneet reagoimaan julkisesti ja opiskelijoita aktivoiden aina, kun maksullinen koulutus mediassa nousee esiin.

Kuten edellä kuvattu osoittaa, paine koulutuksen muuttamisesta maksulliseksi vahvistuu kuin huomaamatta yhdessä kansainvälistymiskehityksen kanssa. Nyt ollaan tilanteessa, jossa on jo otettu konkreettisia askeleita maksujen suuntaan hallitusohjelmaa myöten. Vaikka lukukausimaksukokeilun tulokset ovat olleet heikkoja ja kokeilu on ollut kesken, on maksuja kuitenkin ponnekaasti oltu vakinaistamassa. Maksullisuuden laajentamista puoltavia kannanottoja tulee virallisilta tahoilta säännöllisin väliajoin.

Elinkeinoelämän keskusliitto on aktiivisesti vaatinut koulutuksen maksullisen toiminnan laajentamista ja lukukausi- ja opintomaksujen käyttöönottoa (EK 2010, EK 2013). Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (Hallitusohjelma 2011) painotettiin koulutusviennin edistämistä ja EU- ja ETA-maiden ulkopuolisille opiskelijoille suunnatun lukukausimaksukokeilun arviointia. Väliraporttien osoittamista kokeilun heikoista tuloksista huolimatta 119 kansanedustajaa allekirjoitti vuoden 2012 lopussa lakialoitteen lukukausimaksujen käyttöönotosta ulkomaalaisille EU- ja ETA-alueen ulkopuolisille opiskelijoille. Lakialoitteen alulle panijat olivat kokoomuksen Arto Satonen ja perussuomalaisten Reijo Tossavainen. Lakialoite oli ajoitukseltaan yllättävä. Kokeilu oli edelleen kesken, ja hallitusohjelma painotti kokeilun vaikuttavuuden arviointia ennen päätöksentekoa. Lakialoite kirvoitti kiivaita kannanottoja puolesta ja vastaan eduskunnan kyselytunnilla ja lukuisissa verkkokeskusteluissa. Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ja Suomen ammattikorkeakou-

luopiskelijakuntien liitto (SAMOK) vastustivat lakialoitetta näkyvästi vedoten muun muassa Ruotsin ja Tanskan huonoihin lukukausimaksukokemuksiin ja Norjan laskelmiin lukukausimaksujen käyttöönotton kannattamattomuudesta. Lakialoitteen perusteluissa verrattiin suomalaista korkeakoulutusta Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian korkeakoulujärjestelmiin. SYL ja SAMOK totesivat, että tällainen vertailu on todellisuutta vääristävää, koska vertailukohteena olevien maiden yhteiskuntarakenteet, kieli ja kulttuuri ovat hyvin erilaiset. (YLE (2) 2013.)

Lukukausimaksukysymys nousi esille jälleen marraskuussa 2013, kun Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitysryhmän muistio *Suomi kansainvälisille koulutusmarkkinoille* julkaistiin. Päivi Lipposen johtaman työryhmän muistio sisälsi toimenpideohjelman koulutusviennin edistämiseksi ja vauhdittamiseksi. Toimenpideohjelmassa otettiin kantaa myös lukukausimaksuihin. Työryhmän ehdotus oli, että korkeakoulututkintoon johtava koulutus olisi Euroopan talousalueeseen kuulumattomien valtioiden kansalaisille maksullista, kun se järjestetään muilla kuin kotimaisilla kielillä (suomi ja ruotsi). Korkeakoulujen vieraalla kielellä järjestettävä tutkintokoulutus olisi kuitenkin edelleen maksutonta suomalaisille ja Euroopan talousalueeseen kuuluville opiskelijoille. Esityksen mukaan korkeakoulut voisivat itse päättää maksujen suuruudesta, ja maksujen perimisen edellytyksenä korkeakouluilla tulisi olla apurahajärjestelmä. Selvitysryhmä esitti myös, että kehitys yhteistyövaroja käytettäisiin opiskelijoiden stipendeihin. (Lipponen 2013.)

Aamulehti uutisoi asiasta selvitysryhmän luovuttaessa raporttinsa opetusministeri Krista Kiurulle 5.11.2013 otsikolla: *Koulutusviennistä uusi valtti ja liiketoimintaa*. Työryhmän esityksessä koulutuksesta käytetty sanasto, kuten *koulutusvientti, kilpailukyky-potentiaali, kansainväliset markkinat, koulutustuote, korkeakoulutuksen myynti, koulutusosaamisesta yritystoimintaa, koulutusviennin markkinat ja kansainvälinen palveluliiketoiminta*, viittaa vahvasti liike-elämälähtöiseen tapaan kuvata ja ymmärtää koulutusta. Uutisessa toistuvat samat teemat: *koulutuksesta on tarkoitus tehdä kannattavaa liiketoimintaa, koulutus on maailmanlaajuisesti ripeästi kasvava markkina, koulutus on sitä parempi vientivaltti mitä laadukkaampaa se on*.

Edellä kuvatun tyyppiset julkiset puheenvuorot ilmentävät koulutusta kuvaavan sanaston yksipuolisuutta. Saarinen totesi korkeakoulupolitiikan diskursiivista rakentumista koskeneessa tutkimuksessaan, että EU:n ja OECD:n tuottamissa dokumenteissa talouselämä, sääntely ja kilpailuttaminen näyttäytyivät vallitseviksi arvoiksi (Saarinen 2007). Edellä viitattujen korkeakoulupolittisten ohjelmien, strategioiden ja raporttien sisältämä markkinasanasto antaa viitteitä siitä, että talouselämä määrittelee vahvasti korkeakoulutuksen arvoja. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että koulutukseen liittyvä julkinen arvokeskustelu on vähäistä. Kolben mukaan tiedon ja tutki-

muksen sisältöä, kasvatuksen tavoitteita ja koulutuksen sivistyksellisiä päämääriä koskevat kysymykset ovat aina ajankohtaisia ja tämä tulisi ottaa huomioon myös yliopistojen strategioita määriteltäessä (Kolbe 2012, 27) ja näistä strategioista julkisesti puhuttaessa tai niistä kirjoitettaessa. Nykykehityksessä on kuitenkin ajaututtu tilanteeseen, jossa koulutusta ja sen tehtäviä tunnutaan tarkasteltavan yksiuolotteisesti markkinoiden tarpeista ja tehokkuuden vaatimusten näkökulmasta lähtien.

Deem toteaa, että yliopistojen sisäinen ja niiden välinen kilpailu on monimuotoista, ja se on juurtunut syväälle akateemiseen elämään. Akateemisella yhteisöllä on kuitenkin mahdollisuus vähentää kilpailullisten arvojen valtaa yliopistoissa tarkastelemalla omaa toimintaansa ja arvojaan niillä akateemisen toiminnan osa-alueilla, joita se hallitsee. Korkeakoulutuksessa vallitsee neoliberalismin sävyttämä globaali ilmapiiri, mutta akateemisella yhteisöllä on mahdollisuus vaikuttaa tuohon ilmapiiriin ja sen kehittymiseen. (Deem 2009, 37–38.)

Tässä tutkimuksessa julkinen, kriittinen ja pedagoginen kohtaavat sanomalehden sivuilla representoituvassa yhteiskunnassa. Yhden uutiskertomuksen analysointi kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksestä nostaa esiin kysymyksen uutisoinnin merkityksestä ja vastuusta paitsi perinteisenä tiedonvälittäjänä myös julkisena kasvattajana. Journalismin ja sanomalehden näkeminen oppimisympäristönä merkitsee myös toimittajan työn ja toimituksellisten käytäntöjen arviointia uudelleen, kasvatustavastuun ja siihen liittyvien velvollisuuksien tunnistamista sekä myös julkisen pedagogiikan kautta avautuvan toisin tekemisen ja näkemisen mahdollisuutta. Alasuutarin tutkimus (1996) osoitti puhetapojen muutosten vaikutukset käytäntöihin lainsäädäntöä myöten. Kielenkäyttö on merkitysvälitteistä, minkä vuoksi ei ole yhdentekevää, miten asioista kerrotaan. Toimiminen yhteiskunnallisena pedagogina edellyttää journalistiselta kentältä erityistä herkkyyttä reflektoida kielenkäyttöä ja julkisuudessa ja julkisessa tilassa esiintyviä diskursseja, sekä kykyä tehdä näkyväksi niitä ideologioita yhteiksi, joihin puhetavoissa nojataan.

2 Tutkimuksen teoreettinen ja metodologinen viitekehys

Tutkimukseni lähtökohtana on tarkastella korkeakoulutusuutisointia ja erityisesti lukukausimaksujen esiintuloa sanomalehdessä koulutuspoliittisesti merkittävällä hetkellä keväällä 2007. Uutisaineiston tarkastelu tapahtuu Pierre Bourdieun kenttäteoriaa ja Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin tasoja yhdistävästä analyysikehyksestä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojaa Jürgen Habermasin tulkintoihin julkisuudesta ja julkisen sfäärin rakentumisesta sekä julkisen pedagogiikan käsitteen määrittelyyn, jonka mukaan julkinen pedagogiikka voidaan nähdä julkisen maailman pedagogiikaksi, pedagogiikaksi julkisessa tilassa sekä pedagogiikaksi julkista toimijuutta varten (ks. Rantala & Ripatti-Torniainen 2013). Tutkimusaineiston analyysia ohjaavat kysymykset:

1. *Miten koulutuspoliittisesti merkittävästä lukukausimaksuasiasta uutisoidaan Aamulehdessä vuonna 2007?*
 - 1.1. *Miten lukukausimaksu-uutisointi rakentuu Aamulehdessä?*
 - 1.2. *Ketkä osallistuvat korkeakoulutuksen aseman ja tehtävän määrittelyyn Aamulehden uutisissa?*
 - 1.3. *Miten korkeakoulutus tulee merkityksellistetyksi lukukausimaksu-uutisissa?*
 - 1.4. *Millainen rooli lukukausimaksuilla on korkeakoulutuksen merkityksellistäjänä?*

2. *Millaisia tulkinnallisia mahdollisuuksia Aamulehden lukukausimaksu-uutisointi tarjoaa julkisen pedagogiikan näkökulmasta?*

2.1 *Millaisena sanomalehden rooli, tehtävät ja mahdollisuudet näyttäytyvät julkisen pedagogiikan näkökulmasta lukukausimaksu-uutisoinnin kautta tarkasteltuna?*

2.2. *Miten Aamulehti toteuttaa julkista pedagogiikkaa vuoden 2007 lukukausimaksu-uutisoinnillaan?*

Olen vaiheistanut tutkimuksen Faircloughin erittelemien diskurssianalyysin eri tasojen mukaisesti. Aloitan tutkimuksen kuvaamalla ensin lukukausimaksu-uutisoinnin kontekstia ja journalistisen kentän määrittelyä tässä tutkimuksessa. Tämän jälkeen avaan uutisten tuottamisen diskursiivisia käytäntöjä ja kuvaan tarkemmin uutisoinnin rakentumista lehden sivuilla. Sitten syvennän analyysia tarkastelemalla aineiston kannalta merkityksellisiä sosiokulttuurisia kytkentöjä Bourdieun kenttäteoriaan peilaten. Viimeisessä vaiheessa siirryn varsinaisen uutistekstin diskurssianalyttiseen tulkintaan ja pohdin lehden sivuilla syntyvää representaatiota korkeakoulutuksesta julkisen pedagogiikan näkökulmasta. Lopuksi hahmottelen journalismin ja yksittäisen sanomalehden mahdollisuuksia ja edellytyksiä toimia yhteiskunnallisina pedagogeina.

Ennen aineiston analysointia on kuitenkin syytä tarkentaa julkisuuden määritelmää ja siitä kumpuavaa julkisen pedagogiikan käsitettä tämän tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana.

2.1 Sanomalehden julkisuus, julkinen kenttä ja julkinen pedagogiikka

Tarkastelen tutkimuksessani sanomalehteä julkisena tilana, jossa konstruoituu representaatio yhteiskunnasta ja sen instituutioista. Sanomalehden yhteiskunnassa neuvotellaan julkisesti merkityksistä, nostetaan esiin ilmiöitä ja puheenaiheita. Tämä

julkinen foorumi sisältää julkisia puheenvuoroja ja tarjoaa, ainakin periaatteessa, kansalaisille avoimen mahdollisuuden osallistua julkiseen keskusteluun. Tämä tulkinta nojaa Habermasin (2004) tapaan nähdä julkisuus sekä kaikille avoimeksi *tilaksi*, jossa keskustellaan, muodostetaan mielipiteitä ja tehdään yhteisiä asioita koskevia päätöksiä, että *periaatteeksi*, jonka mukaan yhteiskunnallisen päätöksenteon tulee olla keskustelevaa ja avointa. Julkisuus pitää yllä sosiaalista vuorovaikutusta sekä rakentaa yhteiskunnan symbolista todellisuutta. (Seppänen & Väliaverron 2012, 72.) Habermasin esittelemä demokraattisen julkisuuden ihanne tarkoittaa tasa-arvoisten kansalaisten julkista järjenkäyttöä, kriittistä asioiden arviointia ja harkintaa. Kyse on keskustelusta, jossa parhaiten argumentoitu näkemys voittaa. (Karvonen 2004.) Tämä Habermasin luonnostelema julkisuuden ideaali toimii tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana, jonka kautta peilaan journalistisen kentän ja sanomalehden tehtäviä ja merkitystä yhteiskunnallisina kasvattajina.

Habermasin tutkimus julkisuuden rakennemuutoksesta 1600-luvulta 1950-luvulle kertoo julkisen järjenkäytön noususta ja tuhosta länsimaissa. Porvarillinen julkisuus syntyi 1600–1700-luvuilla, kun yksityishenkilöt alkoivat vaatia julkisuuden irrottamista esivallan sääntelevästä otteesta voidakseen haastaa esivallan julkiseen väittelyyn yleisistä kanssakäyntisäännöistä. Kyse oli siten julkisen järjelyn ja pohtivan julkisen keskustelun asettumisesta poliittisen mittelön välineeksi. (Habermas 2004, 57, 276; Karvonen 2004.) Avoimesta julkisuudesta tuli perusta poliittiselle organisoitumiselle. Julkisuus ei kuitenkaan tarkoittanut vain poliittista toimintaa ja yhteiskunnallisten asioiden hoitamista, vaan myös kulttuuri kuului julkisuuden piiriin. Julkisuuden toimijat olivat Habermasin mukaan aktiivisia ja yhteen liittyviä kansalaisia, jotka kokoontuivat julkisiin tiloihin keskustelemaan tasa-arvon hengessä valtiollisista ja kulttuurisista kysymyksistä. Nämä sivistyneet kansalaiset muodostivat keskustelemansa asian ympärille julkison. (Seppänen & Väliaverron 2012, 72; Karvonen 2004; Pietilä 1999.)

Julkiisuuden alue syntyi, kun yhteiskunnan modernisoitumiskehityksen myötä yksityinen (perhe) ja julkinen (valtiovallan näytökset) erkaantuivat vähitellen toisistaan. Näiden välille syntyi porvarillisen julkisuuden tila, jossa vuorovaikutusta alkoi organisoida joukkoviestintä eri muotoineen. Aluksi sanomalehdet ja kirjallisuus toimivat keskustelujen ja väittelyiden sytykkeinä. Myöhemmin joukkoviestintä ja media ovat kasvaneet merkittäviksi yhteiskunnallisiksi instituutioiksi ja julkisuuden areenoiksi, jotka toimivat välittäjinä tässä julkisuuden tilassa. (Seppänen & Väliaverron 2012, 72–73.) Habermas toteaaakin, että lehdistö kykeni ennen välittämään ja voimistamaan julkiseksi kokoontuneiden yksityishenkilöiden kriittistä keskustelua, mutta nykyään keskustelu muotoutuu vasta viestimissä. (Habermas 2004, 57.)

Habermasin mukaan julkisuus alkoi rappeutua 1800-luvun lopulta lähtien johtavien eurooppalaisten valtioiden teollistumisen, kaupungistumisen ja väestönkasvua seuranneen massayhteiskuntakehityksen myötä. Julkinen keskustelu taantui 1950-luvulle tultaessa uusfeodalistiseksi näytösjulkisuudeksi ja keskustelevalta julkiselta mediatuotteelta kuluttavaksi yleiseksi (Karvonen 2004). Lehdet muuttuivat yhdensuuntaiseksi tiedonvälitykseksi ja keskustelut massavihteeksi (Seppänen & Väliverronen 2012, 73).

Samaan aikaan, kun kulttuurista keskustelevalta julkiselta on muuttunut kulttuuria kuluttavaksi yleiseksi, on myös julkisuuden tehtävä muotoutunut mainonnan, politiikan ja talouden propagandavälineenä toimimisen suuntaan. Julkisuuden porvarillisessa mallissa yksityisyyden alue erottui selkeästi julkisesta vallasta. Julkisuus toteutui niin, että julkiseksi kokoontuneet yksityishenkilöt välittivät yhteiskunnan tarpeita valtion suuntaan. Julkisen vallan ja yksityisyyden alueen vähittäisen yhteenkietoutumisen myötä malli on kuitenkin vähitellen murentunut. On muodostunut niin sanottu välitila, jossa yhteiskunnan valtiollistuneet ja valtion yhteiskunnallistuneet alueet kietoutuvat toisiinsa ilman kriittisesti ja julkisesti keskustelevien yksityishenkilöiden vaikutusta. Välitystehtävä on siirtynyt erilaisille laitostumille, kuten poliittisille puolueille, jotka pyrkivät vetämään yleisöä satunnaisesti mukaan ja tällöinkin ”vain osoittamaan suosiota”. Yleisön onkin ajettava vaatimuksiaan kollektiivisesti. Kansalaiset pystyvät vaikuttamaan kulutus- sekä äänestyskäyttäytymisellään, jolloin poliittinen julkisuuskin on asettunut taloudellisen ja poliittisen mainonnan palvelukseen ja muuttunut yhä enemmän kansan suosion kalasteluksi. Viestintien jatkeena nähtävä yleisö on etäännyttänyt niin kauas vallan jako- ja käyttöprosesseista, että kukaan ei enää vaadi näiden prosessien järkipäristä perustelua julkisuusperiaatteen vedoten. (Habermas 2004, 257–264.)

Habermas kuvaa viestintien jatkeena näyttävästi yleisön suosion tavoittelua näytösluonteis-manipulatiivisesti levitetyksi julkisuudeksi. Tällöin viestinnän tehtävänä on välittää mielipiteitä julkisuuteen eikä niinkään kutsua yleisöä julkiseen keskusteluun. Kun yksityishenkilöt osallistuvat erilaisten järjestöjen ja yhteisöjen sisällä tapahtuvaan viralliseen vuorovaikutukseen, kyse on yhteisön sisäisestä julkisuudesta. Kriittinen julkisuusperiaate toteutuu, jos yhteisöjen sisällä ilmaistut mielipiteet pääsevät esille myös yhteisön ulkopuolella ja vaikuttavat julkisen mielipiteen muodostumiseen. (Habermas 2004, 353–354.)

Kyse on lopulta keskustelevalta julkisuudesta, siitä missä määrin erilaisten yhteisöjen sisäinen julkisuus on vuorovaikutuksessa ulkoisen julkisuuden kanssa esimerkiksi joukkoviestintien välittämässä kanssakäymisessä. Millsin (1958) mukaan demokratia on ”valtajärjestelmä”, jossa niillä, joita päätöksenteko koskettaa, on myös

mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin ja päätöksiä ohjaaviin oletuksiin. Todellinen demokratia edellyttää siten toimivaa ja todellista julkista keskustelua ja keskustelevaa julkisuutta. Jotta demokratia voisi toimia parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan myös aidosti kommunikatiivinen media, jonka avulla riippumaton älymystö voi kääntää ihmisten yksityiset kysymykset julkisiksi ja samalla osoittaa julkisten kysymysten merkityksen ihmisten yksityiselämälle. (ks. Suoranta 2015.)

Habermas viittaa julkisen keskustelun pohdinnoissaan Millsin (1956, 304–305; Habermas 2014, 354) tapaan tulkita julkison käsitettä ja kriteereitä seuraavasti:

- 1) Julkisossa yhtä monet ihmiset ilmaisevat mielipiteitä kuin ottavat niitä vastaan.
- 2) Julkinen viestintä on organisoitu niin, että julkison piirissä esitettyyn mielipiteeseen on mahdollista vastata välittömästi ja tehokkaasti.
- 3) Näin muotoutuvat mielipiteet löytävät vaivatta reitin tehokkaaseen toimintaan, jopa – jos välttämätöntä – vastoin vallitsevaa valtajärjestelmää.
- 4) Esivallan laitokset eivät tuppaudu julkison piiriin, joka on näin ollen toiminnassaan enemmän tai vähemmän itsenäinen.

Julkison keskusteluyhteys voi syntyä vain siten, että yhteisöjen sisäisten julkisuuksien pontevoittama kriittinen julkisuusperiaate kytkee tämän epävirallisen alueen ja näennäisjulkisen mielipiteen yhteyteen keskenään. Jos epävirallinen vuorovaikutus on yhteydessä viralliseen vuorovaikutukseen vain näytösluonteis-manipulatiivisen julkisuusperiaatteen mukaisesti, on kyseessä massaviestintätilanne, jossa yksityiset ja ei-julkiset mielipiteet eivät pääse osallistumaan keskusteluun tai niillä ei ole tehoa, eikä siten vaikutusta myöskään mielipiteenmuodostukseen. (Habermas 1990, 354 – 355.) Kriittinen julkisuusperiaate merkitsee sitä, että esimerkiksi sanomalehden lukijat tulee nähdä ja ottaa huomioon muutenkin kuin vain valmiiden esitysten vastaanottajina ja poliittisen vaikuttamisen kohteina. Poliittinen mielenkiinto suuntautuu kansalaisten äänestyskäyttäytymiseen ja kulutustottumuksiin. Viestinnällä on suunnattomasti valtaa, kun se toimii välittäjänä kansalaisten sekä yhteiskunnallisten instituutioiden ja päättäjien välillä. Tuo välittäjänä toimiminen tarkoittaa ideaalisti toteutuessaan erilaisten julkisojen ja virallisen julkisuuden kohtaamista ja näiden vuoropuhelun ja kollektiivisen mielipiteen tavoittelun aitoa mahdollistamista.

Habermasin teoria julkisuuden rakentumisesta on herättänyt myös kritiikkiä. Susen (2011) toteaa, että Habermasin teoria on käyttökelpoinen, kun tarkastellaan julkisen sfäärin rakentumista varhaismodernilla aikakaudella, mutta teoria ei ota

huomioon sitä, että postmodernilla aikakaudella edistyneissä yhteiskunnissa julkinen sfääri on eriytynyt useiksi erilaisiksi kilpaileviksi ja toisilleen vastakkaisiksi julkisuuden alueiksi. Habermasin ajatus julkisuudesta on idealistinen, kun se korostaa vapaan julkisen keskustelun emansipovaa vaikutusta. Susen muistuttaa, että Habermasin julkisuuden teoria on sukupuolisokea ja se käsittelee ennen kaikkea yhteiskunnallisen eliitin julkisuutta. (Susen 2011, 38, 58.) Teorian dikotomisuus, yksityisen ja julkisen jyrkkä erottelu ja vastakkain asettelu, ovat myös herättäneet kysymyksiä. Seppänen & Väliaverron (2013, 74) toteavat, että yksityinen ja julkinen tulisi nähdä vastakkain asettelun sijaan enemmänkin jatkumona, jossa asioiden paikkaa määritellään tapauskohtaisesti aina uudelleen. Habermas keskittyi analysoimaan erityisesti kasvokkaisen vuorovaikutuksen luonnetta, joten hänen teoriansa ei ota riittävästi kantaa median toimintaan ja medioituneeseen vuorovaikutukseen. Habermas oli kyllä kiinnostunut lehdistöstä osana julkisuuden varhaista kehitystä, mutta hän ei tarkastellut lehdistöä joukkoviestinnän näkökulmasta. Habermas näki lehdistön rooliksi tarjota keskustelun sytykkeitä porvariston suosimissa paikoissa käydyille kasvokkaisille keskusteluille.

Sumiala toteaa, että Habermasin teoria kytkeytyy lähtökohtaisesti ajatukseen demokratiasta, jolloin julkisuuden dynamiikkaa tarkastellaan suhteessa demokraattisen yhteiskunnan ideaaliin. Habermasin hahmottelemasta 1700-luvun porvarillisesta Euroopasta poiketen nykyisessä mediakulttuurissa julkisuus on hajautunut erilaisiksi julkisuuksiksi ja julkisuuden tiloiksi. Julkisuutta syntyy ja kuolee jatkuvasti. Mediavälitteinen yhteisöllisyyden rakentuminen puolestaan perustuu ajatukseen tilasta, jossa yhteisöt julkisesti kohtaavat. Habermasilainen julkisuuskäsitys käsittää median kaikille avoimeksi tilaksi, eräänlaiseksi keskusteluareenaksi. Julkisuus tarvitsee yleisön, joka koostuu rationaaliseen päättelyyn osallistuvista ja keskustelevista yksilöistä. (Sumiala 2010, 84, 86.) Nykyisessä medioituneessa kulttuurissa on esitetty kysymyksiä siitä, kykenevätkö viestimet luomaan ja pitämään yllä sellaisia Habermasin tarkoittamia julkisuuden tiloja, joissa kansalaiset voivat tasa-arvoisina keskustella yhteisistä asioista. Pietilä (1999, 5) toteaa, että Habermas oli epäileväinen viestinten kykyyn pitää keskustelua yllä. Habermasin mukaan lehdistön ja kulttuurin kaupallistumisen myötä viestimistä tuli manipulatiivisen näytösjulkisuuden areenoita ja keskusteleavasta julkisosta muodostui vähitellen kulttuuria kuluttava yleisö.

Habermasin käsitteen *Publicum/public* suomennoksena on käytetty termiä julkiso (Seppänen & Väliaverron 2013, 72). *Julkiso* tarkoittaa aktiivista kansalaisuutta, julkisesti keskustelevaa ja osallistuvaa ihmisryhmää. *Julkiso* ei tällöin merkitse vain kasvokkain kokoontuvaa rajattua keskustelijoiden joukkoa, vaan se voi olla diskursiivisesti tietyn asian ympärille rakentuva ryhmä. *Julkisot* syntyvät ja purkau-

tuvat, kyse ei siis ole mistään pysyvistä ja kiinteistä olomuodosta. Habermasin teorian esiin nostama kysymys viestinten kyvystä pitää yllä julkista keskustelua voidaan diskursiivisen julkisokäsityksen myötä asetella toisin. Oleellista on kysyä, miten julkisot toimivat suhteessa viestimiin ja viestimet suhteessa julkisoihin. Pietilän mukaan kriittisen julkisotutkimuksen tehtävä olisi selvittää niitä edellytyksiä, joiden vallitessa viestimet voisivat olla tasapuolinen resurssi erilaisille julkisoihin. (Pietilä 1999, 41–11.)

Vaikka Habermasin julkisuusteoria on herättänyt kritiikkiä, sillä on kuitenkin edelleen tärkeä merkitys viestintää ja julkisuutta koskevassa tutkimuksessa. Toisensuhteellaisiakin ajatuksia julkisuudesta on kuitenkin nostettu esiin. Koivunen ja Lehtonen (2005, 11) toteavat, että julkisuudessa on kyse sosiaalisista ja kulttuurisista suhteista. Julkisuuden voi nähdä sosiaalisen mielikuvituksen muodoksi (Warner 2002). Ihmiset mieltävät itsensä osaksi erilaisia yhteisöjä, joilla on erilaisia julkisuuksia. Kuuluminen tiettyyn yhteisöön tai tiettyyn julkisuuteen vaikuttaa myös siihen, miten oma oleminen osana maailmaa ymmärretään, ja millaisia medioita käytetään. Medialla on tärkeä rooli yhteisöllisyyden rakentajana. Julkisuus ja julkisuuden tila syntyvät ja jäsentyvät toistuvissa käytännöissä, joita voidaan kutsua myös median rituaaleiksi. (Sumiala 2010,85.)

Julkiso, jolle kirjoitus tai puhe osoitetaan, on usein kuvitteellinen. Tämä ei tarkoita sitä, että julkisot, joita vaikkapa sanomalehdessä puhutellaan, olisivat vain toimittajan mielikuvituksen tuotetta. Julkisoilla on olemassa sosiaalinen konteksti. Ihmiset kiinnittyvät toisiinsa sosiaalisen mielikuvituksen myötä kansakuntina, sukupolvinä, opiskelijoina ja niin edelleen. Sanomalehdellä on yleisönsä, mutta eri asioiden ja ilmiöiden ympärille muodostuvia julkisoja on vaikeata tarkasti tietää ennalta. Julkison muodostavia henkilöitä yhdistää osallistuminen esimerkiksi ajankohtaiseen keskusteluun. Julkiso on itseorganisoituvana. Se ei jäseny ulkoa päin aseteltujen sääntöjen mukaan, vaan jäsentensä osallistumisen kautta. Julkiso on sosiaalinen tila ja suhde, joka rakentuu diskursiivisesti. Tässä sosiaalisessa tilassa on kyse erilaisten diskurssien yhteen liittymisestä. Toisille ennalta tuntemattomat henkilöt osallistuvat vuorovaikutukseen, jolloin diskurssit kiinnittyvät aikaisempiin diskurssihin ja synnyttävät uusia diskurssieja. (Warner 2002, 73–75.)

Hahmotellessani tutkimuksen teoreettista kehystä Habermasin esittelemän julkisuusmallin mukaisesti tiedostan, että Habermasin esittelemä porvarillinen julkisuus on ideaali, eräänlainen ihannetila, joka ei ehkä koskaan ole täysin toteutunut. Erilaiset intressit ja valtakysymykset ovat väistämättä läsnä, kun pohditaan julkisuuden konkreettista toteutumista, yhteiskunnallisten instituutioiden (media mukaan lukien) toimintaa ja julkisen keskustelun reunaehdoja. Habermasin kuvaama malli

tarjoaa kuitenkin tarpeellisen vertailukohdan ja kuvauksen siitä, mitä julkinen sfääri ja julkinen keskustelu voisi parhaimmillaan olla ja tehdä mahdolliseksi. Karvonen kiteyttää asian seuraavasti: *Habermasin berruudesta vapaa keskustelu muistuttaa tieteellisen keskustelun ihannetilaa, jossa kenen tahansa esittämää väittämää tulee arvioida samoilla perusteilla kriittisesti. Tärkeä ihanne, jota kohti pyrkiminen tuottaa erilaista todellisuutta kuin jos ihanteena olisi vaikkapa arviointi auktoriteettiaseman perusteella.* (Karvonen 2004.)

Susen kritisoi Habermasin teorian soveltuvuutta postmodernin julkisuuskäsityksen ymmärtämiseen, mutta tunnustaa, että julkisia sfäärejä on vaikeaa tutkia viittaamatta Habermasin julkisuuteoriaan. Habermasin teoria tarjoaa edelleen toimivan viitekehyksen, jonka avulla voi analysoida viestinnän ja julkisuuden käsitteellisiä kysymyksiä. (Susen 2010, 59.) On kuitenkin tärkeää ottaa huomioon edellä kuvatut Habermasin teorian rajoitukset. Tämä tarkoittaa sen tiedostamista, että julkinen sfääri on hajautunut lukuisiksi erilaisiksi julkisuuksiksi. Julkisuuden voi nähdä rakentuvan erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa suhteissa, jotka määrittävät myös ihmisten kokemusta itsestään osana maailmaa, erilaisia yhteisöjä ja julkisuutta sekä ohjaavat ihmisiä median käyttäjinä. Tässä tutkimuksessa habermasilainen julkisuuskäsite toimii ennen kaikkea tarkasteltavan ilmiön analyttisessä kuvaamisessa.

Mills ja Habermas viittaavat toistuvasti julkison käsitteeseen. Avaan seuraavassa yleisön ja julkison käsitteiden määrittelyä tarkemmin ja tarkennan tutkimuksen teoreettista viitekehystä.

2.1.1 Yleisön puhuttelusta julkisojen muodostamiseen

Puhuttaessa mediasta yleisöllä on perinteisesti tarkoitettu ihmisten muodostamaa joukkoa, erilaisia yksilöistä koostuvia ryhmiä. Näitä ovat esimerkiksi television katsoijat tai sanomalehden lukijat. Yleisö jakaa saman mielenkiinnon kohteen, mutta yleisön muodostavien yksilöiden välillä ei ajatella olevan välttämättä muunlaista yhteyttä. Käsitys yleisöstä on kuitenkin vähitellen muuttunut. Yhden ainoan lehden kohdeyleisön sijaan yleisö on monta, jolloin lehtijutuillakin pyritään vetoamaan *monenkirjaviin mieltymyksiin ja lukutottumuksiin.* (Suhola, Turunen & Varis 2005, 31.)

Journalismin olemassaolo ja toiminta perustuu ajatukseen yleisöstä, jolle uutiset kohdistetaan, jonka tiedontarpeeseen yritetään vastata ja jonka julkista etua pyritään palvelemaan (Carey 2010, 177). Uutisointiin sisältyvät merkitykset syntyvät tekstin ja yleisön kohdatessa. Viestinnän vuorovaikutuksellisuus tarkoittaa, että myös vas-

taanottaja osallistuu aktiivisesti merkitysten luomiseen. Sanoman lopullinen merkitys saa muotonsa vastaanottajan tulkinnoissa ja merkityksellistämiprosesseissa. Lukijan ja tekstin vuorovaikutuksessa lukijasta rakentuu subjekti, joka on suhteessa niin yhteiskuntaan kuin hallitseviin arvoihin. Viestintä voi olla tiedon siirtämisen lisäksi myös tapa ilmaista ja pitää yllä yhteisöllisyyttä ja yhteisön yhteenkuuluvuutta. Media voidaan nähdä myös keskeisenä instituutiona kansalaisuuden rakentumisessa. (Fiske 1992, 215–216; Pietilä & Ridell, 1998.) Journalismin julkinen tehtävä on pitää esillä ja edistää kaikille saavutettavaa ja kaikille ymmärrettäväksi avautuvaa maailmaa (Ripatti-Torniainen 2013, 13). Tässä julkisessa tehtävässä joudutaan miettimään myös journalismin tapaa ymmärtää yleisö, se lukijoiden ja kansalaisten joukko, jolle tietoa välitetään.

Tarkasteltaessa yleisön puhuttelua on tarpeen pohtia myös julkison käsitettä. Ridellin mukaan yleisö on yksinkertaista ryhmä, jonka edessä tapahtuu julkinen esitys, ja julkiso puolestaan itse osallistuu esityksen alkuun saattamiseen tai esityksen tekemiseen. Yleisön suhde mediaesitykseen on siten medialähtöinen, kun taas julkiso suuntautuu mediaan omaehtoisesti. Yleisö seuraa mediakoneiston rakentamia valmiita esityksiä ja julkisuutta. Julkiso puolestaan pyrkii itse osallistumaan julkisuuteen ja myös tuottamaan sitä. Yleisö voidaan nähdä sosiaalisesti ja mediavälitteiseksi rooliksi, jossa julkisia ja yhteisiä asioita seurataan ja otetaan vastaan kutsuhuutoja erilaisten merkitysyhteisöjen jäseneksi. (Ridell 2006, 248, 251). Yleisönä olemista leimaa eräänlainen alistaisuus. Tämä tarkoittaa, että yleisö voi kyllä seurata julkisuudessa esillä olevaa valintojen tekemistä, mutta osallistuminen sekä julkinen ja poliittinen toiminta ovat mahdollisia vain vallassa olevien luvalla. (Ripatti-Torniainen & Hujanen 2012, 189.)

Julkiso-käsite on Suomessa saanut hieman erilaisia painotuksia kuin englanninkielisessä käsitteistössä (ks. englanninkielisestä käsitteistöstä Price 1992). Julkiso on Suomessa mielletty englanninkielisen sanan *public* hengessä väliaikaiseksi kollektiiviseksi muodostelmaksi, joka syntyy esimerkiksi jonkin ongelmallisen kysymyksen ympärille. Julkiso kokoontuu omaehtoiseen ja julkisuuteen suuntautuvaan toimintaan, esimerkiksi julkiseen keskusteluun, ja vaatii tunnustettua asemaa poliittisia päätöksiä tehtäessä. Julkisen keskustelun muodostuminen edellyttää näin tulkiten julkison muodostumista. (Ripatti-Torniainen & Hujanen 2012, 189; Ridell 2006; Pietilä 2006.) Julkisot voidaan nähdä esimerkiksi sanomalehden sivuilla esiintyviksi diskursiivisiksi yhteisöiksi. Uutisissa, kolumneissa ja mielipidesivuilla kantansa kertovat kansalaiset osallistuvat julkisessa tilassa käytävään keskusteluun ja pyrkivät vaikuttamaan esimerkiksi tehtäviin poliittisiin päätöksiin. Ideaalitilanteessa kyse on vastavuoroisiin suhteisiin asettumisesta, tuntemisesta ja myötäelämisestä, harkin-

nasta, kriittisyydestä, yksilön rajojen ylittämisestä sekä kollektiivisen mielipiteen tavoittelusta. (Ripatti-Torniainen & Hujanen 2012, 195–196.)

Yleisö määrittyy suhteessa joukkoviestintään, julkiso puolestaan suhteessa siihen kysymykseen, joka on kutsunut yleisön esiin (Pietilä 1999, 9). Ripatti-Torniainen toteaa, että julkiso on eräänlainen tapa käsitteellistää julkisessa maailmassa ilmenevää toiminnallisuutta. Yleisön alisteisen ja passiivisen aseman sijaan julkiso määrittyy nimenomaan toiminnallisuuden kautta. Pietilä ja Ridell ovat todenneet julkiso-käsitteen viittaavan julkisuuteen suuntautuvaan keskusteluun, väittelyyn ja ongelmanratkaisuun. He näkevät julkison edustavan poliittista potentiaalia ja kyvykästä toimeliaisuutta. Julkison muodostavat siten toimijat, eivät sivusta seuraavat katselijat. (Ripatti-Torniainen 2013, 56.)

Lehdistö oikeuttaa itsensä julkison nimissä. Journalismin pelisäännöt juontuvat nimenomaan tästä lehdistön ja julkison välisestä suhteesta. Carey kuitenkin toteaa hieman pessimistisesti, että julkison käsite on ajan saatossa hämärtynyt ja valistunut julkisuus on korvautunut erilaisilla eturyhmillä, jotka toimivat kulisseyssä manipuloimalla ja propagandan keinoin. Julkiso on kuihtunut tyhjäksi käsitteeksi, jonka todellisesta merkityksestä ja sisällöstä ei olla edes kiinnostuneita. Journalismissa on ajautettu tilaan, jossa ei pyritä johdattamaan tosiasioiden todelliseen ymmärtämiseen. Tämän myötä yleisö on lamautunut paikoilleen, ja sen rooliksi on muodostunut toimiminen annetun informaation vastaanottajana. Carey toteaa, että julkisosta on tullut julkisviestinnän tekosyy. (Carey 2010, 177–182.)

Ripatti-Torniainen toteaa julkiso-käsitteen viittaavan suomalaisissa tulkinnoissa kahdenlaiseen merkitykseen. Toisaalta julkiso nähdään julkisuuteen suuntautuvaksi ja väliaikaisesti muodostuvaksi keskustelevalle ryhmälle ja toisaalta julkisuudessa esiintyvänä diskursiiviseksi vuorovaikutukseksi. Jälkimmäinen näkökulma korostaa julkison näkemistä käsitteelliseksi ja analyttiseksi työkaluksi, jonka avulla voidaan identifoida tietyn asian tai ongelman ympärille kokoontuva keskusteleva ja kantaa ottava ryhmä. Diskursiivinen julkiso-käsitys tarkoittaa toisin sanoen analyttisesti eriteltävissä olevaa konstruktia. Liittyminen julkiseen keskusteluun ei siten merkitse johonkin konkreettiseen ja julkisesti toimivaan ryhmään kuulumista vaan se on enemmänkin nähtävissä tietyn vuorovaikutuksellisen tavan omaksumiseksi. Julkiso syntyy, kun ihmiset kokoontuvat jonkin asiakysymyksen ympärille poliittiseksi kollektiiviksi. Julkison jäsenet tiedostavat toimijuutensa ja pyrkivät kriittisen asioiden tarkastelun, keskustelun ja väittelyn kautta kollektiiviseen mielipiteeseen. (Ripatti-Torniainen 2013, 57–60.)

Journalismilla voi edellä kuvattujen julkiso-käsitysten valossa nähdä olevan kahdensuuntainen tehtävä. Journalismin tulisi ensinnäkin olla vahvasti edistämässä

julkison ihanteiden mukaista julkista keskustelua, mutta myös tukea julkiseen toimintaan kokoontuvien kansalaisten ryhmänmuodostusta ja uutisoida julkisoina pidettyjen ryhmien toiminnasta. (Ripatti-Torniainen 2013, 60.) Mietittäessä journalismin mahdollisuuksia yleisöjen synnyttämisessä ja tavoittelemisessa ollaan ajatuksellisesti liki kansalaisjournalismin määritelmää. Kansalaisjournalismissa tavalliset ihmiset otetaan mukaan journalismiin jo juttuaiheiden ideointivaiheessa. Näin lukijat pääsevät vaikuttamaan juttujen näkökulmiin ja haastateltavien valintaan. Kun jutunteko lähtee liikkeelle kansalaisten keskuudesta ja näiden tarpeista, uutisissällöt eivät määriy vain talouden, politiikan tai hallinnon eliittilähteiden intressien mukaan. (Lehtonen & Ruusunoksa 2006, 227–228; Ridell 2000, 150.)

Ajatusta julkisosta sen ideaalissa muodossa sisältyy myös Burawoyn julkisen sosiologian käsitteeseen. Burawoyn mukaan sosiologiassa on tullut aika palauttaa tieto niille, joilta se on peräisin, ja samalla vahvistaa sosiologian eettistä selkärankaa. Haasteena on synnyttää keskustelevaa sosiologiaa, joka puhuttelee lukuisia yleisöjä monin eri tavoin. Julkinen, keskusteleva sosiologia, vahvistaa koko sosiologian tieteenalaa. Siksi se tulee legitimoida ja vetää mukaan tieteenalan piiriin. Burawoy kuitenkin toteaa, että sosiologian oma kenttä on jakautunut eikä kansalaisyhteiskunta suinkaan ole mikään harmoninen yhteisö. Erilaiset erottelut ja valtasuhteet sekä sosiologian institutionaalinen työnjako rajoittavat julkisten sosiologioiden leviämistä. Burawoy peräänkuuluttaa tarvetta kehittää yhteistyötä sosiologian ja journalismin välillä julkisen sosiologian mahdollisuuksien lisäämiseksi. Journalistit ovat paitsi itse yksi yleisö myös merkittävässä asemassa toimiessaan välittäjinä eri yhteisöjen välillä. (Burawoy 2006, 259–260, 281–282.)

Idealissa tilanteessa media takaa kansalaisille yhtäläisen osallistumisen mahdollisuuden yhteiskunnallisia ja kulttuurisia kysymyksiä koskevaan julkiseen keskusteluun sekä samalla kanavan, jonka kautta välittyvät mahdollisimman laajasti paitsi tieto ja informaatio myös kuvaukset yksityisistä ja sosiaalisista kokemuksista. (Nieminen & Pantti 2004, 13.) Lehtonen & Ruusunoksa (2006, 229–230) toteavat, että journalismin tulisi vahvistaa ja tukea kansalaiskeskustelua eikä vain välittää eliitin tekemiä valmiita poliittisia ja hallinnollisia päätöksiä kansalaisten tietoisuuteen. Journalismilla on siis eräänlainen kansalaiskasvattajan rooli. Sanomalehden tehtävänä on rohkaista lukijoita astumaan ulos heille perinteisesti asetetusta vastaanottajan roolista aktiivisen kansalaisen rooliin. Tavoitteena tulisi olla tiedon ja kokemusten monensuuntainen levittäminen, ihmisten aktivoituminen ja kiinnostuminen yhteisistä asioista. Ross ja Nightingale (2003, 95–119) toteavat, että medially voi demokraattisissa yhteiskunnissa olla merkittävä rooli ihmisten voimaannuttajana ja poliittiseen osallistumiseen kannustajana. Yleisö on usein huomattavasti kiinnostuneem-

pi poliittisista ratkaisuista kuin poliitikot tai media uskovat. Mediassa tyydytään kuitenkin useimmiten toistelemaan poliitikkojen ympäröivä lausuntoja sen sijaan, että kerrotaisiin yleisölle heidän oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan demokraattiseen vaikuttamiseen muutenkin kuin vain äänestämisen kautta.

Lehtosen & Ruusunoksan (2006) näkemys kansalaisjournalismista on lähellä julkisen pedagogiikan ajatusta. Kansalaisjournalismi tarkoittaa paitsi kansalaisten ottamista huomioon ja julkisen keskustelun ja vuorovaikutuksen synnyttämistä myös kansalaisten kannustamista osallistumiseen. Erotuksena kansalaisten omaaloitteisesta ja useimmiten verkossa tapahtuvasta julkaisemisesta (citizen journalism) kansalaisjournalismi kiinnittyy nimenomaan ammattimedioissa toteutettavaan journalismiin, jossa hyödynnetään kansalaisten tuottamaa tietoa. Tietoa ei tällöin esitetä vain eliittijournalismin mukaisesti talouden, politiikan tai hallinnon lähtökohdista, vaan kansalaisten omat kokemukset ovat merkittävässä asemassa tiedon tuottamisessa ja jakamisessa. Keskeistä kansalaisjournalismissa on, että yleisöön suhtaudutaan kansalaisina ja aktiivisina toimijoina, eikä vain tiedon passiivisina vastaanottajina, kuluttajina, äänestäjinä tai päätöksenteon kohteina. (Ruusunoksa, 2009.) Kansalaisjournalismiin sisältyy siten myös hyvin vahvasti ajatus kansalaisista toimintaan kykenevinä julkisoina.

Kansalaisjournalismin perimmäisenä ajatuksena on tehdä vastaanottajat osalliseksi julkisesta keskustelusta. Haasteellista kuitenkin on, miten esimerkiksi Aamulehden parisataatuhatta lukijaa voitaisiin osallistaa keskusteluun taikka ylipäättään mahdollistaa lehteen. Pietilä toteaaakin Heikkilän ym. (2001) Savon Sanomien lukijoita keskusteluryhmiksi aktivoineeseen kokeiluun viitaten, että uutisjournalismissa on aina läsnä edustuksen logiikka. Osallistuvat ja lehden julkisuustilaan vuorollaan pääsevät kansalaiset edustavat aina jotakin ryhmää. Tällainen edustuksellinen osallisuus tarjoutuu lopulta vain pienelle prosentille koko lukijakunnasta. Joukkoviestintää ei siten voi muuntaa julkisoksi, mutta joukkoviestintä voi toki antaa aihetta ja sysäyksiä julkisoiden muodostumiselle. Lehden ja joukkoviestimien ylipäättään tulisi Pietilän mukaan toimia välittäjinä toimijoiden, julkisoiden ja yleisöjen kesken. (Pietilä K. 2010, 282–284.)

Ridell (2000, 149) toteaa, että tarkasteltaessa journalismia julkisuuden käsitteen näkökulmasta on oleellista kysyä, millaista julkisuutta journalismi omilla käytännöillään tuottaa ja miten. Julkisuusperspektiivistä katsottuna journalismin olennaiseksi tehtäväksi muodostuu yhteiskunnallisesti tärkeiden ja ongelmallisten asioiden nostaminen esiin ja niitä koskevan laaja-alaisen ja moniäänisen keskustelun järjestäminen. Journalismiin tulisi kyetä tarjoamaan diskursiivinen tilansa julkiseksi areenaksi, jolla ihmiset voivat määritellä yhteisiä ongelmia ja hakea niihin ratkaisuja. Kansalai-

silla tulisi olla mahdollisuus paitsi tunnistaa itsensä julkisiksi toimijoiksi myös osallistua julkison roolissa keskusteluihin ja neuvotteluihin, joissa haetaan ratkaisua yhteisiin ongelmiin. Julkinen keskustelu tarjoaa mahdollisuuden avartaa osallistujien ajattelua ja ymmärrystä sekä tuottaa vuorovaikutuksessa myös uutta tietoa.

Tapa, jolla viestimet hoitavat tehtäväänsä julkisen keskustelun foorumeina, on herättänyt runsaasti ja osin ansaitustikin arvostelua. Syyksi kapea-alaiseen ja heikkoon kansalaisten kohtaamiseen on nähty muun muassa viestinten kasvava kaupallistuminen. Yhteiskunnallisia aiheita nostetaan lehdissä kyllä esille ja niitä käsitellään pääkirjoituksissa ja yleisönosastojen mielipidekirjoituksissa, mutta todellista keskustelua ei juuri synny. Mielipidekirjoituksissa on usein kyse pikemmin reaktioista kuin todellisesta vuorovaikutuksesta. Lukkiutuneista asemista käyty julkinen mielipiteenvaihto, joka vain toistelee keskustelijoiden piintyneitä mielipiteitä, on enemmän näennäistä kuin varsinaista keskustelua. (Pietilä V. 2010a, 376, 390–392.)

Pietilä tutki tamperelaista siltahanketta koskevaa lehtikirjoittelua ja verkkokeskustelua ja totesi, että julkisuudessa keskustelun osapuolet rakentuivat vasta julkisen keskustelun kautta ja diskursiivisesti. Puolesta ja vastaan -asetelma määrittä ja ohjasi eri asemiin asettuvien puhetta. Puhujat eivät tuoneet esiin henkilökohtaisia kommentteja, vaan toistelivat puheessaan diskursseja, jotka edustivat siltahanketta vastustavan taikka kannattavan osapuolen yleisiä puhetapoja. Keskustelu lukkiutui, eivätkä vastapuolten argumentit näin juurikaan kohdanneet, saati johtaneet parhaan argumentin löytymiseen. Seurauksena oli sen sijaan valikoitua vaikenemistä ja ohi-puhumista. Pietilä toteaaakin, että vuorovaikutustilanteessa, jossa osapuolten välillä on suuri valtaero, on todelliseen ja tasapuoliseen keskusteluun pääseminen vaikeaa. Tällöin lehden ja sen toimittajien tulisi kyetä järjestämään tasapuolista keskustelua osapuolten välille eikä vain tyytyä raportoimaan erilaisista ja omilla tahoillaan esitetyistä näkökannoista sellaisenaan. Toki esimerkiksi julkiseen kasvokkaiseen kohtaamiseen tarvitaan sinnikkäiden toimittajien lisäksi myös eri näkökantoja edustavien henkilöiden omaa halukkuutta. (Pietilä V. 2010b, 472–474.)

Perinteisesti on ajateltu, että journalismi tuottaa esityksiä, jotka virittävät keskustelua kansalaisten keskuudessa – journalismin ulkopuolella. Tällöin uutisointiin sisällytetty vastakkainasettelu on ollut yksi keino tarjota sytykkeitä yleisön keskustelulle. Ongelmana kuitenkin on, että tämän tyyppisessä vastakkainasettelulle perustuvassa uutisoinnissa keskustelun osapuolet asetetaan valmiiksi määritettyihin asemiin, joista ei ole mahdollista tuottaa kuin vain tietynlaista rooliin sidottua puhetta. Tällöin ei myöskään synny uusia ajatuksia, näkökulmia, oivalluksia eikä keskustelusuhteita käsiteltävän teeman sisällä. (Ridell 2000, 151.)

2.1.2 Sanomalehti julkisen pedagogiikan harjoittajana

Demokratia ja julkinen keskustelu linkittyvät, kuten Millsin (1956) toteaa, myös koulutuksen kysymyksiin. Mills viittasi teoksessaan *Power Elite* koulutusjärjestelmän unohdettuun poliittiseen tavoitteeseen lisätä kansalaisten tietoisuutta asioista ja kykyä punnita yhteisiä asioita. Millsin mukaan kasvatuksen tulisi edistää ihmisten itsekasvatusta ja älykästä kansalaisuutta. Keskustelevassa julkisuudessa toimiva viisas ihminen kykenee näkemään henkilökohtaiset ongelmansa yhteiskunnallisina kysymyksinä ja punnitsemaan niiden merkitystä yhteisölle ja vastaavasti yhteisönsä merkitystä näille ongelmille. Itsekasvatuksen tärkeys korostuu Millsin mukaan massayhteiskunnissa, joissa kulutuksesta on tullut keskeinen osa ihmisten elämää ja päätöksenteko on etäännyttänyt eliitin ja eriytyneen poliittisen joukon toiminnaksi. (Mills 1956; Suoranta 2015.) Tulkintani mukaan julkisen pedagogiikan käsite sisältää ajatuksen Millsin kuvaamien yhteiskunnallisesti kykenevien ja tietoisten kansalaisen kasvattamisesta myös formaalin koulutuksen ulkopuolella. Avaan seuraavassa julkisen pedagogiikan käsitettä tarkemmin.

Public pedagogy – julkinen pedagogiikka – on maailmalla vakiinnuttanut paikansa osana kasvatustieteellistä keskustelua ja tutkimuskirjallisuutta, mutta Suomessa käsite on vielä melko tuntematon ja jäsentymätön (Rantala & Ripatti-Torniainen 2013, 7). Julkisen pedagogiikan keskeinen ajatus on, että kasvatusta tapahtuu myös formaalin koulutuksen ulkopuolella. Käsite liittyy useisiin teoreettisiin, käytännöllisiin ja poliittisiin konteksteihin. Julkinen pedagogiikka on sidoksissa kieleen ja tiloihin ja kiinnittyy erilaisiin oppimistilanteisiin koulutusinstituutioiden ulkopuolella. Julkisen pedagogiikan käsitteeseen liittyy myös kriittinen näkökulma tarkasteltaessa esimerkiksi populaarikulttuuria kasvatuksellisista lähtökohdista. (Sandlin, Schultz & Burdick 2010, 1–3.)

Suoranta (2008, 100–101) toteaa, että julkinen pedagogiikka rakentuu yhteiskunnallisten rakenteiden, kasvatustoiminnan ja markkinoiden kolmiyhteydestä. Tuota kolmiyhteyttä voidaan kuvata poliittisena hegemoniana, vallankäyttönä, jolla on vaikutuksensa niin ihmisten arkipäivän toimintaan kuin laajoihin yhteiskunnallisiin ratkaisuihinkin. Tällaiset hegemoniset käytännöt syntyvät esimerkiksi politiikan, kulutuksen ja koulutuksen kentillä käydyissä kamppailuissa. Kamppailut voivat olla julkisia poliittisia keskusteluja, joissa taistellaan toimintaa ja päätöksentekoa ohjailevista ideologioista, mutta yhtä hyvin myös vaikkapa koulutusorganisaation sisällä toteutuvia piiloisia käytänteitä. Julkinen pedagogiikka viittaa toisaalta ideologisiin

voimiin ja toisaalta pedagogisen ajattelun ja käytännön muotoihin, joilla instituutionaalaisia ja ideologisia voimia voi vastustaa.

Julkinen pedagogiikka -käsitteen käyttö on Suomessa ollut vielä hyvin moninaista ja vakiintumatonta. Tämä johtunee siitä, että käsite sisältää kaksi erillistä osatekijää, jotka itsessään ovat monimerkityksellisiä. Rantalan ja Ripatti-Torniaisen (2013, 10) mukaan ilmiökentästä on suomalaisessa kasvatustieteellisessä keskustelussa käytetty nimityksiä kriittinen pedagogiikka, radikaali kasvatustieteellinen, kriittinen mediakasvatustieteellinen, kulttuurin pedagogiikka, oppimisen kaikkiallisuus, julkisuuskasvatustieteellinen ja julkinen sosiologia. Tutkimuksellisessa mielessä ilmiökentässä on kyse kasvatustieteellisen, yhteiskuntatieteellisen ja viestinnällisen tutkimuksen käsitteellisestä rajapinnasta.

Julkinen pedagogiikka on saanut alkunsa Immanuel Kantin ja John Deweyn julkista, pedagogista ja ihmisen toimintaa koskevista ajatuksista. Myöhemmin muun muassa Henri Giroux'n omaksuma käsite painottaa julkisten laitosten ja siten myös median roolia ja merkitystä kasvattajana. Sanomalehden voidaan sanoa harjoittavan julkista pedagogiikkaa, kansalaisten kasvatustoimintaa, kun se poimii aiheita uutisvirrasta ja tarjoilee ne lukijalle tietyllä tavalla jäseneltyinä ja muotoiltuina. (Rantala & Ripatti-Torniainen 2013, 7; Suoranta 2006; Sandlin, Schultz & Burdick 2010, 2.) Miellän julkisen pedagogiikan Suorannan (2007, 169) tapaan julkiseksi kasvatustieteelliseksi toiminnaksi, joka sisältää myös tiedotusvälineiden ja yhteiskuntatieteiden parissa toimivat henkilöt, jotka tahoillaan osallistuvat kamppailuun kunkin aikakauden hegemonisista arvoista ja politiikan suunnasta. Näin ajateltuna tiedotusvälineiden edustajat voidaan lukea yhteiskunnallisiksi pedagogeiksi.

Rantala & Ripatti-Torniainen (2013) ovat kehitelleet julkisen pedagogiikan käsitteenmäärittelyä ja toteavat, että julkinen pedagogiikka voidaan nähdä julkisen maailman pedagogiikkana, pedagogiikkana julkisessa tilassa ja pedagogiikkana julkista toimijuutta varten. Journalismin tarkastelu tämän jäsenyyksen puitteissa tarkoittaa journalismin näkemistä eräänlaiseksi curriculumiksi, opetussuunnitelmaksi, johon ihmiset ovat kosketuksissa jokapäiväisessä elämässään ja jonka kautta he omaksuvat asenteita ja arvoja sekä muovaavat maailmankuvaansa ja elämäntapojaan. Sanomalehti itsessään merkitsee tällöin konkreettista ja diskursiivisesti rakentuvaa julkista tilaa. Sanomalehden tarjoama julkinen tila on tietoisesti tarkoitettu ja tuotu kaikkien saataville. Tässä tilassa harjoitetaan julkista pedagogiikkaa, jonka tavoitteena on julkiseen toimijuuteen, kansalaisuuteen ja kollektiivin jäsenyyteen tukeva kasvatustieteellinen ja sivistysprosessi. (Vrt. Rantala & Ripatti-Torniainen 2013, 13–14.) Sanomalehden voi siten nähdä diskursiivisesti rakentuvaksi oppimisympäristöksi. Tällainen näkö-

kulma journalismiin tarjoaa mahdollisuuden kehitellä myös kasvatustieteen ja viestinnän tutkimuksen välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua.

Julkisen pedagogiikan ilmiökenttä on Suomessa vasta jäsentymässä, joten omatkin pohdintani journalismista julkisen pedagogiikan näkökulmasta ovat vasta hapuilevia yrityksiä ymmärtää, mitä tämä viestinnän ja kasvatustieteen rajapinnoilla tapahtuva julkinen kohtaaminen voisi parhaimmillaan olla. Journalismia julkisen pedagogiikan muotona voidaan tulkintani mukaan lähestyä kahdesta suunnasta. Tarkasteltaessa julkisen pedagogiikan käsitettä sen ulkopuolelta, lukijan ja kansalaisen näkökulmasta sanomalehden harjoittama julkinen pedagogiikka voidaan nähdä behavioristisen oppimiskäsityksen mukaiseksi yksisuuntaiseksi kansalaisten asenteiden, tietämyksen, käsitysten ja käyttäytymisen manipulatiiviseksi ohjailuksi. Sanomalehden valinnat, esitystavat ja jäsennykset näyttävät eräänlaiseksi opetussuunnitelmaksi, jolla kansalaisten maailmankuvaa muokataan halutunlaiseksi. Tässä näkökulmassa korostuu erityisesti kriittisen medialukutaidon merkitys: kyky lukea, tulkita ja arvioida lehden välittämiä merkityspotentiaaleja sekä ymmärtää uutisoinnin rakentumisen ja median toiminnan kokonaisuutta. Suoranta muistuttaa, että valtavan mediatarjonnan keskellä on tärkeää ymmärtää sekä median omistussuhteiden merkitys että median vaikutusmekanismit ajattelun ja toiminnan muokkaajina. Tämän tiedostamisen kautta mediaa voidaan käyttää myös kriittisen ajattelun ja toiminnan välineenä, toisin sanoen välineenä kriittisen mediatajunnan kehittämiseen. (Suoranta 2006, 216.)

Käsitettä voidaan tarkastella myös journalismin sisältä, sanomalehden toimittamisen näkökulmasta, jolloin korostuu journalismin kyky mieltää itsensä julkisen pedagogiikan harjoittajaksi ja tiedostaa journalismin merkitys ja mahdollisuudet kansalaisten oppimisen, kasvun ja kehityksen näkökulmasta. Kansalaisten kriittisen medialukutaidon kehittämisen ohella tulisikin entistä enemmän ottaa huomioon median mahdollisuudet toimia kansalaisten kasvattajina ja tähän tehtävään liittyvä vastuu. Toimiminen yhteiskunnallisina pedagogeina tarkoittaa kriittistä ja reflektiivistä otetta journalistiseen työhön ja jaettavaan tietoon. Nähdäkseni sen tulisi merkitä myös kansalaisia aktivoivaa toimintaa, keskustelun synnyttämistä kansalaisia koskettavista yhteiskunnallisista aiheista sekä julkisuuteen suuntautuvan osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien avaamista.

Julkisuus on toiminnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna paljon enemmän kuin vain rakenteellisten ehtojen ja puitteiden rajaama tila, jonne pyritään tai päästään. Julkisuutta tehdään ja uusinnetaan jatkuvasti julkisuutta tuottavassa toiminnassa. Julkisuus syntyy toki tiettyjen fyysisten tilojen, välineiden ja säädösten rajaamassa kontekstissa, mutta toiminta itsessään pystyy myös raivaamaan itselleen tilaa. Toisin

sanoen toiminta ei jää rakenteiden vangiksi, vaan pystyy vaikuttamaan näihin rakenteisiin. (Pietilä & Ridell 2010, 353.) Sanomalehden diskursiivisesti muodostuva ja julkisuutta tuottava tila ei kiinnity fyysisiin konkreettisiin paikkoihin. Lehden julkinen tila tarjoaa, ainakin periaatteessa, mahdollisuuksia vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen. Käytännössä lehden tulee tällöin tarjota tilaa keskusteluun ja halukkaiden osallistumiseen eikä vain tyytyä välittämään muualla käytyä keskustelua sellaisenaan. (Mt. 2010, 360.)

Sanomalehti julkisena tilana tarkoittaa yleisön läsnäoloa ja pääsyä tähän tilaan. Journalismin näkeminen julkiseksi pedagogiikaksi nostaa ennen kaikkea esiin sitä koskevan kysymyksen, kenelle tietoa tuotetaan tässä julkisessa tilassa ja mikä on sanomalehden suhde yleisöön. Halutaanko lukijat nähdä passiiviseksi yleisöksi, jolle tarjotaan muokattuja mediaesityksiä, vai kutsutaanko kansalaisia tuottamaan tietoa ja osallistumaan julkisuuteen erilaisten julkisojen jäsenenä? Lehtonen & Ruusunoksa (2006, 228–231) totesivat erityyppisiä kansalaislähtöisiä mediahankkeita analysoidessaan, että sanomalehtien hankkeissa oppijan asemassa ovat olleet enemmänkin toimittajat kuin kansalaiset. Tutkimuksessa tarkastellun Aamulehden ja Itä-Häme-lehden kansalaislähtöisen toiminnan taustalla vaikuttivat aktiivisen kansalaisuuden ja julkisen keskustelun merkityksen ideaalit. Kansalaisten ottamisella huomioon oli kuitenkin myös taloudellinen perustelu: kansalaisten näkökulmien nostamisella esiin haluttiin vedota lukijoihin ja tilaajiin, jotta lehtien levikit eivät laskisi. Kansalaisuuslähtöisyys tarjosi siten sanomalehdille mahdollisuuden menestyä sekä taloudellisesti että henkisesti. Haastatellut toimittajat kokivat oman roolinsa kahdella tavalla. Toisaalta he näkivät itsensä perinteisen tiedonvälittäjän roolissa ja toisaalta taas julkisen keskustelun synnyttäjinä. Käytännössä toimittajat mielsivät kuitenkin kansalaisjournalismin toimituksellisten käytäntöjen, työtapojen ja lehtijuttujen näkökulmasta, ei niinkään kansalaisten kokeman osallisuuden kautta. Merkille pantavaa oli myös havainto, että kansalaisjournalismissa kuka tahansa ei välttämättä kelpaa kansalaiseksi, vaan osallistujilta vaaditaan valmiutta ja tarvetta osallistua julkiseen keskusteluun. Tällöin oppimiselle ja kehittymiselle toiminnan kautta ei anneta riittävästi aikaa. Kansalaisten osallistamista ja osallistumishalukkuutta pohdittaessa tulisikin miettiä, mitä kansalaiset todellisuudessa saavat osallistumisestaan ja mitä he voivat näissä prosesseissa oppia mediasta ja yhteiskunnasta.

Taulukossa 1 on eriteltyinä journalismin ja sanomalehden rooli ja tehtävät osana julkista pedagogiikkaa. Jäsennys nojaa Rantalan & Ripatti-Torniaisen (2013, 14) esittelemiin julkisen pedagogiikan osa-alueisiin. *Julkisen maailman pedagogiikka* liittyy medioituneeseen kulttuuriin ja sen tunnistamiseen. Medioitumisen seurauksena ihmiset ovat päivittäin osallisia lukuisissa erilaisissa median välittämässä esityksissä

ja mediatapahtumissa. Yleisö on mediaa seurattessaan niin fyysisesti, henkisesti kuin emotionaalisestikin kosketuksissa sekä teknologiaan, erilaisiin materiaaleihin että median sisältämiin valtarakenteisiin. (Ross & Nightingale 2003, 4.) Median välittämät konstruktiot ja todellisuuskuvat rakentavat käsitystä maailmasta ja sen ilmiöistä, ja media tarjoaa myös sanaston, jolla näistä ilmiöistä puhutaan.

Sanomalehti harjoittaa *pedagogiikkaa julkisessa tilassa*. Lehden sivuilla rakentuu representaatio yhteiskunnasta, sen instituutioista ja toimijuuksista. Sanomalehden voi nähdä paikaksi, jossa yhteiskunta asuu (Pietilä & Sondermann 1994). Julkinen pedagogiikka tarkoittaa sanomalehden tarjoaman kaikille avoimen julkisen tilan näkökulmasta kansalaisten oppimisprosessien ottamista huomioon ja mahdollistamista. Toteuttaakseen tätä tehtävää ideaalilla ja kansalaisten oppimista monipuolisesti tukevalla tavalla lehden tulee tukea yleisölle laadittujen mediaesitysten sijaan ja lisäksi myös julkisoiden syntymistä, toimintaan kannustamista, osallistamista ja dialogin sallimista päättäjien ja kansalaisten välillä. Tämä tarkoittaa kansalaisten todellisuuden ottamista huomioon ja kansalaisten näkemistä myös tiedon tuottajiksi.

Sanomalehden muodostama julkinen tila rakentuu diskursiivisesti, jolloin sitä voidaan analysoida myös lehdessä aktualisoituvien julkisoiden muodostumisen näkökulmasta. Julkisot voi näin tulkita myös eräänlaiseksi vuorovaikutuksen muodoksi, tietyn asiakokonaisuuden ympärille syntyväksi keskusteluksi. Julkiso ei tällöin tarkoita vain johonkin tiettyyn konkreettiseen ryhmään kuulumista, vaan se on myös asian tai ilmiön ympärille syntyvä vuorovaikutuksellinen kokonaisuus, josta on eriteltävissä yhtenäisiä puhetapoja, diskursseja. Lehti toimii portinvartijana ja määrittää millaiset aiheet, julkisot ja diskurssit pääsevät lehden sivuilla esille. Sanomalehden tekemät valinnat kertovat lehden suhtautumisesta lukijoihinsa ja määrittävät sitä millaisia vuorovaikutuksellisia ja oppimista edistäviä mahdollisuuksia tässä sanomalehden julkisessa tilassa kansalaisille tarjoutuu.

Sanomalehti voi toimia myös *julkiseen kansalaisuuteen kasvattajana*. Sivistymisprosessit tarkoittavat näin ollen asioiden moniulotteista avaamista, kielellisten valintojen merkityksellisyyden tiedostamista sekä arvojen ja ideologioiden läsnäolon tunnistamista. Lehti tarjoaa tietoa vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuuksista sekä kanavan osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Luonnollistuneeksi muuttuneiden kyseenalaistamattomien totuuksien sijaan lehden tulee kyetä tarjoamaan mahdollisuus nähdä, ajatella ja toimia toisin. Sanomalehdellä on valtaa. Tätä valtaa tulisi käyttää julkisen pedagogiikan näkökulmasta vastuullisesti ja mahdollistaen – ei kansalaisten tietoisuutta ja toimintamahdollisuuksia jyrkästi rajaten.

Taulukko 1. Sanomalehti ja julkinen pedagogiikka: tehtävät ja mahdollisuudet.

Osa-alue	Julkisen maailman pedagogiikka	Pedagogiikka julkisessa tilassa	Pedagogiikka julkista toimijuutta varten
Näkökulma	Medioitunut kulttuuri	Sanomalehti julkisena tilana	Sanomalehden uutisoinnin rakentuminen, "opetussuunnitelma"
Julkinen	Journalismin merkitys, tehtävä, vaikutusvalta osana mediakenttää	Representaatio yhteiskunnasta. Suhde lukijoihin: yleisö vs. julkiso?	Tieto ja ymmärrys yhteiskunnasta ja maailmasta, puheenaiheet, ilmiöt, arvot, asenteet, toimintatavat, kielelliset valinnat ja puhumisen tavat
Tavoitteet	Journalismin asema ja tehtävä: tiedon välittäminen, taustoittavan tiedon tarjoaminen, portinvartijana toimiminen, toimijuudet	Osallistaminen, osallistuminen, keskustelun synnyttäminen, keskusteluun kutsuminen, dialogisuus, oppimisen mahdollisuuksien tarjoaminen	Moniarvoisuus, laaja-alaisuus, hegemonisten puhetapojen haastaminen, kielellisten valintojen kriittinen tarkastelu, erilaiset merkityksellistämisen tavat, päätöksenteon avaaminen, yhteiskunnassa toimimisen ja vaikuttamisen mahdollistaminen
Pedagogiikka	Sosialisaatioprosessit	Oppimisprosessit	Sivistymisprosessit, julkiseen kansalaisuuteen kasvattaminen

Kunelius toteaa, että journalismin vastuu julkisen keskustelun herättämisestä ei ole ajatuksena uusi, mutta käsitteen sisältöä tulkitaan journalistien ja tutkijoiden keskuudessa hyvin eri tavoin. Journalistit näkevät ammattikuntana journalismin ja julkisen keskustelun suhteen hieman samaan tapaan kuin tiedonvälityksen ja tarinankerronnan välisen eron. Tieto ja objektiiviset näkemykset erotetaan journalismissa mielipiteistä eli subjektiivisista näkemyksistä. Uutisjutuissa nostetaan tietyin ehdoin esiin myös mielipiteitä maustamaan varsinaista uutista, jos subjektiiviset näkemykset ovat luonteeltaan jollakin tavalla painavia ja täydentävät uutisen välittämää tietoa. Yleisönosasto määrittänyt sanomalehdessä paikaksi, jossa jokaisella on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä, ja mielipidesivut ikään kuin todistavat näiden yksilöllisten mielipiteiden olemassaolon. Mielipide on kuitenkin alistainen tosiasioille. Mielipiteet katsotaan yksityisiksi, kun taas tosiasiat ovat julkista tietoa. Tarinan-

kerronta täydentää journalismin todellisuuskuvaa ja tuo uutisointiin mukaan inhimillisen ulottuvuuden. Samaan tapaan keskustelu määrittyy tiedonvälityksen oheistoiminnaksi ja yleisön subjektiivisten tarpeiden palvelemiseksi. Hyvä journalismi voi kuitenkin toimia myös kansalaisten julkisen toiminnan resurssina. Tällöin journalismia ja julkisuutta ei tulisi pitää areenana, näyttämönä tai peilinä, vaan keskustelemaan tai dialogisen yhteiskunnasta tietämisen yhtenä metodina. (Kunelius 2000)

Giroux toteaa, että uuden digitaalisen median nousu ja kasvu on vaikuttanut voimakkaasti julkiseen keskusteluun ja sen tasoon. Printtimedia ei enää ole pääasiallinen tiedon lähde. Nykypäivän ihmiset ovat oppineet digitaalisen ja audiovisuaalisen median myötä nopeatahtiseen informaation kuluttamiseen. Digitaaliset vuorovaikutteiset foorumit ovat tarjonneet uudenlaisia mahdollisuuksia paitsi ajantasaiseen tiedon vaihtamiseen myös osallistumiseen. Vuorovaikutteisten sähköisten foorumien kääntöpuolena kuitenkin on, että samalla ne ohjaavat käyttäjänsä teknisten järjestelmien ja runsaan mainonnan keinoin. Informaatiota tulee jatkuvasti pieninä, yksinkertaistettuina ja valmiiksi pureskeltuina palasina. Median käyttämä kieli pyrkii yksinkertaistuksiin ja homogeenisuuteen, jolloin se samalla myös ehkäisee kriittistä ajattelua ja erilaisten näkökulmien esiin tulemistä. Myös akateemiset diskurssit ovat Giroux'n mukaan pelkistyneet ja sulautuneet yksilöotteiseen markkinoituneeseen puhetapaan. (Giroux 2012, 105, 113.)

Journalismin ja printtimedian ideaali tehtävä olisi olla asioiden laaja-alainen taustoittaja, moniarvoisten ja erilaisten näkökulmien esittelijä, keskustelun synnyttäjä sekä aktiivinen välittäjä ja dialogin mahdollistaja yleisöjen ja asiantuntijatahojen välillä. Lisäksi journalismille kuuluu julkisen pedagogiikan harjoittajana sekä julkisojen synnyttäminen ja esiin kutsuminen että äänen antaminen erilaisille julkisoille ja näiden ajamille asioille. Journalismi voi osana julkisen maailman pedagogiikkaa parhaimmillaan tukea monipuolisesti kansalaisten sosialisatioprosessia: kasvua yhteisön jäsenyyteen ja sen ajattelu- ja toimintatapojen omaksumista, mutta myös tietoisuutta omista mahdollisuuksista vaikuttaa ja muokata yhteisön ajattelu- ja toimintamalleja (ks. Antikainen 2000, 35).

Ajatus julkisesta pedagogiikasta on lähellä julkisen sosiologian käsitettä. Julkiselä sosiologialla tarkoitetaan kansalaisyhteiskunnassa tapahtuvaa transformatiivista, muutokseen tähtäävää tutkimuksellista ja opinnollista toimintaa, joka tulee erottaa valtion tai talouselämän palvelemisesta (Suoranta 2008). Julkisen sosiologian yksi tavoite on siten aktivoida ihmisiä toimimaan. Fairclough (1997, 269) toteaa, että tiedotusvälineiden tekstit ovat osa yhteiskunnallista toimintaa, johon voidaan myös vastata yhteiskunnallisella toiminnalla. Tällainen toiminta voi olla tekstuaalista reagoitua uutispuheeseen vaikkapa kirjoittamalla vastineita sanomalehden mielipide-

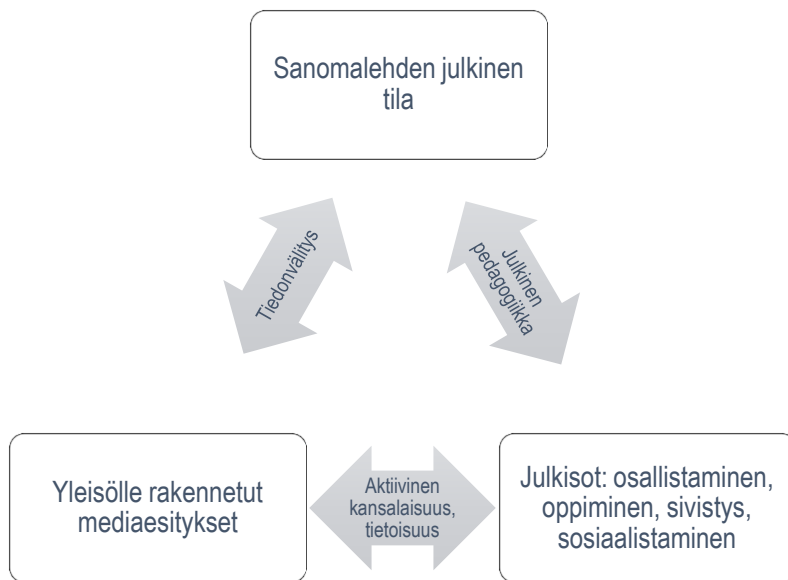
palstalle. Tiedotusvälineiden tekstit voivat saada aikaan myös julkista toimintaa, kuten kampanjointia tai mielenosoituksia. Fairclough kehottaakin rohkaisemaan kansalaisia siirtymään mediatekstien vastaanottamisesta tekstien herättämien reaktioiden mukaiseen toimintaan. Nähdäkseni tämä on Faircloughilta suoranaista kannustamista julkisen sosiologian harjoittamiseen.

Freiren mukaan alistetussa asemassa olevien kyky tiedostaa oma tilanteensa on edellytyksenä muutoksen aikaan saamiseksi. Sisäistetyt käsitykset omasta alemmuudesta ja hallitsevien luokkien ylemmyydestä estävät näkemästä muutoksen mahdollisuutta. Alistunut tietoisuus pitää yllä vallitsevia olosuhteita tukevaa ideologiaa. Tällöin vallitseva tilanne näyttäytyy luonnolliseksi ja ennalta määräytyksi, eikä olosuhteiden tiedosteta olevan ihmisten aikaansaannosta. Tosiasiassa tulevaisuus on kuitenkin Freiren sanoin radikaalisti avoin, ihmisellä on kyky sitä muuttaa, mikä kuitenkin vaatii tämän avoimuuden käsittämistä. (Freire 2005, 25.)

Median vallasta puhuttaessa vähemmälle huomiolle jäävät usein ne, joilla ei ole valtaa suhteessa mediaan. Marginaaliin jääviä yhteiskunnassa heikossa asemassa olevia ihmisryhmiä ovat esimerkiksi vähän koulutetut tai kouluttamattomat, vähätuloiset, sairaat, vajaakuntoiset ja erilaisen etnisen taustan omaavat, koska he eivät aktiivisesti osallistu sosiaaliseen ja poliittiseen elämään, eivät ole järjestäytyneet ryhmänä eivätkä siten ole myöskään edustettuina mediassa. Valtamedia ei ole juurikaan kiinnostunut tuomaan julki näiden ihmisten mielipiteitä. Mediassa yhteiskunnan vähäosaiset ovat esillä lähinnä sympatian herättämiseksi tai antamassa kasvot uutisoinnin kohteena olevalle yhteiskunnalliselle ongelmalle. (Christians ym. 2009, 131.)

Julkinen pedagogiikka sisältää ajatuksen yhteisöllisyydestä, osallistumisesta ja osallisuudesta, toisin sanoen aktiivisesta ja aktivoivasta kansalaisuudesta. Hyvä kansalaisuus sisältää Bennin (2000) mukaan kansalaisosallistumisen lisäksi myös julkisen keskustelun. Kansalaisuus edellyttää tietoa yhteiskunnan rakenteesta, hallinnon toiminnasta, poliittisten puolueiden ideologioista ja yleisimmistä poliittisista filosofioista, valmiutta neuvotella ja tehdä yhteistyötä, käsitellä konflikteja ja eroavaisuuksia, kuunnella muita ja ilmaista mielipiteitä, uskallusta olla ennakoiva, kykyä toimia itsenäisesti, ottaa vastuuta ja luottamusta siihen, että mielipiteenilmaisut kuullaan ja huomioidaan. (Salo & Suoranta 2005, 116.) Kansalaisuuteen aktivoiminen perustuu oletukseen siitä, että ihminen on poliittinen toimija ja myös kykenee oppimaan. Poliittisen toiminnan mielekkyys ja merkityksellisyys puolestaan kiinnittyvät arjessa koettuun ja kokijan omaan elämänpiiriin. Yksilöllisistä ja paikallisista ongelmista ja haasteista lähtevä kiinnostus laajenee parhaimmillaan alueelliseen, kansalliseen, ylikansalliseen ja siten myös globaaliin poliittiseen toimintaan. Kansalaisuuteen

kasvattamisessa onkin kyse kansalaisten rohkaisemisesta ja tukemisesta poliittiseen toimintaan sekä toisten kunnioittavaan kohtaamiseen kiistatilanteissa ja konflikteissa. (Mt. 2005, 139.) Oheisessa kuviossa on vielä tiivistettynä edellä kuvattujen käsitteiden keskinäinen yhteys.

Kuvio 1. Sanomalehti julkisena tilana.

2.1.3 Bourdieun kentät kielipelien näyttämöinä

Nivellän tutkimukseni diskursiivisen analyysin Bourdieun ajatukseen sosiaalisen maailman eri kentillä tapahtuvasta valtakamppailusta. Tulkintani mukaan uutispuhe syntyy erilaisten kenttien välisen kielipelin tuloksena. Bourdieu näkee käsitteen *kenttä* tutkimukselliseksi työkaluksi, jonka kautta voidaan tutkia sosiaalista maailmaa ja sen rakentumista. Kenttä itsessään tarkoittaa sosiaalisten voimasuhteiden kokonai-

suutta. Kentällä olevat toimijat pyrkivät omien asemiansa mukaisesti joko säilyttämään tai muuttamaan kentän voimasuhteita ja rakenteita. Kun esimerkiksi toimittaja ja poliitikko keskustelevat television vaaliväittelyssä, kyseessä on kamppailu, jossa pyrkimyksenä on päästä halutulle kentälle, sanoa viimeinen sana ja saavuttaa hallitseva asema. Toimittaja ja poliitikko eivät siten toimi vapaasta tahdostaan ja edusta itseään, vaan he ovat sidoksissa omaan kenttäänsä ja asemaansa tuolla kentällä. Keskustelun analysoinnin kautta voidaan tehdä näkyväksi ennen kaikkea keskustelijoiden edustamien kenttien, esimerkiksi journalistisen ja poliittisen kentän, välistä suhdetta. (Bourdieu 2005, 30–31.)

Tarkastelen Aamulehden lukukausimaksu-uutisoinnissa äänen saavien toimijoiden kautta uutisoinnin resurssina näyttäytyviä kenttiä ja niiden asemia tässä keskustelussa. Kenttäteorian mukainen ajatus uutisoinnissa aktualisoituvista kentistä tarjoaa mahdollisuuden tehdä näkyväksi ja jäsentää Faircloughin kolmitasoisien diskurssianalyysin sosiokulttuurista tasoa. Bourdieu painottaa Faircloughin tapaan sosiaalisen kontekstin hahmottamisen tärkeyttä, kun analysoidaan puhetta ja tekstejä (ks. Bourdieu 2005, 32–33). Väliverronen toteaa, että Fairclough korostaa diskurssien merkitystä valtasuhteiden, ideologioiden ja institutionaalisten käytäntöjen tuottajana, mutta ei oleta esimerkiksi ideologioiden ja valtasuhteiden heijastuvan suoraviivaisesti teksteissä ja niiden sisältämissä yksittäisissä ilmauksissa (Väliverronen 1998, 28–29). Tarvitaan siis kontekstin ja sosiaalisten suhteiden verkoston paikantamista ja ymmärtämistä, jotta voidaan päästä käsiksi tekstien ideologisuuteen ja valtasuhteisiin. Tarkastelemalla kenttiä ja niiden asemoitumista julkisessa keskustelussa on mahdollista hahmottaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa korkeakoulutuksen asemasta ja tehtävistä neuvotellaan.

Sanomalehti muodostaa journalistisine sääntöineen ja käytäntöineen niin sanotun journalistisen kentän, jolla on valtaa muihin kenttiin sikäli, että sillä on portinvartijan rooli, kun se valikoi ja muotoilee lehden sivuille päätyvät uutisaiheet. Toisaalta voidaan katsoa, että myös lehti hyötyy korkea-arvoisten tahojen ja yhteiskunnallisesti merkittävien uutisaiheiden esiintymisestä sivuillaan. Kyseessä on siis eräänlainen hyötynäkökulmien vaihtokauppa. Uutispuheen voi siten nähdä olevan eräänlaisen kenttien välillä käytävän kielipelin tulosta.

Giroux'n ja McLarenin kriittinen pedagogiikka muistuttaa kielen luonteen sosiaalisuudesta sekä sen suhteesta valtaan ja tiedon lajeihin. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi tapamme tulkita vaikkapa koulutuksen roolia yhteiskunnassamme on rajoittunut. Kieli heijastaa ja rakentaa todellisuutta. Se ei ole peili tai ikkuna todellisuuteen, vaan enemmänkin symbolista materiaalia, joka muuttaa ja muotoilee maailmaa. Kieli houkuttelee tulkintoihin. Kieli tuottaa puhumaansa todellisuutta ja kie-

len avulla synnytetään merkityksiä. Jos käytettyä kieltä ja sen kautta syntyviä merkityksiä ei reflektoida, ne kerrostuvat arkitiedoksi, ideologioiksi, pysyviksi totuuksiksi. Tällöin kieleen ja syntyvään tietoon kietoutuvat valtasuhteet ja ideologiset painotukset jäävät avautumatta. (Giroux & McLaren 2001, 79–81.) Tutkiessani lukukausimaksu-uutisoinnin resurssina näyttäytyviä kenttiä ja niiden välisiä valtasuhteita keskityn tarkastelemaan nimenomaan kieltä ja sen käyttöä. Asioita esitetään ja tuodaan julki kielen avulla, ja kieltä käyttämällä myös hallitaan. Uutisoinnin kielenkäyttöä analysoimalla on mahdollista myös avata ja tehdä näkyväksi luonnollistuneita ja siten usein voimakkaita ideologisia painotuksia sisältäviä koulutuksesta puhumisen tapoja. Uutispuheen sisältämien merkityspotentiaalien avaaminen on erityisen tärkeää tilanteessa, jossa tehdään merkittäviä ja kauaskantoisia koulutuspoliittisia päätöksiä ja suunnanvetoja.

Bourdieuun mukaan kieli muodostaa eräänlaisen markkina-alueen, jossa myydään ja vaihdetaan merkityksiä. Pelkkä puhumisen kompetenssi ei vielä riitä, vaan on kyettävä puhumaan jostakin, jolla on arvoa käynnissä olevissa merkitysneuvotteluissa. Kyse on kielellisestä pääomasta, jonka avulla voi päästä arvokkaiksi mielletyille kentille ja kielen markkinoille. (Bourdieu 1985, 105–108.) Bourdieu korostaa, että kielellisten markkinoiden voimasuhteet vaikuttavat kaikissa lingvistisissä tilanteissa. Mitä virallisemmasta tilanteesta on kyse, sitä suuremmassa määrin kielellisen hinnanmuodostuksen lait ovat niin sanottuja yleisiä lakeja. Nämä markkinalait toimivat esimerkiksi kansankielisen puheen tai suoraan puhumisen sensuurina tilanteissa, joissa tällainen puhetapa ei mukaudu virallista puhetapaa määrittäviin yleisiin lakeihin. Bourdieu toteaa, että kenttä voi toimia sensuurina. Kenttä on tietynlaisen pääoman lajin määrätty jakautuma, ja kentällä arvostettu pääoma voi olla vaikkapa poliittista valtaa tai fyysistä voimaa. Kentällä toimivalla arvovaltaisella henkilöllä on joko henkilökohtaista, karismaattista tai sitten valtuutuksen kautta saatua institutionaalista arvovaltapääomaa. Kentällä arvovalta merkitsee oikeutta puhua. Sensuuri toimii kentällä niin, että jonkun tullessa kentälle ryhmä joko myöntää tulijalle puheoikeuden tai tulija ei nauti kentän luottamusta. Näin vaikutetaan siihen mitä voi ja mitä ei saa sanoa. (Bourdieu 1985, 114, 124–126.)

Myös Thompson viittaa Bourdieuun kenttäteoriaan pohtiessaan poliittisen kentän ja symbolisen vallan yhteyksiä. Thompson toteaa, että kenttä on sosiaalisten asemien ja suhteiden muodostama rakenne. Asema poliittisella kentällä määrittyy sosiaalisten suhteiden verkoston ja verkostoihin liittyvien resurssien kautta. Ihmiset toimivat hankkimiansa ja asemansa sisältämien resurssien mukaan tavoitellessaan omia päämääriään. Toisinaan yksilön positio kentällä saattaa olla myös vakiintunut, jos se on kytköksissä esimerkiksi arvostusta nauttivaan instituutioon. Instituutiot vaikut-

tavat osaltaan kentän ja siellä tapahtuvan vuorovaikutuksen rakenteeseen ja luovat samalla myös uudenlaisia asemia ja mahdollisuuksia yksilöille toimia kentillä. Thompson määrittelee poliittisen kentän vuorovaikutukselliseksi tilaksi, jossa käytetään ja harjoitetaan poliittista valtaa. Poliittisessa vallassa on kyse yksilöihin kohdistuvasta koordinoinnista ja vuorovaikutusta säätelevistä säännöistä. Kaikissa instituutioissa on jonkin verran koordinointia ja sääntelyä ja siten myös jossain määrin poliittista valtaa. Thompson käyttää ilmausta poliittinen kenttä silloin, kun hän viittaa toimintaan ja vuorovaikutukseen, jota valtion instituutiot tavalla tai toisella säätelevät ja kontrolloivat. (Thompson 2000, 96–97.)

Lukukausimaksu-uutisten resurssiksi näyttäytyy kolme erilaista kenttää. Nämä ovat elinkeinoelämä, politiikka ja koulutus. Näillä kentillä on omat sisäiset lakinsa ja kenttää uutisoinnissa edustavilla toimijoilla omat institutionaaliset asemansa. Tarkastellessani lähemmin kenttien dynamiikkaa on otettava huomioon, että tarkastelun fokuksessa ovat kentät, eivät yksilöt. Yksilöt sen sijaan ovat agentteja, jotka konstituoituvat sosiaalisesti aktiivisiksi toimijoiksi, koska heillä on tarpeelliset ominaisuudet, joilla saada aikaan vaikutuksia kentällä. Kunkin kentän spesifit pääoman muodot, piirteet ja ominaisuudet antavat oikeutuksen astua kentälle ja toimivat siten eräänlaisena pääsymaksuna. Bourdieu korostaa, että sosiaaliset toimijat eivät ole kenttiä tarkasteltaessa vain erilaisten työntö- ja vetovoimien kohteena olevia hiukkasia vaan nimenomaan pääoman kantajia. Pääoma puolestaan määrittelee toimijoiden uraa ja asemaa kentällä ja vaikuttaa siihen, toimivatko he säilyttääkseen vai muuttaakseen vallitsevaa tilannetta ja pääoman jakautumista. (Bourdieu & Wacquant 1995, 135–137.)

Bourdieu on todennut koulutuksen olevan merkittävässä roolissa kulttuuripääoman jakajana, valtaapitävien kulttuurin välittäjänä ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden uusintajana, joka samaan aikaan onnistuu kuitenkin näyttäytymään vallankäytöstä riippumattomaksi instituutioksi. Koulutukseen liittyvä yhteiskunnallinen valta onkin Bourdieun mukaan kätkeytyä pedagogisten muotojen neutraliteetin taakse. Koulutuksen kentällä tapahtuva vallankäyttö on niin sanottua symbolista väkivaltaa, joka kohdistuu niihin, jotka eivät ole kotikasvatuksessa saaneet eliittikulttuurille luonteensuhtautumistapoja tai joilla ei ole kielellisiä valmiuksia toimia valtakulttuurin piirissä. (Bourdieu & Passeron 1977.) Liljander (1999, 112–113) toteaa Bourdieun näkevän kielen sosiaalisesti merkityksi, sosiaalisia eroja ilmentäväksi ja uusintavaksi vallankäytön välineeksi. Bourdieu toteaa myös yliopistomaailman olevan eräänlainen taistelukenttä, jossa tieteenalat professorien johdolla kampailevat asemista ja vallasta erilaisia strategioita käyttäen. Tässä taistelussa opiskelijat eivät ole vain sivustakatsojia, vaan osallistuvat kampailemaan oman kasvuympä-

ristönsä muovaaman habituksen avulla. Osa opiskelijoista tunnustaa pelin arvon ja pyrkii jäljittelemään valtakulttuuria parhaansa mukaan. Osa taas pyrkii erottautumaan opiskelijajoukosta ja näyttäytymään mahdollisimman koulutuskelpoisiksi. Lähtökohdat ratkaisevat, millaisiin ponnisteluihin opiskelija joutuu: toisille sulautuminen akateemiseen kulttuuriin onnistuu helposti, toiset joutuvat kamppailemaan ääri rajoilla saavuttaakseen kentällä aseman, johon etuoikeutettujen ryhmien edustajat pääsevät ikään kuin luonnostaan. (Mt. 1999, 116.) Vaikka Bourdieun koulutusajattelu perustuu pitkälti kuvauksiin ranskalaisen luokkayhteiskunnan luonteesta, on siitä kuitenkin löydettävissä yhteneväisyyksiä myös suomalaisen koulutusjärjestelmään ja opiskelijoiden koulutukseen valikoitumiseen (ks. Liljander 1999, 121–122).

Tutkimusaineiston muodostavissa lukukausimaksu-uutisoinneissa konkretisoituvien kenttien väliset voimasuhteet tulevat tarkemmin avatuksi luvussa 4.

2.2 Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi tutkimuksellisenä näkökulmana

Diskurssianalyysi on väljä teoreettis-metodologinen tutkimuksellinen lähestymistapa, jonka juuret ovat sosiaalisessa konstruktionismissa (ks. Berger & Luckmann 1994). Sosiaalisessa konstruktionismissa sosiaalinen todellisuus nähdään ihmisten luomaksi merkitysjärjestelmäksi. Kielenkäytön kautta luodaan merkityksiä, jolloin kielenkäyttöä tarkastellaan seurauksellisena sosiaalisena toimintana ja sosiaalisten käytäntöjen prosesseina. Konstruktionistisen ajattelun myötä kehittynyt diskurssianalyttinen lähestymistapa tarkastelee todellisuuden rakentumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Diskurssianalyysissa teoria ja metodi kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa ja kieli nähdään resurssina, jolla tuotetaan merkityksiä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.) Diskurssianalyysi ei siis ole mikään yksiselitteinen analyysityökalu, jonka avulla voisi aukottomasti analysoida tutkimuksen kohteena olevaa kielenkäyttöä ja muodostaa sitä kautta kyseenalaistamattomia tulkintoja todellisuudesta.

Juhila on nimennyt diskurssianalyttista tutkimusta tekeväälle tutkijalle kolme erilaista positiota. Tutkija voi lähestyä tutkimaansa aineistoa analyytikkona, asianajajana tai tulkitsijana. Analyytikon positiossa on keskeistä tutkijan mahdollisimman

pieni ja kontrolloitu osallisuus analysoitavaan aineistoon. Tutkijalla ei ole etukäteistietoa taikka -oletuksia aineistosta, jolloin hän keskittyy tarkastelemaan ulkopuolista ja kurinalaisesti kielellisten toimijoiden omia kuvauksia ja selontekoja. Asianajajalla on puolestaan jokin motiivi, jonka myötä hän on sitoutunut muutokseen. Asianajajan positio tarkoittaa, että tutkimuksella pyritään edesauttamaan tai ajamaan jotakin asiaa. Tutkija ei tällöin pelkää analysoida kielellistä toimintaa, vaan hän pohtii myös sitä, miten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoidut todellisuudet voisi rakentaa toisin. Asianajaja toimii siten myös todellisuuden kriitikkona. Tulkitsijan positiossa toimiva diskurssianalyysia soveltava tutkija näkee tarkastelemaisensa aineiston enemmänkin erilaisten mahdollisuuksien maailmaksi. Oleellista on tutkijan ja aineiston vuoropuhelu, vuorovaikutuksellinen suhde. Tulkitsija nojaa vahvasti aineistonsa ja etsii sieltä löytyviä vihjeitä, mutta tiedostaa myös, että aineistoa voidaan lähestyä monin eri tavoin. Tulkitsijan positiossa toimiva tutkija tiedostaa olevansa kulttuurinen toimija, jolla on aina myös oma tutkittava aineisto koskeva esiyymmärryksensä. Tulkitsija näkee myös yleisön, jolle tutkimustulokset esitellään, tulkinnalliseksi resurssiksi ja tulkintoja tekeviksi toimijoiksi. (Juhila 1999, 203–214.)

Miellän oman tutkijan positioni sijoittuvan asianajajan ja tulkitsijan välimaastoon. En ole ennako-oletuksista vapaa analysoidessani uutisaineistoa. Toisaalta ymmärrän, että omat valintani ja tuottamani tekstit rakentavat sosiaalista todellisuutta ja sisältävät erilaisia tulkinnallisia ulottuvuuksia. Tiedostan koulutuspoliittisen kehityskulun ja lukukausimaksukysymyksen tiimoilta käydyn keskustelun yhteydet tutkimuksen kohteena oleviin uutisteksteihin. Tarkastelemani lukukausimaksukysymys on eräänlainen erilaisten merkityksenantojen ja diskurssien muodostama kudos, jota pyrin avaamaan ja erittelemään analyysin kohteena olevassa aineistossa. Kriittisen diskurssianalyysin valinta tutkimuksen metodologiseksi viitekehyydeksi tarkoittaa, että tutkijana minulla on lähtökohtainen esiyymmärrys ja oletus tarkastelemani uutisaineiston ja sen tuottamiseen liittyvien käytäntöjen sisältämistä valtaasetelmista ja ideologisista kytköksistä. Uutispuheen monitasoisen tulkinnan kautta pyrin tekemään näitä asetelmia näkyviksi (vrt. Jokinen & Juhila 1999, 86). Tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ole osoittaa syyttävällä sormella tekstin tuottajia, vaan tarkastella analyttisesti sitä, millaisia tulkinnallisia ulottuvuuksia sanomalehden lukukausimaksu-uutisoinnista avautuu.

Lukukausimaksu-uutisoinnin diskurssianalyttisen luennan lähtölaukauksena toimii Ridellin (1994, 182) ajatus: *Vieraannuttavan katseen suuntaaminen uutisjournalismin ammatillisesti itsestään selviin puoliin voidaan tutkimustilanteessa aloittaa... tekstianalyysistä. Siinä missä uutinen epäilemättä on tekijöilleen tuttuakin tutumpi teoksena... se voi teks-*

tinä tuottaa heille – ikäviäkin – yllätyksiä. Se mikä edellisenä näyttäytyy objektiiviseksi, puolueettomaksi ja uskottavaksi kuvaukseksi siitä miten asiat ovat, voi jälkimmäisenä osoittautua niitä tai noita arvoja ja sidonnaisuuksia kaupittelevaksi, ristiriitaiseksi ja epäuskottavaksi kielelliseksi/ kielellis-visuaaliseksi kyhäelmäksi.

Lähtökohtana sanomalehtiutustien diskurssianalyttisessä tarkastelussa ja Ridellin ilmaiseman vieraannuttavan katseen suuntaamisessa on ajatus kielenkäytöstä tekemisenä ja toimintana. En tarkastele tutkimaani aineistoa Ridellin mainitsemina epäuskottavina ”kielellisinä kyhäelminä”, mutta tiedostan, että neutraalilta näyttävä uutisointi voi sisältää sekä tahattomia että tahallisia lukijaa ohjailevia merkityksenantoja. Woodia ja Krogeria (2000, 3–4) lainaten, puhe ei vain heijasta sitä, mitä on olemassa, vaan luo koko ajan uutta. Kieli rakentaa ja luo sosiaalista vuorovaikutusta ja tuottaa samalla sosiaalista todellisuutta (Potter & Wetherell 1987, 1). Uutispuheessa syntyvät kielelliset konstruktiot merkityksellistävät asioita ja luovat yhteisiä merkityksenantoja ja käsityksiä. Diskursiivinen tutkimuspa ei tarkoita asioiden kielitämistä tulkintojen ulkopuolella, mutta päähuomio on siinä, miten asiat tulevat kulttuurisesti ymmärrettävien merkityksenantojen piiriin (Suoninen 2002, 373).

On oleellista pitää mielessä, että diskurssianalyysi ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan sen voi nähdä enemmänkin väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi, jonka sisällä on useita erilaisia painotuksia ja näkökulmia. Keskeistä on kuitenkin ajatus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta ja seurauksia tuottavasta luonteesta. (Wood & Kroger 2000; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993.) Kieli ei diskurssianalyttisessä ajatusmallissa näyttäydy keinoksi, jolla voi kuvata todellisuutta taikka antaa täysin totuudenmukainen kuva jostakin asiasta tai tapahtumasta, vaan se on väline, jonka avulla luodaan todellisuudesta erilaisia tulkintoja ja versioita (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 225). Korkeakoulutusta koskeva uutispuhe on siten nähtävissä sosiaalista todellisuutta rakentavaksi konstruktioksi, joka muokkautuu lukijoiden kohdatessa tekstin taas uudenaikaisina tulkintoina. Sosiaalinen todellisuus rakentuu moninaisina ja keskenään kilpailevien systeemien kenttänä. Erilaiset merkityssystemit merkityksellistävät maailmaa, sen suhteita ja prosesseja eri tavoin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 24.)

Diskurssianalyttinen tutkimus on teoreettis-metodologisilta lähtökohdiltaan varsin väljä, minkä vuoksi tutkijan yksi keskeinen haaste on käsitteistön valitseminen. Valtonen toteaa, että tutkijan omilla rajauksilla, määritelmillä ja metodisilla valinnoilla on diskurssianalyttisessä tutkimuksessa erityisen suuri merkitys (Valtonen 1998, 97). Diskurssianalyttistä tutkimusta tehdään useilla eri tieteenaloilla, minkä vuoksi sen peruskäsitteistö on varsin monimuotoinen. Samoja käsitteitä sovelletaan eri tieteenaloilla eri tavoin. Käsitteelliset erot johtuvat paitsi tieteenalo-

jen eroavaisuuksista ja alakohtaisista painotuksista myös erilaisista tutkimusperinteistä. Tutkimusala muuttuu, ja käsitteet saavat ajan saatossa uudenlaisia merkityksiä. Seuraava kuvio pohjautuu Pietikäisen & Mäntynen (2009, 23) esittämään jaoteltuun diskurssin käsitteen merkitysulottuvuuksista.

Kuvio 2. Diskurssin dynaaminen käsite. (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009.)

Kuten kuvio osoittaa, diskurssin käsite on monimerkityksinen ja muuttuva. Eri yhteyksissä diskurssilla voidaan tarkoittaa hyvinkin erilaisia asioita. Yhteistä diskurssin käsitteen käytössä on kuitenkin kielen näkeminen sosiaalisesti toiminnaksi ja todellisuutta rakentavaksi resurssiksi sekä ymmärrys kielenkäytön seuraussellisesta luonteesta. Kriittisessä tutkimusperinteessä on käytetty yksikköilmausta *diskurssi* ilmaisemaan teoreettista näkemystä kielenkäytöstä sosiaalisena toimintana (engl. *discourse*). Monikkomuoto *diskurssit* puolestaan viittaa kiteytyneisiin merkityksellistämisen tapoihin, jotka kieliyhteisön jäsenet tunnistavat (engl. *a discourse*). Diskurssi on siten teoreettinen lähtökohta, ja diskurssit ovat kuvauksia niistä yksittäisiä tarkastelun kohteista, jotka voidaan liittää yleiseen teoriaan diskurssista. Näiden käsit-

teiden kautta diskurssianalyttisessä tutkimuksessa yhdistyvät kielenkäytön mikrotaso ja kontekstin muodostama makrotaso. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 27–28.)

Merkityssystemeistä käytetään diskurssin lisäksi myös muun muassa käsitteitä tulkintarepertuaari ja kehys. Diskurssilla viitataan jonkin asian ympärillä olevaan puhetapaan, jonka voi nähdä eräänlaiseksi kehykseksi, jonka sisällä asiasta tai ilmiöstä keskustellaan. Samaa ilmiötä voidaan siten tarkastella useiden erilaisten diskurssien kohteena. (Nieminen & Pantti 2004, 128–129.) Käsitteenä diskurssi palvelee erityisesti tutkimuksia, joissa painottuu ilmiöiden historiallinen tarkastelu, valtasuhteiden analyysi tai institutionaaliset sosiaaliset käytännöt. Tulkintarepertuaari puolestaan on keskeinen käsite, kun analysoidaan spesifillä tavalla arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 27.)

Omassa tutkimuksessani koen diskurssin käsitteen soveltuvan parhaiten kuvaamaan ja erittelemään uutispuheessa esiintyviä korkeakoulutuksesta puhumisen tapoja. Uutispuhetta analysoidessani oleellista ei ole kuitenkaan diskurssien mekaaninen tunnistaminen, vaan enemmänkin se miten erilaiset diskurssit tekstissä aktualisoituvat ja miten ne tuotetaan. Diskurssit eivät rakenna sosiaalista todellisuutta itsenäisesti ja muista irrallaan, vaan ne ovat kiinnittyneet toisiinsa ja määrittävät nimenomaan suhteessa toisiinsa. Uutispuheen sisältämät koulutuksesta puhumisen tavat ovat siten rinnakkaisia, mutta samalla myös toistensa kanssa kilpailevia merkityssystemejä. Norman Fairclough (1995, 134) käyttää tätä kuvatessaan interdiskursiivisuuden käsitettä. Interdiskursiivisuuden keskeinen ajatus on, että tekstit viittaavat ja ovat aina suhteessa muihin teksteihin. Tekstien monimerkityksellisyys syntyy erilaisten diskurssien ja genrejen seurauksena.

Korkeakoulutusta koskevasta uutispuheesta voi löytää toistuvia koulutuksesta puhumisen tapoja, joita kutsun siis diskursseiksi. Näitä mikrotasolla uutispuheessa aktualisoituvia diskursseja analysoimalla voi hahmottaa sitä, millaista on yleisessä ja virallisessa julkisessa käytössä oleva koulutuspuhe ja millaisia arvotuksia ja painotuksia tällainen julkisilla foorumeilla naturalisoitunut puhetapa sisältää. Pelkkä diskurssien erittely ja poimiminen uutisteksteistä ei kuitenkaan tarjoa riittävän syvällistä kuvaa korkeakoulu- ja lukukausimaksukeskustelun diskursiivisesta rakentumisesta. Kyseessä on sanomalehdessä julki tuleva suomalaista korkeakoulutusta ja sen tilaa ja tehtävää koskeva konstruktio, jonka monitasoiseen rakentumiseen vaikuttavat erilaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset käytännöt (vrt. Torkkola 2008, 35). Oleellista onkin linkittää analyysi myös sanomalehti uutisoinnin monikerroksiseen kontekstiin sekä uutispuheen resurssina näyttäytyvään sosiaalisten suhteiden ja käytäntöjen verkostoon. Avaan tutkimuksen kohteena olevan lukukausimaksu uutisoinnin kontekstia tarkemmin luvuissa 3.2 ja 3.3.

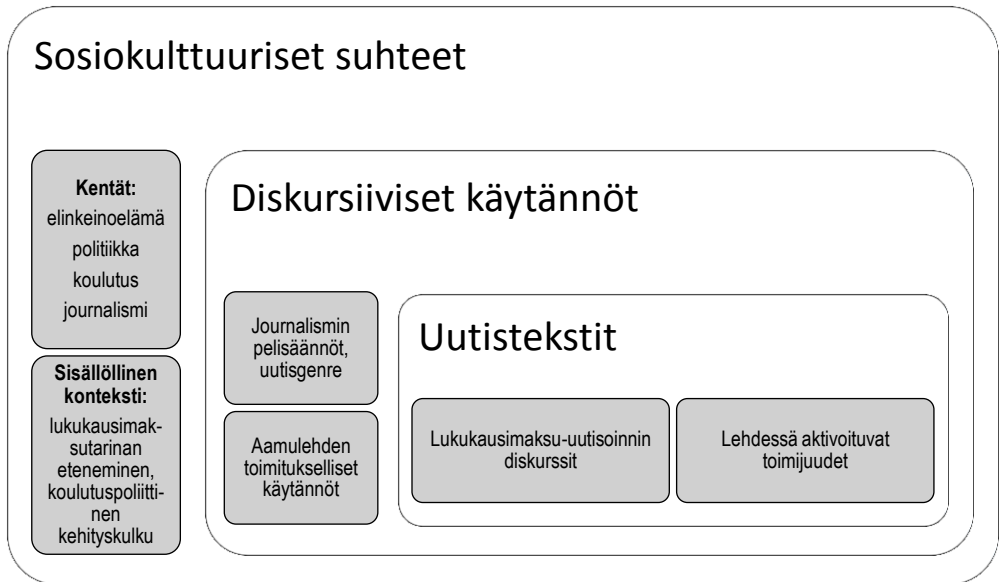
Norman Fairclough painottaa, että tekstin, puhutun tai kirjoitetun kielen sekä erilaisten sosiaalisten prosessien ja suhteiden yhteys tulee tehdä näkyväksi. Kieltä tulee siis tarkastella suhteessa sosiaaliseen kontekstiin, jossa se on syntynyt ja jossa sitä käytetään, sekä suhteessa sosiaalisiin seurauksiin, joita tekstillä ja sen käytöllä voi olla. Tarkastelun keskiössä ovat diskurssin ja sosiaalisten olosuhteiden, vallan ja ideologioiden väliset suhteet. Kielenkäytön ja erilaisten valtasuhteiden ja ideologioiden välisiä yhteyksiä ei useinkaan tiedosteta, vaikka yhteydet vaikuttavat kielenkäyttöön ja sitä koskeviin tulkintoihin. (Fairclough 1995, 96–97; Richardson 2007, 45.)

Faircloughin kolmitasoisien analyysimallin mukaisesti sanomalehtiaineiston diskurssianalyttisen luennan, tulkinnan ja selittämisen kohteena ovat tutkimuksessani uutisteksti, uutistekstin tuottamiseen, jakeluun ja tulkintaan liittyvät diskursiiviset käytännöt sekä uutisointiin kytkeytyvät sosiokulttuuriset suhteet ja prosessit. En siis tyydy tarkastelemaan pelkästään uutistekstiä ja sen sisältämiä diskursseja ja merkityksenantoja, vaan pureudun tarkastelemaan uutisoinnin kautta rakentuvaa kokonaisuutta ottaen edellä mainitut tarkastelutasot huomioon. Richardsonia (2007, 45) lainaten: *Keskeistä kaikille diskursiivisille prosesseille on valta, sosiaalisten käytäntöjen valta tekstin tuottamiseen, tekstien valta muokata lukijan ymmärrystä, lukijoiden valta vastustaa tätä ohjausta ja ihmisten valta muuttaa yhteiskuntaa. Kriittinen diskurssianalyysi voi näitä prosesseja avaamalla tehdä näkyväksi vallitsevia valtasubteita ja toisaalta osoittaa, että asioiden ei välttämättä tarvitse olla tietyllä tavalla.*

Diskursiivisten käytäntöjen tasolla peilaan Aamulehteä aineistolähteenä sekä diskursiivisesti rakentuvana julkisena tilana, jossa uutisaiheita nostetaan esille. Avaan analyysissä uutisen tuottamiseen liittyvien journalististen käytäntöjen, valintojen ja tulkinnallisten prosessien kokonaisuutta. Uutisteksti syntyy tietyssä kontekstissa tietynä ajankohtana ja kytkeytyy monin sitein muihin teksteihin ja puheisiin. Uutistekstit edustavat tekstitason analyysia. Uutistekstien analyysivaiheessa poimin uutistekstien sisältämät hegemonisoituneet diskurssit ja pohdin niiden tehtävää ja merkitystä uutisoinnin kokonaisuudessa. Sosiokulttuurisen tason analyysi puolestaan ulottaa tarkastelun uutisoinnin resurssiksi näyttäytyvien sosiaalisten suhteiden verkostojen välisiin valta-asetelmiin, uutisoinnin vaikutuksiin ja asemaan osana yhteiskunnallista keskustelua.

2.3 Analyysikehys

Seuraavaan kuvioon on kiteytetty tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys ja analyysin tasot:

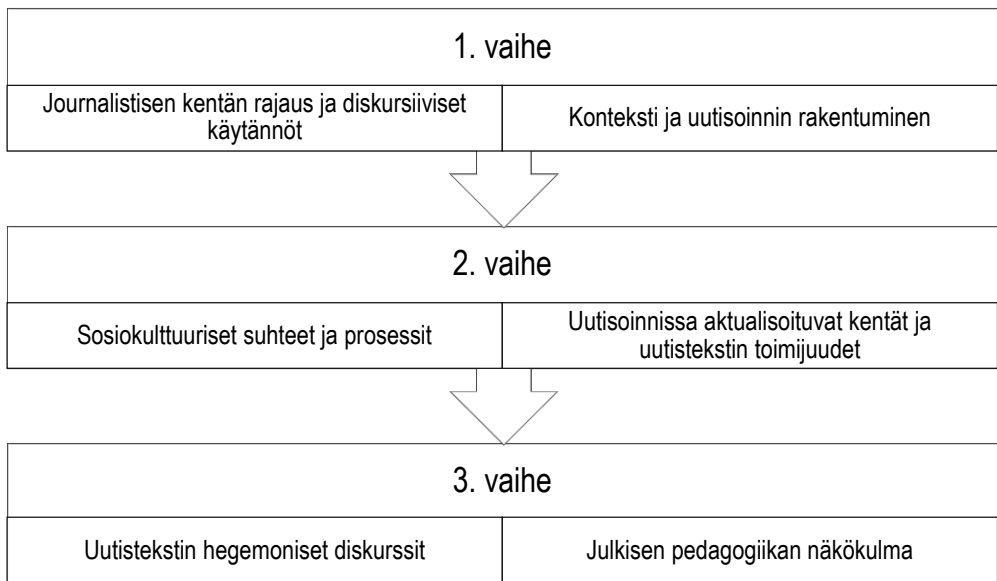

Kuvio 3. Analyysin tasot. (ks. Fairclough 1992.)

Sosiokulttuuristen suhteiden taso tarkoittaa tässä tutkimuksessa kenttiä, jotka tavoittelevat pääsyä journalistiselle kentälle korkeakoulu- ja lukukausimaksukysymyksessä. Kyseessä ovat tahot, jotka osallistuvat korkeakoulutuksen aseman ja tehtävien määrittelyyn julkisessa keskustelussa. Kentillä on sekä institutionaalista että kielellistä pääomaa, jota tarvitaan journalistiselle kentälle pääsemiseksi. Journalistisen kentän käytännöt puolestaan määrittävät sitä, ketkä saavat äänen sanomalehdessä ja millaisia toimijuuksia näille eri kentiltä tuleville tahoille julkisessa uutispuheessa tarjoutuu. Kentiltä tulevat viestit muokkautuvat sanomalehden toimituksellisten valintojen ja käytäntöjen kautta uutisgenren vaatimusten mukaisiksi uutis-

teksteiksi. Uutispuhe itsessään on merkitysneuvottelujen tulosta. Uutisteksteissä nousee esiin erilaisia korkeakoulutuksen merkityksellistämisen tapoja eli diskursseja, jotka kiinnittyvät laajempiin ideologisiin yhteyksiin.

Kuvio 4 kuvaa analyysin vaiheittaista etenemistä. Palkit edustavat edellä mainittuja analyysin tasoja ja kuvaavat niitä asioita, jotka ovat diskurssianalyttisen tarkastelun kohteena kussakin vaiheessa.

Kuvio 4. Analyysin vaiheittainen eteneminen.

Analyysi lähtee liikkeelle journalistisen kentän rajaamisesta ja Aamulehden diskursiivisten käytäntöjen hahmottamisesta. Lukukausimaksu-uutisten analyysi edellyttää myös julkisuudessa aiemmin käydyin lukukausimaksukeskustelun ja ehdotettujen toimenpiteiden ottamista huomioon aiheen sisällöllisen ja historiallisen kontekstin hahmottamiseksi. Luvussa 3 fokuksessa on uutisoinnin monikerroksisen kontekstin avaaminen ja lukukausimaksuista kertovan uutisnarratiivin rakentumisen tarkastelu. Seuraavassa vaiheessa (luku 4) tulkinta keskittyy uutisoinnin resurssiksi näyttäytyvien kenttien tekemiseen näkyväksi. Analyysin keskiössä ovat sosiokult-

tuuristen suhteiden ja prosessien sekä kenttien edustajille tarjoutuvien toimijuuksien erittely journalistisella kentällä. Viimeinen analyysivaihe (luku 5) kohdistuu varsinaiseen uutispuheeseen ja lukijoiden mielipidesivulle kirjoittamien vastineiden sisältämien diskurssien tarkasteluun. Luku 5 sisältää myös pohdintaa analyysin kautta esiin nousevien havaintojen merkitysulottuvuuksista ja seurauksista sekä sanomalehden roolista julkisen pedagogiikan harjoittajana.

3 Aamulehden journalistinen kenttä ja diskursiiviset käytännöt

Aamulehti on tutkimuksessani aineiston lähde ja paikka, jonka sivuilla yhteiskunta instituutioineen konstruoituu ja jäsenyy. Lehti edustaa tässä tutkimuksessa omine diskursiivisine käytäntöineen ja toimituksellisine valintoineen journalistista kenttää. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että Aamulehti on osa tiedotusvälineiden ja koko median muodostamaa kontekstia, jonka lainalaisuudet sen on otettava huomioon. Vaikka en tutkimuksessani ole niinkään kiinnostunut Aamulehden positioista osana mediakenttää, koen kuitenkin tarpeelliseksi avata tätä kontekstia, jossa tutkimuksen aineisto on syntynyt.

Sanomalehti valikoitui tutkimukseni aineiston lähteeksi, koska se mielletään yhä kansalaisten keskuudessa luotettavaksi tiedonvälittäjäksi ja koska sanomalehti on Suomessa pitänyt yllättävän hyvin pintansa sähköisen median suosion kasvusta huolimatta. Sanomalehdellä on edelleen merkittävä rooli yhteiskunnan ja sen instituutioiden jäsentäjänä sekä yhteiskunnallisten aiheiden esiin nostajana ja ilmiöiden synnyttäjänä. Viitataan tässä niin sanottuun agenda setting -teoriaan, jossa joukkoviestimet nähdään eräänlaisten esityslistojen laatijoiksi, joiden avulla yleisön huomio suunnataan tiettyihin kysymyksiin taikka ongelmiin. Journalismilla on vaikutusta muun muassa siihen, mistä asioista kansalaisilla on ylipäätään mielipiteitä. Nostamalla tiettyjä aiheita etualalle joukkoviestintä muokkaa ihmisten käsitystä asioiden tärkeydestä sekä luo kriteereitä, joiden nojalla yhteiskunnassa arvotetaan erilaisia rooleja. (Kunelius 2003, 142–143.)

Asioiden kuvaaminen tai esittäminen on valikoivaa merkityksen tuottamista, joidenkin puolien suurentamista ja vastaavasti toisten pienentämistä. Instituutiot eivät voi tarkastella sosiaalista todellisuutta ulkopuolisena, vaan ne vaikuttavat sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Medialla on huomio- ja määrittelyvaltaa, jolloin sillä on myös huomattavaa valtaa tarjota representaatioita tulkintojen tekemiseksi. Media nostaa päivittäin asioita julkisen huomion kohteeksi ja vaikuttaa valinnoillaan oleellisesti myös siihen, kuinka tärkeiksi nämä esityslistalla olevat asiat ja ilmiöt kansan keskuudessa tulkitaan. (Karvonen 2011, 188–189, 215–216.)

Aineiston syntyvuonna 2007 julkaistun Kansallisen mediatutkimuksen mukaan suomalaisten lukuhuoli oli säilynyt tasaisena. Vaikka verkkolehdet ja mobiilipalvelut

yleistyivät, lehtiä tilattiin koteihin edelleen entiseen malliin. Suurten sanomalehtien levikit olivat jopa hienoisessa kasvussa, ja tutkimusten mukaan suomalaiset olivat lehtien tilaajina kansainvälistä kärkeä. Tutkimuksessa todettiin, että Suomessa jokainen kaksitoista vuotta täyttänyt luki keskimäärin yhtätoista lehteä, joista kolme oli sanomalehtiä. Vuoden 2011 – 2012 mediatutkimuksessa puolestaan ilmeni, että 95 prosenttia yli 12-vuotiaista suomalaisista luki edelleen painettuja lehtiä. Samaan aikaan myös sanomalehtien digitaalisten sisältöjen lukeminen oli yleistynyt ja erilaisien lukutapojen yhteiskäyttö lisääntynyt. Vuonna 2013 tehdyn Kansallisen Mediatutkimuksen mukaan suomalaiset ovat edelleen varsin sitoutuneita painetun sanomalehden lukijoita. (Salo 2006, 180; Kansallinen Mediatutkimus 2007, 2011, 2012 ja 2013.)

On kuitenkin syytä muistaa, että sanomalehden rooli muuttuu verkkouutisoinnin lisääntymisen myötä. Lehti kertoo, miksi jokin asia tapahtui, ja liittyy tapahtuneen asian osaksi yhteiskunnan muita tapahtumia. Kokonaisuuksien hahmottaminen on hankalaa pelkästään nettiuutisten otsikoita klikkailemalla ja lyhyitä uutisointeja selailemalla, koska uutisten taustoitus jää kevyeksi. Verkossa lukija pääsee tuoreisiin uutisiin nopeasti käsiksi, mutta sanomalehdessä lukija sen sijaan saa haltuunsa laajan kokonaisuuden, jossa uutiset ja niiden merkittävyys on valmiiksi arvotettu. Sanomalehden tehtävänä on taustoittaa uutisia, arvioida vaikutuksia sekä kertoa myös tarinoita ja mielipiteitä. (Suorsa 2009.)

Sanomalehden uutisoinnin tavoilla ja toteutuksilla on edelleen huomattava merkitys kansalaisten maailmankuvan muodostumisessa. On kuitenkin syytä tarkentaa, että tutkimukseni ei ensisijaisesti tarkastele median tai sanomalehden roolia ja tehtävää tiedonvälittäjänä, vaan enemmänkin avaa yhden uutiskokonaisuuden analyysin kautta sitä, miten yhteiskunnallisesti ja koulutuspoliittisesti merkittävä asia tarjoutuu lukijalle, millaiset valta-asetelmat näyttäytyvät uutisoinnin resursseiksi ja mitä tämä uutisointi tekee mahdolliseksi.

Jäsentääkseni sanomalehden roolia tutkimukseni aineistolähteenä koin mielekkääksi käyttää tarkasteluni lähtökohtana Pietilän & Sondermannin (1994) käsitettä *sanomalehden yhteiskunta*, jonka mukaan sanomalehti on jäsentynyt tila, paikka jossa yhteiskunta asuu. Lehti jakaantuu osastoiksi ja sivuiksi omalla tavallaan, ja tila rakentuu lehden eri toimijoiden vaikutuksesta tietynlaiseksi. Sanomalehden yhteiskunta muodostuu itse lehdestä, sen päivittäisistä lukijoista ja niistä sadoista ja tuhansista toimijoista, jotka lehden sivuilla ja teksteissä esiintyvät. Lehden tapa jäsentellä uutistarjontaa on yhteiskunnallistamista: lehden jakaessa uutisjutut osastoihin se luo kaaosmaiseen uutistulvaan järjestystä ja antaa samalla asioille merkityksiä.

Journalismin voi siten ajatella kokoavan ja suodattavan yhteiskunnallista toimintaa. (Pietilä & Sondermann 1994, 40–74.)

Pietilän ja Sondermannin tutkimuksesta poiketen en omassa tutkimuksessani ole niinkään kiinnostunut sanomalehden yhteiskuntaa rakentavien toimijoiden kokonaisuudesta, vaan tarkastelen sanomalehteä enemmänkin yhteiskunnan representationa. Sanomalehti tuottaa erilaisia yhteiskunnallisia diskursseja. Sanomalehdessä nousee ja nostetaan esiin puheenaiheita ja ajankohtaisia teemoja. Sanomalehden uutispuhe arvottaa ja merkityksellistä asioita, instituutiota, ilmiöitä ja tapahtumia, ja uutispuheessa syntyvät konstruktiot muokkaavat lukijoiden käsitystä ja mielikuvaa yhteiskunnasta ja sen tilasta.

3.1 Lukukausimaksu-uutisoinnin valikoituminen tutkimusaineistoksi

Aamulehti valikoitui analysoitavaksi aineistoksi, koska se on päivittäin ilmestyvä sitoutumaton sanomalehti, joka on sähköisen median suosion kasvusta huolimatta 2000-luvulla jopa kasvattanut levikkiään. 281 000 lukijallaan Aamulehti on edelleen Suomen toiseksi eniten luettu seitsemäpäiväinen sanomalehti (Kansallinen Mediatutkimus 2013). Lisäksi Aamulehden jakelualueella toimii useita merkittäviä koulutusorganisaatioita, joten maakunnalliset painotuksetkin huomioiden, koulutuksen saattoi olettaa olevan merkittävä uutisoinnin ja mielenkiinnon kohde lehden sivuilla. Tutkimuksen fokuksena on tarkastella pääkaupunkikeskeisen Helsingin Sanomien sijaan sitä, miten kysymys maksullisesta koulutuksesta tarjoutuu kansalaisille maakunnallisessa sanomalehdessä. Aamulehdellä on vahva paikallinen asema ja sillä on huomattavaa vaikutusvaltaa. Koska itse toimin työssäni koulutuksen parissa Pirkanmaalla, koin erityisen kiinnostavaksi tarkastella sitä, miten koulutuspoliittisesti tärkeä kysymys jäsenyi omalla toimialueellani merkittävän tiedonvälittäjän roolissa olevan Aamulehden sivuilla.

Jotta saisin käsityksen siitä, kuinka paljon, mitä ja miten koulutuksesta sanomalehdessä ylipäättään kirjoitetaan, päätin seurata Aamulehden koulutusuutisointia vuoden 2007 ajan. Rajasin tarkastelun koskemaan koulutusta toiselta asteelta ylöspäin. Luokittelin vuoden seuranta-ajalla ilmestyneet koulutuksesta kertoneet tai

koulutukseen läheisesti liittyneet uutiset koon, sisällön ja sijainnin mukaan. (Ks. Liite 1.) Varsin pian kävi selväksi, että koulutuksesta kirjoitetaan paljon, näkyvästi ja liki päivittäin. Koulutus oli uutisoinnin kohteena vuonna 2007 yhteensä 371 kertaa. Tämän lisäksi uutisaineistossa oli merkittävä joukko uutisia (297 kpl), joissa koulutus ei ollut uutisen varsinainen teema, mutta uutisaihe sivusi myös koulutuskysymyksiä. Toinen havainto oli, että ylivoimaisesti eniten sanomalehdessä uutisoitiin korkeakoulutukseen liittyvistä kysymyksistä. Korkeakoulutusuutisoitua leimasivat syvä huolestuneisuus, korkeat toiveet, odotukset ja vaatimukset. Korkeakoulutuksen tasoa ja laatua epäiltiin ja kritikoitiin samaan aikaan. Ammatillisesta koulutuksesta kirjoitettiin lukumääräisesti vähemmän, mutta uutiset olivat näyttäviä etusivun juttuja, joissa kerrottiin positiivisia ja alalle kannustavia tarinoita tyytyväisten opiskelijoiden kertomina ja isojen kuvien siivittäminä. Vuoden 2007 uutisoinnin taustalla vaikuttivat luonnollisesti uhkaavat ennusteet tulevasta työntekijäpulasta monilla ammattialoilla sekä huoli kasvavasta ja ilman koulutuspaikkaa olevasta tai koulutuksensa keskeyttäneestä nuorisojoukosta.

Uutisointi sisälsi osin piilotetusti ja osin varsin näkyvästikin koulutuspolitiikan ja elinkeinoelämän intressien mukaista koulutusten myyntipuhetta. Ammatillisen koulutuksen markkinointia oli sisällytetty aiheesta kertoviin uutisiin varsin suorasukaisesti. Otsikoinneissa tämä näkyi muun muassa kohderyhmän suorana puhutteluna: *Nuori hae putkimieheksi, hitsaajaksi tai tarjoilijaksi*. Uutisoinnilla voi nähdä olevan vaikutusta paitsi yleiseen tietoisuuteen myös henkilökohtaisiin asenteisiin uravalintoja tehtäessä. Tätä tulkintaa puoltaa myös tämäntyyppiselle uutisoinnille varattu ajan kohta. Isot ja näyttävät ammattikoulutuksen uutisoinnit keskittyivät erityisesti yhteishaun aikaan, jolloin nuorten mielenkiinto on koulutusasioissa, sekä koulujen päättymisen vaiheeseen keväällä, jolloin myös mietitään tulevia opiskelusuunnitelmia ja jatkokoulukouluja. Lehden valitsema uutisoinnin tapa osoittaa, että lehti ei toimi koulutuskysymyksissäkään vain neutraalina tiedonvälittäjänä, vaan voi edistää ja tukea toiminnallaan koulutuspoliittisia linjauksia ja esimerkiksi elinkeinoelämän tarpeita.

Minua aineistossa kiinnostivat kuitenkin erityisesti korkeakoulutukseen liittynyt vahva huolestuneisuus ja seikat, joilla huolestuneisuutta perusteltiin. Korkeakoulutuksesta kertovissa uutisissa kannettiin huolta tutkimuksen tasosta, yliopistojen massoittumisesta ja heikentyneestä pärjäämisestä kansainvälisissä vertailuissa. Korkeakoulutusuutisoinnin joukosta nousi esiin kolme vahvaa teemaa: tarve vähentää ammattikorkeakouluja, tarve yhdistää yliopistoja ja perustaa huippuyliopisto sekä tarve saattaa opiskelijat lukukausimaksujen piiriin. Lukukausimaksuasiasia ylitti uutiskynnyksen eri medioissa näkyvästi keväällä 2007, ja tulkintani mukaan aiheen uti-

sointi Aamulehden sivuilla näyttäytyi merkitykselliseksi puheenvuoroksi myös koko hyvinvointiyhteiskunnan perusarvoja ja rakenteita koskevassa keskustelussa. Tästä syystä tutkimuksen diskurssianalyttisen tarkastelun kohteeksi valikoitui laajan aineiston joukosta kahdeksan viikon ajanjaksolle (10.3.–16.5.2007) sijoittuva uutisketju, jota tarkastelen juonellisena lukukausimaksunarratiivina.

Kertomus alkaa päätoimittajan provosoivalla Ylänurkka-kolumnilla ja jatkuu varovaisen tunnustelevasti, kun lukijoille kerrotaan EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille suunnitellusta lukukausimaksukokeilusta. Uutisointi etenee Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion napakkaan ehdotukseen lukukausimaksuista suomalaisille opiskelijoille, ja uutisketjun päättää uutiskäänteitä kommentoiva pääkirjoitus sekä opetusministerin jyrkän kielteinen kanta lukukausimaksuehdotukseen. Lopuksi lehdessä julkaistaan vielä lyhyt kooste muiden sanomalehtien aihetta koskeneista uutisoinneista.

Tutkimukseni ei pyri selvittämään sitä, miten uutiset vaikuttavat lukijoihin tai näiden asenteisiin koulutusta kohtaan. Aamulehden lukukausimaksu-uutisoinnin analyysin kautta on mahdollista tarkastella sitä, millaiset asiat näyttäytyvät uutisoinnin resursseiksi, miten korkeakoulutus ja sen asema ja tehtävä tulevat uutispuheessa merkityksellistetyiksi, ketkä osallistuvat korkeakoulutuksen aseman ja tehtävän määrittelyyn ja mitä sanomalehden lukukausimaksu-uutisoinnilla tehdään mahdolliseksi. Lukukausimaksukeskustelun moniulotteisuuden avaamiseksi ja yleisön reaktioiden hahmottamiseksi olen ottanut aineistoon mukaan myös Aamulehden mielipidesivuille kirjoitetut kommentit ja yleisönosastokirjoitukset.

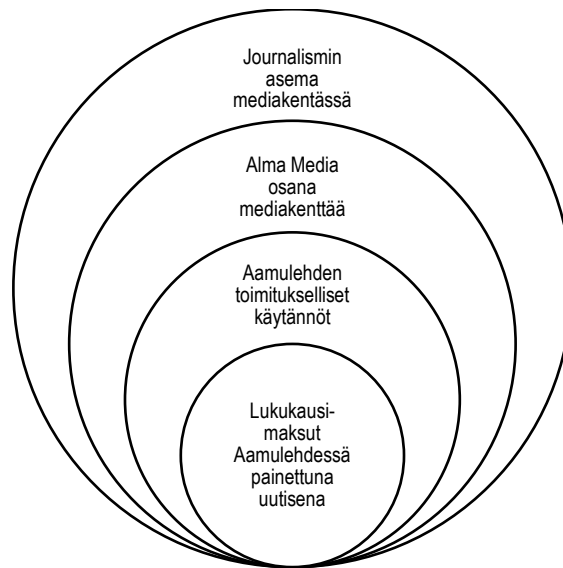
3.2 Uutisoinnin monikerroksinen konteksti

Konteksti itsessään on laaja-alainen ja monikerroksinen käsite, jolla tarkoitetaan kaikkia niitä tekijöitä, joilla on vaikutusta merkityksen muodostumiseen, käyttöön ja tulkitsemiseen. Kielenkäyttö on tilanteista, tiettyyn aikaan sidottua, ja kielenkäyttötilanteissa voi olla läsnä yhtäaikaaisesti useita erilaisia mikro- ja makrotason konteksteja. Kontekstin monikerroksisuus rakentuu mikrotason tilannekontekstista laajaan sosiokulttuuriseen makrotason kontekstiin. Näiden tasojen välimaastoon sijoittuu niin sanottu lajikonketti eli genre, joka yhdistää yksittäisen kielenkäyttötalanteen

osaksi sosiokulttuurista kontekstia. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että kontekstit voivat olla toisiinsa limittyneitä ja voivat vaikuttaa yhtä aikaa, jolloin niiden tarkkarajainen erottelu on hankalaa. Kontekstit ovat myös dynaamisia ja muuttuvia. Kielenkäyttö muokkaa konteksteja ja kontekstit puolestaan vaikuttavat siihen, miten kieltä käytetään. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 29–36.)

Oleellista on eritellä sitä, mihin kohtaan kontekstia tutkijan katse analyysivaiheessa on kulloinkin tarkennettu, ja ottaa huomioon kontekstin monikerroksisuuden vaikutus tehtyihin tulkintoihin. Journalistinen kenttä sisältää sekä sanomalehden toimitukselliset että jakeluun ja kuluttamiseen liittyvät diskursiiviset käytännöt. Lajikonteksti, sanomalehden uutisgenre, niveltyy osaksi tilannekontekstia ja määrittää siten osaltaan sitä tapaa, jolla asioita tarjoillaan sanomalehdessä lukijalle ja miten uutisteema lehden sivulla rakentuu.

Kuvaan seuraavassa tutkimuksen kannalta oleellista kontekstia ikään kuin kuori- en sipulia kerros kerrokselta. Kuviossa 5 asia on esitetty yksinkertaistetussa muodossa. Ulkokehällä on nähtävissä koko media ja sille mielletty tehtävä ja tarkoitus sekä journalismi osana mediakenttää. Sen sisäpuolelta löytyy Alma Media -konserni, jonka mediatuotteisiin kuuluvat myös sanomalehdet Aamulehti mukaan lukien. Alma Median alla on Aamulehti, joka sanomalehtenä toimii mediakentässä ja joka sivuillaan rakentaa representaatiota yhteiskunnasta. Aamulehden sisällä vaikuttaa vielä sanomalehden uutisgenre, joka asettaa tietyt raamit itse uutisen rakentumiselle ja toimituksellisille käytännöille. Tämän lisäksi tulee osana kontekstia ottaa huomioon vielä itse uutisaiheena olevasta maksullisesta koulutuksesta käyty keskustelu ja historia (lukukausimaksutarina), johon lukukausimaksu-uutisointi vääjäämättä kiinnittyy.

Kuvio 5. Sanomalehden uutisaineiston monikerroksinen konteksti.

Aamulehdellä on sanomalehtien joukossa pitkät perinteet. Lehden ensimmäinen numero julkaistiin jo 3.12.1881. Aamulehti oli pitkään Kansallisen Kokoomuksen äänenkannattaja, mutta julistautui sitoutumattomaksi vuonna 1992. Lehteä on kutsuttu maan kakkospäivälehdiksi heti Helsingin Sanomien jälkeen (Pietilä 2011, 439). Vaikka Aamulehti ilmoittaa olevansa sitoutumaton sanomalehti, on syytä tiedostaa, että lehdellä on oma linjansa ja ideologiansa, vaikka sillä ei olisikaan suoranaisia tunnustettuja poliittisia kytköksiä. Ideologia näkyy lehden sisällöissä, tehdyissä valinnoissa, näkökulmissa sekä kertomisen ja esittämisen tavoissa.

Retzlaff ja Gänzle tarkastelivat tutkimuksessaan sitä, miten EU:sta kirjoitetaan kanadalaisissa sanomalehdissä. He totesivat, että sanomalehdessä käytetty kieli on kytköksissä kunkin lehden edustamaan ideologiaan. Lehtien uutisointi erosi paitsi journalististen käytäntöjen myös lehden edustaman ideologian osalta. Uutisteksti on muotoutunut sosiaalisesti, mutta se myös muovaa sosiaalista todellisuutta. Uutispuheella on siten vaikutusta myös päätöksentekoon, kyseisessä tapauksessa siihen, miten esimerkiksi EU:n asema ja merkitys ymmärretään, miten EU rakentuu poliittisena kokonaisuutena ja millaisia julkisia oletuksia ja odotuksia Euroopan Unioniin liitetään. (Retzlaff & Gänzle 2008, 19.) Juuri tästä syystä koen tärkeäksi ottaa omas-

sa tutkimuksessani huomioon monikerroksisen journalistisen kontekstin ja Aamulehden journalistiset käytännöt osana tuota kontekstia.

Suomessa sitoutumattomat lehdet ovat yleislähtökohdiltaan usein porvarillisia, mutta lehtien sivuilta voi kuitenkin löytää hyvin monenlaisia ja moniarvoisia näkökulmia (Tommila 2003, 58). Aamulehden omilla nettisivuilla todetaan: *Aamulehti on nykyaikainen täyden palvelun sanomalehti. Se tarjoaa lukijoilleen kiinnostavia uutisia, taustatietoja ja elämyksiä. Samalla se on erittäin tehokas kanava ilmoittajille.* (www.aamulehti.fi.) Viittaus täyden palvelun sanomalehteen kuvaa median ja samalla myös sanomalehtien ja lehtitalojen muuttunutta roolia. Sanomalehti joutuu kilpailemaan asemastaan kiristyneillä mediemarkkinoilla, eikä pelkkä tiedonvälitys enää riitä lukijoiden palvelemiseen.

Nieminen & Pantti (2004, 27–30) sekä Pietilä (2007, 10–12) toteavat, että median tehtävänä on palvella kansaa ja samalla valvoa demokratian toteutumista sekä valtaapitävien toimia. Tämä rooli onkin sujuvasti rinnastettu portinvartijan tai vahtikoiran tehtävään. Median valvontatehtävä on kuitenkin muuttunut 2000-luvulla entistä haasteellisemmaksi. Suuri osa mediasta on siirtynyt yksityisen liikesektorin omistamaksi ja valvonnan tulisi siten ulottua niin julkisen kuin yksityisen sektorin toimintaan. Tiedotusvälineistä puhumisen sijaan on siirrytty puhumaan mediasta, jolla on suunnaton valta vaikuttaa päätöksentekoon, ihmisten mielipiteisiin ja arvostuksen kohteisiin. Median päätehtävä on kuitenkin edelleen tarjota kansalaisille sellaista tietoa, jonka avulla he kykenevät muodostamaan itsenäisiä mielipiteitä yhteiskunnallisista kysymyksistä, ja samalla tarjota foorumi, jossa eri näkemyksiä edustavat toimijat pääsevät julkisuuteen. Tämän lisäksi median tulisi vielä tuottaa sellaista päätöksentekijöitä ja kansalaisia yhdistävää dialogia, jonka tuloksena syntyy julkinen mielipide. Tavalliset kansalaiset saavat valtaosan tiedosta median kautta ja aktiivisesta median seuraamisesta on tullut osa länsimaista elämäntapaa. Parhaimmillaan media ja julkisuus voivat olla demokratian välikappaleita, sillä vapaa tiedonkulku kontrolloi valtaa pitäviä ja antaa mahdollisuuden keskustella tärkeistä asioista avoimesti. Pahimmillaan median rooli näyttäytyy silloin, kun se keskittyy vain ahneeseen sisällöllä rahastamiseen.

Jotta media voisi toimia ideaalilla tavalla demokratian välikappaleena, sen tulisi sijaita ikään kuin kansalaisyhteiskunnan jatkeena. Käytännössä media kuitenkin joutuu toimimaan hyvin vahvasti markkinavoimien ja valtiovallan myötäilijänä ja niiden ohjaamana. Media voidaankin nähdä instituutioksi, jossa valta on omistajilla, toimittajilla, mainostajilla, ilmoittajilla sekä myös yleisöllä. Median yhteiskunnallinen vaikutus on jatkuvasti lisääntynyt. Mediaa ei voida tästä huolimatta tarkastella riippumattomana vallan käyttäjänä, koska se on monin sidoksin kiinni yhteiskuntaelä-

mässä, valtiovallassa, politiikassa sekä markkinataloudessa. Mainostajat maksavat puolet median kuluista. (Nieminen & Nordenstreng 2002, 320–321.) Sanomalehden uutisoinnin diskursiivisia käytänteitä tarkasteltaessa on otettava huomioon se, millaisesta moniulotteisesta kudoksesta on kyse.

Aamulehti on ollut vuodesta 1998 lähtien osa Alma Media konsernia, jolla on kiristyvillä markkinoilla omat liiketaloudelliset tavoitteensa ja haasteensa. Lehtitalot, Alma Media mukaan lukien, ovat joutuneet monipuolistamaan verkkopalveluitaan ihmisten siirtyessä sankoin joukoin sähköisen median kuluttajiksi. Kilpailun lisääntyessä uutistarjontaa on alettu rakentaa yhä enemmän kohderyhmän tarpeisiin. Samalla on jouduttu miettimään, miten turvata laadukas tiedonvälitys myös painetun lehden muodossa ja pysyä kiinnostavana mainostajien ja ilmoittajien näkökulmasta sekä säilyttää kontakti mahdollisimman suureen yleisöön. Aamulehdessäkin sisällön tuotanto on siten yhä suunnitellumpaa, visuaalisuuden merkitys on kasvanut ja lehden aineisto monipuolistunut. Sanomalehti on erilaisine liitelehtineen muuttunut yhä enemmän aikakauslehden kaltaiseksi. Lukijoita on pyritty myös ottamaan entistä enemmän mukaan lehden tekemiseen. Voidaan sanoa, että media on omassa toiminnassaan yhdistänyt ja tiedostanut tiedonjanoisen kansalaisen, asiakkaan ja kuluttajan yhtäaikaisen läsnäolon moninaiset mahdollisuudet alkaessaan ensin myydä sisältöään lukijoille, katselijoille ja kuuntelijoille ja sen jälkeen kaupallistanut nämä myymällä mainostilaa ilmoittajille ja sponsoreille, jotka puolestaan saavat median kautta yhteyden kuluttajiin. Suuret lukijamäärät takaavat vaikutusvallan ja määrittävät puolestaan ilmoitusten hinnoittelua. Kansainvälinen kehitys on kulkenut siihen suuntaan, että uutis- ja sisältömarkkinat ovat keskittyneet muutaman ison sisälöntuottajan haltuun, ja nämä jakavat aineistonsa kaikissa mahdollisissa muodoissa ja käytettävissä olevien jakelukanavien kautta. Utistoiminnan vahva siirtyminen verkkoon on johtanut siihen, että sanomalehtitalot ovat joutuneet muuttumaan yhden lehden toimituksista uutisorganisaatioiksi ja ajanvietteen tuotantokeskuksiksi. (Pietilä 2007, 48–51; Pietilä 2011, 437.)

Alma Median verkkosivuilla kuvataan yhtiön olevan uudistuva mediayhtiö, jonka tunnetuimpia tuotteita ovat Aamulehti, Iltalehti, Kauppalehti ja Etuovi.com. Yhtiön palveluksessa on noin 3 000 media-alan ammattilaista. Yhtiön strategiaan sisältyy tavoite olla vahva alueellinen ja paikallinen media-alan toimija, jonka toiminnan kivijalan muodostavat tunnetut brändit. Konserni kertoo jalostavansa sanomalehdistään monimediabrändejä ja tuovansa markkinoille uusia digitaalisia palveluja. Vaikka Alma Media ajan hengen mukaisesti panostaa digitaalisuuteen, on sen ydinajatuksena kuitenkin myös kehittää julkaisuliiketoimintaa, jonka perustana on uutinen. Sanomalehdet toimivat tässä kontekstissa omien alueidensa ja niillä

toimivien yhteisöjen ja ihmisten arvostamina brändeinä, joiden tuella markkinoille voidaan tuoda uusia mediakanavia ja palveluja. (www.almamedia.fi.) Sanomalehdet ovat siis, Aamulehti mukaan lukien, osa mediainstituutiota, jolle on langennut tärkeän tiedonvälittäjän roolin lisäksi yleisön palvelu- ja viihdyttämistehtävä. Teknologia suo yhä uudenlaisia mahdollisuuksia erilaisten sovellusten ja palveluiden kehittämiseen ja toteuttamiseen. Menestyksenkäs liiketoiminta ja suuren yleisön kiinnostuksen saavuttaminen vaatii tuekseen vahvaa brändäystä.

Sanomalehtien tuloista yli puolet tulee mainonnasta. Suomessa tyypillistä on mainonnan vahva keskittyminen nimenomaan sanomalehtiin. Sanomalehtimainontaan käytetään nykyään reilut 40 prosenttia mediamainontarahoista. Määrä on selkeästi suurempi kuin läntisessä Euroopassa keskimäärin. Sanoma- ja paikallislehdistön osuus joukkoviestinnän liikevaihdosta on noin 30 prosenttia ja joukkoviestinmainonnasta noin 40 prosenttia. Sanomalehdillä on vahva paikallinen asema Suomessa, ja suomalaiset ovat innokkaita lehtien lukijoita. Sanomalehtien tulonmuodostuksen toisen keskeisen osan muodostavat tilausmaksut. Suomalaiset tilaavat edelleen sanomalehtiä kotiin, vaikka lehtien levikit ovatkin hienoisessa laskussa. Tilausmaksuista ja mainostuloista koostuvien myyntitulojen lisäksi lehdistön rahoittamiseen osallistuu valtio myöntämällä sekä automaattisesti että harkinnanvaraisesti lehdistötukilautakunnan päätöksellä erityistä lehdistötukea. Tuen määrä ja jakomennettelyt vaihtelevat riippuen eduskunnan päätöksistä. Osa tuista on tarkoitettu alentamaan kustannuksia ja osa puolestaan tarjoamaan ylimääräistä tuloa. Lehdistötuen määrä on tosin viime vuosina pienentynyt marginaaliseksi, kun se parhaimmillaan oli 1970–1980 -luvuilla jopa 15 prosentin luokkaa. Lehdistötuen tarkoituksena on edistää tiedonvälitystä paikallisella ja valtakunnallisella tasolla ja samalla varmistaa, että erilaiset poliittiset ja sosiaaliset mielipiteet pääsevät lehdistössä esille. (Sauri & Picard 2012, 42–46; Pietilä 2007, 51.)

Ridell toteaa, että uutisjournalismissa yleisö nähdään kansalaisiksi, joilla on oikeus saada oikeaa ja olennaista tietoa. Journalismi muodostaa julkisen tilan ja hallitsee julkisuuden jakautumista tuossa tilassa. Journalismi pyrkii vastaamaan kansalaisten tiedon tarpeeseen ja perustelee tällä tehtävällä oikeuttaan hallita julkisuutta. Uutisjournalismi mieltää näin itsensä kansan vastuulliseksi ja pyyteettömäksi edustajaksi. Käytännössä yleisö kuitenkin näyttää usein rakentuvan muista saman alan toimijoista tai niistä toimijoista, jotka uutisaiheita uutisille päivittäin antavat. Myös uutisjournalismin yhteiskunnallisia suhteita tulee kyetä tarkastelemaan kriittisesti ja realistisesti. Tosiasia on, että yhteiskunnan vaikutusvaltaiset toimijat ja uutisjournalismi jakavat saman kansalaisilta suljetun kentän ja journalismi itse asiassa uusintaa diskursiivisesti yhteiskunnan vallitsevaa järjestystä. Uutisjournalismi on instituutio,

jolla on legitimoitu asema erotella yhteiskunnallinen eliitti ja kansalaiset toisistaan. Yleisöön vetoaminen ei tällöin näyttäytyä kansalaisten pyyteettömäksi edustamiseksi vaan uutisjournalismin julkisuuden hallinnan oikeuttamiseksi. (Ridell 1994, 160–161.)

Kuten edellä on todettu, Aamulehti on omana journalistisena kenttäänään osa mediaksi kutsuttua instituutiota, joka ikään kuin kelluu yhteiskunnallisten suhteiden verkossa rakentaen, pitäen yllä ja vahvistaen suhteitaan niin markkinavoimien, valtiovallan, politiikan kuin erilaisten yhteiskunnallisten instituutioidenkin kanssa. Tulkintani mukaan yksittäistä sanomalehteä ei kuitenkaan voi nähdä vain mediainstituution ja muiden vaikutusvaltaisten kenttien ohjailemaksi heittelehtiväksi ”ajopuuksi”. Yksittäisellä lehdellä on valtaa suhteessa muihin kenttiin, jotka pyrkivät esille sen kautta. Valtiovallalle ja poliittiselle päätöksenteolle sekä yhteiskunnallisesti merkittävissä asemissa toimiville tahoille on tärkeää päästä sanomalehden sivuilla kertomaan kansalle asioista haluamallaan tavalla. Tämä korostuu erityisesti tärkeiden vaalien tai isojen päätösten ja muutosten aikaan. Erilaisilla yhteiskunnassa toimivilla kentillä, kuten esimerkiksi elinkeinoelämällä tai poliittisella kentällä, on siten omat intressinsä ja tavoitteensa päästä esille journalistisella kentällä. Saadakseen äänensä kuuluviin lehden sivuilla niiden on hallittava tässä kamppailussa tarvittava kielipeli ja lehden määrittämät toiminnalliset pelisäännöt.

Sanomalehtiutinen syntyy useiden toimijoiden välisen yhteistyön ja erilaisten työvaiheiden tuloksena. Uutisella on aina jokin lähde. Uutinen voi olla poimittu lehden sivuille kansainvälisten tietotoimistojen uutistarjonnasta, tai se voi perustua vaikkapa lukijan juttuvinkkiin. Aamulehden toimitus saa juttunsa useista eri lähteistä. Materiaalia tuottavat omat toimittajat, kuvaajat, graafikot, avustajat, alihankkijat, uutistoimistot (STT, AP, Reuters) sekä kuvatoimistot (Reuters, EPA, Getty Images). Toimitus myy materiaalia myös muille lehdille. (www.aamulehti.fi.) Uutista lukiessa ei aina pysty pääättelemään, mistä uutisaihe on peräisin, jos toimittaja ei sitä jutussa tuo selkeästi esille. Utisteksti voi syntyä myös usean eri toimittajan yhteistyön tuloksena, mutta lehdessä se voidaan julkaista yhden nimetyn toimittajan juttuna. Oleellista on tarkastella myös sitä, kenen ääni uutisessa toimittajan lisäksi kuuluu, toisin sanoen millaisia toimijoita ja toimijuuksia uutisjuttuun rakentuu ja millaisille yleisöille juttu suuntautuu (Fairclough 1992, 78–79).

Uutisoinnissa mukana olevat toimijuudet, toimijoiden roolit sekä uutiskäytäntöihin ja uutispuheeseen liittyvä sosiaalinen ja kielellinen toiminta ovat oleellinen osa uutisoinnin tilannekontekstia. Sanomalehden uutinen noudattaa tiettyjä sovittuja kulttuurisia ja sosiaalisia toimintatapoja. Nämä diskursiiviset käytännöt muodostuvat tietynlaisiksi normeiksi, joiden mukaan uutinen rakennetaan. Sanomalehtiutu-

tista voidaan ajatella tietyn lajikontekstin eli genren edustajana, joka puolestaan linkittää uutisen osaksi yhteiskunnallista ja tilannekontekstia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 31, 35.) Uutisjournalismissa uutisgenrellä on merkittävä vaikutus niin toimittajan aihevalintaan kuin kirjoittamisen tyyliin. Uutisgenre asettaa jutun tekemiselle ja tuotannolle raamit. Näillä raameilla on myös ideologisia vaikutuksia. Uutinen tuottaa sisältönsä ja rakenteensa kautta lukuohjeita, joita lukuisia samantyyppisiä uutisjuttuja lukeneet kansalaiset eivät kyseenalaista. Uutisgenren muokkaamista juttutyypeistä on tullut rutiineja, joiden oletetaan edustavan oikeanlaista uutisoinnin tapaa. Uutisjutuilta edellytetään tietynlaisia sisältöjä ja rakenteita. Samalla uutisgenre olettaa sisältönsä puolesta, että lukijat ovat historiattomia ja muistittomia, kärsimättömiä ja melko irrationaalisia. Niin sanotut kovat uutiset ovat kiellettään yksinkertaisia ja konkreettisia. Kovan uutisen narratiivinen rakenne asemoi lukijat tapahtumien ulkopuoliseksi yleisöksi, jolle kerrotaan mitä maailmassa tapahtuu. (Valtonen 1998, 108–109; Kunelius 1993.)

Toimittajan tehtävä on kerätä ja levittää tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja ilmiöistä mahdollisimman objektiivisella tavalla. Uutisaihe voi päätyä sanomalehden sivuille eri tavoin tapahtuvan informaation keruun kautta. Toimittajat seuraavat ajankohtaisia tapahtumia ja osuvat tapahtumapaikoille joko tarkoituksellisesti tai sattumalta. Uutisten lähteenä toimivat myös erilaiset tiedotustilaisuudet, lehdistötiedotteet ja haastattelut. Lisäksi tietoa hankitaan olemassa olevien henkilökohtaisten ja ammatillisten verkostojen kautta sekä vihjeiden ja aiemmin julkaistujen uutisten seuraamisen ja päivittämisen pohjalta. Uutisaiheen päätyminen valmiiksi jutuksi lehden sivulle vaatii siis paitsi lähteen ja aiheen myös tuon aiheen raportoinnin luonnosteluineen ja tarkistuksineen. Valmis uutisjuttu editoidaan, taitetaan ja sille mietitään lehdessä sopiva sijainti. Tämä tutkimus ei pyri selvittämään toimittajien tavoitteita ja pyrkimyksiä taikka mielipiteitä ja asenteita kirjoittamaansa aihetta kohtaan, mutta on oleellista ymmärtää millaisen prosessin tuloksena jutut syntyvät. Uutistekstiä ja diskursiivisia käytäntöjä tarkastelemalla voidaan kuitenkin päätellä millaisiin eri kentiltä tuleviin ”täkyihin” toimittaja on mahdollisesti tarttunut ja millaiset tekijät, sanastot ja toimijat ovat uutisoinnin resursseja.

Richardson (2007, 40–41) toteaa, että diskursiiviset käytännöt ovat kuin kaksisuuntainen tie. Toimitus ja toimittaja merkityksellistävät uutisjuttua tekemiensä valintojen kautta, mutta tekstillä on myös vaikutuksensa sen tuottajaan. Sanomalehtiutinen on tietyn lajityypin mukainen, ja sillä on omat odotusarvonsa ja sääntönsä, jotka koskevat informaation keräämistä, tekstuaalista ilmaisua ja sisältöä. Uutistekstin tuottaja kyllä muokkaa tekstiään, mutta uutisjuttu omine etikettisääntöineen vaikuttaa myös tekstin tuottamiseen ja ilmaisutapaan.

Samanlainen kaksisuuntaisuus liittyy myös tekstin vastaanottamisen ja uutistuotteen kuluttamisen käytänteisiin. Tekstiin liittyvät viestit pyrkivät vaikuttamaan lukijan ymmärrykseen. Kyse ei kuitenkaan ole vain viestin ottamisesta vastaan, vaan lukijalla on omat näkökulmansa, kokemuksensa ja taustatietonsa, joiden varassa hän tekee tekstistä omia tulkintojaan. Tulkintaan vaikuttaa luonnollisesti myös se, miten lukija arvostaa uutisen tuottavaa tahoja tai luottaa lukemaansa sanomalehteen. On selvää, että jos koulutus on uutisaiheena sanomalehdessä tai vaikkapa *Seiska*-lehdessä, jutun muoto ja lukijan lähtökohtainen asenne ovat lukutilanteessa täysin toiset. Sanomalehdeltä odotetaan luotettavaa faktatietoa asiallisessa muodossa taustoitettuna ja tarjoiltuna, kun taas *Seiska*-lehden jutun oletetaan liikkuvan pinnallisissa aiheissa runsaiden kuvien ja shokeeraavien otsikoiden kera.

Journalismia kutsutaan usein diskurssien diskurssiksi, koska se enemmänkin toistaa ja käyttää muiden instituutioiden ja tahojen tuottamia diskursseja kuin tuottaa omia esityksiä todellisuudesta. Journalismissa on kyse puheoikeuksien rajautumisesta ja samalla sekä toimittajan roolin määrittymisestä että koko uutisjournalismin sidonnaisuudesta instituutioihin, jotka kulloisenakin aikana tuottavat yhteiskunnallista tietoa ja toimivat journalismin resurssina. Journalismissa puheoikeuksien rajautuminen tarkoittaa sitä, että on olemassa ehtoja, jotka määrittävät, kenellä on pääsy journalistiselle kentälle ja missä roolissa. Toimittaja on sidoksissa hänen työtään ohjaaviin eettisiin sääntöihin sekä lehden toimituksen työtapoihin ja toimintakulttuuriin. Yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa tuottavat instanssit puolestaan joutuvat läpäisemään journalistisen kentän portit saadakseen äänensä kuuluviin. Tämän jälkeen niiden välittämä sanoma muokkautuu toimittajan käsissä esitykseksi, jossa äänen saavat erilaiset uutistoimijat, asiantuntijat ja asianosaiset. Kertova taho jää usein näkymättömäksi, ja uutisen oma ääni pyrkii näin pysymään neutraalina. Valmis uutinen on siten toimituksellisten valintojen tuloksena syntynyt representaatio representaatioista, esitys esityksistä. (Kunelius 2009, 226–230.) Burawoy muistuttaa, että markkinoiden läpäisemässä yhteiskunnassa on tarpeen ymmärtää sen paikallisia, kansallisia ja ylikansallisia ilmenemismuotoja. Journalismilla ja uutispuheella on tässä tärkeä sijansa tiedon välittäjinä. Journalismi on instituutio, jonka toimintaa ja ilmaisua on syytä kriittisesti tarkastella. Kansalaisen tulisi olla paitsi tietoinen siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, myös tiedostaa ne voimat, jotka ohjailevat tiedonvälitystä ja mediaa. (Burawoy 2006, 281–282.)

Median ja journalismin on nähty olevan vallan vahtikoiran tehtävän ohella niin sanottu epävirallinen neljäs valtiomahdi kolmen muun valtiomahdin (lainsäädäntö-, tuomio- ja toimeenpanovalta) ohella. Medialla on vaikutusvaltaa tiedonvälittäjänä sekä kansalaisten asenteiden ja mielipiteiden muokkaajana. Medialla on valtaa myös

muihin valtaa pitäviin tahoihin, kuten liike-elämään, jonka on otettava media päivittäin huomioon omassa toiminnassaan ja päätöksenteossaan. Median vahtikoiran rooli tarkoittaa, että vaikka media ei ole täysin autonominen valtaan nähden, sillä on kuitenkin välineet, joilla valvoa valtaapitäviä tahoja. Varoittavat signaalit, julkilausutut paljastukset ja kritiikki toimivat kontrollin työkaluina. Journalismilla onkin tärkeä yhteiskunnallinen tehtävänsä sen tuodessa esiin ja paljastaessa esimerkiksi erilaisia yhteiskunnallisia epäkohtia ja väärinkäytöksiä. Parhaimmillaan medialla voi siten olla tervehdyttävä ja vapauttava vaikutus, jos esimerkiksi väärintekijät tulevat tuomituiksi ja uhrin saavat oikeutta. Kun kyse on taloudellisen tai vallankäytön kysymyksistä tai näihin liittyvistä skandaaleista, on mediassa kuitenkin aika ajoittain lipsahdettu niin sanotun tirkistelyjournalismin puolelle, kun uutisia laaditaan entistä myyvämmiksi ja viihdyttävämmiksi. Mediaa ei siten voida pitää vapaana ja itsenäisenä toimijana, joka pyrkii kansan edun varmistamiseen ja totuudellisuuteen. Uusliberalistinen hegemonia on kaupallisessa mediassa johtanut siihen, että uutiskriteerinä toimii toisinaan enemmänkin myyntiin vaikuttava juoruarvo kuin vaikkapa sosiaalinen vastuu yhteisöstä. Tirkistelyyn perustuvat tarkkailu, paljastelu ja valvonta eivät kuitenkaan suosi tervettä demokratiaa. Esimerkiksi poliitikon yksityiselämään liittyvien toilailujen paljastamisella voi olla maailmaa parantava tarkoitus, mutta käytännössä voi syntyä ei-tarkoituksellisia ja ikäviä sivuvaikutuksia. Lehdistö on suurimmaksi osaksi kaupallisten ja voittoa tavoittelevien tahojen omistuksessa, jolloin sen toimintaa ohjaavat perimmäiset periaatteet eivät välttämättä ole yhteneväiset kansan syvien rivien etujen ja yleisen mielipiteen kanssa. (Christians ym. 2009, 129–130; Karvonen 2011, 216–218.) Onkin syytä muistaa, että media ei ole neutraali tarkkailija, vaan myös sosiaalinen toimija taloudellisine intresseineen. Toisinaan media on myös tiettyjen poliittisten ja talouselämän omistajatahojen äänitorvi (Christians ym. 2009, 151).

Journalismissa pyritään vapaaseen tiedonvälitykseen vailla rajoituksia, mutta samalla myös eettiseen harkintaan. Uutisoinnissa viitataan usein verkossa käytäviin keskusteluihin, ja verkkokeskustelujen aiheet ja kommentit päätyvät toisinaan uutisten kärjeksi. Verkkokeskusteluiden tyyli on kuitenkin usein varsin räiskyvää, karrikkoivaa ja vihamielistä, kun mielipiteitä voi esittää anonyymisti eikä pelkoa kiinnijäämisestä ole. Jos media lähtee lainaamaan ja esittelemään toisinaan vastuuttomasti eteneviä verkkokeskusteluja ikään kuin yleisenä mielipiteenä, se tulee tarjonneeksi yleisölle samalla myös kyseenalaisia käytösmalleja. Tämän tyyppinen toiminta on eettisesti arveluttavaa. Verkkokeskusteluiden kierrätys mediassa vaikuttaa luonnollisesti yleiseen keskusteluilmaperiin. Pahimmillaan pienen ja äänekkään joukon kannanotot saattavat legitimoida erilaisia puhetapoja tai poliittista päätöksentekoa.

Tästä esimerkkinä on verkossa varsin yleinen vihapuhe, jota uutisointi arvottaa ja käyttää hyväkseen. Journalismin tulisikin kyetä paitsi kriittiseen harkintaan myös perustelevaan tekemiään valintoja kansalaisille entistä selkeämmin. (Pöyhtäri, Haara & Raittila 2013, 226–227.) Käytännössä tällainen avoimuus voisi toteutua esimerkiksi niin, että lukijoille avataan jutun tekemisen prosessia ja kerrotaan ne perusteet, joiden nojalla lehden julkisuustilaan päästetyt esiintyjät ja toimijat on valittu (Ridell 2000, 151).

Journalismi on vuosien saatossa muuttunut ja muuttanut sitä tapaa, jolla uutisia esitetään. 1950-luvulla uutiset olivat vielä varsin referoivia ja neutraaleja yhteenve-toja tapahtumista ja puheista. Nykyuutiset ovat muuttuneet yhä tarinallisemmiksi. Tarinat syntyvät ihmisistä, joiden kamppailusta kerrotaan hyvin tunteenomaisesti samalla, kun pyritään myös vaikuttamaan lukijaan. Uutiset ovat yksilöityneet, kun yksittäisen henkilön ääni kuuluu uutisjutuissa yhä enemmän. Uutisissa saattaa olla vahvaa dramaturgiaa, johon liittyy myös runsasta kielikuvien käyttöä. Uutiset rakentuvat nykyään myös runsaista haastatteluista ja sitaateista. Uutisista on siten tullut moniäänisiä. Tiedon välittämisen ja tarinoiden lisäksi uutisointiin liittyy julkinen keskustelu. Yleisönosaston kirjoitukset ja mielipidesivut, erilaiset kolumnit, uutisiin sisällytetyt gallup-mittaukset ja verkkokeskustelut ovat lisänneet nykyjournalismin yleisölähtöisyyttä merkittävästi. (Nylund 2009, 73–85).

Yhteiskunnassa tapahtunut demokratisoituminen on nähtävissä myös uutispuheen kielellisissä valinnoissa. Kielenkäytön demokratisoitumiskehityksen seurauksena kielenkäytön normit ovat vapautuneet, yksityinen keskustelunomaisuus on siirtynyt julkiseen kielenkäyttöön ja yksityisen ja julkisen sekoittuminen näkyy myös sanomalehden sivuilla käytetyssä kielessä. Moniäänisyydellä on yritetty kaventaa yleisön ja tiedotusvälineen välistä kuilua sekä tavoitella maksavaa yleisöä. (Kallio-koski 1999, 76–90; Fairclough 1992, 204.)

Journalistisen kentän diskursiiviset käytännöt liittyvät uutisten tuottamiseen, jakeluun ja kulutukseen. Aamulehdessä julkaistu uutinen voidaan nähdä yksityisomistuksessa olevan mediakonsernin tuotteeksi, joka muokkaantuu digitalisoituvassa ympäristössä ja mediakentällä vallitsevassa ankarassa kilpailutilanteessa. Pietilän (2007, 10–12) mukaan uutiset ovat nykypäivänä tarkkaan harkittuja ja tietyn reseptin mukaan valmistettuja asiakkaiden odotukset huomioon ottaen tehtyjä tuotteita. Maailman monimutkaistuesssa yleisölle tarjotaan yksinkertaistuksia ja kärjistyksiä draaman ja provosoivan otsikoinnin keinoin. Sanomalehden uutisilta vaaditaan objektiivisuutta sekä myös objektiivista ja asiallista kielenkäyttöä. Uutisia kirjoittavilta toimittajilta puolestaan odotetaan puolueetonta kerrontaa maailman tapahtumista. On kuitenkin syytä muistaa, että media on väline, jonka kautta vain pieni pala

todellisuutta pääsee esille. Lehden toimituksessa tehdään valintoja ja muokataan materiaalia. Jokaisella lehdellä on oma ohjelmansa ja ideologiansa, vaikka lehti olisi poliittisesti sitoutumaton. Tämä ideologia heijastuu luonnollisesti myös lehden sisältöön, tehtyihin valintoihin, näkökulmiin sekä esittämisen tapoihin. Toimittaja kertoo asioista ja tapahtumista aina jostakin näkökulmasta. Erilaiset arvot ja uskomukset toimivat uutistekstin resursseina. Kirjoittajan näkökulma kertoo myös tekstiin kätkeytyvästä ideologiasta. Näkökulma puolestaan tulee esiin muun muassa siinä tavassa, jolla kirjoittaja nimittää asioita ja asianosaisia ja jolla evaluointi rakentuu tekstiin. (Kalliokoski 1999, 36; Salo 2006, 180; Tommila 2003, 58.)

3.3 Lukukausimaksut – koulutuspoliittinen tarina

Ennen uutisaineiston ja uutisoinnin rakentumisen varsinaista analyysia on syytä tarkastella lähemmin lukukausimaksukysymyksestä käytyä julkista keskustelua, tuohon keskusteluun osallistuneita tahoja sekä tehtyjä linjauksia, jotta voidaan ymmärtää se historiallinen konteksti, johon tutkimusaineisto kiinnittyy.

Julkisuudessa säännöllisin väliajoin esiin nouseva kysymys koulutuksen maksullisuudesta voidaan nähdä tarinallisessa viitekehyksessä (vrt. Hänninen 1994). Tarina alkoi 1980-luvulla, kun uusliberalistiset aatteet rantautuivat globaalin kehityksen mukana myös Suomeen, ja näyttää jatkuvan ja saavan uusia käännteitä edelleen. Keskustelu maksullisesta korkeakoulutuksesta voidaan nähdä niin sanotuksi avoimeksi tarinaksi, joka ei juonellisesti ole tullut päätökseensä. Käsitteenä tarina tulkitaan usein Aristoteleen oppien mukaisesti kertomukselliseksi kokonaisuudeksi, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Narratiivisen tutkimuksen piirissä on kuitenkin ymmärretty, että tarina voi olla myös avoin tai jäädä avoimeksi. (Hyvärinen 2006.) Tarinallinen lähestymistapa tarjoaa mahdollisuuden jäsentää ja ymmärtää todellisuutta (Eskola & Suoranta 1998, 22–23; Hänninen 1999, 141), tässä tapauksessa julkisuudessa käydyin koulutuksen maksullisuutta koskevan keskustelun etenemistä. Nimitäessäni julkisuudessa esiin nostettua lukukausimaksukysymystä tarinaksi miellän käsitteen metaforaksi, joka auttaa kuvaamaan ja taustoittamaan lukukausimaksukeskustelua ja korkeakoulutusta ylipäätään diskursiivisena tutkimuskohteena (vrt. Koski 2007).

Hyvärinen (2006, 2–3) toteaa, että tarina (story) viittaa kertomuksen ilmaisemaan tapahtumakulkuun ja tarinasta voi olla monta poikkeavaa kertomusta (narrative). Käytän tässä tutkimuksessa maksullisesta koulutuksesta koulutuspoliittisena kysymyksenä lukukausimaksutarinan metaforaa kuvaamaan sitä juonellista tapahtumakulkua, jolla aihe on julkisuudessa edennyt. Tämän tarinan alla on lukuisia kertomuksia, narratiiveja, jotka merkityksellistävät ja selittävät päätarinaa eri tavoin. Alasuutari toteaa, että joukkoviestintä koostuu erilaisista juonellisista kertomuksista. Uutiset esittävät asioita ja tapahtumakulkuja sekä jäsentävät kokemusta ajallisista muutoksista. (Alasuutari 1999, 127.) Yksi tällainen jäsentävä ja merkityksiä tuottava kertomus on Aamulehden sivuilla vuonna 2007 rakentuva lukukausimaksuja käsittelevä uutiskokonaisuus, lukukausimaksunarratiivi, jota analysoin tarkemmin kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksestä. Uutisnarratiivin tarkastelu edellyttää kuitenkin varsinaisen päätarinan avaamista ja hahmottamista, jotta voidaan paikallistaa se sosiokulttuurinen konteksti, johon lukukausimaksu-uutisoinnin muodostama kertomus kiinnittyy.

3.3.1 Lukukausimaksutarina uutispuheen sisällöllisenä kontekstina

Nostan seuraavassa esiin niin sanottuja juonellisia solmukohtia, jotka ovat lukukausimaksukysymystä kuvaavan tarinan kronologisen etenemisen kannalta merkittäviä ja vievät tapahtumakulkua eteenpäin. Korostan, että seuraavan tapahtumakulun kuvauksen lähtökohtana ei ole tulkita tarinaa kerrottuna kokonaisuutena, vaan hahmottaa julkisuuteen nousseiden puheenvuorojen ja virallisten kannanottojen kautta syntyvää kuvaa etenemisprosessista. Lukukausimaksunarratiivi muodostaa tutkimani uutisaineiston kannalta oleellisen sisällöllisen ja historiallisen kontekstin. Sisällöllisellä kontekstilla tarkoitan lukukausimaksukysymyksen tiimoilta käytyä ja useita vuosia jatkunutta julkista keskustelua ja tutkimusaineiston niveltymistä osaksi tuota tarinaa.

Puhe koulutuksen maksullisuudesta on voimistunut viime vuosina, mutta lähellä konkreettista lukukausimaksujen käyttöönottoa oltiin jo vuonna 1990, jolloin opetusministeriöllä oli aikomuksena ottaa lukukausimaksut käyttöön korkeakouluissa 1.1.1993 alkaen ja asiasta tehtiin valtion maksuperustelain mukainen päätös. Tuolloin Suomen ylioppilaskuntien liitto kuitenkin puuttui asiaan ja teki kantelun, jossa todettiin, että opetusministeriön aikoma päätös ei olisi valtion maksuperuste-

lain mukainen ja rikkoisi näin yhdenvertaisuusperiaatetta, tasa-arvolakia, YK:n hyväksymää taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta (TSS-sopimus) ja Helsingin yliopiston itsehallinto-oikeutta. Oikeuskanslerin silloisen päätöksen mukaan lukukausimaksujen perintää korkeakouluissa ei kuitenkaan voitaisi pitää valtion maksuperustelain vastaisena, koska kyse oli sellaisista rajattuun henkilöryhmään kohdistuvista suoritteista, joiden tuottamisesta voidaan periä maksu. Oikeuskansleri ei katsonut myöskään yhdenvertaisuusperiaatteen rikkoutuvan lainvastaisella tavalla eikä pitänyt TSS-sopimuksen vastaisia tavoitteita lainvastaisina. Lukukausimaksujen käyttöönotto kaatui sen sijaan aikataulukysymykseen. Ehdotettu lukukausimaksujen käyttöönottoajankohta katsottiin opiskelijoiden ja korkeakoulujen kannalta poikkeukselliseksi. Lukukausimaksujen käyttöönotto olisi muuttanut oleellisesti sitä perusjärjestelmää, joka oli ollut käytössä lukuvuoden alussa. Kesken lukuvuoden käyttöön otettu ja hyvin lyhyellä aikataululla valmisteltu maksukäytäntö olisi aiheuttanut sekä yleisten oikeusperiaatteiden että alakohtaisten toimintojen kannalta oikeudellisesti kohtuuttoman suuria ongelmia. Näihin seikkoihin vedoten oikeuskansleri katsoi, ettei opetusministeriön valmistelemaa lukukausimaksupäätöstä tulisi saattaa voimaan kesken lukuvuoden. Selvityksensä loppupäätelmissä oikeuskansleri viittasi lisäksi eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintöön (15.12.1992), jossa ehdotettiin luopumista lukukausimaksujen perimisen mahdollisuudesta. (Finlex, 1153 / 1 /92.)

Lukukausimaksuasia nousi otsikoihin jälleen vuonna 2001, kun Helsingin yliopiston silloinen rehtori Kari Raivio otti lukuvuoden avauspuheessaan esille mahdollisen koulutuksen mahdollisuuden. Raivio totesi, että maksuton yliopisto-opetus ei tue koulutuksellista demokratiaa. Hän kuitenkin painotti, että lukukausimaksujen käyttöönotto ei saisi lisätä opiskelijoiden taloudellista taakkaa. Ratkaisuksi Raivio esitti koulutusseteleitä, jotka kattaisivat lukukausimaksut tutkinnon laskennalliselta suorittamisajalta ja parin vuoden jatkoajalta. Raivion ajatuksia tuki muun muassa opetusministeriön kansliapäällikkö Markku Linna, joka näki koulutussetelijärjestelmän vauhdittavan opiskelijoiden valmistumista. Raivio totesi koulutussetelijärjestelmän antavan opiskelijoille enemmän vastuuta opintojen etenemisestä, mutta tarjoavan heille myös enemmän sanavaltaa laadun ja järjestelyjen suhteen. Maksuttomuusperiaatteen poistuminen yliopistolaista puolestaan avaisi Raivion mukaan yliopistoille mahdollisuuden periä maksuja ulkomaisilta opiskelijoilta samaan tapaan kuin muissa länsimaissa jo tehtiin. (MTV 3 – STT, 10.9.2001.)

Vuonna 2004 valtioneuvosto julkaisi Suomi maailmantaloudessa – selvityksen loppuraportin, jossa nostettiin esiin tarve rakentaa kansainvälisesti kilpailukykyistä koulutusta ja tällaista koulutusta tuottavia yksiköitä. Raportissa todettiin Suomen

korkeakoulutuksen maksuttomuuden haittaavan kansainvälistä yhteistyötä ja koulutusvientä, minkä vuoksi raportissa esitettiin ehdottoman lukukausimaksukiellon poistamista. Maksullisuuden kautta nähtiin mahdolliseksi luoda koulutuksesta merkityksellinen elinkeino Ison-Britannian ja Australian esimerkin mukaisesti. Raportissa ehdotettiin lainsäädännön muuttamista siten, että maksullisten ja räätälöityjen koulutusohjelmien tuottaminen olisi mahdollista ulkomaalaisille opiskelijoille sekä Suomessa että ulkomailla. Myös suomalaisten jatko-opintojen muuttamista esitettiin maksulliseksi. (Brunila & Vihriälä 2004, 32–33; VNK 2004.)

Kari Raivio esitteli lukukausimaksuasiasiaa julkisesti jälleen 29.7.2004 puhuessaan valtioneuvoston istunnossa yliopistojen rahoituksesta. Helsingin yliopiston kansleri esitti istunnossa kannanottonsa yliopistolain muutoksiin ja eduskunnan asiasta antamiin lausumiin. Eduskunta halusi hallitukselta tuolloin selvityksen mahdollisuudesta kirjata aikuiskoulutus yhdeksi yliopistojen tehtäväksi. Raivio toivoi jatkokehittelyn yhteyteen myös perusteellista pohdintaa yliopistolaitoksen tulevista tehtävistä ja niiden rahoituspohjasta. Raivio totesi tuolloin: *Tulisi uskaltaa pöhtä muun muassa sitä, halutaanko ja kuinka kauan tutkintoon johtava yliopisto-opetus säilyttää käytännössä ainoana sosiaalietuna, jossa ei ole lainkaan omavastuuta, samoin kuin sitä, voiko suomalainen veronmaksaja kantaa sen noin 600 miljoonan euron kustannuksen, joka koituu kehittämissuunnitelman mukaisten 12 000 ulkomaisen tutkinto-opiskelijan tutkinnoista.* (Voutilainen 2004.)

Lukukausimaksuasiasiaa pyöriteltiin julkisesti myös vuonna 2005, kun julkaistiin opetusministeriön nimeämän korkeakoulujen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden maksutyöryhmän muistio, joka sisälsi esityksiä korkeakoulujen kansainvälistymisen vahvistamisesta sekä EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille kaavailtujen lukukausimaksujen määräytymisestä ja maksu-käytännöistä. Muistiossa huomautettiin, että maksujen käyttöönotto edellyttää yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamista, ja esiteltiin malliteksti yliopistolain 8 § ja ammattikorkeakoululain 26 § muuttamiseksi. Mallissa mainittiin erikseen, että korkeakoulututkintoon johtava opetus, samoin kuin ammattikorkeakoulututkintoon johtava opetus, on maksutonta Suomen kansalaisille. (OPM 2005)

Marraskuussa 2005 Elinkeinoelämän keskusliitto EK kutsui koolle seminaarin otsikolla *Huippuosaamisen haasteita ja menestyksen eväitä - yritykset, yliopistot ja ammattikorkeakoulut uudistusten edessä.* Seminaarissa Elinkeinoelämän keskusliiton puheenjohtaja Cristoffer Taxell totesi elinkeinoelämän kannattavan esitystä, jonka mukaan yliopistot voisivat periä lukukausimaksuja EU- ja ETA- maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta. Taxellin mukaan samalla voitaisiin ottaa käyttöön lahjakkaille opiskelijoille tarkoitettu stipendijärjestelmä. Elinkeinoelämän mahdollisuuksia osal-

listua stipendijärjestelmän rahoitukseen tulisi parantaa myös merkittävästi. Parannusehdotuksena esitettiin lahjoituksen kohdentamista lahjoittajan toiveiden mukaan ja lahjoitusten verovähennyskelpoisuutta. (Korkeakoulutieto 2005.)

Vaikka maksullinen koulutus on viimeisten vuosikymmenien ajan ollut likipitäen jatkuvasti erilaisten asiantuntijoiden ja työryhmien esityslistoilla tavalla tai toisella, ovat hallitusohjelmat pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin peruseriaatteiden mukaisesti painottaneet maksuttoman koulutuksen ja tasavertaisten kouluttautumismahdollisuuksien tarjoamisen tärkeyttä. Hallitusohjelmat antavat kuvaa siitä, mihin suuntaan korkeakoulutusta on kulloinkin haluttu kehittää ja millaista ideologiaa valtion tasolla toteutetaan (Tilli 2011, 167). Pääministeri Harri Holkerin hallituksen ohjelmassa vuonna 1987 valmistauduttiin muuttuvan maailman ja arvojen murroksen mukanaan tuomiin haasteisiin. Korkeakoulutuksen osalta painopiste oli voimavarojen ja toiminnan kehittämisessä tutkimustoimintaa ja tieteellistä jatkokoulutusta painottaen. Tuolloin hallitusohjelmaan kirjattiin myös tulevaisuudessa hämmäyttävää yliopistouudistusta enteilevä maininta yliopistojen itsenäisen päätösvalan lisäämisestä. (Hallitusohjelma 1987; Tilli 2011, 169.)

Vaikka lukukausimaksut olivat jo lähellä käyttöönottoa vuonna 1993, ei pääministeri Esko Ahon hallituksen ohjelmassa vuodelta 1991 ollut minkäänlaista mainintaa siirtymisestä maksulliseen koulutukseen. Sen sijaan ohjelmassa painotettiin yksilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia koulutukseen ja sivistykseen kotipaikasta, kielestä ja sosiaalisesta asemasta riippumatta. Korkeakoulujen toimintamahdollisuuksien parantamiseen puolestaan tähdättiin lisäämällä niiden itsenäistä päätösvaltaa ja vastuuta. Suomen todettiin sivistisyhteiskuntana rakentuvan osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan, ja Suomen asemaa pyrittiin vahvistamaan yhtenä maailman johtavista tietoyhteiskunnista. (Hallitusohjelma 1991.)

Myös pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa vuonna 1995 pidettiin lähtökohtana koulutuksen perusturvan takaamista kaikille asuinpaikasta, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta, ja hallitus lupasi taata koko ikäluokalle maksuttoman peruskoulun ja sen jälkeisen lukio- tai ammatillisen koulutuksen (Hallitusohjelma 1995). Lipposen toisen hallituksen ohjelmassa vuodelta 1999 puolestaan korostettiin tietoyhteiskunnan rakentamista sekä sisällöllisten sovellusten ja palvelujen kehittämistä ja tuotantoa. Suomen tulevaisuuden nähtiin riippuvan osaamisesta ja kyvystä käyttää hyväksi osaamista sekä luoda uusia innovaatioita. Koko väestön osaamistason nostamisen katsottiin tukevan Suomen kehittymistä sivistyskansana ja lisäävän maan kilpailukykyä. Tässäkin hallitusohjelmassa mainittiin erikseen yhtäläisten koulutusmahdollisuuksien kuuluminen jokaiselle kansalaiselle asuinpaikasta, iästä, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta elinikäisen oppimisen periaat-

teen mukaisesti. (Hallitusohjelma 1999.) Tillin (2011, 173) mukaan Lipposen toisen hallituksen ohjelma tuo näkyväksi Bolognan prosessin vaikutukset. Suomalaista korkeakoulutusta artikuloitiin taloudellisen kilpailukyvyn korostumisen myötä entistä enemmän osaksi uusliberalistista viitekehystä.

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen ja hänet kesäkuussa 2003 korvanneen Matti Vanhasen hallitusohjelma jatkoi samoilla linjoilla. Suomalaisen sivistisyhteiskunnan todettiin rakentuvan osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan, ja sen arvoihin liitettiin ihmisten yhdenvertaisuus, suvaitsevaisuus, kansainvälisyys, vastuu ympäristöstä ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Korkeakoulutuksen osalta tähdennettiin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välistä yhteistyötä ja työnjakoa duaalimallin pohjalta. Tavoitteeksi asetettiin myös opintoaikojen nopeuttaminen sekä opiskelijoiden opintososiaalisen aseman kohentaminen. (Hallitusohjelma 2003.)

Erityisen selkeästi suomalaisten perusoikeus maksuttomaan koulutukseen ilmaistiin 19.4.2007 julkaistussa Vanhasen toisen kauden hallitusohjelmassa: *Suomalaisten korkea sivistystaso sekä laadukas ja maksuton koulutus ovat hyvinvointiyhteiskuntamme perusta. Hallitus turvaa tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen koulutukseen varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen.* Korkeakoulutuksen osalta ohjelmassa kuitenkin mainitaan ulkomaille suuntautuvan tilauskoulutuksen mahdollistaminen sekä ulkomaalaisille opiskelijoille suuntautuvan lukukausimaksukokeilun käynnistäminen. Kokeilun tarkoituksena oli mahdollistaa maksujen periminen EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta yksittäisissä maisteriohjelmissa. (Hallitusohjelma 2007.)

Vuosi 2007 oli varsin merkittävä taitekohta suomalaisessa korkeakoulutuspolitiikassa. Lukukausimaksut tulivat hallitusohjelmaan ulkomaalaisille opiskelijoille suunnattuna kokeiluna. Samaan aikaan kuitenkin hyvinvointiyhteiskuntamalliin vedoten vannottiin suomalaisille opiskelijoille maksuttoman ja laadukkaan koulutuksen nimeen. Valmistelu- ja ajatustyötä maksullisen koulutuskokeilun käynnistämiseksi oli kuitenkin tehty jo pitkään, kuten edellä esiin nostamani esimerkit julkisista puheenvuoroista osoittavat. Koulutukseen oli ladattuna valtavia odotuksia, ja suomalaisten asema sivistyskansana kansainvälisellä huipulla haluttiin turvata.

Lukukausimaksutarina sisältää paitsi julkisia esityksiä koulutuksen maksullisuudesta myös yhtä säännöllisesti näiden ehdotusten tyrmäämisiä erityisesti Suomen ylioppilaskuntien liiton (SYL) taholta. SYL ja opiskelijajärjestöt ovat aktivoituneet aina, kun lukukausimaksut jollakin tapaa ovat olleet puheenaiheena tai erilaisten työryhmien asialistoilla. Julkisten kannanottojen, puheenvuorojen ja tiedotteiden lisäksi opiskelijoita on aktivoitu erilaisin tempauksin. SYL on myös nimennyt päivämäärän 28.11. maksuttoman koulutuksen päiväksi. Päivän teemana on tehdä tunnetuksi maksuttoman opiskelun hyötyjä. Opiskelijajärjestöt ovat vastustaneet

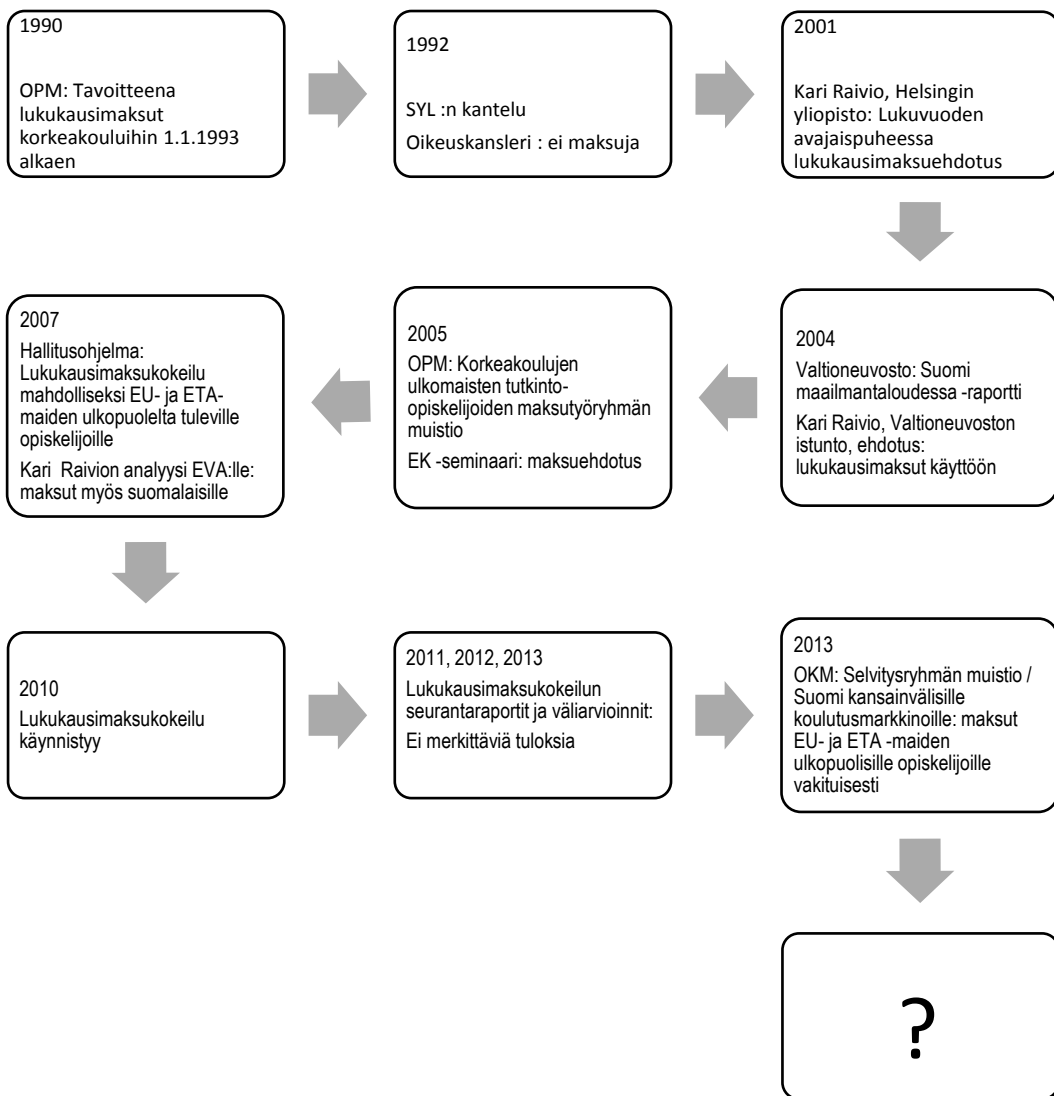
ponnekaasti myös EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville suunniteltuja maksuja. Asian tiimoilta käydyissä keskusteluissa on nostettu esiin muun muassa Isossa-Britanniassa 1990-luvulla pienimuotoisena käynnistyneiden maksujen raju moninkertaistuminen lyhyessä ajassa. Samansuuntaista maksujen laajentumista ja niiden määrän lisääntymistä pelätään myös Suomessa. Opiskelijajärjestöt ovat SYL:n johdolla myös viitanneet muiden Pohjoismaiden laihoihin tuloksiin. Maksullinen koulutus ei esimerkiksi Ruotsissa ole ennako-oletuksista huolimatta lisännyt merkittäväällä tavalla korkeakoulutuksen kansainvälistä vetovoimaisuutta tai tuottanut taloudellista hyötyä.

Maksukokeilu käynnistyi virallisesti vuonna 2010. Nyt korkeakoulutuksen kentällä odotellaan, miten maksuihin suhtaudutaan jatkossa. Korkeakoulujen lukukausimaksukokeilun seuranta- ja arviointiraportit (OKM 2011; OKM 2012b; OKM 2013) ovat osoittaneet, että kokeilu ei ole täyttänyt sille asetettuja odotuksia. Paine ulkomaalaisille opiskelijoille suunnattujen maksujen viralliseksi käyttöönottamiseksi kasvaa kuitenkin koko ajan, sillä kansainvälistymisen katsotaan edellyttävän koulutuksen maksullisuutta. Opiskelijajärjestöt pelkäävät kuitenkin, että kehitys Suomessa etenee kuten monissa muissakin maissa eli laajenee vähitellen koskemaan myös kotimaisia opiskelijoita. Lukukausimaksuja koskeva keskustelu on ollut jatkuvaa kamppailua puolesta ja vastaan, eikä tunteikkailtakaan sanallisilta yhteenotoilta ole vältytty. Tätä kuvastaa myös Kuoppalan (2012, 5) toteamus *Tiedepolitiikka*-lehden pääkirjoituksessa: *On vaikea keksiä Suomessa poliittisesti haastavampaa kysymystä korkeakoulupolitiikan alueelta kuin kysymys lukukausimaksuista*. Maksullisen koulutuksen voi nähdä olevan tiukasti sidoksissa uusliberalistisen koulutuspolitiikan periaatteisiin. Lukukausimaksut ovat siten vastakkaisista vakuutteluista ja rauhoitteluista huolimatta olleet jo reilut parikymmentä vuotta jollakin tapaa työn alla. Nori muistuttaa, että lukukausimaksukeskustelun ohella on nähtävissä myös muuta korkeakoulutukseen liittyvää kaupallistumista. Tästä ovat esimerkkejä muun muassa avoin yliopisto sekä erilaiset korkeakoulujen pääsykokeisiin valmentavat maksulliset kurssit. Kaupallistuminen on ollut kiinteässä yhteydessä kansainvälistymispuheeseen ja -vaatimuksiin. (Nori 2012, 8–9.) Hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden horjuessa ja taloudellisesti heikossa tilanteessa säästöjä kaivataan, ja maksujen nähdään helpottavan koulutuksen rahoitusta. Ennen kaikkea maksullisuus näyttäytyy julkisissa puheenvuoroissa kuitenkin kilpailukykyretoriikkaan ja kansainvälistymistavoitteisiin kiinnittyväksi kansainväliseksi malliksi, jota tulisi toteuttaa myös Suomessa.

Vanhanen näkee maksuttomuuden heijastelevan yhteiskunnan arvovalintoja. Kilpailu- ja suorituskeskeisyyden lisääntyessä on syntynyt niin sanottu kaupallisuuden eetos, jossa tehokkuus ja tuloksellisuus nähdään ensisijaisiksi hyveiksi. Talou-

dellisen tehokkuuden vaateet on ikään kuin rakennettu sisään korkeakoulupoliittiseen vallankäyttöön. Vallitsevasta ideologiasta on muotoutunut niin luonnollistunut ajattelutapa, eräänlainen ajan henki, että se on onnistunut luomaan jopa illusion ideologiattomuudesta. Maksuton koulutus ei tunnu sopivan tähän eetokseen. Eetos näkyy myös siten, että korkeakoulutussektorilla toteutettuja uudistuksia on hankalaa ylipäättään edes kritikoida, koska kritiikki voidaan tulkita vallitsevan todellisuuden kyseenalaistamiseksi. (Vanhanen 2013, 36–43.)

Seuraavassa kuviossa on vielä tiivistetysti esiteltyä lukukausimaksunarratiivin eteneminen viimeisen reilun kahdenkymmenen vuoden ajalta. Laatikoihin on poimittu keskeiset puheenvuorot ja esitykset, joissa maksuja on julkisesti puolustettu tai ne on torjuttu.

Kuvio 6. Lukukausimaksutarinan eteneminen.

Keskustelua maksullisesta koulutuksesta on käyty osittain yleisöltä piilossa erilaisissa työryhmissä korkeakoulutuksen ja koulutuspolitiikan sisäpiirissä tai poliitikkojen ja opiskelijajärjestöjen välillä. Miten koulutuspoliittisesti merkittävä kysymys maksullisesta koulutuksesta lopulta esittäytyy tavalliselle kansalaiselle? Tätä kysy-

mystä tarkastelen sanomalehdessä julkaistun lukukausimaksuja käsittelevän uutiskokonaisuuden kautta. Valitsemani aineisto ei luonnollisestikaan tarjoa kaiken kattavaa ja aukotonta vastausta kysymykseen, mutta sen avulla voi hahmottaa korkeakoulutukseen ja maksulliseen koulutukseen liittyviä julkisia puhumisen tapoja ja niiden kiinnittymistä laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin. Ennen kaikkea on kyse siitä, miten globaali ilmiö muuntuu lokaaliksi ja glokaaliksi kysymykseksi maakunnallisen sanomalehden sivuilla. Näistä lähtökohdista on mielenkiintoista suunnata katseet ajankohtaan, jolloin viime vuosina tapahtuneet yliopistokenttää ja koko korkeakoulutusta ravistelleet muutokset saivat lähtölaukauksensa ja maksullinen koulutus nostettiin näkyvästi esiin myös mediassa. Avaan seuraavassa tarkemmin sitä, miten koulutuspoliittisesti merkittävä lukukausimaksukysymys tarjoutui lukijalle Aamulehden sivuilla ja millaisia merkitysneuvotteluja korkeakoulutuksen asemasta ja tehtävistä uutisoinnista voi lukea. Tutkimuksen kohteena oleva sanomalehden uutisnarratiivi edustaa yhtä esimerkkitapausta, puheenvuoroa tai kertomusta lukukausimaksuista kertovassa isommassa tarinassa.

3.3.2 Lukukausimaksu-uutisoinnin rakentuminen Aamulehdessä

Tutkimusaineiston muodostavat uutiset ovat syntyneet edellä kuvatussa journalistisessä kontekstissa. Siirryn nyt tarkemmin kuvaamaan tutkimani uutiskokonaisuuden rakentumista lehden sivuilla. Tutkimuskysymys analyysin tässä vaiheessa on: *Miten koulutuspoliittisesti merkittävästä lukukausimaksuasiasta uutisoidaan Aamulehdessä keväällä 2007?*

Lukukausimaksu-uutiset muodostavat vuoden 2007 Aamulehden koulutusuutisaineistossa narratiivin kaltaisen uutisketjun. Uutistarina sijoittuu muutaman viikon ajalle uuden hallituksen ja hallitusohjelman julkistamisen yhteyteen. Uutisoinnissa on hahmotettavissa tarinallinen rakenne, kronologisesti etenevä ajallinen ja juonellinen kokonaisuus, josta voi löytää alun, keskikohdan ja lopun. (vrt. Hänninen 1999, 30.) Edellisessä luvussa esittelin julkisuudessa käytyä lukukausimaksukeskustelua tarinallisesta perspektiivistä. Aamulehden uutisaineiston muodostama lukukausimaksunarratiivi edustaa yhtä kertomusta tai puheenvuoroa tuossa tarinallisessa ketjussa. Tutkimuksen kohteena olevan lukukausimaksunarratiivin muodostaa yksitoista Aamulehdessä julkaistua lukukausimaksuja käsittelevää tekstiä. Juttujen otsi-

kointi, sijainnit lehden sivuilla ja julkaisuajankohdat käyvät ilmi seuraavasta luetteloinnista:

10.3.2007 Ylänurkka

Yliopistoilla vakava keskivartalolibavuus

28.4.2007 Etusivu

Korkeakoulut: Opiskelulle tulee pian hintalappu

28.4.2007 Kotimaa -osasto

Korkeakouluille tulee oikeus periä maksuja opiskelijoilta

Opiskelu: Koulut saavat ryhtyä järjestämään myös maksullista tilauskoulutusta

12.5.2007 Etusivu

Suurin osa yliopistoista aikoo periä uusia maksuja

Opiskelu: Lukukausimaksu olisi 2 000–20 000 euroa

12.5.2007 Kotimaa – osasto

Lukukausi yliopistossa maksaisi 2 000–20 000 euroa

Korkeakoulutus: Maksavia odotetaan Aasiasta, Venäjältä, Afrikasta ja Itä-Euroopasta

14.5.2007 Alakerta

Suomi on kohta yliopistojen Albania

15.5.2007 Etusivu

Opiskelijan lukuvuoden hinnaksi 3 000 euroa

Esitys: Helsingin yliopiston kansleri haluaa lukukausimaksut korkeakouluihin

15.5.2007 Kotimaa – osasto

Yliopistojen lukukausimaksuja ehdotetaan myös suomalaisille

Koulutus: Helsingin yliopiston kansleri Kari Rainio esittää 3 000 euron vuosimaksua

16.5.2007 Pääkirjoitus

Maksuille pitää löytyä vastinetta

16.5.2007 *Kotimaa*

Opetusministeri Sarkomaa torjuu lukukausimaksut

17.5.2007 *Muut lehdet*

Raiviolta järkevä ehdotus, mutta...

Fairclough (2003, 85) toteaa, että uutisjutut rakentuvat usein tapahtumista, jotka ovat itse asiassa puhetekoja, puheessa tuotettuja selontekoja. Toimittajat poimivat rakentamaansa uutistarinaan jotakin sanottua ja jättävät vastaavasti jotakin tarinan ulkopuolelle. Jonkun ääni pääsee osaksi tarinaa ja jonkun toisen, joka liittyy alkupe- räiseen kertomuksen kohteena olevaan tarinaan, ääni jää kuulumatta. Kaikesta pu- hutusta valikoituu vain osia jäsentämään tarinaa.

Utisten tarinallisuus liittyy paitsi niiden muotoon ja esittämistekniikkaan myös siihen tapaan, jolla ihmiset tulkitsevat niitä tarinoina. Yksittäinen artikkeli rakentaa tarinaa, mutta tarinallisuus voi syntyä myös useamman uutisen jatkumona, eräänlai- sena jatkokertomuksena. Utisten tarinallistuminen liittyy myös siihen tapaan, jolla monimutkaisia asioita yksinkertaistetaan ja luodaan tarinallista jännitettä ja vastapa- reja, kuten hyvä–paha tai me–muut. (Nieminen & Pantti 2004, 133.) Utistarinan tarkoitus on kertoa kansalaisille jostakin merkityksellisestä asiasta tai tapahtumasta, mutta median suhde elinkeinoelämän ja politiikan kenttiin tekee uutisoinnista myös hallinnan välineen. Millaiset uutisaiheet nousevat tärkeysjärjestyksessä muiden edel- le ja kenen näkökulmasta uutisnarratiivi kirjoitetaan? Kyseessä ei ole vain toimitta- jan suhde yleisöön, vaan myös hallitsevassa asemassa olevien suhde hallittuihin. (Fairclough 2003, 85–86.)

Narratiivisuus ei välttämättä tai todennäköisesti ole lukukausimaksu-uutisoin- nissa suunniteltua ja tarkoituksellista, mutta uutisaiheen toistuminen lehdessä ja painotusten ja näkökulmien vaihtuminen luovat uutisointiin tarinallisen kehyksen ja eräänlaisen dramaturgisen kaaren. Tarinallisuus uutisoinnin käytännöissä on yleises- ti ottaen lisääntynyt. Aikaisemman referoivan ja suhteellisen neutraalin ilmaisun sijaan uutisilla on nykyään useimmiten jokin kärki, jolla asia tarjoillaan suurelle ylei- sölle. Uutisaiheeseen syntyy tarinallinen vivahde uutistekstissä esiintyvien ihmisten ja heille annetun äänen kautta. Tarinassa esiintyvät ja haastatellut ihmiset ilmaisevat tunteita ja tulevat siten lähemmäs lukijaa. Erilaiset kielikuvat lisäävät tarinallisuutta ja tekevät uutisista muodoltaan kiinnostavia. (Nylund 2009, 86–87.) Kyse on myös uutisoinnin viihteellistymisestä (ks. Herkman 2008).

Mielenkiintoisen lukukausimaksunarratiivista tekee se, että tarinaa ei kytketä konkreettisesti aiempaan asiasta käytyyn keskusteluun eikä sanomalehden sivuilla

rakentuvassa tarinassa myöskään kohdisteta analyttistä katsetta tulevaisuuteen. Sinänsä erittäin tärkeä ja koulutuspoliittisesti merkityksellinen aihe tuodaan lukijalle tiedoksi, mutta sitä ei linkitetä aiempaan varsin kiivaitakin sävyjä sisältäneeseen keskusteluun asiasta. Lukukausimaksukokeilu saatetaan lukijalle tiedoksi varovaisen tunnustelevasti, mutta ehdottomasti. Näin ison kysymyksen olisi voinut olettaa synnyttävän tutkivan journalismin hengessä myös syväluotaavaa analyysia siitä, millaisia vaikutuksia ja seurauksia lukukausimaksukokeilulla tai suomalaisille vaadittavilla lukukausimaksuilla käytännössä olisi. Nyt tarina päättyy pieneen uutiseen, jossa opetusministeri torjuu lukukausimaksut vedoten hallitusohjelmaan.

Tutkimuskohteena olevat Aamulehden uutisjutut ovat viiden eri tahon kirjoittamia. Tarkennan seuraavassa uutisoinnin rakentumista lehden diskursiivisten käytäntöjen näkökulmasta. Fokuksessa on uutisoinnissa käytettyjen toimituksellisten ratkaisujen ja niiden kautta avautuvien kontekstiin liittyvien tulkinnallisten ulottuvuuksien tarkastelu.

Lukukausimaksu-uutisoinnissa on käytetty useita erilaisia uutisoinnin rakentamisen ja jäsentämisen tapoja aiheen käsittelemiseksi monipuolisesti ja mahdollisimman selkeästi. Uutisen lajikonketti, sanomalehden uutisgenre, määrittelee pitkälti yksittäisen uutisen konkreettista rakennetta lehden sivulla. Sanomalehti uutinen rakennetaan lehden hyväksymien ja lukijaa mahdollisimman selkeästi palvelevien käytänteiden mukaisesti. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 35.) Erilaisilla tietoiskulaattikoilla ja uutisjutun kylkeen nostetuilla sitaateilla ja poiminnoilla lukijalle tarjotaan varsinaista uutistekstiä taustoittavaa tietoa ja varmistetaan näin, että uutisen keskeisen sisällön hahmottaminen on mahdollista nopealla otsikkojen selaamisellakin. Samalla myös ohjataan oleellisella tavalla lukijan katsetta, ja annetaan vihjeitä tulkintojen tekemiseksi. Kunelius toteaa, että journalismin ollessa kyseessä voi likipitään aina esittää kysymyksen siitä, missä määrin jutun lajityyppi ohjaa ja määrittää jutussa esitettävien faktojen löytämistä tai millainen vaikutus juttutyyppillä on todellisuuden muokkaantumiseen (Kunelius 2009, 21–22). Lehdessä jutulle varattu rajallinen tila, kiire, juttutyyppi ylipäättään ja käytettävissä olevat visualisoinnin keinot pakottavat puristamaan uutisaiheen tietynlaiseen muotoon, jolloin voidaan joutua tekemään tiedonvälityksen kannalta merkittäviä sisällöllisiä rajauksia. Lehti kuitenkin pyrkii luomaan vaikutelmaa asian käsittelyn tasapuolisuudesta.

Ridell painottaa, että kun tarkastellaan uutistekstin yleisölle kohdistamaa puhuttelua, tekstin retorisuutta, kiinnitetään huomio tekstin kertovan diskurssin kautta yleisölle tarjoutuvaan kutsuhuutoon. Yleisöä kutsutaan tällöin uutisvälineen ”omalla äänellä” tietynlaisiin tulkintoihin. Puhutteluilla on samalla väistämättä yhteiskunnallista järjestymistä, toimintaa ja valtasuhteita koskevat implikaationsa. Uutisjourna-

lisiin sisältyvässä geneerisessä sopimuksessa on varattuna tietynlainen osallisuus sekä itse uutisvälineelle ja toimittajalle että lukijoiden muodostamalle joukolle. Uutisteksti voi kuitenkin sisältää useita erilaisia keskenään ristiriitaisia kutsuhuutoja, jotka kutsuvat yleisöä erilaisiin tulkintoihin ja positioihin. Toimittaja tekee valintoja ja koostaa uutismassasta valmiita uutisesityksiä, mutta uutisen etusijalle asettava luenta sekä tekstiin kätkeytyvät valtasuhteet saattavat määräytyä myös muuten kuin journalistisin perustein ja toimittajan tietoisina valintoina. (Ridell 1994, 150–151.)

Mielenkiintoista onkin, miten erilaisista juttutyypeistä rakentuva narratiivi rakentaa lukukausimaksu-uutisoinnissa samansuuntaista viestiä lukijalle: maksut ovat hyvä ja välttämätön asia. Uutisnarratiivi sisältää niin toimittajan koostamia uutisia kuin pääkirjoituksen, päätoimittajan kantaaottavan Ylänurkka-kirjoituksen, vapaaehtoisen Alakerta-kolumnin ja kinalojuttuja, mutta niiden kaikkien sanoma on yhdenmukainen. Poikkeavaa ääntä tai kannanottoa ei sanomalehden uutissivuilla näy. Eri juttutyytit nivoutuvat siten välittämään samaa tarinaa, ja lehden oma ääni tukee ajatusta maksujen tarpeellisuudesta sitä mitenkään kritikoimatta tai tarkemmin analysoimatta. Yleisönosastolla kuullaan erilaisia näkökulmia maksuttomuuden puolesta, mutta nämä näkökulmat jäävät varsinaisen uutisoinnin ulkopuolelle.

Erittelen seuraavassa tarkemmin uutisoinnin rakentumista ja kronologista etenemistä.

10.3.2007 Ylänurkka

Yliopistoilla vakava keskivartaloliikenne

Koulutuspoliittiset muutokset ja lukukausimaksut ovat viittauksenomaisesti esillä jo Aamulehden pääkirjoituksessa 2.1.2007, jolloin todetaan että pääministeri Matti Vanhanen haluaa ottaa etäisyyttä SDP:n opetusministereiden koulutuspolitiikkaan. Vanhasen *koulutuspoliittiseen kalupakettiin* kuuluvat niin yliopistojen rakenneuudistus, lukukausimaksut kuin rahoituspohjan laajentaminen ja ulkopuolisista vaikuttajista koottujen yliopistohallitusten perustaminen. Lukukausimaksunarratiivin aloittaa kuitenkin varsinaisesti vasta 10.3. julkaistu päätoimittaja Jorma Pokkisen räväkästi muotoiltu kirjoitus yliopistojen huolestuttavasta tilanteesta.

Kolumnin ensimmäisessä lauseessa korostetaan vallitsevan tilanteen surkeutta: *Yliopistoilla on ongelmia, pahoja ongelmia*. Pokkinen nimeää kirjoituksessaan arvovaltaiset professorit (Bengt Holmström, Seppo Honkapohja, Olli Kallioniemi, Leena Palotie) sekä Teknologiateollisuus ry:n toimitusjohtajan (Martti Mäenpää) ja esittelee näiden näkemyksiä suomalaisen korkeakoulutuksen ongelmista ja niihin esitetyistä ratkaisuista. Merkille pantava on Pokkisen kantaa ottava kommentti, jossa

hän toteaa, että korkeakoululaitoksesta ovat huolestuneita alan pätevimmät osaajat Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion johdolla. Kommentti on sikäli merkittävä, että se nostaa toistuvasti lukukausimaksuja kannattaneen Kari Raivion näkyvästi esiin ja ikään kuin antaa lehden tuen Raivion näkemyksille. Yliopistolaitosta kritikoineet professorit esitetään kolumnissa yhtenäiseksi joukoksi, ja heitä kutsutaan varsin kunnioittaen nimikkeillä *alan pätevimmät osaajat, eivät ole keitä tahansa, tieteen huiput, kuusikko*. Kyseisen ryhmän ehdotonta asiantuntijastatusta ja heidän mielipiteidensä oikeellisuutta vahvistetaan vielä vastapuolta heikentävillä kommentteilla: *Viestä ei nyt piilotella kuorrutusten ja kollegakohteliaisuuksien alle... Tämä voi olla bitaimille yliopistoihmisille vieläkin yllätys... Jos joku Tampereen Kalevantiellä tai Hervannassa kokee nyt keskustelun koskettavan itseään, niin verenpainetta saa lisää...* Lukukausimaksut ja opintoselit nousevat kolumnissa esille opintoihin kannustavana tekijänä, ja Pokkisen mukaan opiskelijat on ymmärrettävä asiakkaiksi.

Päätoimittajan kirjoittama kolumni on sikäli merkityksellinen, että se antaa näytävän tuen lukukausimaksuille ja pohjustaa tulevia uutisointeja ja lehden linjauksia. Räväkät kannanotot on naamioitu arvovaltaisten tahojen mielipiteiksi. Samalla todetaan, että jos media nostaisi tuollaisia otsikoita, *tieteen torneista jyrähtäisi heti*. Päätoimittaja osoittaa kuitenkin kannatuksensa kyseisille linjauksille ja asemoi näille mielipiteille vastakkaiset näkemykset *tasapaksun keskinäisyyden kannattamiseksi ja vanhasta kynsin hampain kiinni pitämiseksi*.

28.4.2007 Etusivu

Korkeakoulut: Opiskelulle tulee pian hintalappu

28.4. 2007Kotimaa-osasto

Korkeakouluille tulee oikeus periä maksuja opiskelijoilta

Opiskelu: Koulut saavat ryhtyä järjestämään myös maksullista tilauskoulutusta

Uutisen ulkomaalaisille opiskelijoille suunnitellusta lukukausimaksukokeilusta on kirjoittanut Aamulehden toimittaja Kristiina Tolvanen. Lukukausimaksut nousevat esille Aamulehden etusivulla 28.4. pienen kahdeksan riviä sisältävän uutisen muodossa, ja asiaa syvennetään lehden Kotimaa-osastolla isona juttuna. Uutinen rakentuu itse uutistekstistä sekä opetusministeri Sari Sarkomaan kuvasta. Uutisen kylkeen on lisäksi liitetty kaksi tietoisuuskorttia otsikoilla: Viime vuonna 10 000:n raja rikki ja Miksi ja miksi ei? Ensimmäisessä laatikossa kerrotaan numerofaktoja suomalaisissa korkeakouluissa opiskelevista ulkomaalaisista tutkinto-opiskelijoista

sekä käynnistyvistä EU:n Erasmus Mundus -ohjelmista, ja jälkimmäisessä esitetään lyhyet perustelut suunniteltujen lukukausimaksujen puolesta ja vastaan.

Kuten edellä luvussa 3.3.1 todettiin, maksulliset opinnot ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa 1990-luvun alkupuolelta alkaen säännöllisin väliajoin, vaikka hallitusohjelmat ovat painottaneet maksuttoman koulutuksen säilyvän. Vuonna 2007 kirjattiin hallitusohjelmaan ensimmäistä kertaa virallinen päätös, että lukukausimaksut olivat todella käynnistymässä rajatun kokeilun muodossa. Aamulehden uutisoinnissa asiasta kerrottiin viitaten käynnissä olevaan yliopistojen uudistamiseen ja hallitusohjelmaan, mutta samalla kuitenkin vielä varovaisin äänenpainoin ja korostaen asian keskeneräisyyttä. Lukijaa ikään kuin valmistellaan suunniteltuun lukukausimaksukokeiluun opetusministeri Sari Sarkomaan ja opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön johtaja Anita Lehikoisen äänenpainoin. (Mainittakoon, että Aamulehti käyttää uutisoinnissa Anita Lehikoisen yhteydessä nimitystä opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön päällikkö, mutta oikea muoto on edellä mainitun yksikön johtaja.) Utinen näyttäytyykin runsaine sitaatteineen kahden korkeakoulupolitiikan asiantuntijan tiedonannoksi. Lukukausimaksujen periminen ja maksullisen tilauskoulutuksen järjestäminen tuodaan otsikoissa ja uutisessa esille positiivisessa hengessä korkeakouluille koituvana oikeutena ja mahdollisuutena. Asian myönteisyyttä korostetaan vielä kuvalla, jossa opetusministeri Sarkomaa katsoo avoimesti kohti lukijaa ja hymyilee.

Utisen ensimmäinen lause *Kauan käistely lukukausimaksujen periminen alkaa rajoitettuna kokeiluna tällä hallituskaudella* ilmaisee, että asia ei nouse esille tyhjästä, vaan sillä on historiallinen tausta. Kyse on intertekstuaalisuudesta, tekstien näkyvästä tai näkymättömästä suhteesta toisiin teksteihin ja puheisiin. Sanomalehteen päätyvät uutiset voivat olla pitkän tekstiketjun tulosta. Tietyt sanat ja ilmaisut kantavat mukanaan eri käyttöyhteyksissä syntyneitä merkityksiä, ja poliittisesti korrektiksi tarkoitettu ilmaus voi siten herättää kaikuja menneisyydestä ja vaikuttaa näin asiasta rakennettaviin tulkintoihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 117–118.) Lehden oma viittaus pitkäaikaiseen kiistaan leimaa lukukausimaksuasian hieman arkaluontoiseksi, mutta tätä kiistanalaisuutta ei varsinaisessa uutisessa tarkemmin avata. Opetusministerin viittaukset kiireeseen asiassa sekä yleiseen yliopistojen uudistamiseen peittävät alleen kysymyksen lukukausimaksukokeilun tarkoista syistä ja tavoitteista. Yleistavoitteeksi määrittäyty uutisjutussa hieman epämääräisesti ilmaistu ja tarkemmin määrittämätön huipulla oleminen. Utisen sivussa olevassa infolaatikossa sen sijaan todetaan, että opiskelijajärjestöt ovat yleensä vastustaneet lukukausimaksuja, koska ne pelkäävät, että maksullisuus leviää koskemaan myös suomalaisia. Utinen antaa vihjeen, että nyt ollaan kiistanalaisen asian äärellä, mutta ei avaa tilannetta eikä

taustoita lukukausimaksukysymystä tarkasti. Lukijan ikään kuin oletetaan olevan tietoinen koulutuksen maksullisuutta koskevan keskustelun vaiheista. Kyseessä on kuitenkin koulutuspoliittisesti varsin iso kysymys, joka olisi tarjonnut mahdollisuuden asian monipuoliseen käsittelyyn.

Uutisen otsikointi on mielenkiintoinen, sillä se on ristiriitainen uutisen varsinaisen sisällön kanssa. Otsikollahan on sikäli merkittävä asema, että se antaa lukijalle vihjeen uutisen sisällöstä, ja usein uutisen tärkein asia onkin ilmaistu jo otsikkotasolla (Kalliokoski 1999, 60, 74). Aamulehdessä 28.4.2007 julkaistun uutisen otsikointi sekä lehden etusivun uutisessa että sisäsivuilla sijaitsevassa varsinaisessa uutisessa antaa vaikutelman, että kyseessä on korkeakoulutuksen muuttuminen maksulliseksi. Otsikkotasolla ei ole viitattu kokeiluun eikä maksujen kohderyhmään mitenkään. Otsikot *Opiskelulle tulee pian hintalappu* ja *Korkeakouluille tulee oikeus periä maksuja opiskelijoilta* tarjoavat mielikuvan, että asia on jo päätetty. Hätkähdyttävä ja suorasukainen otsikointi vaikuttaa toimitukselliselta valinnalta, jolla on mahdollisesti haluttu herättää lukijoiden mielenkiinto. Otsikon viestin yllättävyys perustuu juuri ilmoitusluonteiseen tapaan, jolla asia tuodaan julki. Aiempien koulutuksen maksullisuutta koskevien keskustelujen ja hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden valossa koulutuksen maksullisuus tulee lukijalle yllätyksenä. Otsikoinnissa viitataan opiskeluun ja opiskelijoihin yleensä, eikä siis ilmaista, että kyse on rajatusta kokeilusta, joka koskee vain tiettyä ulkomaalaista opiskelijaryhmää ja tiettyjä opinto-ohjelmia.

Myös uutistekstistä on löydettävissä rinnakkain kaksi jossain määrin erisuuntaista ja ristiriitaista viestiä. Toisaalta uutisessa painotetaan asian kiireellisyyttä, mutta toisaalta linja on epämääräisen varovainen. Lukukausimaksujen rajatun kokeilun käynnistyminen tarjoutuu lukijalle vielä ministerin hieman epävarmoin äänenpainoin: *Luulen, että aika pian tässä mennään eteenpäin...*, *Kokeilun tarkekaa alkamisaikaa ministeri ei vielä halua arvioida...*, *Katsotaan mitä tarpeita tässä on...*, *Sarkomaa ei vielä halua ottaa kantaa näihin rajauksiin*. Samoin opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön johtaja Anita Lehikoisen puheesta poimitut sitaatit ovat konditionaali-muotoisia ilmaisuja ja viestittävät, että lukukausimaksuasia on vasta kehitteillä: *Lehikoinen arvioi, että luvan voisi myöntää ministeriö...*, *Lehikoinen uskoo, että ensi vaiheessa luvan voisivat saada...*

Tämä on sikäli mielenkiintoista, että samaan aikaan uutisessa korostetaan asian kiireellisyyttä: *Tässä ei pidä jäädä tuleen makaamaan... lukukausimaksujen perimisen aloittamista viedään nopeasti eteenpäin*. Lukijaa ikään kuin valmistellaan tulevaan varovasti, mutta samalla vakuutellaan, että asialla on kiire, ja vedotaan tuoreen hallitusohjelman linjauksiin. Hallitusohjelma mahdollistaa sekä lukukausimaksukokeilun käynnistämisen että maksullisen tilauskoulutuksen järjestämisen.

12.5.2007 Etusivu

Suurin osa yliopistoista aikoo periä uusia maksuja

Opiskelu: Lukukausimaksu olisi 2 000–20 000 euroa

12.5.2007 Kotimaa-osasto

Lukukausi yliopistossa maksaisi 2 000–20 000 euroa

Korkeakoulutus: Maksavia odotetaan Aasiasta, Venäjältä, Afrikasta ja Itä-Euroopasta

Toukokuun 12. päivä julkaistu seuraava lukukausimaksu-uutinen on saman toimittajan, Kristiina Tolvasen, kirjoittama. Tämäkin uutinen on esillä myös Aamulehden etusivulla, nyt tärkeällä paikalla heti lehden nimiotsakkeen alla. Varsinaisen uutisen kylkeen on nostettu *Pitää myös myydä* -otsikon alle tummennettu sitaatti Tampereen yliopiston osastopäällikkö Tenho Takalon puheesta. Aiheen käsittely jatkuu lehden Kotimaa-osastolla isohkona juttuna. Jutun kyljessä on jälleen tietois-kulaatikko, joka on otsikoitu *Mistä koulutuksesta maksua perittäisiin?* Tietois-kun viereen on nostettu kaksi sitaattia *Sanottua*-otsikon alle. Sitaatit ovat poimintoja Jyväskylän rehtori Aino Sallisen sekä Tampereen yliopiston osastopäällikkö Tenho Takalon haastattelupuheesta. Sitaateissa viitataan koulutukseen vientituotteena ja markkinointisuunnitelman tarpeeseen. Uutisen alapuolella, niin sanottuna kainalojuttuna, on julkaistu ulkomaalaisten opiskelijoiden haastatteluun perustuva uutisteksti otsikolla *Suomi sulkee diplomaattiset ovensa*, jonka on kirjoittanut Aamulehden toimittaja Nina Lehtinen. Jutun yhteydessä on Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen edessä otettu kuva kolmesta ulkomaalaisesta opiskelijasta, ja kuvatekstinä on *Ei houkuttele*.

Edellisessä uutisessä heräteltiin lukijan mielenkiinto ensin hätkähdyttävällä otsikolla, jonka jälkeen tehtiin kohderyhmän rajausta ja kerrottiin aloitettavasta kokeilusta ja sen tarpeellisuudesta jämäkästi, mutta vielä varovaisen tunnustelevin ilmauksin. Pari viikkoa myöhemmin julkaistussa uutisessä epävarmuus on väistynyt, ja lukijaa vakuutetaan suomalaisten korkeakoulujen halukkuudesta ja valmiudesta maksujen perintään. Otsikointi *Suurin osa yliopistoista aikoo periä uusia maksuja* ja *Lukukausi yliopistossa maksaisi 2 000–20 000 euroa* ei tälläkään kerralla paljasta, että kyse on rajatusta lukukausimaksukokeilusta. Nyt tosin varsinaisen lehden sisäsivulla sijaitsevan uutisjutun alaotsikossa vihjataan: *Maksavia odotetaan Aasiasta, Venäjältä, Afrikasta ja Itä-Euroopasta*. Uutisjuttu vakuuttaa kahden korkeakoulun rehtorin ja opetusministerin suulla, että maksujen kerääminen on perusteltua. Aamulehden haastattelukierroksen mukaan kymmenen yliopistoa yhdestätoista aikoo hyvin todennäköisesti hakea lupaa lukukausimaksujen perimiseen. Uutisessa kuuluu siten

myös lehden oma ääni, joka vakuuttaa lukijaa lehdessä siteerattujen rehtorien ja opetusministerin lisäksi. Lehti ottaa aktiivisen toimijan roolin suorittamansa haastattelututkimuksen kautta ja tarjoaa näin uutta korkeakoulutuksen kentältä koottua tietoa aiheesta. Uutisen viesti on positiivinen ja vakuutteleva. Lukukausimaksujen lisäksi uutisessa tuodaan esille, että maksulliselle tilauskoulutukselle olisi jo kovasti kysyntää.

Jutun kainalojuttu sen sijaan tuo esille kolmen ulkomaalaisen opiskelijan *täystyrmäyksen* asialle. Opiskelijat toteavat maksujen olevan huonoa mainosta Suomelle. Uutinen on koottu tavalla, joka tarjoaa mielenkiintoisesti kaksi erilaista näkökulmaa käsiteltävään asiaan. Valtiovallan vakuuttelu, korkeakoulujen kiinnostus ja valmius kokeilun käynnistämiseen saavat rinnalleen kohderyhmään kuuluvien opiskelijoiden vastakkaisen näkökulman. Lienee luonnollista, että opiskelijat ovat heille koituvia maksuja vastaan, mutta argumentit ovat sinänsä mielenkiintoisia, kun ne konstruoi- vat ja vahvistavat muun uutisoinnin kautta syntyvää kuvaa suomalaisen korkeakou- lutuksen heikosta tasosta ja vetovoimaisuudesta.

14.5.2007 Alakerta

Suomi on kohta yliopistojen Albania

Uutisnarratiivi saa 14.5. mielenkiintoisen käänteeseen, kun Aamulehden pääkirjoi- tuksen alapuolella julkaistaan niin sanotulla Alakerta-palstalla suomalaista korkea- koulutusta ruoskiva ja lukukausimaksujen puolesta vahvasti liputtava kolumni. Kir- joittaja on Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen silloinen varttunut tukija Ilkka Arminen. Kolumnin keskeisenä sisältönä on suomalaisen korkeakoulutuksen paikoilleen jämähtäminen ja surkea taso, jonka syyksi Arminen näkee liiallisen eristäytymisen ja riittämättömän kansainvälistymisen. Lukukausi- maksut esitetään kirjoituksessa keinoksi lisätä yliopistojen vetovoimaisuutta kilpai- lussa kansainvälisistä lahjakkuuksista. Arminen toteaa lukukausimaksujen koituvan lopulta myös opiskelijoiden hyödyksi. Kolumnin ilmestyminen juuri tänä ajankoh- tana on mielenkiintoista, sillä samana päivänä Helsingissä julkaistaan Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion Elinkeinoelämän valtuuskunnalle kirjoittama ana- lyysi *Suomen yliopistojen kestävä rahoituspohja*. Kolumni näyttyy uutisketjussa ikään kuin pohjustukseksi ja tien avaajaksi seuraavan päivän niin sanotulle isolle uutiselle. Kolumnin provosoiva sanasto ja suomalaisen korkeakoulutuksen jälkeenjääneisyy- den korostaminen ovat linjassa ja samanhenkiset Kari Raivion EVA:lle kirjoittaman analyysin kirjoitustyylin ja perusteluiden kanssa.

15.5.2007 Etusivu

Opiskelijan lukuvuoden hinnaksi 3 000 euroa

Esitys: Helsingin yliopiston kansleri haluaa lukukausimaksut korkeakouluihin

15.5.2007 Kotimaa-osasto

Yliopistojen lukukausimaksuja ehdotetaan myös suomalaisille

Koulutus: Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivio esittää 3 000 euron vuosimaksua

15.5.2007 julkaistujen uutisten kirjoittaja on Aamulehden toimittaja Mika Tolvanen. Uutisen lähteenä on toiminut Raivion analyysi, ja uutisen päällä on mainittu Tolvasen nimen lisäksi myös Alma Media, Helsinki, joten tekstin voidaan päätellä syntyneen ainakin osittain Alma Median mahdollisesti omille lehdilleen laatiman tiedotteen pohjalta. Tolvanen on itse kirjoittanut myös toimittajan kommenttina toimivan kainalojutun uutiseen, joka on otsikoitu *Maksuista nousi beti kova poru*. Uutisjutussa on koottu tietoiskun muotoon taustatietoa, jossa kerrotaan neljänä pikkukappaleena muun muassa opetusministerille luovutetuista yliopistojen rakenteellista kehittämistä koskevista selvityksistä. Lisäksi uutisessa on kuva erittäin huolestuneen oloisesta, käsi otsalla pohdiskelevasta Kari Raiviosta. Kuvatekstissä lukee *Lisää rahaa*. Uutisessa on myös laatoitu *Yliopisto-opintoihin hintalappu vuoteen 2011 mennessä* -otsikon alle kahden tamperelaisen korkeakoulun rehtorin Jarl-Thure Erikssonin ja Krista Varantolan kommentit Raivion esitykseen, toinen puolesta ja toinen vastaan. Uutiskokonaisuuden alalaidassa on vielä STT:ltä poimittu lyhyt uutisteksti, jonka otsikko näyttäytyy poiminnaksi Kari Raivion puheesta: *"Valintakokeet ovat vain ulkoa pänttäämistä"*. Tämä osio on uutisessa mielenkiintoinen, sillä se ei liity Raivion raporttiin, josta uutinen muuten kertoo. Voidaankin päätellä, että valintakokeita analysoiva kommentti on poimittu Raivion puheesta raportin julkistamistilaisuudessa.

Aamulehden etusivulla lehden otsakkeen alla julkaistun uutisen otsikko viittaa jälleen jo päätettyyn asiaan: *Opiskelijan lukuvuoden hinnaksi 3000 euroa*. Alaotsikko kertoo Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion haluavan lukukausimaksuja korkeakouluihin. Kotimaa-osastolla julkaistu varsinainen uutisteksti on otsikoinnissaan varovaisempi: *Yliopistojen lukukausimaksuja ehdotetaan myös suomalaisille*. Tähän asti lehdessä on ikään kuin häرنätty lukijaa otsikointien vihjaillessa tulevasta lukukausimaksuista, mutta 15.5. julkaistussa uutisessa asia otetaan ensimmäisen kerran suoraan esille. Uutisketjun aloittaneessa huhtikuun lopussa julkaistussa uutisessa on Miksi ja miksi ei -otsikon alla varsinaisen uutisjutun kyljessä kerrottu, että opiskelijajärjestöt ovat yleensä vastustaneet maksuja, koska ne pelkäävät että maksullisuus leviää koskemaan myös suomalaisia. 12.5. julkaistussa uutisessa puolestaan vakuute-

taan, että suomalaisille ja EU- ja ETA-maiden kansalaisille korkeakoulutus on jatkossakin ilmaista. Arminen kolumnissa todetaan, että Suomessa tutkintojen määrä on maksimoitu laadun kustannuksella ja samalla on pidetty tasa-arvon nimissä kiinni maksuttomuudesta. Arminen maalaa kuvaa lukukausimaksujen hyödyistä ja välttämättömyydestä, mutta ei suoraan vaadi maksuja suomalaisille korkeakouluopiskelijoille. Vaatimuksen äänitorvena toimii lehden sivuilla Kari Raivio, joka on ollut esityksen takana jo useaan otteeseen. Uutisessa on annettu ääni Raivion lisäksi Suomen ylioppilaskuntien liiton puheenjohtaja Lasse Männistölle, joka *tyrmää ehdotuksen tuoreeltaan*. Elinkeinoelämän valtuuskunnan toimitusjohtaja Sixten Korkman puolestaan *kannattaa ajatusta lukukausimaksuista*. Lisäksi uutisjutun sivussa olevaan erilliseen laatikkoon on nostettu kahden tamperelaisen yliopiston rehtorin kommentit. Tampereen teknillisen yliopiston rehtorin Jarl-Thure Erikssonin mukaan *yliopistossa opiskeleminen tulisi olla maksullista*, ja Tampereen yliopiston rehtori Krista Varantola *ei ole lukukausimaksujen kannalla*.

Uutisessa pääsevät näkyvästi esille sekä maksuja vastustava että puoltava kanta. Vastakkaisten ja ristiriitaisten näkökulmien esiin nostaminen lehden sivuilla antaa edullisen vaikutelman lehden tasapuolisesta asioiden käsittelystä (Valtonen 1998, 112). Jos kuitenkin katsotaan hieman tarkemmin, huomataan että juttu sisältää kolme lukukausimaksuja puoltavaa kannanottoa Raivio mukaan lukien, kun vastustajien lukumäärä jää kahteen. Asia ikään kuin sinetöityy vielä toimittajan omassa kainalojutussa, jossa hän aihetta ja esitettyjä perusteluita pohdiskeltuaan toteaa juttunsa lopuksi: *Ehkä opiskelijoidenkin olisi viisainta tunnustaa tosiasiat. Maksuton opiskelu ei turvaa koulutuksellista demokratiaa*. Näin toimittaja asettuu hienovaraisesti Raivion ehdotuksen taakse, ja lehti näyttäytyy myötämieliseksi Raivion ajatuksille.

16.5.2007 Pääkirjoitus

Maksuille pitää löytyä vastinetta

16.5.2007 Kotimaa

Opetusministeri Sarkomaa torjuu lukukausimaksut

16.5.2007 Aamulehti nostaa koko lehdessä käydyssä lukukausimaksukeskustelun pääkirjoituksensa aiheeksi otsikolla: *Maksuille pitää löytyä vastinetta*. Päätoimittaja kommentoi lukukausimaksu-uutisten sisältöä ja nostaa esiin keskeisiä havaintoja maksuttomuudesta ja suomalaisen korkeakoulutuksen vetovoimaisuudesta. Pääkirjoitus perää laatuun panostamista maksujen vastineeksi. Suomalaisille ehdotetut lukukausimaksut eivät tule suoranaisesti tyrmätyksi tai kannatetuksi kirjoituksessa,

mutta viimeisessä lauseessa päätoimittaja osoittaa kantaottavan puhuttelunsa suoraan opetusministerille: *Vaikka Opetusministeri Sari Sarkomaa kiirehti beti tyrmäämään suomalaisten lukukausimaksut, hänen kannattaa ottaa kuuleviin korviinsa ainakin Raivion hyvin aibeellinen buoli tutkimuksen ja opetuksen tasosta.* Lukukausimaksuehdotus henkilöidään näin lehden sivuilla Kari Raivion ja Sari Sarkomaan väliseksi kiistaksi, johon edellisen päivän uutisoinnista vastannut toimittaja sekä lehden päätoimittaja osallistuvat kantaa ottavilla kommentteillaan.

Aamulehden Kotimaa-osastolla on samana päivänä julkaistu pieni lehden sivulaitaan sijoitettu uutinen, joka on poimittu STT:n uutistarjonnasta. Juttu on otsikoitu: *Opetusministeri Sarkomaa torjuu lukukausimaksut.* Jutun sisältönä on Sarkomaan ehdottoman kielteinen kannanotto Raivion ehdotukseen. Opetusministeri toteaa, että ilmainen ja laadukas opetus on turvattu nykyisen hallituksen ohjelmassa. Uutisnarratiivin päättävä uutinen on yllättävän pieni ja huomaamaton, jos ajatellaan aiheen lehdessä aiemmin saamaa näkyvyyttä. Niin lukukausimaksukokeilu ulkomalaisille kuin lukukausimaksuehdotus suomalaisille nähtiin molemmat pääuutisen arvoisiksi, sillä ne tuotiin esille lehden etusivulla heti Aamulehti-otsakkeen alapuolella. Nyt opetusministerin vakuuttavan kielteinen kanta suomalaisille suunniteltuihin lukukausimaksuihin on ikään kuin piilotettu pieneksi uutiseksi sivun laitaan Aamulehden Kotimaa-osastolla. Herää kysymys, olisiko uutisoinnin tapa ja toteutus ollut yhtä vaatimaton, jos Sarkomaa olisikin antanut tukensa Raivion ehdotukselle.

17.5.2007 Muut lehdet

Raiviolta järkevä ehdotus, mutta...

17.5.2007 Aamulehden sivulta löytyy vielä Muut lehdet -palstalta siteeraus kolmen eri sanomalehden Raivion raporttia koskevasta uutisoinnista. Kooste on otsikoitu varsin merkitsevästi: *Raiviolta järkevä ehdotus, mutta...* Otsikossa ajatus jätetään kolmen pisteen myötä ikään kuin leijumaan ilmaan. Otsikko johdattaa päätelmään, että Raivion ehdotusta pidetään periaatteessa hyvänä ja järkevänä, mutta sen onnistumismahdollisuuksiin ei kuitenkaan uskota. Jutussa on siteerattu *Pohjalaista, Helsingin Sanomia* ja Keskustan äänenkannattaja *Suomenmaata*. Mielenkiintoista olisi tietää, miksi juuri nämä lehdet ovat päätyneet siteerauksen kohteiksi. Kyse saattaa olla satunnaisesta valinnasta tai siitä, että juuri näissä lehdissä Raivion kannanottoa on tuoreeltaan kommentoitu tai siitä on ylipäättään uutisoitu. *Helsingin Sanomilla* on luonnollisesti merkittävä asema valtakunnan suurimpana sanomalehtenä, ja sen mielipide ja kanta tulevat huomioiduiksi kaikissa varteenotettavissa medioissa. *Poh-*

jalainen on maakunnallinen sanomalehti eikä kuulu samaan mediakonserniin kuin *Aamulehti* ja edustaa levikkialueensakin puolesta hiukan erilaista maantieteellistä sijaintia. Keskustapuolueen äänenkannattajan valinta on sinänsä mielenkiintoista, sillä lehti edustaa silloisen pääministerin puoluekantaa. Puolueet eivät ole ottaneet kovin näkyvästi osaa lukukausimakukeskusteluihin, mutta tätä kautta myös puolueen ajatuksia maksullisesta koulutuksesta voidaan osittain hahmottaa. Aamulehden Muut lehdet -palstalla esitetyt sitaatit ovat poimintoja eri sanomalehtien uutisoinneista, oletettavasti lehtien pääkirjoituksista, mutta lukijalle ei tarjota tarkempaa tietoa niiden kirjoittajista tai sijainnista lehtien uutissivuilla. Lehden omassa pohjustuksessa todetaan lehtien näkevän lukukausimaksuissa sekä hyviä että huonoja puolia.

Pohjalaisen kommentteista nostetaan esille riittämättömät opettajaresurssit sekä tuodaan esille lehden myönteinen kanta Raivion esittämiin yliopistojen rahoituspohjan laajentamistarpeisiin ja verovarojen riittämättömyyteen. Lukukausimaksujen osalta nostetaan esiin *Pohjalaisessa* esitetty toteamus, että Raivion ehdotus on järkevä, mutta asiasta ei ole soveliasta puhua ja todellisuudessa toteutumisen mahdollisuuksia näin suurelle muutokselle ei toistaiseksi ole.

Helsingin Sanomat puolestaan kannattaa Raivion ajatusta opiskelijan omasta vastuusta. Opintotasetelit nähdään hyväksi ratkaisuksi. Niillä olisi suoraa vaikutusta opiskelijoiden käyttäytymiseen: *Omilla valinnoilla olisi suora taloudellinen seuramus, ja samalla korostuisi opiskelijan oikeus saada yliopistolta kunnollista opetusta.* Sitaatissa todetaan myös, että parhaimmillaan asennemuutos johtaisi siihen, että yliopistot joutuisivat keskittymään nykyistä enemmän opiskelijoiden palvelemiseen ja huolehtimiseen oman työnsä laadusta. *Suomenmaan* kommentteissa viitataan Aamulehden mukaan byrokraatiaan. Raivion ehdotusta kritikoitaan, koska se vähentäisi tukea sellaisilta aloilta, joilla opiskeleminen ei ole opiskelijalle taloudellisesti kannattavaa. Opintotasetelijärjestelmän puolestaan katsotaan *Suomenmaassa* saattavan johtaa turhaan aloituspaikkojen lisääntymiseen suosituilla aloilla ja suosituissa yliopistoissa. Lukukausimaksujen tulo viitataan johtavan tilanteeseen, jossa *vain rahalla saa ja hevosella pääsee.* Muutaman lehtinäytteen perusteella on pääteltävissä, että niissä on otettu suoraan kantaa Raivion ehdotukseen. *Aamulehti* tyytyi omassa uutisoinnissaan tiedottamaan Raivion ehdotuksista Raivion omalla äänellä kyseenalaistamatta taikka analysoimatta ehdotuksia tarkemmin.

Toimitus tekee valinnat sanomalehden sivuille päätyvistä uutisaiheista ja uutisoinnin tavoista. Toimittajat puolestaan muokkaavat tekstiä. Heillä on valta päättää, kenen puhetta siteerataan ja miten haastateltujen ääni tekstiin sijoitetaan. Tämän uutisnarratiivin kohdalla mielenkiintoista on aiheen esiintulo sanomalehden

sivuilla juuri 10.3.–17.5.2007 välisenä aikana. Keväällä Suomessa oli käyty eduskuntavaalit, ja uusi hallitus oli aloittanut toimintansa. Hallitusohjelmaan oli kirjattu lukukausimaksukokeilun käynnistäminen, joten aiheen nostaminen mediassa esiin oli perusteltua ja ajankohtaista. Hallitusohjelma antoi tukevan selkänöjan tunteita herättäneen aiheen uutisoinnille. Lukukausimaksukysymyksen käsittelyn eteneminen lehden sivuilla osoittaa, miten toimituksellisilla käytännöillä voidaan luoda neutraalilta näyttävään uutisointiin juonenkäänteitä ja samalla korostaa tai vaimentaa asioita lukijalle tarjoutuvia tulkintamahdollisuuksia lisäämällä tai rajaamalla. Fairlough (1992, 79) toteaa, että tekstistä on löydettävissä tekstin tuottamiseen liittyviä jälkiä, jotka toimivat lukijalle vihjeinä tulkintojen tekemiseen.

Uutisten otsikoinnin kautta luodaan uutisjutulle tietynlaisia odotuksia sen sisällöstä ja ohjataan lukijan orientoitumista itse uutiseen. Myös uutistekstin sijoittelu lehden sivuilla on valintojen tulosta ja osaltaan vaikuttaa lehden välittämään viestiin siitä, miten tärkeä käsiteltävä aihe on. Uutisoinnissa luodaan aina suhdetta tekstin kirjoittajan ja sen vastaanottajan välille. Tekstissä otetaan kantaa esitettyihin asioihin. Samalla teksti ja sen sisältämät valinnat luovat asenteita. Uutisointiin sijoitetut kuvat luovat myös merkityksiä ja saattavat tuottaa tekstiin monikerroksista asenteellisuutta (Heikkinen 2007, 75–80).

Uutisketjussa kuvia on käytetty säästeliäästi, mutta niiden avulla uutisoinnin vahvimmat tiedontuottajat tulevat konkretisoiduiksi. Ulkomaalaisille opiskelijoille suunnitellun lukukausimaksukokeilun uutisointia koristaa Sari Sarkomaa kuva. Kasvokuva hymyilevästä opetusministeristä tukee uutisen välittämää positiivista viestiä kouluille tarjoutuvasta mahdollisuudesta. Samalla arvovaltaisen ministerin kuvalla vahvistetaan uutisen tärkeyttä. Kuvateksti *Rahaa opinnoista. Sari Sarkomaa sanoo, että lukukausimaksujen perimisen aloittamista viedään nopeasti eteenpäin* antaa viitteitä asian ripeästä etenemisestä, vaikka varsinainen leipäteksti esittää asian vielä kesken-eräiseksi. Suomalaisille ehdotetut lukukausimaksut puolestaan tarjoillaan vakavan ja huolestuneen oloisen ehdotuksen isän, Kari Raivion, kuvalla varustettuna. Pohdiskeleva Raivio käsi otsallaan alleviivaa uutisen huolestunutta viestiä suomalaisen yliopiston rahoitusongelmista. Kuvateksti *Lisää rahaa. Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivio pitää lukukausimaksuja välttämättöminä* kiteyttää saman asian. Tämän lisäksi kuvaan ovat päässeet 12.5. kainalojutussa haastatellut ulkomaalaiset opiskelijat Christine Nabunya, Cezar Gurtler ja Ryan Savage, jotka seisovat kuvassa Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen edessä ja katsovat hymyillen suoraan kameraan. Kuvatekstissä todetaan, että maksut eivät houkuttele ja että opiskelijat eivät usko maksujen kannattavan lopulta Suomelle. Myös Alakerta-kolumnin yhteyteen on liitetty kuva ilmeisen satunnaisesti kuvatuista ruokailevista ja iloisesti keskustelevista

ulkomaalaisista opiskelijoista. Kuvatekstissä todetaan: *Poikkeuksia. Tampereen yliopiston sosiologian laitoksen ulkomaalaisia opiskelijoita. Suomalaisissa yliopistoissa ulkomaalaiset tutkijat ja opiskelijat ovat pieni vähemmistö. Kansainvälisyyteen on vielä matkaa.* Kuvan voi nähdä välittävän vaikutelmaa iloisesta ja positiivisesta kansainvälisyydestä ja tukevan näin tekstin näkemystä kansainvälisyyden lisäämisen suotuisista vaikutuksista.

4 Lukukausimaksu-uutisointi kenttien kamppailuna

Edellisissä luvuissa olen kuvannut kontekstia, johon tarkastelemani lukukausimaksu-uutisointi kiinnittyy, sekä uutisoinnin rakentumista ja ”juonenkäänteitä” Aamulehden sivuilla. Analyysin keskiössä ovat olleet sanomalehden diskursiiviset käytännöt. Samalla olen tullut hahmottaneeksi journalistisen kentän roolia lukukausimaksukysymyksen asemoinnissa osana sanomalehdessä rakentuvaa representaatiota yliopistoinstituutiosta ja sen tilasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Seuraavassa vaiheessa tarkastelen sitä sosiokulttuuristen suhteiden ja toimijuuksien verkostoa, joka tulee sanomalehden lukukausimaksu-uutisoinnissa näkyväksi. Bourdieulaisittain ajatellen kyseessä on sanomalehden sivuilla julki tulevassa lukukausimaksukysymyksessä aktualisoituvien kenttien välisten valta-asetelmien tarkastelu. Analyysia ohjaa tässä vaiheessa kysymys: Kuka puhuu? Toisin sanoen:

Ketkä saavat äänen lukukausimaksukysymyksessä Aamulehdessä?

Millaisia toimijuuksia lukukausimaksukeskusteluun osallistuville tarjoutuu?

Lehden sivuilla aktualisoituvassa lukukausimaksukeskustelussa kuuluu eri tahoja edustavien toimijoiden ääni. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 2) on eriteltyinä uutisoinnissa esiintyvät osapuolet, uutisen otsikointi sekä sijainti lehdessä. Taulukointi osoittaa, ketkä sanomalehden yhteiskunnassa ovat tämän aineiston mukaan osallisina lukukausimaksuteeman kautta tapahtuvassa korkeakoulutuksen aseman ja tehtävän määrittelyssä.

Taulukko 2. Lukukausimaksu-uutisten otsikot, sijainti lehdessä ja toimijat.

Julkaistu	Uutisen otsikointi	Sijainti lehdessä	Kenen ääni kuuluu?
10.3.2007	Yliopistoilla vakava keskivartalolihavuus	Kolumni, pääkirjoituksen vieressä	Jorma Pokkinen, päätoimittaja
28.4.2007	Korkeakoulut: Opiskelulle tulee pian hintalappu	Etusivu, pieni uutinen	Kristiina Tolvanen, toimittaja Sari Sarkomaa, opetusministeri
28.4.2007	Korkeakouluille tulee oikeus periä maksuja opiskelijoilta Opiskelu: Koulut saavat ryhtyä järjestämään myös maksullista tilauskoulutusta	Kotimaa, iso uutinen sivun yläosassa	Kristiina Tolvanen, toimittaja Sari Sarkomaa, opetusministeri Anita Lehikoinen, OPM:n korkeakoulu- ja tiedeyksikön johtaja
12.5.2007	Suurin osa yliopistoista aikoo periä uusia maksuja Opiskelu: Lukukausimaksu olisi 2000 - 20 000 euroa	Etusivu, pääuutinen lehden otsakkeen alapuolella	Kristiina Tolvanen, toimittaja Sari Sarkomaa, opetusministeri Ryan Savage, yhdysvaltalainen opiskelija Tenho Takalo, osastopäällikkö (Tampereen yliopisto)
12.5.2007	Lukukausi yliopistoissa maksaisi 2000 - 20 000 euroa Korkeakoulutus: Maksavia odotetaan Aasiasta, Venäjältä, Afrikasta ja Itä-Euroopasta	Kotimaa, iso uutinen sivun yläosassa	Kristiina Tolvanen, toimittaja Ilkka Niiniluoto, Helsingin yliopiston rehtori Jari-Thure Eriksson, Terveystieteiden teknillisen yliopiston rehtori Sari Sarkomaa, opetusministeri Aino Sallinen, Jyväskylän yliopiston rehtori Tenho Takalo, osastopäällikkö (Tampereen yliopisto)
12.5.2007	"Suomi sulkee diplomaattiset ovensa"	Kotimaa, kainalojuttu	Nina Lehtinen, toimittaja Christine Nabunya, ugandalainen opiskelija Cezar Gurtler, brasilialainen opiskelija Ryan Savage, yhdysvaltalainen opiskelija
14.5.2007	Suomi on kohta yliopistojen Albania	Alakerta -palsta pääkirjoituksen alapuolella	Ilkka Arminen, vartunut lukija (Terveystieteiden tutkimuslaitos)
15.5.2007	Opiskelijan lukuvuoden hinnaksi 3000 euroa Esitys: Helsingin yliopiston kansleri haluaa lukukausimaksut korkeakouluihin	Etusivu, pääuutinen lehden otsakkeen alla	Mika Koskinen, toimittaja Kari Raivio, kansleri (Helsingin yliopisto) Jari-Thure Eriksson, rehtori (Terveystieteiden teknillinen yliopisto) Krista Varantola, rehtori (Terveystieteiden yliopisto) Suomen yliopilaskuntien liitto (SYL)
15.5.2007	Yliopistojen lukukausimaksuja ehdotetaan myös suomalaisille Koulutus: Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivio esittää 3000 euron vuosimaksua	Kotimaa, iso uutinen sivun yläosassa	Mika Koskinen, toimittaja Kari Raivio, kansleri (Helsingin yliopisto) Lasse Männistö, SYL:n puheenjohtaja Sixten Korkman, EVA:n puheenjohtaja Jari-Thure Eriksson, rehtori (Terveystieteiden teknillinen yliopisto) Krista Varantola, rehtori (Terveystieteiden yliopisto)
15.5.2007	Maksuista nousi heti kova poru	Toimittajan kommentti uutisjutun yhteydessä	Mika Koskinen, toimittaja Kari Raivio, kansleri (Helsingin yliopisto) Suomen yliopilaskuntien liitto
16.5.2007	Maksuille pitää löytyä vastiketta	Pääkirjoitus	Matti Apunen, vastaava päätoimittaja/ Jorma Pokkinen, päätoimittaja Sari Sarkomaa, opetusministeri Kari Raivio, kansleri (Helsingin yliopisto)
17.5.2007	Opetusministeri Sarkomaa torjui lukukausimaksut	Kotimaa, pieni uutinen sivun vas. osassa	STT, Helsinki Sari Sarkomaa, opetusministeri Kari Raivio, kansleri (Helsingin yliopisto)
17.5.2007	Raiviolta järkeväh ehdotus, mutta...	Muut lehdet (sitaatteja muiden lehtien uutisoinnista)	Pohjalainen Helsingin Sanomat Suomenmaa

Erittely havainnollistaa, että lukukausimaksu-uutisoinnin resursseina ja yhteiskunnallisen tiedon tuottajina toimii kolme instanssia: koulutus, elinkeinoelämä ja politiikka. Tarkastelen näitä tahoja Bourdieun tapaan kenttinä, joiden välisen valtakamppailun ja kielipelin tuloksena uutispuhe syntyy. Varsinainen uutisteksti on siten nähtävissä journalistisen, koulutuksen, elinkeinoelämän ja poliittisen kentän välisten merkitysneuvottelujen tulokseksi. Journalistinen kenttä diskursiivisine käytäntöineen toimii eräänlaisena suppilona, jonka läpi muiden kenttien viestit kiteytyvät lehden sivulle päätyväksi uutiseksi.

Kentät voi nähdä sosiaalisessa maailmassa todellistuviksi mikrokosmoksiksi, joilla on omat sääntönsä ja toimintatapansa. Bourdieu muistuttaa, että kenttien autonomisuus vaihtelee. Journalistisen kentän autonomia on heikko, mutta siitä huolimatta kenttää ja sen toimintaa ei voi ymmärtää vain ulkopuolista maailmaa tulkitsemalla. Journalismin ymmärtämiseksi tulee käsitteellistää se mikrokosmos, kenttä, jolla journalismi toimii ja jonka sääntöjen mukaan se toimii. Kentän toimijoilla on vaikutusta muihin toimijoihin. (Bourdieu 2005, 33.) Journalistisen kentän ulkopuoliset kentät joutuvat ”esittelemään ja myymään” itsensä journalistiselle kentälle saadakseen äänensä kuuluviin sanomalehden sivuilla. Journalistinen kenttä suosii tiettyjä resursseja ja pääomia, jotka tulevat näkyviksi kenttien käyttäminä diskursseina, vakiintuneina puhumisen tapoina ja merkityssysteemeinä. Vaikka toisaalta näyttää siltä, että journalistisella kentällä on kaikki valta eräänlaisena portinvartijana ja sen hyväksynnästä taistellaan, ei tilanne kuitenkaan ole näin yksinkertainen.

Hallin (2005, 230–231) toteaa, että journalistisen kentän autonomia ei automaattisesti säily tai lisääny eikä journalismin historia ole ollut mutkatonta ja jatkuvaa kehitystä ja eriytymistä muista kentistä. Journalistisen kentän tulee yhä uudelleen voittaa autonomiansa, koska kentän asema on jatkuvasti uhattuna. Kyseessä on siis varsin epävarma ja muutoksille altis prosessi, jossa kentän autonomia suhteessa muihin kenttiin on toisinaan vahva ja toisinaan taas autonomiaa menetetään keskinäisissä kamppailuissa. On syytä muistaa, että journalistinen kenttä on varsin monitahoinen ja että autonomian taso sen eri osissa saattaa myös vaihdella merkittävästi. Kentän sisällä saattaa siten olla vahvan autonomian omaavia ja toisaalta autonomiaansa voimakkaasti menettäneitä osa-alueita. Hallin viittaa Bourdieun ranskalaista mediaa koskeviin huomioihin, joiden mukaan media on viimeaikaisessa kehityksessä eriytymisen sijaan yhdenmukaistunut vahvasti suhteessa talouselämään.

Väliverronen ja Kunelius (2009, 227) toteavat, että journalismin tapa välittää ja järjestää poliittista julkisuutta on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Muutoksessa on bourdieulaisittain kyse sekä journalistisen kentän pääomasta että

journalistisen ja poliittisen kentän kohtaamisesta. Kun journalismi tekee eroa politiikkaan, se tavallaan saa itse lisää valtaa, mutta tulee samalla entistä riippuvaisemmaksi markkinoista. Journalistinen kenttä haastaa poliittista kenttää ja vaikuttaa sen pelisääntöihin, mutta on itse kaupallisten voimien käskyttävänä. Kun journalismin ja poliittisen valtarakenteen yhteistyö näyttäytyi vielä 1960-luvulla melko mutkattomaksi ja ongelmattomaksi, on yhteistyö 2000-luvun puolella siirtynyt yhä enemmän kilpailuympäristön asettamiin kehyksiin. Journalistisella kentällä tiedostetaan vallitseva kilpailu muun mediatarjonnan kanssa. Toimittajien näkökulmat ovat lisääntyneet uutisteksteissä poliitikkojen ja asiantuntijoiden rinnalla. Lehdet yrittävät nostaa profiliaan ja tuottaa näkyvää lisäarvoa lukijoilleen. Väliwerrosen ja Kuneliuksen tutkimus politiikan medioitumisesta ja eri aikakausien politiikanteosta kertovien sanomalehtiuutisten vertailu osoittavat, että politiikan julkiset esittämistavat ovat medioituneet. Tämä tarkoittaa, että uutisoinnissa seurataan enemmän median ja journalismin vaatimuksia kuin poliittisia käytänteitä. 1960-luvulla politiikan kenttä vielä määritteli poliittisen puheen retoriikkaa, kun 1990-luvulta lähtien on nähtävissä journalistisen kentän määräävä rooli poliittisen puheen tyylin määrittäjänä. Kehityksen hyvänä puolena voi nähdä sen, että poliittiset instituutiot eivät täysin hallitse julkisuutta ja julkisia esityksiä. Journalismista on näin tullut eräänlainen vastavoima, joka voi demokraattisesti tuoda esiin tervettä epäluottamusta poliittisen koneiston toimintaan. Toisaalta politiikan esittämistapojen medioitumisen voi tulkita myös niin, että journalismin tehtävänä onkin luoda vaikutelmaa siitä, että journalismi tarkkailee politiikkaa. (Väliwerrosen & Kunelius 2009, 244–247.)

Poliittisella kentällä toimivien ja tuolle kentälle merkittäviin asemiin pyrkivien motivaatio kumpuaa poliittisesta mikrokosmoksista itsestään. Poliittisessa pelissä saavutetun aseman merkitys riippuu siitä, sijoittuuko se kentän autonomiselle vai eriytyneelle puolelle, mikä on toimijan edustaman puolueen paikka kentällä ja mikä on toimijan asema oman poliittisen puolueen sisällä. Poliittinen kenttä on isojen odotusten ja vaatimusten kohteena ja myös eräänlaisen äänestäjien kontrollin alla, mutta kenttä on siitä huolimatta varsin itsenäinen ja kiinnittynyt omaan sisäiseen logiikkaansa. (Bourdieu 2005, 34.)

Kenttien rajat ovat dynaamisia ja myös kamppailujen kohteena. Kentän rajapinnan voi nähdä sijaitsevan siinä, missä kentän vaikutukset lakkaavat. Sosiaalisessa todellisuudessa on useita rinnakkaisia ja lomittaisia kenttiä, joilla on vaikutusta toisiinsa ja joiden sisällä toimijuudet, asemat ja valta vaihtelevat. Kenttä ei ole tekemällä tehty. Se on eräänlainen voimasuhteiden tila, jossa pääoma vaikuttaa siihen, millaisen strategisen aseman kentällä voi saavuttaa ja millaisia siirtoja tehdään. Kentällä toimivat uskovat pelin panoksiin ja niiden edustamiin arvoihin. Pelaamalla voidaan

säilyttää ja lisätä pääomaa tai pyrkiä muuttamaan pelin sääntöjä asettamalla esimerkiksi jokin toinen pääomatyyppi huonoon valoon ja kohottamalla samalla omaa ja edustamansa pääoman arvoa. (Bourdieu & Wacquant 1995, 125–132.)

Tutkimuksen tehtävä on paljastaa se pääoman lajien jakautumisen struktuuri, joka pyrkii määrittämään sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti muodostettavia asenteita (mt. 1995, 144). Oma tutkimusintressini kiinnittyy samankaltaiseen ajatukseen. Tavoitteeni on purkaa ja tehdä näkyväksi sitä sanomalehti uutisointiin vaikuttavaa kenttien muodostamaa struktuuria, joka merkityksellistäänsä korkeakoulutusta myös määrittelee koulutuksesta puhumisen tapaa ja sanomalehden lukijalle tarjoutuvia arvoihin ja asenteisiin kiinnittyviä tulkinnallisia ulottuvuuksia.

4.1 Koulutuspoliittinen kenttä avaa keskustelun

Koulutuspoliittinen kenttä toimijoinen avaa keskustelun lukukausimaksuista. Ulkomaalaisille opiskelijoille suunnattu lukukausimaksukokeilu ja kokeilun käynnistäminen tiivistyivät Aamulehdessä opetusministeri Sari Sarkomaan ja opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön johtaja Anita Lehikoisen tiedonannoksi. Lehti tarjoaa Sarkomalle ja Lehikoiselle tietäjän ja asiantuntijan roolin. Tämä tulee näkyväksi muun muassa runsaina sitaatteina kyseisten henkilöiden puheesta, jolloin he ikään kuin kohdistavat puheensa suoraan yleisölle. Lehti ei myöskään mitenkään kommentoi, haasta tai kyseenalaista näiden henkilöiden esittämiä asioita, vaikka kokeilun käynnistäminen näyttäytyikin vielä aika isoksi kysymysmerkiksi. Sarkomaa ja Lehikoinen edustavat paitsi itseään ja omaa tietämystään myös yhteiskunnallisesti arvovaltaisia instituutioita ja ovat siten lukukausimaksukysymyksessä auktoriteetin asemassa (vrt. Karvonen 1999, 161).

Opetusministeri argumentoi lukukausimaksukokeilun käynnistämistä vetoamalla hallitusohjelmaan ja yliopistojen kokonaisuudistukseen. Varsinaisessa uutistekstissä kokeilun perusteluna toimii yksiselitteisesti hallitusohjelma. Kokeilun merkitystä tai syitä ei sen tarkemmin punnita. Infolaatikossa uutisen kyljessä sen sijaan kokeilun motiiviksi todetaan: *Ulkomaisten opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden uskotaan nostavan opetuksen ja tutkimuksen laatua. Samalla ulkomailta uskotaan saatavan Suomeen työvoimaa.* Kokeilun syyt näyttäytyvät näin uskomuksiksi, jotka passiivimuodossa esitettyinä

eivät henkilöidy esimerkiksi uutistekstissä toimiviin asiantuntijoihin eli Sarkomahan ja Lehikoiseen, mutta jotka voi paikantaa poliittisella kentällä yleisiksi käsityksiksi.

Tarkasteltaessa hallitusohjelmaan kirjattuja lukukausimaksuja koskevia tavoitteita voidaan todeta, että uutinen toisintaa hyvin pitkälti hallitusohjelmassa käytettyä niukkaa sanastoa. Pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa vuonna 2007 maksullisuus nostetaan esiin seuraavasti: *Käynnistetään kokeilu, jossa yliopistot ja korkeakoulut voivat hakea yksittäisille koulutusohjelmille lupaa kerätä maksua EU / ETA -alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta. Kokeiluun kuuluu stipendijärjestelmä ulkomaisille vähävaraisille opiskelijoille. Kokeilun tulokset arvioidaan ennen järjestelmän muutoksia.* Lukukausimaksut nimetään kokeiluksi, ja ne kuvataan luvanvaraiseksi mahdollisuudeksi kerätä ulkomaalaisilta opiskelijoilta maksua yksittäisissä koulutusohjelmissa. Käytetty kieli pyrkii hallitusohjelman tekstuaalisen luonteen mukaisesti neutraaliin ilmaisuun ja on tiivistä, mutta sisältää kuitenkin mielenkiintoista ympärilyöreyttä ja tulkinnanvaraisuutta. Tekstissä konstruoidaan abstraktilla tasolla representaatio prosesseista tai tapahtumista. Hallitusohjelmassa viitataan todellisiin tapahtumiin ja suunnitelmiin, mutta asia ilmaistaan passiivimuodossa, mikä häivyttää konkreettiset tekijät, keinot, menetelmät ja aikataulut (ks. Fairclough 2003, 132).

Sanat *kokeilu*, *luvanvaraisuus* ja *yksittäinen* antavat vielä varovaista kuvaa maksullisen kokeilun käynnistämisestä. Sama varovaisuus näkyy uutistekstissä Sarkomahan ja Lehikoisen sitaateissa. Sen sijaan lause *Kokeilun tulokset arvioidaan ennen järjestelmän muutoksia* ilmentää muutoksen vääjäämättömyyttä. Lauseeseen ei sisälly ehdollisuutta, kuten sisältyisi muotoiluun ”ennen järjestelmän mahdollisia muutoksia”. Kokeilun tulosten arviointia ei hallitusohjelmassa kuvata tarkasti. Mitä tuloksia kokeilulta odotetaan? Pyrkimyksenä on hallitusohjelman mukaan kansainvälisyyden ja kansainvälisen liikkuvuuden lisääminen, mutta mitkä ovat kokeilun kannalta onnistuneet tulokset? Odotetaanko kokeilulta taloudellisesti merkittävää tulojen kasvua, lisääntynyttä kansainvälistä opiskelijavirtaa, konkreettista tietoa suomalaisten koulutusohjelmien vetovoimaisuudesta kansainvälisten opiskelijoiden keskuudessa vai ylipäätään suomalaisten kyvystä myydä omaa korkeakoulutustaan kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla? Lienee hallitusohjelman yleisen kirjoitustavan ja rakenteen mukaista, että asiat esitetään yksinkertaistettuina isoina kokonaisuuksina ja linjoina. Merkille pantavaa on, että myös sanomalehti tyytyy tähän abstraktiin ja ympärilyöreään ilmaisutapaan. Hallitusohjelman sisältämiä kysymyksiä ei sanomalehdessä ryhdytä avaamaan tai peräänkuuluttamaan sen tarkemmin.

Lukukausimaksunarratiivin avaavassa uutisessa opetusministerin välittämä viesti on ristiriitainen. Opetusministeri kiirehtii lukukausimaksukokeilun käynnistämistä,

mutta ilmaisee samalla epävarmuutensa lukukausimaksuasian etenemisestä ja aika-
tauluista. Uutisesta välittyvä epävarmuus tekee ikään kuin tarpeettomaksi pitkälle
tulevaisuuteen suuntautuvat tarkentavat kysymykset esimerkiksi kokeilun tulosten
arviointiin liittyen. Lukijalle jää kuva, että kokeilu käynnistetään ja katsotaan sitten
tarkemmin, mitä siitä seuraa. Kokeilu-sanana käyttö koulutuspoliittisesti merkittävästä
maksullisen opetuksen käynnistämistä peittää alleen muut mahdolliset merki-
tysulottuvuudet ja näyttäytyy näin ollen vain harmittomaksi korkeakoulujen tu-
lonansaintamahdollisuudeksi. Vähävaraisten opiskelijoiden tilanne kuitataan stipen-
dijjärjestelmän käyttöön otolla. Tätäkään ei hallitusohjelmassa tarkemmin avata, ja
sanomalehden sivuillakin Sarkomaa vain muistuttaa stipendijärjestelmästä, joka
mahdollistaa vähävaraisten ja lahjakkaiden opiskelijoiden opiskelun Suomessa.
Samalla opetusministeri tulee nimenneeksi kokeilulla tavoiteltavan kohderyhmän:
lahjakkaat ulkomaiset opiskelijat, joiden kautta opetuksen laadun siis uskotaan pa-
ranevan.

Yhtä yksiselitteisesti hallitusohjelmaan viitataan myös uutisketjun päättävässä
uutisessa, jossa opetusministeri torjuu jyrkästi Raivion ehdotuksen lukukausimak-
suista suomalaisille opiskelijoille. *Maksuja ei missään nimessä tule. Tämän hallituksen
osalta linja on kiveen hakattu*, ministeri painottaa. *Ilmaisut jyrkästi, missään nimessä ja
kiveen hakattu* antavat kuvaa ehdottomuudesta, mutta ministerin puheesta poimittu
ilmaus *tämän hallituksen osalta* kuitenkin osoittaa, että ehdottomuus on voimassa vain
uunituoreen hallitusohjelman voimassaolon ajan. Hallitusohjelma näyttää näin an-
tavan raamit paitsi koulutuspoliittisille suuntaviivoille myös linjauksista käytävillä
julkisille keskusteluille. Ministeri edustaa hallitusohjelmaa ja argumentoi esittämiään
asioita tiukasti hallitusohjelmaan vetoamalla. Toimittaja tyytyy myös tähän peruste-
luun eikä laajenna keskustelua asiantuntijoiden antamien lausuntojen ulkopuolelle.

Hallitusohjelma ohjaa merkittävällä tavalla poliittista päätöksentekoa ja valtion-
hallinnon toimintaa. Hallitusohjelma on korkein poliittinen valtionhallinnon linjaus,
joka määrittää eri politiikkasektoreille suuntaviivat ja muodostaa menettely- ja ta-
voiteohjelman sekä toimintasuunnitelman, jota hallitus toimikaudellaan noudattaa
(Tilli 2011, 166). Tämä on jo sinällään riittävä syy uutiskynnyksen ylittymiseen. Jo-
kainen merkittävä media on valmis tiedottamaan hallituksen päätöksistä ja linjauk-
sista. Poliittinen kenttä ja kentällä omaksuttu sanasto ovat itseoikeutetusti edustet-
tuina mediassa. Poliittisille päättäjille annetaan ääni, ja heidän puhettaan siteerataan
sanomalehden sivuilla runsaasti. Lukukausimaksunarratiivissa keskustelun aloittaa
ja käynnistää opetusministeri, ja hänelle annetaan oikeus myös sanoa niin kutsuttu
viimeinen sana. Hallitusohjelman korkeakoulutuspoliittisina iskusanoina toimivat

laatu, kansainvälistyminen ja huippuosaaminen. Nämä teemat ovat painokkaasti esillä myös uutistekstissä.

Demokratian ihanteeseen kuuluu, että valtiovalta tiedottaa suunnitelmistaan selkeästi valottaen myös taustoja ja tavoitteita. Uudistuksista tai uusista laeista ja toimenpide-ehdotuksista kerrottaessa kansalaisilla on oikeus odottaa, että hallinto tiedottaa myös uudistusten lähtökohdista ja odotettavissa olevista seurauksista avoimesti, kattavasti, konkreettisesti ja kansantajuisesti. (Tomperi 2009b, 146.) Sanomalehden sivuilla tiedottaminen muokkautuu journalistisen kentän ja journalististen käytäntöjen kautta tietynlaiseksi. Lukukausimaksukysymyksessä tyydyttiin konkretisoinnin sijaan abstrakteihin hokemiin kiireestä ja välttämättömyydestä avaamatta lukijalle tehtyjen linjausten syitä ja seurauksia sen tarkemmin (vrt. Tomperi 2009b, 147).

4.2 Elinkeinoelämä taustavaikuttajana

Elinkeinoelämän kentän toimijoista uutisnarratiivissa tulee näkyväksi vain Elinkeinoelämän valtuuskunnan puheenjohtaja Sixten Korkman, ja hänkin vain yhden lukukausimaksuja puoltavan kommentin verran. Elinkeinoelämän vaikutus ja osallisuus käytävään keskusteluun on kuitenkin huomattavasti suurempi kuin ensi lukemalta voisi päätellä. Elinkeinoelämä on vahvasti mukana uutisjutussa, joka perustuu Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion Elinkeinoelämän valtuuskunnalle kirjoittamaan analyysiin. Raivion provokatiivinen raportti ja erityisesti lukukausimaksuehdotus suomalaisille opiskelijoille ylittää uutiskynnyksen ja saa uutisessakin Elinkeinoelämän valtuuskunnan tuen. Yliopistojen rahoituspohjan laajentamista koskevan analyysin kirjoittaja on korkeakoulutuksen sisäpiiristä, mutta raportti on kirjoitettu myötäilemään tilaajansa tavoitteita.

Räväkkään muotoon kirjoitettu analyysi *Yliopistojen kestävä rahoituspohja* julkaistiin 14.5.2007 ja se nousi uutisaiheeksi myös seuraavan päivän Aamulehdessä. Uutistekstin toimijuuksien ja esiin nousevien valintojen ymmärtämiseksi on syytä katsoa ensin hieman lähemmin uutisen lähteenä toiminutta raporttia. Analyysissään Raivio selvittää yliopiston ja koulutuksen aseman muuttumista ja laajenemista yhteiskun-

nassamme sekä näiden seikkojen aiheuttamia paineita rahoitukselle. Raivio (2007, 2–3) kiteyttää nämä havainnot viideksi teesiksi:

- 1) Tutkimuksen ja koulutuksen tasoa täytyy nostaa.
- 2) Suomen yliopistojen rahoitus ei ole kestäväällä pohjalla.
- 3) Valtion budjettirahoitus yliopistoille ei nykyisellään ole riittävä takaamaan kansainväliset mitat täyttävää koulutusta, ja määrärahojen jakoperiaatteet ovat epärationaaliset.
- 4) Rahoituspohjaa tulee laajentaa ennen kaikkea yksityiselle puolelle.
- 5) Uusia rahoitusmuotoja ja niiden potentiaalia tulee arvioida ennakkoluulottomasti mutta realistisesti.

Raivio esittää raportissa kunkin teesin kohdalla toimenpidesuosituksen perusteluineen. Analyysi on yhteensä 12 sivun mittainen, joten on luonnollista, että uutinen kattaa vain pienen ja tiivistetyn osan analyysin koko sisällöstä. Oleellista onkin tarkastella niitä valintoja, joita toimittaja on tehnyt. Mitä raportin sisällöstä on valittu uutisen kohteeksi ja miten analyysin sisältö tarjoillaan lukijoille? Tarkastelun mielenkiintoisuutta lisää se tosiseikka, että aika harvoin lukijalla on mahdollisuutta päästä vertailemaan uutisen lähdettä ja lähteestä syntyneitä uutista sellaisenaan. (Ks. Fairclough 1992, 107; Fairclough 1995, 54.) Fairclough muistuttaa, että uutispuhetta tarkasteltaessa on oleellista kiinnittää huomiota siihen, mitä sanotaan, mistä kerrotaan ja miten kerrotaan, mutta myös siihen, mitä sellaista jätetään sanomatta, jonka kuitenkin voisi olettaa sisältyvän tekstiin (Fairclough 1997, 136–139).

Raivion analyysissä erityistä huolta kannetaan yliopistojen tehtävästä sekä tutkimuksen ja opetuksen kansainvälisesti korkeasta laadusta. Raivio toteaa, että Suomen yliopistolaitoksen rahoituspohja ei ole kestävä, minkä vuoksi tulee pikaisesti kehittää keinoja sen vahvistamiseksi ja laajentamiseksi yksityisen rahoituksen avulla. Budjettirahoituksen yliopistojen väliset jakoperusteet tulee uudistaa siten, että otetaan huomioon arviointiin perustuva koulutuksen laatu ja tuetaan kilpailutuksen kautta yliopistojen erikoistumista vahvuusalueilleen. Lisäksi Raivio peräänkuuluttaa muun muassa päällekkäisten koulutusohjelmien purkamista, yliopistojen taloudellisen autonomian kehittämistä, tutkimuslöydösten patentointia ja lisensointia, uusyrittötoimintaa tukevien palvelujärjestelmien ja niitä tukevien rahoitusinstrumenttien saattamista kuntoon, toiminnan ammattimaista myyntiä, markkinointia sekä tehostettua yhteistyötä yritysmaailman kanssa niin tutkimuksessa kuin koulutuksessa.

Tekstissä tuon tuostakin toistellut iskusanat *arviointi, kilpailutus, laatu, erikoistuminen, myynti, markkinointi, vienti* ja *tebokkaus* ovat merkki uusliberalistisen koulutuspoliittisen sanaston vahvasta läsnäolosta Raivion raportissa.

Analyysissa on avattu kutakin teesiä ja loppuun on kirjattu myös toimenpidesuosituksia ja suositusten perustelut. Rahoituspohjan laajentamiseen ja uusien rahoitusmuotojen pohtimiseen (teesit 4 ja 5) on käytetty reilut neljä sivua ja näistä liki kolme sivua yksinomaan lukukausimaksujen käsittelyyn. Maksullinen koulutus nousee siten jo käytetyn tilan perusteella analyysin keskeiseksi kärjeksi. Myös Aamulehden uutinen on rakennettu nimenomaan lukukausimaksuehdotuksen ympärille. Lukukausimaksuehdotuksen lisäksi uutisessa mainitaan lyhyesti Raivion kannattavan yliopistojen taloudellisen päätösvallan, valtion rahoituksen ja yritysyhteistyön lisäämistä sekä budjettirahoituksen jakoperusteiden uudistamista ottamalla koulutuksen laatu huomioon. Lisäksi Raivion kerrotaan kannattavan ajatusta kilpailun kautta tapahtuvasta yliopistojen erikoistumisesta vahvuusalueilleen. Lukukausimaksut ovat kuitenkin uutisen kärkenä otsikointia myöten.

Raivion analyysia lukiessa esiin nousee eräs silmiinpistävä havainto. Raivio esittelee teesinsä varsin asialliseen ja toteavaan sävyyn. Useat toimenpide-ehdotukset on myös analysoitu, ja samalla on todettu, miksi niiden kautta saavutettava rahallinen hyöty jää vähäiseksi. Tekstiin on sijoitettu paljon viittauksia tutkimuksiin, ja asioita on havainnollistettu erilaisten taulukoiden avulla. Analyysin sanasto ilmentää uusliberalistista ajatusmaailmaa, jossa arviointiin ja vertailuun perustuvalla kilpailulla ja erikoistumisella on vahva asema. Lukukausimaksuteeman kohdalla ilmaisu muuttuu kuitenkin selkeästi muuta raporttia affektiivisemmäksi. Tässä kohdin raportista onkin mitä ilmeisimmin luettavissa julkista lukukausimaksukeskustelua jo pitkään leimannut vastakkainasettelu. Raiviohan on, kuten todettu, nostanut lukukausimaksuasian useaan kertaan esiin, ja opiskelijajärjestöt ovat yhtä pontevasti nousseet kerta toisensa jälkeen vastustamaan ehdotusta.

Raivio viittaa asian herättävän tunteita lukukausimaksuja koskevan osionsa ensimmäisessä lauseessa: *Lukukausimaksut ovat Suomessa erittäin emotionaalinen kysymys etenkin opiskelijajärjestöille.* Teksti vaikuttaakin olevan suunnattu erityisesti opiskelijoille. Raivio nimeää tekstissään maksuja vastustavat tahot kuudella eri tavalla (*opiskelijajärjestöt, lukukausimaksujen vastustajat, koulutuksellisen demokratian puolestapuhujat, yleinen mielipide, Helsingin yliopiston oppilaskunta* sekä *nuoret aikuiset*) ja keskittyy erityisesti näiden tahojen esittämien perustelujen purkamiseen. Opiskelijajärjestöjen kohdalla Raivio viittaa lukukausimaksukysymyksessä erittäin emotionaaliseen suhtautumistapaan. Lukukausimaksujen vastustajien kohdalla hän toteaa, että vetoaminen lakiin tai pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan pyhiin periaatteisiin – koulu-

tukselliseen demokratiaan, kansainvälisten opiskelijoiden katoamiseen ja opiskelijoiden toimeentulon romuttumiseen – eivät kestä kriittistä tarkastelua. Toisin sanoen Raivio niputtaa maksuja vastustavien argumentit ja kumoaa ne. Koulutuksellisen demokratian puolestapuhujia Raivio ojentaa: *Koulutuksellisen demokratian puolestapuhujien tulisi olla aidosti huolissaan nykytilanteesta, jossa maksuttomuudesta huolimatta yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tausta on erittäin vino ylempien sosiaaliluokkien hyväksi.* Raivio toteaa Helsingin yliopiston vastustavan maksuja periaatteellisista syistä. Lisäksi Raivio viittaa myös yleiseen mielipiteeseen, joka hänen mukaansa ainakin toistaiseksi haluaa pitää yliopisto-opetuksen maksuttomana. Erikoisin kommentti Raivion analyysissä on nuorten aikuisten suuntaan heitetty syytös: *Vanhemmat joutuvat maksamaan lastensa varhaiskasvatuksesta, mutta nuoret aikuiset vaativat ilmaista päivähoitopaikkaa yliopistoissa.* Yliopisto-opiskelun rinnastaminen päivähoitoon on varsin suorasukainen kannanotto. Nuoret aikuiset näyttäytyvät lapsen kaltaisiksi toimijoiksi kohtuuttomine vaatimuksineen, ja yliopisto-opiskelun laadun voi tulkita tällaisen metaforan myötä jotensakin leikinomaiseksi puuhasteluksi. Tekstissä on muitakin varsin provokatiivisia kysymyksiä (*pitääkö veronmaksajien kantaa koko vastuu koulutuksesta, joka nostaa ylemmistä sosiaaliryhmistä lähtevän nuoren hyvälle ansioille ja turvaan työttömyydeltä*), joissa toistuvasti viitataan vallitseviin luokkaeroihin. Raivio puhuu lapsiperheistä, pitkäaikaistyöttömistä ja eläkeläisistä huono-osaisina, ylemmistä ja alemmista sosiaaliluokista ja -ryhmistä, akateemisista ja ei-akateemisista perheistä sekä vähävaraisista perheistä ja konstruoi kuvaa maksuttoman koulutuksen myötä kasvavasta epätasa-arvoisuudesta. Raivion analyysin ristiriitaisuus syntyy juuri tästä eri ryhmien puhuttelusta ja puhuttelun sävyeroista. Opiskelijat ja opiskelijajärjestöt konstruoituvat kohtuuttomiksi ja emotionaalisesti asioihin suhtautuviksi maksujen vastustajiksi, kun taas alempiin sosiaaliryhmiin vedotaan muistuttamalla maksuttoman koulutuksen yllä pitämästä vinoumasta ylempien sosiaaliryhmien hyväksi. Esimerkkinä tästä toimii Raivion (2007, 10) analyysiinsa sisällyttämä pienimuotoinen sympatiatarina, jossa asetutaan vähävaraisen perheen nuoren asemaan:

Lukukausimaksut vaikuttavat opiskelijoiden toimeentuloon, mistä voi seurata vakavia ongelmia. Vähävaraisesta perheestä oleva lahjakas nuori voi jättäytyä yliopisto-opintojen ulkopuolelle, jolloin hän ei voi kehittää itseään kykyjensä mukaisesti ja kansakunnan koko lahjakkuuspotentiaalia ei saada käyttöön. Siksi on samalla kehitettävä tukimuotoja, joilla opiskelija joko vapautetaan maksuista tai ne siirretään tapahtuvaksi valmistumisen ja riittävän tulotason saavuttamisen jälkeen.

Tarina on sikäli poikkeuksellinen, että siinä asiaa tarkastellaan opiskelijan näkökulmasta. Tosin tarinassa yksilön oikeus itsensä kehittämiseen lahjojensa mukaisesti nivoutuu yksilölle asettuvaan tehtävään antaa panoksensa kansakunnan lahjakkuuspotentiaalin kartuttamiseen. Lehden uutisoinnissa yksittäisen opiskelijan näkökulma ei nouse esille, vaan aihe kuitataan viittauksella opintososiaalisiin haittoihin ja niiden ehkäisemiseksi suunniteltuihin ratkaisuihin, kuten stipendi- tai koulutussetelijärjestelmän kehittämiseen ja toimeentulotuen uudistamiseen.

Uusliberalistiselle ajattelulle on tyypillistä, että yksilön arvo määrittyy markkinoilla, yksilöiden välisessä kilpailussa (Hilpelä 2001, 146). Yksilön tulee olla yhteisölle hyödyllinen ja täyttää hänelle asettuvat odotukset. Kari Raivion raportin lukukausimaksuja ehdottavassa osiossa kuvatussa tarinassa tämä tulee oivallisesti osoitetuksi. Yksilö ja hänen opiskelunsa kiinnostavat, jos yksilö luokitellaan lahjakkaaksi ja hänestä on hyötyä kansakunnan kilpailukyvyn lisääjänä.

Sama ilmiö on nähtävissä myös Pöyhtärin (2014) suomalaisten ja alankomaalaisten aikakauslehtien maahanmuuttajia koskeneita lehtikirjoituksia analysoineessa tutkimuksessa. Pöyhtäri toteaa, että lehden jäsenyyksiä tuottaneissa representaatioissa tulee näkyväksi uusliberaalin markkinalogiikan mukainen vaatimus siitä, että jokaisen yhteisön jäsenen on oltava tuottava. Aikakauslehdissä ihmisen kuuluminen ja pääsy symbolisen kansakunnan jäseneksi määrittyi nimenomaan markkinalogiikan kriteerein. Yksilöt ovat henkilökohtaisessa vastuussa siitä, että pystyvät täyttämään heille asetetut tuottavuuden kriteerit ja siten ansaitsemaan pääsyn niin symbolisten kuin todellistenkin yhteisöjen jäseniksi. Ihmisten jäsenyytensä yhteiskunnassa ei siten ollut lehtikirjoituksissa syntyvien artikulaatioiden mukaan riippuvainen sosiaalisista, kansalais- tai poliittisista oikeuksista vaan enemminkin sosiaalisesta velvollisuudesta antaa kansakunnalle tuottava panoksensa ja palvella näin hyvinvointivaltiota. (Pöyhtäri 2014.) Sama logiikka ohjaa hyvin vahvasti myös sitä, kuinka opiskelijan asemaa määritellään koulutuspoliittisessa keskustelussa. Opiskelijan arvo määrittyy koulutuksen kentällä sen mukaan, miten opiskelija pystyy täyttämään häneen asetetut odotukset ja kantamaan vastuunsa kilpailuyhteiskuntaa hyödyttävänä yhteisön jäsenenä.

Raivion epäilemättä tarkoituksellisen provosoiva kirjoitustapa tarjoaa herkullisen lähtökohdan raportin uutisoinnille. Lukukausimaksujen päätyminen uutisen kärjeksi selittynee halulla puhutella suurta yleisöä. Suorasukainen otsikointi, edeltäneiden viikkojen aihetta käsitelleet uutiset sekä edellisen päivän railakas kolumni lukukausimaksujen puolesta olivat nostaneet lukukausimaksukeskustelun vahvasti esille sanomalehden sivuilla. Lukukausimaksuehdotus suomalaisille opiskelijoille poikkeaa aiemmista vakuutteluista, minkä vuoksi sillä on uutisarvoa. Raiviokin toteaa ana-

lyyssissään, että *keskustelu asian tiimoilta on aloitettava nyt*. Lehti tarjoaa julkisen foorumin asian nostamiselle esiin ja osallistuu näin omalla panoksellaan ja uutisen jäsentämisen tavoillaan paitsi keskustelun käynnistämiseen myös sen suuntaamiseen.

Aamulehdessä lukukausimaksuehdotus henkilöityy nimenomaan Raivion ehdotukseksi. Hänen äänellään ehdotetaan maksuja myös suomalaisille opiskelijoille. Jutun yhteydessä julkaistu kuva vakavailmeisestä Raiviosta antaa ehdotukselle kasvot. Lehti tarjoaa Kari Raiviolle auktoriteettiaseman ja asiantuntijaroolin todellisuuden selittäjänä. Uutispuhe rakentuu Kari Raivion tekstistä poimittujen napakoiden sitaattien ympärille: *Harvoilla aloilla tehdään huippututkimusta...*, *Nythän mitään oikeudenmukaisuutta ei ole...*, *Koska opintojen maksullisuus tulee ennemmin tai myöhemmin...*, *Vallitsee tasapaksu keskeinkertaisuus...* Situaattien kautta Raivio asemoituu lukukausimaksukysymyksessä paitsi asiantuntijaksi myös nykytilanteen tulkiksi. Jyrkän toteavat ilmaisut luovat kuvaa tilanteen vääjäämättömyydestä ja toimivat näin retorisenä tehokeinona. Ääri-ilmaisujen käytöllä oikeutetaan tehdyt tulkinnat ja vallitsevan tilanteen vääjäämättömyys. (Jokinen 1999, 150–151.) Ilmaisuu on vahvaa, eikä toimittaja kyseenalaista Raivion esittämiä asioita. Raivio nauttii näin ollen lehden luottamusta ja tulee asemoiduksi tietäjäksi, jonka mielipiteitä ei ole tarpeen haastaa. Raivion nimen yhteydessä mainitaan useaan kertaan hänen julkinen asemansa Helsingin yliopiston kanslerina, jolloin samalla vahvistetaan Raivion argumenttien luotettavuutta ja vakavasti otettavuutta. (ks. Jokinen 1999, 133–135.)

Utinen välittää kuvaa tilanteen huolestuttavuudesta. Mielenkiintoista on, että Raivion analyysin sisältämät viittaukset nuorten aikuisten päivähoitopaikkavaatimuksista jäävät uutisessa kokonaan huomiotta. Toimittajan oma kainalojuttu on tosin otsikoitu huomiota herättävästi: *Maksuista nousi heti kova poru*. Jutussa viitataan opiskelijajärjestöjen ja Raivion erilaiseen tulkintaan opintojen maksullisuuden vaikutuksista ja heitetään lukijalle kysymys: *Kumpi on oikeassa?* Saman jutun päätöslauseessa opiskelijoita kuitenkin kehoitetaan tunnustamaan tosiasiat toteamalla, että nykyinen järjestelmä ei turvaa koulutuksellista demokratiaa. Toimittaja siis puhuttelee opiskelijoita, jotka muutoin näyttäytyvät uutisjutussa vain maksusuunnitelmien kohteeksi. Kainalojutun otsikko on varsin osoitteleva ja rinnastuu hengeltään Raivion ironiseen viittaukseen nuorten aikuisten kohtuuttomista vaatimuksista ja päivähoitotarpeista. Sanomalehden lukijalle ei avata eikä kommentoida Raivion raportissaan opiskelijoiden suuntaan tekemiä heittoja, minkä vuoksi lehtijuttu rakentaa hieman yksipuolisen kuvan opiskelijoista maksullisen koulutuksen periaatteellisina vastustajina ja ”itkeskelijöinä”.

Utispuheessa nostetaan esiin myös Raivion raportissaan käyttämät ilmaisut, kuten *kansainvälinen kilpailukyky*, *sosiaalinen oikeudenmukaisuus* ja *opintososiaaliset häität*.

Ilmaisut ovat abstrakteja kielellisiä konstruktioita, jotka uutispuheessa järjestävät ja tulkitsevat asioita ja ilmiöitä. Oleellista tämän tyyppisille ilmaisuille on, että ne eivät ole maailmassa valmiina vaan jäsenyvät ja saavat merkityksensä tekstistä, jossa ne ovat osallisina, ja toisaalta myös niistä hierarkioista ja vastakohtista, joita niiden avulla luodaan. (Karvonen 1999, 163.) Tällaisten sanastojen käytöllä rakennetaan tulkitsijan ja selittäjän asiantuntijuutta, ja samalla ilmaukset kantavat eräänlaisia piilomerkityksiä, jotka kuvastavat sitä arvottavaa tapaa, jolla puhuja asioihin suhtautuu.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan analyysien tarkoituksena on nimenomaan ottaa kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin sekä tarjota toimenpide-ehdotuksia. EVA:n verkkosivuilla (www.eva.fi) todetaan, että EVA:lla on keskustelijan, haastajan ja unilukkarin rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. EVA:n tunnusmerkeiksi todetaan analyttisyys sekä tarvittaessa provokatiivisuuskin. Raivion analyysin tarkoituksena on varmasti ollut EVA:n tavoitteiden mukaisesti paitsi laatia analyysia korkeakoulujen vaikeasta rahoitustilanteesta myös ylittää uutiskynnys ja saada näin aikaan julkista keskustelua. Analyysin lähtökohdat ovat elinkeinoelämälähtöiset, minkä vuoksi tulokset ja toimenpide-ehdotukset linkittyvät vahvasti talouselämän omiin tavoitteisiin.

Sanomalehdellä ja sen toimituksellisilla valinnoilla ja käytännöillä on merkittävä rooli lukijalle tarjoutuvan informaation suodattajana, annostelijana ja arvottajana. Lehti ei tässäkään yhteydessä vie keskustelua maksullisen koulutuksen seuraamukseen, vaan tyytyy Raivion esittämiin selontekoihin ikään kuin annettuina tosiasioina. Toimittaja erittelee kainalotutuksessaan lukukausimaksukysymyksessä esiin nousseet näkemykset ja asemoi samalla SYL:n ja Kari Raivion kiistan vastakkaisiksi osapuoliksi, vaikka uutisen yhteydessä sivuun nostetussa laatikossa myös Tampereen yliopiston rehtori Krista Varantola ilmoittaa vastustavansa lukukausimaksuja. Erittäin mielenkiintoista on, miksi tässä yhteydessä ei ole kattavasti kysytty koulutuksen tai koulutuspoliittisen kentän mielipidettä. Opetusministeriä ei kuulla näin merkittävän ehdotuksen yhteydessä lainkaan. Huomionarvoista on, että hallitusohjelmassa mainitaan suomalaisten korkean sivistystason sekä laadukkaan ja maksuttoman koulutuksen olevan hyvinvointiyhteiskuntamme perusta. Hallitusohjelmassa luvataan turvata tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen koulutukseen varhaiskasvatuksesta korkeakouluasteelle. Nämä perinteiset suomalaista koulutuspolitiikkaa ohjanneet arvot eivät lukukausimaksu-uutisoinnissa kuitenkaan näy edes siinä vaiheessa, kun lukukausimaksuja ehdotetaan suomalaisille opiskelijoille.

Sanomalehden rooli näyttää tässä yhteydessä olleen julkisen foorumin tarjoaminen keskustelun herättelylle sekä aiheen alustaminen jo ennen tätä niin sanottua

isoa uutista. Neutraalin uutisoinnin sijaan uutispuhe ja uutisoinnin rakentuminen osoittavat kuitenkin, miten lehti ohjaa lukijan katsetta ja määrittelee tulkinnallisia mahdollisuuksia. Uutisesta on jätetty pois ne Raivion analyysissa olleet osiot, jotka olisivat voineet herättää keskustelua esimerkiksi lukukausimaksukeskustelun tasosta ja asiallisuudesta. Jos esimerkiksi Raivion hieman alatyylinen viittaus opiskelijoiden vaatimasta ilmaisesta päivähoitopaikasta olisi sijoitettu uutistekstiin, olisi Raivion rooli vakavasti otettavana ja neutraalin analyttisena asiantuntijana saattanut lukijan silmissä saada jonkinlaisen särön. Nyt uutisteksti tuottaa poimittujen sitaattien muodossa Raivion ehdottamien lukukausimaksujen perusteluiksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, jolloin Raivio näyttäytyy ei-akateemisten sosiaaliluokkien puolestapuhujana. Toinen merkittävä valinta lehdeksi on jättää opiskelijat kokonaan sivuun keskustelusta. Raivion analyysissa osoitetaan syyttävä sormi opiskelijoiden ja opiskelijajärjestöjen suuntaan sekä kumotaan heidän argumenttinsa kestävyys, mutta opiskelijat eivät saa puheenvuoroa lehden sivuilla kuin yhden SYL:n puheenjohtajan esittämän kommentin muodossa. Myös toimittaja suuntaa puhuttelunsa opiskelijoille, mutta ei kysy heidän mielipidettään ehdotukseen.

Elinkeinoelämän kenttä näyttäytyy lukukausimaksu-uutisoinnissa taustavaikuttajaksi. Elinkeinoelämän tavoitteet ja vaatimukset nousevat lehdessä esille koulutuksen kenttää edustavan Kari Raivion välityksellä. Kari Raivio on asemansa puolesta koulutuksen kentän toimija, mutta Elinkeinoelämän valtuuskunnalle kirjoittamansa raportin myötä Raivio näyttäytyy myös elinkeinoelämän sanansaattajaksi koulutuksen kentällä. Raivion kautta elinkeinoelämän korkeakoulutukselle asettamat tavoitteet pääsevät julkisuuteen ja tulevat noteeratuiksi myös koulutuksen kentällä. Raivio on elinkeinoelämän näkemyksiä myötäilevässä raportissa määrittellään opiskelijan asema ja velvollisuudet. Samalla korkeakoulutus asemoidaan elinkeinoelämän palvelijaksi. Koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteyttä ei uutisoinnissa puntaroida. Elinkeinoelämän kentän ohjaavuus ja markkinaideologian vaikutus tulevat kuitenkin näkyviksi uutisoinnissa käytetyissä sanastoissa ja puhumisen tavoissa. Elinkeinoelämän näkökulmasta johdetut teesit esittäytyvät lehden uutisoinnissa faktatietona, jota ei ole syytä kyseenalaistaa.

4.3 Koulutuksen kenttä myötäilee

Koulutuksen kenttä näyttäytyy lukukausimaksunarratiivissa lähinnä lehden haastatteleminen rehtorien kommenttipuheenvuoroissa. Aamulehti antaa puheenvuoron koulutuksen kentälle konkreettisesti vain jutussa, jonka teemana on lukukausimaksukokeilun käynnistäminen. Jutun tiimoilta lehti on haastatellut yhtätoista yliopiston rehtoria, joista kymmenen ilmoittaa olevansa valmis maksujen perintään EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta ulkomaisilta opiskelijoilta. Tämän lisäksi myös Tampereen yliopiston varttunut tutkija tuo esiin näkemyksiä korkeakoulutuksen kentältä Alakerta-kolumnissaan ja Helsingin yliopiston kanslerin kirjoittama analyysi yliopistojen rahoitusongelmista toimii yhden ison uutisen lähteenä. Koulutuksen kenttää edustavat myös ulkomaalaiset opiskelijat, joiden ääni kuuluu lukukausimaksukokeilun käynnistämiseen liittyvän uutisen kainalojutussa. Useat sitaattit yhdysvaltalaisen, ugandalaisen ja chileläisen opiskelijan puheesta tarjoavat lehden sivuilla yhtenäistä kuvaa eri puolelta maailmaa tulevien opiskelijoiden suhtautumisesta suunniteltuun lukukausimaksukokeiluun. Koulutuksen kenttään voidaan katsoa kuuluvan myös Suomen ylioppilaskuntien liiton (SYL), johon viitataan pariin otteeseen ja jonka puheenjohtajalta on lehden sivuille poimittu yksi Raivion suomalaisille ehdottamia lukukausimaksuja koskeva kommentti.

Jos ajatellaan, että lehden sivuilla aktualisoitua lukukausimaksukeskustelu on jatkumoa jo 1980-luvulta asti käynnissä olleelle aiheen käsittelylle, voidaan ihmetellä, miksi suomalaisten opiskelijoiden ääntä ei uutisoinnissa kuulla lainkaan. Lukukausimaksut ovat julkisuudessa profiloituneet hyvin vahvasti opiskelijajärjestöjen ja Kari Raivion väliseksi kiistaksi. Kohderyhmään kuuluvat EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevat opiskelijat pääsevät kommentoimaan ulkomaalaisille suunniteltuja lukukausimaksuja. Haastatellut henkilöt nimetään uutisjutussa, ja heistä on kuva uutisen kyljessä. Esitetyt mielipiteet kiinnittyvät näin todellisiin henkilöihin. Suomalaisille korkeakouluopiskelijoille ehdotettuja lukukausimaksuja kommentoi yhden lauseen verran Suomen ylioppilaskuntien liiton puheenjohtaja, mutta muuten opiskelijoiden ääntä ei kuulla koko uutisketjussa. Tämä on mielenkiintoinen toimituksellinen valinta, varsinkin kun samaan aikaan Aamulehdessä on runsaasti juttuja ammatillisesta koulutuksesta, jotka on pääsääntöisesti varustettu laajoilla opiskelija-haastatteluilla ja opiskelijoita esittävillä kuvilla. Korkeakoulutuksen liittyvissä huolentäyhteisissä uutisissa opiskelija on näkymätön.

Havainto nostaa esiin kysymyksen siitä, kuka saa äänensä kuuluviin sanomalehden sivuilla ja millä ehdoilla tämä tapahtuu (Nylund 2009, 74). Lukukausimaksu-uutisissa ulkomailta tulevat ja suomalaiset korkeakouluopiskelijat positoidaan eri tavoin. Ulkomaalaiset opiskelijat näyttävät korkeakoulutuksen laadun kohottamisen, kansainvälisen vetovoimaisuuden ja imagon näkökulmasta arvokkaiksi ja tavoiteltaviksi. Heidän kommentteillaan ja mielipiteillään on merkitystä, minkä vuoksi on ilmeistä, että heidän ääntään kuullaan myös heitä koskevassa uutisessa. Ulkomaalaiset opiskelijat tuomitsevat suunnitellut lukukausimaksut, mutta vahvistavat samaan aikaan uutisissa toisteltua huolta suomalaisen korkeakoulutuksen vähäisestä vetovoimaisuudesta. Samalla rinnastetaan laatu ja maksullisuus ja vastavasti heikko laatu ja maksuttomuus. Suomalainen opiskelija ei positoidu tavoittelemisen arvoiseksi. Puheella yliopistojen massoitumisesta ja tasapäistymisestä viitataan haluun vähentää suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden määrää. Laatuun halutaan panostaa määrän sijaan. Elinkeinoelämän valtuuskunnan toimitusjohtajan kommenttiin viitattaessa annetaan ymmärtää, että suomalaiset opiskelijat eivät kannu opinnoistaan riittävästi vastuuta. Näyttää siis siltä, että lukukausimaksukustelussa puheoikeus julkisuudessa määrittyy joko oman viran ja merkittävän koulutus kentällä olevan aseman perusteella tai sitten suunniteltujen tai jo päätettyjen toimenpiteiden ja tavoitteiden kannalta suotuisan aseman turvin.

Lukukausimaksu-uutisoinnissa koulutuksen kenttä esittäytyy kommentoijan roolissa, vaikka kaavailut lukukausimaksuista konkreettisesti koskettavat kenttää. Koulutuksen kentän edustajat tulevat lukukausikysymyksessä esiin lehden toteuttamien haastattelujen ja kommenttipyyntöjen kautta. Lehti osallistuu aktiivisesti keskusteluun ja uuden tiedon tuottamiseen rehtoreille suunnatun kyselyn muodossa. Kyselyn mukaan korkeakoulutuksen kentällä ollaan hyvin myönteisiä lukukausimaksukokeilun käynnistämiseksi. Uutisjutussa siteerataan Helsingin yliopiston ja Tampereen teknillisen yliopiston rehtoreita. Kentän kanta näyttää lehden sivuilla myönteisenä ulkomaalaisille suunnattua lukukausimaksukokeilua kohtaan, mutta suomalaisille suunnatut lukukausimaksut jakavat lehden sivuilla mielipiteet tamperelaisten korkeakoulujen rehtorien välillä Tampereen teknillisen yliopiston rehtorin kannattaessa ja Tampereen yliopiston rehtorin vastustaessa maksuja. Lukukausimaksu-myönteisyys vie kuitenkin kokonaisuutena määrällisen voiton, kun mukaan laskeetaan myös koulutuksen sisärenkaassa toimivat henkilöt, kuten Kari Raivio ja kolumnin kirjoittanut varttunut tutkija Ilkka Arminen, jotka liputtavat vahvasti maksujen puolesta. Suomalaisten opiskelijoiden tapaan myöskään muuta yliopistojen henkilöstöä ei oteta uutisoinneissa huomioon.

Koulutuksen kenttä näyttäytyy lukukausimaksu-uutisoinnissa maksuymönteiseksi. Vaikka kyse on mitä suurimmassa määrin juuri koulutuksen kenttää koskettavasta asiasta, on kentän ääni julkisessa keskustelussa varsin vaikea. Rehtorien irralliset kommentit on nostettu sitaateiksi uutisen kylkeen, osaksi varsinaista uutistekstiä tai erillisiin infolaatikoihin. Poikkeuksena ovat tutkija Ilkka Arminen, jonka kolumni saa paikkansa tärkeällä hetkellä ennen Elinkeinoelämän valtuuskunnan analyysin julkaisemista, ja Kari Raivio, joka elinkeinoelämän tukemana nostaa näkyvästi esille kysymyksen koulutuksen maksullisuudesta. Joko kyse on journalistiselle kentälle pääsyn kriteereistä tai vähäisestä halukkuudesta ottaa kantaa maksuasiaan. Raivion ja Arminen esimerkit osoittavat, että pääsy sanomalehden julkiselle foorumille aukeaa provokatiivisella otteella ja elinkeinoelämän tavoitteiden ja näkemysten mukailemisella. Suomalaisille ehdotettujen lukukausimaksujen yhteydessä olisi ollut lukijan näkökulmasta varmasti mielenkiintoista tietää, kuinka moni rehtori tätä ehdotusta kannattaa ja miten kannatusta tai vastustavaa näkökulmaa perustellaan. Jostakin syystä tällaista kyselyä ei kuitenkaan tehty.

Korkeakoulutuksen kentän heikko ääni lukukausimaksuasian uutisoinnissa herättää myös kysymyksiä. Eikö koulutuksen kentällä koettu tarpeelliseksi ottaa julkisesti kantaa vai suhtauduttiinko kokeiluun yksiselitteisen myötämielisesti? Rajasiko lehti mahdollisesti pois rehtorien tai muiden koulutuksen kentällä toimivien puheenvuorot? Saattaa myös olla, että suunnitelmat uuden yliopistolain mukanaan tuomista rakenteellisista muutoksista aiheuttivat yliopistoissa tuohon aikaan jo suurta huolta ja jättivät siksi lukukausimaksukysymyksen varjoonsa.

Koulutuksen, koulutuspolitiikan ja elinkeinoelämän kenttien ääni tuntuu sanomalehden sivuilla toistelevan hyvin samantyyppistä viestiä. Nykytilanne esitetään eri toimijoiden suulla huolestuttavaksi, ja koulutuksesta puhutaan varsin markkinahenkisesti. Näyttääkin siltä, että tässä journalistisen kentän kielipelissä koulutuksesta on hyväksyttyä puhua vain elinkeinoelämän näkökulmasta ja talouselämästä tutuilla termeillä. Sanomalehtiutisissa korkeakoulutusta tarkkaillaan yksimielisen huolestuneesti. Uutispuheen toimijuuksien tarkastelun kautta näkyväksi tulevat kentät toistelevat samaa huolta suomalaisesta korkeakoulutuksesta, sen tilasta ja tulevaisuudesta. Vuonna 2007 käynnistyneet isot yliopistolaitosta ravistelleet muutokset voidaan nähdä sekä koulutuksen, poliittisen että elinkeinoelämän kentän vuoropuheeksi, jossa aloitteentekijät vaihtelevat. Nämä yhteiskunnassa vaikuttavat merkittävät instituutiot eivät luonnollisestikaan voi toimia toisistaan irrallisina. Elinkeinoelämän edustajat ovat ottaneet näkyvästi kantaa korkeakoulupoliittisiin linjauksiin ja ilmaisseet julkisesti huolensa koulutuksen tasosta. Koulutuspoliittisella kentällä puolestaan on heitetty palloa elinkeinoelämän suuntaan ja toivottu sieltä paitsi

yhteistyötä ja apua kehittämiseen myös osallistumista toivotunlaisen kehittämistyön rahoitukseen. Koulutuksen kentällä on puolestaan yritetty resurssien mukaan toteuttaa yliopistoille annetun kolmannen tehtävän mukaista osallistumista yhteiskuntaan ja sen kehittämiseen. Sanomalehden yhteiskunnassa elinkeinoelämä näyttää paitsi sanelevan koulutuspolitiikan suuntaviivat myös tarjoavan talouselämästä tutun sanaston ja kielikuvat, joilla koulutuksesta julkisesti ja uskottavasti kuuluu puhua.

Luvun 4 alussa asettamani tutkimuskysymys oli: Kuka puhuu? Tätä kysymystä voidaan tarkastella myös Couldryn (2010) esittämästä näkökulmasta, joka koskee sitä, kenellä on ääni ja mitä äänen omistaminen merkitsee. Couldryn mukaan ääni on sosiaalisesti muotoutuva prosessi (voice as a process). Se on tarinan kertomista, selitysten ja selontekojen tuottamista ja siten inhimillisen toiminnan luonnollinen ja perustavaa laatua oleva muoto. Ilman ääntä ei ole tarinaa eikä kulttuuriakaan. Narratiiveista tulee merkityksellisiä, kun niitä kerrotaan ja vaihdetaan toisten kanssa. Ääni on ruumiillistunut ja reflektiivinen toiminnan muoto. Tarinoiden kertominen tarkoittaa myös vastuuta kerrotuista tarinoista. Äänen tuottaminen on myös kollektiivinen prosessi. Ääni tarkoittaa paitsi kykyä puhua myös kykyä kuunnella. Äänen omistaminen vaatii kuitenkin resursseja ja aseman, jossa ääni tulee kuulluksi ja otetuksi huomioon. Sosiaalinen elämä ja sosiaaliset tilat ovat osittain narratiivien organisoimia. Tarinoihin sisältyvät arvot määrittävät myös sitä, mihin ja kehen tarinoissa viitataan. Ääni voidaan myös kumota toisilla narratiiveilla tai tehdä arvottomaksi. (Couldry 2010, 7–10.)

Bourdieu ja Wacquant puolestaan viittaavat sekä kielellisen habituksen että kielellisten markkinoiden merkitykseen todetessaan kielellisen ilmaisun olevan peiteltyä vallankäyttöä. Kielellinen habitus tarkoittaa niitä ominaisuuksia, jotka määräävät sitä, mistä ja millä kompetenssilla puhutaan. Kyse on siten sekä kielellisestä kyvystä tuottaa puhetta että sosiaalisesta kyvystä käyttää puhetta tilanteen vaatimalla tarkoituksenmukaisella tavalla. Kielelliset markkinat tarkoittavat, että kielellisille tuotteille määritty hinta, joka määrää kielellistä tuotantoa. Kielen käyttöä voidaan ohjata esimerkiksi sanktioiden tai sensuurin kautta. Ne hallitsevat, joilla on hallussaan legitimoitu kielellinen kompetenssi. Kyse ei siten ole vain teknisestä puhumisen kyvystä, vaan myös statuksesta. Kaikki puhujat eivät ole tasavertaisia, eivätkä kaikki kielelliset ilmaisut yhtäläillä hyväksyttäviä. On harhaluulo, että kieli olisi julkinen hyödyke, josta kaikki voisivat tasavertaisesti ammentaa. Puheen valta kiinnittyy sanojen ja niiden lausujan välillä olevaan legitimiin suhteeseen, joka toimii niin kauan, kun yhteiskunnan jäsenet sen tunnustavat. (Bourdieu & Wacquant 1995, 178–180.)

Lukukausimaksukysymyksessä sanomalehdessä ovat eniten äänessä Helsingin yliopiston kansleri Raivio ja opetusministeri Sarkomaa. Uutispuheessa nimien yhteydessä joka kerran korostetut tittelit osoittavat ja alleviivaavat asemaa, josta kyseinen kannanotto, kommentti tai huomio annetaan. Näin lukukausimaksukysymyksessä rakennetaan kyseisille henkilöille korkea-arvoinen ja jopa määräävää asiantuntijastatus. (vrt. Woodside-Jiron 2004, 198, 201.) Koulutuspolitiikan huipulta annetut lausunnot ja niiden sisältämä sanasto esittäytyvät lukijalle kaikkine arvo- ja ideologia-latauksineen itsestäänselvyyksiksi ja siten myös kyseenalaistamattomiksi totuuk-siksi.

Couldry toteaa, että uusliberalistinen rationaalisuus tuottaa periaatteet, joilla toimintaa organisoidaan työpaikoilla, julkisissa palveluissa, erilaisilla kilpailun areenoilla ja julkisessa keskustelussa. Nämä periaatteet on sisäistetty ihmisten, ryhmien ja organisaatioiden välisinä arvoina ja normeina ja vähitellen niistä on tullut institutionalisoitunutta kulttuuria. Uusliberalismin lanseeraamat periaatteet alkavat paitsi muovata myös määrittää ja priorisoida tiettyjä julkisuuden tiloja, joissa voidaan puhua tai tulla kuulluksi. (Couldry 2010, 12.) Aamulehden lukukausimaksuja koskevan uutisaineiston analyysi osoittaa, että sanomalehden julkisessa tilassa uusliberalistisella ideologialla on vahva vaikutus puheoikeuksien määrittymiseen. Pääsy journalistiselle kentälle onnistuu koulutuspolitiittisessä kysymyksessä uusliberalistisesti arvottunutta tarinaa kertoen ja uusintaen. Vastakkaiset näkökulmat on vaiennettu, eikä niillä ole sanomalehden sivuilla julkista ääntä.

Seuraavassa esittelen tarkemmin uutispuheesta esiin nousevia ja luonnollistuneilta näyttäviä koulutuksesta puhumisen tapoja ja pohdin näiden korkeakoulutusta merkityksellistävien diskurssien laajempaa merkitystä ja seurauksia.

5 Uutistekstin hegemoniset diskurssit korkeakoulutuksen merkityksellistäjinä

Olen edellä kuvannut kontekstia, jossa Aamulehden lukukausimaksu-uutisointi on syntynyt sekä hahmottanut kuvaa uutisnarratiivin rakentumisesta lehden sivuilla. Tämän jälkeen tarkastelin uutispuheessa näyttäytyviä toimijuuksia sekä vertailin uutisia ja niiden lähteenä toimineita asiakirjoja ja julkisia puheenvuoroja Bourdieun kenttäteorian valossa. Seuraavaksi siirryn tarkemmin analysoimaan varsinaista uutistekstiä hahmottaakseni uutispuheesta hegemonisoituneet korkeakoulutuksesta puhumisen tavat. Tutkimuskysymykset analyysin tässä vaiheessa ovat:

Miten korkeakoulutusta merkityksellistetään sanomalehden lukukausimaksu-uutisissa?

Mikä rooli lukukausimaksuilla on korkeakoulutuksen merkityksellistäjänä sanomalehden uutispuheessa?

Fairclough toteaa kriittisen sosiaalisen tutkimuksensa kumpuavan halusta vastata nykypäivän ongelmiin, ”uuskapitalismiin” ja sen mukanaan tuomiin haasteisiin. Kriittisen kielellisen tutkimuksen myötä voidaan lisätä esimerkiksi globalistumista, uusliberalismia ja näiden vaikutuksia koskevaa ymmärrystä. Viimeaikaisella kehityskululla on väistämättä ollut vaikutuksensa sosiaaliseen todellisuuteen ja ihmisten elinolosuhteisiin, mutta myös kielenkäyttöön yhtenä sosiaalisen elämän muotona. Tapahtuneiden muutosten ymmärtäminen ei olisi mahdollista ilman kielen avulla tehtäviä kuvauksia. Fairclough toteaa myös Bourdieun viittaneen viimeisissä kirjoituksissaan useasti uusliberalistiseen diskurssiin, joka pyrkii poistamaan muun muassa hyvinvointivaltion kaltaiset esteet käynnissä olevan muutoksen ja talouselämän vaatimusten tieltä. Diskurssin käsite näyttäytyi Bourdieulle aktiiviseksi toimijaksi, muutoksen liikkeellepanijaksi ja veturiksi. Fairclough kuitenkin muistuttaa, että pelkkä diskurssin paikantaminen ja sen toiminnallisen yhteyden toteaminen ei riitä, vaan tarvitaan yksityiskohtaista kriittistä diskursiivista analyysia, jonka avulla voi-

daan tehdä näkyväksi, mistä tällaiset hegemoniset diskurssit syntyvät ja miten ne rakentuvat. (Fairclough 2003, 202–204.)

Hegemonian käsitteellä tarkoitetaan kaikkea sitä, mitä ihmiset pitävät itsestään selvänä. Hegemonia ei ole pysyvä tila, vaan enemmänkin suhde tai prosessi, jossa valta-asemia pitää varmistaa yhä uudelleen. (Lehtonen 2014, 237.) Antonio Gramsci painotti hegemoniakäsitteessään monimutkaisia yhteiskunnallis-poliittisia käytäntöjä ja suhteita, joiden avulla ihmiset suostuvat hallittaviksi. Tällaisiksi hegemoniaa synnyttäväksi käytännöiksi hän nimesi muun muassa ideologian, kansanomaiset uskomukset ja niin sanotun arkijärjen. (Koivisto & Uusitupa 1989, 68.) Hegemonisuus voidaan nähdä suostutteluvallaksi, tietyn asian puolelle houkuttelemiseksi. Hegemoninen asema edellyttää laajojen yleisöjen puhuttelua. Jotta jokin asia saa hegemonisen aseman, sen tulee sisällyttää itseensä erilaisia näkemyksiä ja käytäntöitä, joista mahdollisimman moni voi tunnistaa itsensä. (Lehtonen & Koivunen 2011, 22–23.)

Jokinen & Juhila (1993) toteavat, että diskurssien hegemonisoitumisessa on kyse tiedon, vallan ja totuuden yhteenkietoutumisesta. Diskursiivinen totuus ei heijastele objektiivista totuutta tai yksilön ajatuksia, vaan diskursiivinen totuus on se, mikä muodostuu yhteisesti jaettujen merkityssystemien tuloksena. Hegemoniset diskurssit ovat luonnollistuneita ja kyseenalaistamattomiksi totuuksiksi muuttuneita puhetapoja, jotka vievät elintilaa muilta puhetavoilta ja todellisuuden versioilta. Hegemonista diskurssia ei ole aina helppoa havaita, sillä se saattaa näyttää itsestään selvältä ja mielenkiinnottomalta arkipuheelta. Hegemoniset diskurssit eivät ole välttämättä määrällisesti enemmistönä tutkittavassa aineistossa, mutta ne toistuvat usein ja erilaisissa yhteyksissä. Mitä itsestään selvempänä ja vaihtoehdottomampana jokin diskurssi esiintyy, sitä vahvemmassa diskurssista on kyse. (Jokinen & Juhila 1993, 76–81, 89.)

Diskurssien hegemonisoitumisen tarkastelu edellyttää miten-kysymysten tekemistä. Huomio kiinnittyy niihin prosesseihin, joissa itsestäänselvydet rakentuvat ja vakiintuvat. Analyysissa keskitytään muun muassa siihen, miten asioita yksinkertaistetaan, miten asiat alkavat näyttää luonnollisilta, miten ihmisille tuotetaan tekstissä kiinteitä ja sidottuja subjektipositioita tai miten jotakin tietoa legitimoidaan vetoamalla yleiseen hyväksyntään. Yhteisiin kulttuurisiin käytänteisiin vetoaminen uusintaa hegemonisia diskursseja tehokkaasti. Oleellista on tarkastella myös sitä, miten erilaiset diskurssit kietoutuvat yhteen, ja miten eri merkityssystemeistä saatetaan ottaa osia tukemaan tiettyä diskurssia. (Jokinen & Juhila 1993, 89–95.)

Saarinen analysoi tutkimuksessaan korkeakoulupolitiikan suunnittelu-, päätöksenteko- ja ohjausdokumenteja ja havaitsi, että laatu esitetään eurooppalaisessa

korkeakoulupolitiikassa usein itsestäänselvyudeksi. Laatua ei määritellä tarkemmin eikä sen sisältöä pohdita tai olemassaoloa kyseenalaisteta. Saarinen toteaa, että: *Laatu esitetään usein tavoilla, joilla lukijaa suostutellaan pitämään laatua ja siihen liittyviä poliittisia toimia yhteisesti määriteltynä ja itsestään selvinä.* (Saarinen 2007.) Kyse on tavasta tuottaa hegemonisuutta ja rakentaa yksimielisyyttä.

Tutkimuksen tekstitason analyysissa keskityin tarkastelemaan uutisteksteissä valitseviksi näyttäytyviä hegemonisia puhetapoja. Aloitin uutisaineiston analyysin tiiviillä lähiluennalla saadakseni käsityksen siitä, mitä ja miten korkeakoulutuksesta ja lukukausimaksuista kirjoitettiin. Saarinen toteaa korkeakoulupoliittisista dokumenteista koostuvaan tutkimusaineistoonsa viitaten, että diskursiivisen analyysin tekemiseksi pelkkä tekstien lähiluenta ei riitä. Lisäksi tarvitaan selkeä metodologinen näkökulma ja suunnitelma, jonka avulla tekstien sisältämiä merkitysulottuvuuksia ryhdytään avaamaan. (Saarinen 2008, 720.) Analyysin ensimmäisessä vaiheessa poimin teksteistä kohdat, joissa mainittiin korkeakoulutus, yliopisto tai lukukausimaksut. Seuraavaksi tarkastelin sitä, millaisella sanastolla korkeakoulutusta ja yliopistoa kuvailtiin sekä millaiseen asemaan kerronta positiivisesti lukukausimaksut ja edellä mainitut instituutiot.

Ensimmäinen havainto oli, että korkeakoulutukseen liittyvä sanasto sisälsi vahvaa affektiivisuutta. Yliopistolaitos konstruoitui huolen kohteeksi. Huoli ilmeni uutispuheessa eksplikoituina huolen ilmauksina sekä huolestunutta ilmapiiriä tuottavina viittauksina. Nimesin tämän uutisteksteissä hegemonisessa asemassa olevan puhettavan huolidiskurssiksi. Lukukausimaksut näyttäytyivät teksteissä keinoksi tai ratkaisuksi, jota perusteltiin talouselämästä tutulla sanastolla. Kutsun tätä markkinoitunutta puhetapaa talousdiskurssiksi. Korkeakoulutuksen sekä yliopiston tehtävistä ja tavoitteista puhuttaessa viitattiin yksiselitteisesti kilpailukykyyn vahvistamisen tarpeeseen. Käytän tästä kolmannelta uutispuheesta hegemonisessa asemassa olevasta diskurssista nimitystä kilpailukykydiskurssi.

Käsite ”diskurssi” viittaa tässä Michael Foucault’n tapaan ajatella diskurssit kietytyneiksi, kulttuurisesti jaetuiksi merkityksellistämisen tavoiksi, jotka samalla muokkaavat puhunnan kohdetta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 25–26; Foucault 2005). Huoli-, talous- ja kilpailukykydiskurssit merkityksellistävät korkeakoulutusta ja vaikuttavat oleellisesti sanomalehden lukijan ymmärrykseen korkeakoulutuksen tilasta, yhteiskunnallisesta merkityksestä ja asemasta. Merkille pantavaa on näiden diskurssien toiminta yhdessä, ikään kuin toisiaan täydentäen ja samaa kertomusta eteenpäin kuljettaen. Affektiivisesti latautunut huolidiskurssi perustelee muutostarvetta, talousdiskurssi konstruoi korkeakoulutusta kansainvälisille koulutusmarkki-

noille tarkoitetuksi tuotteeksi, ja kilpailukyky-diskurssi asettaa koulutuksen tavoitteet ja toiminnan suunnan.

Uutisteksteissä aktualisoituvat diskurssit eivät ole toisilleen vastakkaisia tai kilpailevia, vaan ne voidaan nähdä enemmänkin rinnakkaisiksi ja samaan uusliberalistiseen ideologiaan kiinnittyviksi merkityksellistämisen tavoiksi. Uusliberalistinen koulutusajattelu näyttäytyykin lukukausimaksuja koskevassa uutispuheessa kehykseksi, niin sanotuksi isoksi diskurssiksi (D), jonka läpi korkeakoulutusta tarkastellaan ja määritellään. Uutispuheessa aktualisoituvien diskurssien (d) tehtävänä on enemmänkin toimia retorisisina välineinä ja argumentoinnin vahvistajina. (vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 26–27.)

Bourdieuun mukaan uusliberalistinen diskurssi ei ole vain puhetapa muiden joukossa, vaan sitä on tullut erityisen vahva diskurssi, koska sillä on puolellaan sellaisten voimasuhteiden kenttä, jota se on itse myös tuottamassa. Uusliberalistinen diskurssi ohjaa taloudellisia suhteita hallitsevia toimijoita ja heidän taloudellisia valintojaan. Samalla se lisää oman symbolisen valtansa olemassa oleviin voimasuhteisiin. Uusliberalismi vahvistaa itse itseään. Se on itse asiassa poliittinen toimintaohjelma, joka luo edellytykset teorian toteutumiseksi. Bourdieu nimeää ohjelman yhteisöjen tuhoamisen ohjelmaksi, sillä uusliberalismi tunnustaa vain yksilöt. Uusliberalistisen utopiaan tähtäävän liikkeen on mahdollistanut rahamarkkinoiden vapautuminen. Toimenpiteet tähtäävät puhtaiden markkinoiden logikalle esteenä olevien kollektiivisten rakenteiden kyseenalaistamiseen. Näitä ovat muun muassa kansallisvaltio, työpaikoilla toimivat ryhmät, työläisten oikeuksia puolustavat ryhmät, ammattijärjestöt, yhdistykset, osuuskunnat ja jopa perhe. (Bourdieu 1999, 125–127.)

Kinnari tutkii elinikäisen oppimisen rakentumista Helsingin Sanomien vieraskynä- ja mielipidesivustolla vuonna 2006 ja toteaa uusliberalistisen diskurssin muodostuvan noissa kirjoituksissa hegemoniseksi ja retorisesti vahvimaksi konstruktiksi. Uusliberalistiselle diskurssille tyypillistä on, että se näyttää vaihtoehdottomaksi todellisuuden kuvaksi, jolloin vapaa markkinatalous, kilpailukyky, innovointi ja ennen kaikkea globaalistuminen sanelevat sekä yksilöiden toimintamahdollisuudet että velvoitteet sosiaalisen todellisuuden kentillä. (Kinnari 2013, 110.) Samaa ehdottomuutta voi löytää myös lukukausimaksuista kertovista uutisista ja niiden sisältämistä uusliberalistisista merkityksenannoista.

Foucault painotti diskurssien tutkimisessa merkien ja sisältöihin viittaavien merkityselementtien tutkimista käytäntöinä, jotka muotoilevat puhumansa kohteet. Vaikka diskurssit muodostuvat merkeistä, tätä olennaisempaa on tarkastella sitä, mitä diskurssit tekevät, kuin sitä millaisia merkien kokonaisuuksia on käytetty asioiden kertomiseksi. Tutkiessaan diskurssien rakentumista ja lausumistapojen

muotoutumista Foucault painotti kahta seikkaa: on löydettävä lausumia ohjaava laki sekä paikka, josta lausumat tulevat. Diskurssia tutkittaessa on toisin sanoen tarkasteltava sitä, kuka puhuu ja kenellä on pätevyys tai aseman suoma oikeus käyttää kieltä tilanteessa. Toiseksi on myös kuvattava niitä institutionaalisia paikkoja, joissa puhe tapahtuu ja joista puhutaan. Lisäksi on otettava huomioon subjektin sijainti, joka määrittää sen mukaan, millaisen aseman subjekti voi ottaa. Subjekti voi olla kysyvä, kuunteleva, katseleva ja havainnoiva. Oleellista on ymmärtää se hajanaisuus, ne erilaiset sijainnit, paikat ja asemat, jotka subjektille puhuessa mahdollistuvat. Diskursiivisten käytäntöjen tutkimisessa on kyse näiden subjektiasemien muodostamien erilaisten tasojen välisen hajanaisuuden ja epäjatkuvuuden seurauksena rakentuvan suhteiden verkoston ymmärtämisestä ja tiedostamisesta. (Foucault 2005, 68–76.)

Fairclough toteaa, että diskurssit ovat erilaisia näkökulmia maailmaan, eivätkä ne vain heijasta tai kuvaa maailmaa sellaisena kuin se on tai sellaisena kuin se nähdään, vaan ne representoivat myös mahdollisia maailmoja ja kiinnittyvät erilaisiin prosesseihin, jotka muuttavat maailmaa. Diskurssien avulla pidetään yllä ja muokataan ihmisten välisiä suhteita, ja siten ne kiinnittyvät myös kysymykseen vallasta. (Fairclough 2003, 124.) Kun tekstistä hahmotetaan diskursseja, huomio on paitsi siinä, mistä puhutaan ja mitä sanotaan, myös siinä, mistä näkökulmasta asiasta puhutaan. Diskurssit rakentavat erilaisia representaatioita todellisuudesta, ja ne ovat erilaisissa suhteissa muihin sosiaalisiin elementteihin. Oleellista on havainnoida, miten erilaiset diskurssit merkityksellistävät maailmaa eri tavoin. Eri diskurssit voivat käyttää samoja sanoja, mutta eri tavoin ja erilaisia merkityksiä tuottaen. Sanojen synonyymisuus, vastakkaisuus ja toisiinsa kietoutuminen tekstissä ovat löydettävissä sanojen välisiä merkityssuhteita tarkastelemalla. (Mt. 2003, 129.)

Diskurssien erot tulevat näkyviksi käytettyjen sanastojen ja näiden välisten merkityssuhteiden erittelyn kautta. Eroja voidaan löytää myös niistä tavoista, joilla sosiaalisia tapahtumia ja niihin liittyviä elementtejä (kuten prosessit, ihmiset, paikat, ajankohdat, kohteet, menetelmät) luokitellaan ja representoidaan. Kyseessä ovat sekä kieliopilliset että sanastolliset valinnat, jotka muokkaavat merkityksiä ja erottelevat diskursseja toisistaan. (Mt. 2003, 132–133.)

5.1 Huolidiskurssi perustelee muutostarpeen

Aamulehdessä vuonna 2007 julkaistu lukukausimaksu-uutisointi rakentaa kuvaa suomalaisesta korkeakoulutuksesta huolidiskurssin avulla. Sanomalehti toimii julkisen huolen esiintulopintana, ja lehden sivuilla huolen kohteeksi näyttäytyy jämähtänyt ja ajastaan jälkeenjäänyt korkeakoululaitos. Huolidiskurssi rakentuu uutistekstissä suoranaisestä huolta ilmentävästä sanastosta, yksittäisistä sitaateista ja kommentteista tai muulla tavalla affektiivisuutta tuottavista ilmaisuista ja sanomisen tavoista. Huoli ei välttämättä tule uutispuheessa konkreettisesti ilmaistuksi, vaan huolestu- neisuutta tuotetaan kerronnassa käytetyn retoriikan, selontekojen, kuvien ja uutisen tuottamiseen liittyvien diskursiivisten valintojen kautta.

On syytä ottaa huomioon, että huolidiskurssi ei ole läsnä vain lukukausimaksuja koskevissa uutisissa, vaan Aamulehden korkeakoulutukseen liittyvässä uutisoinnissa on seuranta-aikana vuonna 2007 havaittavissa kautta linjan hyvin huolestunut yleis- sävy. Tästä esimerkkinä muutama poiminta Aamulehdessä vuonna 2007 julkaistu- jen korkeakoulu-uutisten otsikoinneista:

Edelläkävijä vai perässähihtäjä?

Tiedon huipulle ei ole oikotietä

Uudistajat vastaan säilyttäjät

Totta ja tarua koulutuspolitiikasta

Yliopistot karsivat laitoksiaan

Yliopistot kaipaavat uutta ajattelua

Hyvä resepti, mutta onko siihen varaa

Yliopistokeskustelu ajautui sivuraiteelle

Uusi, uljas yliopisto?

Korkeakoulut tutkivat kädestä suuhun

Lehti rakentaa ja uusintaa sivuillaan huolitarinaa, joka luo uhkaavaa kuvaa suomalaisen korkeakoulutuksen tulevaisuuden näkymistä. Samaan aikaan esimerkiksi ammatillisesta koulutuksesta kirjoitettujen uutisten otsikoinnit olivat pääsääntöisesti hengeltään hyvin positiivisia ja työelämäyhteyttä korostavia. Tästä muutama esimerkki Aamulehdessä vuonna 2007 julkaistujen ammatillista koulutusta koskevien uutisten kannustavista otsikoista:

Nopeasti työn ja ansioiden makuun

”Tuletko töihin jo huomenna?”

Nuori hae putkimieheksi, hitsaajaksi tai tarjoilijaksi

Palomies, lähiboitaja ja vartija saavat töitä

Ammattiopistoon kaavaillaan satoja uusia paikkoja

Rantakourakin lähtee metallimiesten kouluttajaksi

Ammattioppilaitoksesta valmistunut saa paikan

Lukukausimaksu-uutisoinnin diskurssianalyttinen luenta osoittaa, että uutisointi rakentaa lukukausimaksukysymyksen kautta korkeakoulutuksesta varsin yksiulotteista ja vaihtoehdotonta kuvaa. Vaihtoehdottomuus konstruoituu uutisteksteissä hegemonisen aseman saaneiden diskurssien välityksellä, ja naturalisoitunut koulutuspuhe tekee tarpeettomaksi pohdinnat esimerkiksi opiskelijan asemasta tai mahdollisen koulutuksen seurauksista. Korkeakoulutukseen liitetty toistuva huolipuhe toimii faktuaalistavana strategiana, jolloin muutostarve näyttäytyy tosiasiaksi, joka on vain hyväksyttävä (vrt. Jokinen 1999, 140–141).

Aamulehden lukukausimaksunarratiivin aloittavassa kolumnissa 10.3.2007 päätoimittaja toteaa: *Onneksi yliopistolaitoksen tasapaksusta keskinkertaisuudesta ovat nyt huolestuneita alan pätevimmät osaajat Helsingin yliopiston kanslerin Kari Rainion johdolla. Päätoimittaja nostaa esiin ja nimeää korkeakoulutuksen ja tieteen sisäpiiristä merkittäviä henkilöitä, joiden mielipiteisiin viittaamalla vakuutetaan lukijaa korkeakoulutuksen huolestuttavasta tilanteesta. Huolta ilmaistaan suoraan ja kiertelemättä: *Yliopistoilla on ongelmia, pahoja ongelmia... Opiskelijavalinnat ovat vääriä, sisään pääsee työelämänäkökulmasta marginaaleja, opiskelu on putkimaista, opiskelijaelämän vapaus uhrattu kansantaloudelle, tutkintojen taso sekava, graduja ja väitöskirjoja tehdään miten ja mistä sattuu, opetus hoipertelee, professoreita ei näy, hinta-laatusuhde on vinksallaan.* Korkeakoulutuksen*

heikko taso tulee näin ikään kuin toteen näytetyksi. Siteeraamalla merkittävien tietentekijöiden raikkaita ja rohkeita kannanottoja korostetaan korkeakoulutuksen tilanteen vakavuutta.

Huolidiskurssi kiinnittyy lukukausimaksu-uutisissa erityisesti suomalaisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen tasoon ja laatuun. Huolidiskurssin avulla rakentuu kuva siitä, että Suomi ei enää pärjää kansainvälisissä korkeakouluvertailuissa eikä Suomessa tuoteta riittävän korkeatasoista tutkimusta. Kansainvälisellä huipulla oleminen määrittäyty sanomalehden uutispuheessa korkeakoulutuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi ja tehtäväksi. Opetusministerin arvovallalla asia tehdään näkyväksi:

Tässä ei pidä jäädä tuleen makaamaan, vaan pitää tehdä aktiivisesti töitä, jotta ollaan koulutuksessa ja tutkimuksessa huipulla. Osaamisen vahvistaminen ja siihen panostaminen on hallitusohjelmassa keskeinen asia. (AL 28.4.2007)

Tulessa makaamisen metaforalla tulkitaan nykytilanne tukalaksi ja esitetään, että ongelmat voi ratkaista aktiivisella työnteolla. Opetusministerin äänellä tavoitteeksi määritetään tarve olla koulutuksessa ja tutkimuksessa huipulla, ja asia tulee perusteluksi vielä hallitusohjelman linjauksilla. Huipulla oleminen ei tule opetusministerin kommentissa tai uutisissa tarkemmin määrittelyksi, mutta antaa käsityksen, että nykytilanteessa ei tällä tasolla olla. Huipulla oleminen näyttääkin olevan sekä hallitusohjelmassa että sen pohjalta käydyssä muussa julkisessa koulutuskeskustelussa koko koulutukselle asettava varsin epämääräisesti ilmaistu pitkän aikavälin tavoite. Korkeakoulutuksen nykytilanne ja samalla myös menneisyys mitätöityvät lukuisten huoli-ilmausten ja käytetyn huippu-osaamispuheen myötä.

Ulkomaalaisille opiskelijoille suunniteltuja lukukausimaksuja ei erityisesti perustella uutisoinnissa, vaan ne kietoutuvat yleiseen puheeseen suomalaisen korkeakoulutuksen jälkeenjääneisyydestä sekä kansainvälistymisen tarpeesta. Huolidiskurssi perustelee kaavailtua lukukausimaksukokeilua. Vallitseva tilanne vaatii muutosta, ja maksut esitetään mahdollisuudeksi, johon korkeakoulut ovat lehden suorittaman kyselyn mukaan halukkaita ryhtymään nopealla aikataululla. Myös haastateltujen rehtorien lehdessä korostettu valmius ja halukkuus kokeilun nopeaan käynnistämiseen vahvistavat opetusministerin linjaamaa kiirettä asiassa. Tilanne on huolestuttava, ja toimeen on ryhdyttävä nopeasti. Asian kiireellisyyden ja nopean etenemisen toisteleminen korostaa huolestuttavaa tilannetta, josta pitää päästä pois. Toisaalta voidaan tulkita, että kiirehtiminen näin isojen kysymysten käsittelyssä näyttää myös lukijan näkökulmasta huolestuttavalta. Opetusministeri olisi voinut korostaa asioi-

den huolellista valmistelua ja pohdintaa, jolloin asian valmistelusta olisi syntynyt lukijalle vakuuttava kuva. Kiirehtiminen on helposti rinnastettavissa hätäilyyn ja harkitsemattomuuteen, joka herättää enemmänkin levottomuutta kuin luottamusta poliittiseen päätöksentekoon (Tomperi 2009b, 148).

Huolidiskurssi on läsnä lukukausimaksuista kertovassa uutisnarratiivissa niin haastateltujen puheesta poimituissa sitaateissa kuin toimittajien kommentteissa ja päätoimittajan pääkirjoituksessa. Kaikki osallistuvat tahot kertovat ja uusintavat samaa huolentäyteistä tarinaa suomalaisen korkeakoulutuksen tilasta. Voimallisimmin huoli on eksplikoitu varttuneen tutkijan Ilkka Arminsen kolumnissa: *Suomi on kohta yliopistojen Albania*. Arminen ruotii suomalaista korkeakoululaitosta kovin sanoin ja maalaa samalla kuvaa vääjäämättömästä muutostarpeesta. Kolumnissa suomalaiseen yliopistoon liitetään epäsuotuisia ominaisuuksia kuten *sulkeutuneisuus, eristyneisyys, riittämättömyys, kyvyttömyys, jälkeenjääneisyys, pienuus, kepea-alaisuus ja tehotomuus*. Arminen kirjoittaa suomalaisen yliopiston muistuttavan pian Albaniaa ja viittaa neuvostojärjestelmän kaltaiseen tutkintotalouteen, jossa määrä korvaa laadun. Yliopistolaitoksen organisointi puolestaan rinnastuu Suomen maatalouteen sotien jälkeen, jolloin yksikkönä oli pientila, sekä maakuntasarjassa pelaamiseen ammattilaisliigan sijaan. Käytetyt metaforat korostavat yliopistojen nykytilan ankeutta ja vahvistavat kirjoittajan viestiä ongelman vakavuudesta (vrt. Jokinen 1999, 148). Samaan tapaan toimivat myös Kari Raivion suomalaisesta tutkimuksen tasosta käyttämät vähättelevät ilmaiset *tasapaksua* ja *keskinkertaista*, jotka on poimittu 15.5. julkaistun uutisen väliotsikoksi. Iskusanoina toimivat adjektiivit korostavat lukijalle vallitsevan tilanteen lohduttomuutta.

Huolidiskurssi kätkeytyy myös ulkomaalaisten opiskelijoiden haastattelupuheeseen. Opiskelijat tuomitsevat suunnitellut lukukausimaksut jyrkästi ja ensi lukemalta opiskelijoiden kielteinen kanta näyttäytyy jutun keskeiseksi sisällöksi. Tarkemmassa luennassa voi kuitenkin havaita, miten opiskelijoiden puheesta poimitujen sitaattien kautta vahvistetaan tehokkaasti kuvaa suomalaisten korkeakoulujen vähäisestä vetovoimasta:

*Rebellisesti, en usko, että kukaan yhdysvaltalaisista ystäivistäni
olisi valmis maksamaan suomalaisyliopistoista kymmeniä tuhansia.
Suomen ilmastokaan ei ole mikään houkutin. (AL 12.5.2007)*

Ulkomaalaiset opiskelijat näyttävät kansainvälistymisen ja yleisen tason ja laadun kohottamisen nimissä tavoiteltaviksi, minkä vuoksi heidän kommentteillaan on

myös painoarvoa. Huolen vakavuutta ja suomalaisen korkeakoulutuksen kansainvälistä näkymättömyyttä alleviivaa myös ugandalaisopiskelijan kommentti:

*Suomi ei ole Ugandassa edes keskustelussa sillä tapaa
kuin Ruotsi, Tanska tai Hollanti. (AL 12.5.2007)*

Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion ehdotuksessa lukukausimaksuista suomalaisille opiskelijoille puolestaan huolestuneet äänenpainot kohdistuvat paitsi rahoituksen riittämättömyyteen myös maksuttoman koulutuksen oloissa vallitsevaan sosiaaliseen epäoikeudenmukaisuuteen. Maksuttoman koulutuksen vahvana perusteluna toiminut tasa-arvovaatimus tulee näin haastetuksi.

*Nythän mitään oikeudenmukaisuutta ei ole.
Tutkimusten mukaan akateemisen taustan omaavalla
nuorella on seitsemän kertaa suurempi
todennäköisyys hankkia korkeakoulutuskinto
kuin ei-akateemisesta kodista tulevalle. (AL 15.5.2007)*

*Koulutuksellisen demokratian puolestapuhujien tulisi olla aidosti
huolissaan nykytilanteessa, jossa maksuttomuudesta huolimatta
yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tausta on erittäin vino
ylempien sosiaaliluokkien hyväksi. (AL 15.5.2007)*

Raivion EVA:lle kirjoittamasta analyysistä poimitut kommentit rakentuvat vastaargumentoinnin ja kategorisoinnin periaatteille. Lukukausimaksujen vastustajat kategorisoidaan koulutuksellisen demokratian puolestapuhujiksi, ja samalla huolipuheen kautta osoitetaan vastapuolen perustelujen ristiriitaisuus. Tällä retorisella keinolla paitsi suojataan omaa kantaa myös pyritään riuistämään vastapuolelta mahdollisuus käyttää tasa-arvoargumenttia maksuttoman koulutuksen perusteluna. (vrt. Jokinen 1999, 154–155.) Maksuton koulutus näyttäytyy uutistekstissä epätasa-arvoisuutta ylläpitäväksi seikaksi. Akateemisen koulutuksen saaneiden vanhempien lapset ovat edelleen enemmistönä korkeakouluissa. Yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tausta on vinoutunut.

Kainalojutussaan toimittaja toteaa, että lukukausimaksut ovat vasemmistolle ja opiskelijajärjestöille kova pala purtavaksi, ja kategorisoi näin kiistan osapuolet tässä keskustelussa. SYL vetoaa maksujen ja Raivio puolestaan nykytilanteen epäoikeu-

denmukaisuuteen. Toimittajan heittämään kysymykseen *Kumpi on oikeassa?* tarjoilaan vastaus toimittajan omassa jutun päättävässä kommentissa: *Ehkä opiskelijoidenkin olisi viisainta tunnustaa tosiasiat. Maksuton opiskelu ei turvaa koulutuksellista demokratiaa.* Opastava puheenvuoto kuittaa Kari Raivion näkemyksen ja huolen oikeaksi. Samoilla linjoilla on Aamulehden päätoimittaja seuraavana päivänä, kun hän pääkirjoituksen päätteeksi vahvistaa Raivion esittämän huolen vakavuutta: *Vaikea opetusministeri Sari Sarkomaa kiirehti heti tyrmäämään suomalaisten lukukausimaksut, hänen kannattaa ottaa kuuleviin korviinsa ainakin Raivion hyvin aibeellinen huoli tutkimuksen ja opetuksen tasosta.* Näiden esimerkkien valossa voidaan tulkita, että lehti valitsee näennäisen hienovaraisesti puolensa kiistanalaisessa kysymyksessä ja tekemiensä diskursiivisten valintojen kautta oikeuttaa huolipuheen.

Raivion raportista kertovan uutisen laitaan on nostettu aiemmin kuvaamani pikku-uutinen *Valintakokeet ovat vain ulkoa pänttäämistä.* Aihe on sinänsä irrallinen Raivion analyysistä, mutta täydentää samaa huolentäyteistä tarinaa korkeakoulutuksen tilasta. Suomalaisen yliopiston valintasysteemit asettuvat uutispuheessa Raivion kommentoimina huonoon ja huolestuttavaan valoon: *...nykyinen valintakoejärjestelmä ei ole kunniaksi suomalaiselle yliopistolle...käytännössä monet valintakokeet ovat vain pääsykoekirjojen ulkoa opettelemista...tämä ei tuo esiin älykästä osaamista.* Myös valmennuskurssit Raivio *heittäisi jyrkästi romukoppaan.* Pienellä varsinaisen uutisen kylkeen nostetulla huolestuneisuutta ilmentävällä puheenvuorolla vahvistetaan entisestään kuvaa yliopistojen rakennetta ja toimintatapoja koskettavasta muutostarpeesta.

Affektiivinen huolipuhe toimii neutraalilta vaikuttavassa uutistekstissä lukijan tunteisiin vetoavana tekijänä. Affektiivisesti latautunut diskurssi ja sen toistuminen sanomalehden sivuilla lukuisin eri tavoin ja eri toimijoiden sanoin rakentaa kollektiivista huolikokemusta. Huoli on todellinen ja koskettaa koko kansaa, koska kyse on kansakunnan maineesta kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla. Uutispuhe kutsuu lukijoitaan osallistumaan yhteiseen huoleen ja vakuuttaa näin samalla paitsi muutostarpeesta myös maksullisen koulutuksen välttämättömydestä.

Kinnari tarkastelee tutkimuksessaan elinikäistä oppimista uusliberalistisen todellisuuden hallintakeinona ja toteaa, että elinikäinen oppiminen on houkuttelevaa, koska se tarjoaa mahdollisuuden yksilölliseen menestykseen. Toisaalta elinikäinen oppiminen taas näyttää ylläpitävän ja konstruoivan yhteiskunnallisia valtasuhteita ja polarisaatiota. Elinikäinen oppiminen saattaa näyttäytyä myös ylhäältä päin määrätyn lainkuuliaisuudeksi, jolloin vaihtoehtoisen todellisuusmallin valitseminen käy yksilölle mahdottomaksi. (Kinnari 2013, 115–116.) Affektiivinen korkeakoulutuksesta puhumisen tapa, säännöllisesti toisteltu huolestuneisuus, toimii juuri näin. Tehdyt koulutuspoliittiset päätökset näyttävät huolipuheen myötä ainoilta oikeilta ja

mahdollisilta. Kansalaisen ja erityisesti opiskelijan velvollisuus on täyttää tehtävänsä ja tarjota lahjakkuuspotentiaalinsa yhteisen kilpailukyvyyn rakennusaineiksi.

5.2 Talousdiskurssi asemoi koulutuksen osaksi markkinoita

Uutispuheesta voi löytää myös varsin näkyvän tavan puhua koulutuksesta talouselämästä tutuin termein. Kutsun tätä puhetapaa talousdiskurssiksi. Talousdiskurssille on tyypillistä paitsi talouselämästä tuttu sanasto myös sitoutuminen talouselämän arvoihin ja tavoitteisiin. Heikkinen & Hurme (2008, 128–132) toteavat, että talouselämän kieli on levinnyt mitä erilaisimpiin teksteihin. Talouselämän sanastoa voi löytää talouselämän ammattitekstien lisäksi niin sanomalehdistä, erilaisista virkateksteistä kuin poliitikkojen puheista. Sanomalehdet kirjoittavat uutisissaan kotimaan politiikasta talouskielellä kyseenalaistamatta vallitsevia valtasuhteita tai talouskielen ensisijaisuutta. Talousideologian myötä asioista nostetaan esiin hinnat ja kustannukset, ja teksteissä käytetään runsaasti numero- ja graafikieltä asioita kuvaamaan.

Koistinen (1998, 58–59) toteaa, että numeroilla operoiva taloudellinen argumentointi soveltuu erityisen hyvin uutistekstien tarpeisiin. Asiat näyttäytyvät numeerisen tiedon varassa ehdottomiksi, jolloin vastakkaisille mielipiteille ei juuri jää tilaa. Tästä on lukuisia esimerkkejä myös lukukausimaksuista kertovassa uutisnarratiivissa. Puhe lukukausimaksujen perimisestä on jo sinällään talouskieltä, mutta lukukausimaksu-uutisoinnissa käytetyt lukuisat numeeriset viittaukset konkretisoivat lukijalle asian todenperäisyyttä ja vakuuttavuutta.

Lukukausimaksu-uutisten pääasialliseksi sisällöksi näyttäytyvät kaavaillut maksut, jotka on useaan kertaan ilmoitettu myös euromääräisinä. Ulkomaalaisille suunnattujen maksujen määrällisiin linjauksiin opetusministeri ei halua ottaa kantaa, mutta uutisen päättävässä lauseessa tehdään lukijalle tiettäväksi, että opetusministeriön johdolla lukukausimaksuja pohtinut työryhmä on esittänyt vuonna 2005, että maksua saisi periä 3 500–12 000 euroa. Yliopistojen halukkuudesta maksujen perintään kertovassa uutisessä puolestaan todetaan, että maksu voisi rehtorien arvioiden mukaan olla 2 000–20 000 euroa. Yhdysvaltalainen opiskelija puolestaan kommentoi ehdotusta: *2 000 euroa vuodessa ehkä, mutta 20 000, ehdottomasti ei*. Myös Ilkka Armi-

nen pyörittelee lukuja omassa kolumnissaan kertoessaan yhdysvaltalaisesta George Washington -yliopistosta, joka juuri oli korottanut vuosittaisen lukukausimaksunsa 50 000 dollariin. Arminen avaa maksujen sisältöä ja toteaa neljän vuoden yliopistokoulutuksen maksavan tällöin 200 000 dollaria eli 150 000 euroa. Kari Raivion suomalaisille ehdottama maksu puolestaan on tuotu esille lukuna jo otsikossa: *Opiskelijan lukuvuoden hinnaksi 3000 euroa*. Myös pääkirjoituksessa tuodaan esille numeraalisina lukuina muun muassa kalifornialaisyliopiston lukukausimaksu 7 800 dollaria ja Stanfordin 33 000 dollaria viitteenä maksutasosta, johon Suomen pitäisi osata suhteuttaa omat maksunsa. Kvantifioinnilla paitsi konkretisoidaan lukukausimaksuja käytännössä myös luodaan vaikutelmaa selkeästä ja ristiriidattomasta numeerisesta faktatiedosta (Jokinen 1999, 146).

Summien esittely uutispuheessa on sikäli mielenkiintoista, että summat ovat niin lukukausimaksuja pohtineen työryhmän, rehtorien kuin Kari Raivionkin esittämiä arvioita. Sen sijaan ulkomaalaista yliopistoista esiin nostetut käytössä olevat maksut voidaan tässä kohtaa nähdä myös Suomessa ehdotettujen summien suhteellistajiksi ja kohtuullistajiksi. 3 000 euroa lukuvuodesta saattaa tuntua lukijasta kohtuulliselta, jos se rinnastuu yhdysvaltalaisen yliopiston perimään 50 000 dollariin.

Oleellista uutisoinnin kvantifioinnille, joka tarkoittaa siis muutakin määrällistä esittämistä kuin vain numeerisia lukuja, on myös maksujen näyttäytyminen laadun mittariksi. Päätoimittaja viittaa kirjoituksessaan kalifornialaisyliopistoon ja Stanfordin yliopistoon kuin vertailupohjaksi suomalaisen yliopistokoulutuksen hinnoittelulle. Samoin yhdysvaltalaisen opiskelijan kommentissa 2 000 euron vuosimaksu ilmaistaan sopivaksi hinnaksi suomalaisesta yliopistosta, kun taas kaavailtu 20 000 euroa on ehdottomasti liikaa. Lukukausimaksujen periminen näyttää uutispuheessa paitsi laadun takeeksi myös keinoksi, jolla voi testata koulutusohjelmien markkina-arvoa:

Tampereen teknillisen yliopiston rehtori Jarl-Thure Eriksson uskoo, että lupaa haetaan ensisijaisesti tietotekniikan, tuotantotalouden ja biolääketieteen ohjelmille.

Hän sanoo, että maksujen periminen on myös oiva keino testata ohjelmien statusta. (AL 12.5.2007)

Laadun ja hinnoittelun yhteyden korostamisen myötä laatu ja määrä asettuvat toisilleen vastakkaisiksi ominaisuuksiksi. Suomalaista yliopistolaitosta on pitkään syytetty massoittumisesta, ja Ilkka Arminen pukee tämän kolumnissaan sanoiksi

elinkeinoelämästä tutuin termein: *Tuotannon määrä korvaa laadun...*, *Suomalainen tutkintotalous ...on maksimoitu määrä laadun kustannuksella, ...voimakkaasti kasvaneiden määrällisten tutkintotavoitteiden seurauksena...* Koulutuksesta puhutaan sujuvasti taloudellisena tuotantona, ja yliopistojen kehittämiseksi kaavaillut toimenpiteet kiteytyvät raha- ja resurssikysymyksiksi. Ulkomaalaisille opiskelijoille suunnatut lukukausimaksut nousevat uutisoinnissa esille myös uskottavuustekijänä. Maksullinen koulutus on merkki koulutuksen laadusta ja kansainvälisestä vertailukelpoisuudesta.

Hinta näyttäytyy koulutuksen tason mittariksi. Abstraktit kielelliset konstruktiot, kansainväliset koulutusmessut tai lahjakkuusmarkkinat, piirtävät kuvaa koulutuksesta globaalien markkinoiden kaupankäynnin kohteena. Tunnustetussa julkisessa asemassa olevan Helsingin yliopiston rehtorin äänellä esitetty toteamus lisää asian painoarvoa:

*Kansainvälisillä koulutusmessuilla taitaa olla niin,
että uskottavalla tuotteella pitää olla uskottava hinta,
muistuttaa Helsingin yliopiston rehtori Ilkka Niiniluoto.
(AL 12.5.2007)*

Haastateltujen rehtoreiden puheesta poimittujen sitaattien sisältämät ilmaisut *tuote, hinta, vientituote ja markkinointisuunnitelma* ilmentävät sitä, miten koulutuksesta puhutaan koulutuksen sisäpiirissäkin suorasukaisesti talouselämän termein ja kaupankäynnin näkökulmasta. Lukukausimaksu-uutisissa maksuja halutaan periä, koulutusta hinnoitellaan, maksuille vaaditaan vastiketta, rahoitus halutaan turvata, yliopistojen taloudellista päätösvaltaa ja yritysysteistyötä halutaan lisätä. Tavoitteita toistettaessa korkeakoulutus tulee määritetyksi yksiuotteisesti talousdiskurssin kautta. Talousdiskurssin itsestäänselvyys vaihtoehtoiset koulutuksesta puhumisen ja merkityksellistämisen tavat.

Otsikko *Opiskelulle pian hintalappu* antaa kuvaa koulutuksesta kaupasta ostettavana tuotteena. Päätoimittajan kolumnissa annetaan ohjeita ja ratkaisumalleja uusliberalistista arvomaailmaa ilmentävässä hengessä: *ilmaista rahaa ei ole...*, *uusi aika koittaa vasta, kun yliopistot kilpailevat aidosti rahoituksesta ja tuloksia arvioidaan jatkuvasti, ..yliopistojen on erikoistuttava...*, *...opiskelijat ymmärrettävä asiakkaitaiksi*. Vaikka kirjoituksessa viitataan ajatusten takana oleviin tieteen huippunimiin, kolumni antaa kuvan myös päätoimittajan äänellä lehden omaksumasta tavasta arvottaa ja ajatella korkeakoulutusta kyseenalaistamattomasti ainoastaan talousdiskurssin näkökulmasta ja markkinoiden ehdoilla.

Tämän tyyppiset kielelliset valinnat ilmentävät markkinavetoisen puheen naturalisoitunutta asemaa koulutuksen tehtävän ja tavoitteiden kuvaajana. Poimimalla lehden sivuille taloussanaston kuorruttamat sitaatit ja kyseenalaistamatta ja toistamalla omalla äänellään markkinoitunutta koulutuspuhetta lehti esittää lukijalle koulutuksen olevan markkinoiden kautta määrittyvä instituutio. Sanomalehden sivuilla tapahtuva toisto oikeuttaa kyseisen puhettavan. Kun se vielä kiinnittyy koulutuspoliittisesti merkittävässä asemassa olevien henkilöiden puheeseen, talousdiskurssi tulee legitimoiduksi lehden sivuilla oikeaksi ja hyväksyttäväksi tavaksi ymmärtää koulutusta. Aikaisempi tapa hahmottaa yliopistoinstituutiota ja sen tehtävää näyttäytyy uutisoinnin valossa vanhanaikaiseksi ja tehottomaksi. Kehitys on johtanut massoittuneeseen ja tasapaksuun korkeakoululaitokseen, jossa resurssit ovat vähäiset tai ne on jaettu väärin perustein. Uusliberalistisen talousdiskurssin mukainen ajattelu peräänkuuluttaa kilpailuun perustuvaa vertailua ja arviointeja laadun mittareiksi ja vaatii yliopistoilta erikoistumista. Nämä teemat toistuvat niin hallitusohjelmassa, Elinkeinoelämän valtuuskunnan raportissa kuin lukukausimaksuista kirjoituksissa uutisissa. Sanomalehti uutisointi mahdollistaisi kuitenkin genrenä asioiden taustoittamisen, kyseenalaistamisen ja monipuolisen käsittelyn. Tämän aineiston varassa korkeakoulutuksesta kerrotaan yllättävän yksipuolista tarinaa. Lukijalle tarjoutuva versio todellisuudesta esittäytyy rationaaliseksi itsestäänselvyydeksi.

Yliopisto näyttäytyy niin julkisessa keskustelussa, korkeakoulututkimuksen tuloksissa kuin yliopiston sisäisessä puheessakin ongelmavyyhdeksi ja eräänlaiseksi kurjuuden pesäksi. Jatkuvasti toisteltu kurjistumistarina luo vaikutelmaa vääjäämättömästä kehityskulusta. (Ylijoki 2009, 83.) Sama ilmiö on tulkintani mukaan kyseessä myös sanomalehden korkeakoulutusta koskevien uutisten läpäisemässä huoli- ja talousdiskurssin käytössä. Joka käänneessä alleviivattu huoli ja nimenomaan huolentäyteisten puheenvuorojen poimiminen lehden sivuille esittävät yliopistojen tilanteen vakavaksi, akuutiksi, todelliseksi ja vaihtoehdottomaksi. Samalla koulutuspuhetta värittävä taloussanasto sitoo koulutuksen kyseenalaistamattomasti osaksi markkinaideologian edustamaa arvomaailmaa. Uusliberalistisen ajattelun mukaisesti akateemiset hyveet ja ihanteet on pantu syrjään, ja korkeakoulujen perusarvoiksi ovat muotoutuneet taloudellinen kasvu ja kilpailukyky. Nämä arvot ovat saaneet siunauksensa koulutuspolitiikkaa ohjailevilta tahoilta, kuten opetusministeriöltä, valtioneuvostolta, EU:sta ja OECD:ltä. (Ylijoki 2009, 84.)

Korkeakoulutusta merkityksellistävä talousdiskurssi rakentaa koulutuksesta kuvaa markkinoinnin ja kaupankäynnin kohteena. Talouselämä näyttäytyy toimijaksi, joka ohjailee korkeakoulutusta ja jonka lainalaisuuksiin on koulutuksen kentällä vain sopeuduttava (vrt. Jokinen 1999, 140). Oikeanlaisiksi ja hyväksyttäväksi toi-

menpiteiksi lehden sivuilla lanseerataan kritiikittömästi markkinointisuunnitelmien teko, koulutuksen hinnoittelu ja markkinointi. Silvennoinen (2011, 242) toteaaakin, että koulutuksen ollessa keskeinen osa talouskasvua ja kilpailukyvyyn edistämistä sijoittajien suuntaan kumartamisesta on tullut sitä oikeata politiikkaa.

Uutispuheessa hegemonisoitunut talousdiskurssi käsittelee monimuotoista koulutuspoliittista kysymystä yksiuolotteisesti talouskielen näkökulmasta. Tämä ilmiö viittaa uusliberalismiin yhdistettävään valikoivaan tapaan suunnata julkista keskustelua. Couldry toteaa uusliberalismin olevan eräänlainen ajatusten horisontti, joka sallii vallan ja resurssien epätasaisen jakautumisen. Uusliberalismi nostaa tiettyjä asioita hegemoniseen asemaan ja vaientaa ja tekee näkymättömäksi vaihtoehtoisia näkökulmia. Uusliberalismin voi nähdä hegemonisoituneeksi rationaalisuudeksi, joka ikään kuin kutistaa ja yksinkertaistaa todellisuuden monimutkaisuutta ja kompleksisuutta. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii sosiaalisen maailman kuvaaminen yksinkertaistaen sanalla markkinat. Uusliberalismissa maailma rakentuu markkinoista ja potentiaalisten kilpailun tilojen organisoinnista markkinoista. Samalla torjutaan muut mahdolliset sosiaalisen maailman kuvaukset ja tarinat. (Couldry 2010, 6.)

Uusliberalistisen vapaita markkinoita ja kilpailua korostavan aatesuunnan myötä valtion rooli ja tehtävä on alettu mieltää yhä enemmän markkinoille suotuisien olosuhteiden luoja ja varmistajana. Alkuperäinen tavoite valtion byrokraattisen ja holhoavan otteen vähentämiseksi on johtanut yhä vahvempaan markkinoiden kautta tapahtuvaan valtion ohjaukseen. Valtio joutuu ikään kuin hakemaan oikeutuksensa markkinoiden toiminnan takaamisen kautta. Markkinat eivät ole mikään luonnollinen paikka, vaan valtion on luotava markkinoille toimintaedellytykset, niin sanottu luonnontila, jossa kilpailun logiikka ohjaa toimintaa. (Olssen, Codd & O'Neill 2004, 138, 171–172; Vähämäki 2009, 204–207.)

5.3 Kilpailukykydiskurssi sanelee koulutuksen päämäärät

Kansainvälinen kilpailukyky ja sen takaaminen on lanseerattu näkyvästi suomalaisen korkeakoulutuksen tärkeimmäksi tehtäväksi. Niin hallitusohjelmat kuin erilaiset työryhmien mietinnöt ovat toistelleet globaalin kilpailukyvyyn merkitystä. Huipulla oleminen ja huipulle pääseminen on asetettu koulutuksen perimmäiseksi tarkoituk-

seksi ja tehtäväksi. Nokkala toteaa, että kilpailukykydiskurssilla legitimoidaan tietynlaista yliopistojen tehtävää ja asemaa. Kilpailukykydiskurssi kattaa niin suomalaisen korkeakoulutuksen, yksittäisen yliopiston kuin yksilöiden kompetenssin, mutta laajassa mittakaavassa se merkityksellistyy myös kansainväliseksi kokonaisten korkeakoulujärjestelmien, maiden ja maanosien maineeseen liittyväksi kysymykseksi. (Nokkala 2007, 210.)

Silvennoisen mukaan elinikäisen oppimisen ja kilpailukyvyyn diskurssit ovat ideologisesti yhtä. Molemmat ovat eräänlaisia iskusanoja, jotka on iskostettu kansalaisten tajuntaan itsestäänselvyyksinä. Kilpailukyky herättää vääjäämättä ajatuksen uhanalaisesta kansantaloudesta ja siivittää kantamaan kortensa kekoon yhteisen menestyksen puolesta. Elinikäisen oppimisen ideologia puolestaan velvoittaa ihmiset omalla panoksellaan palvelemaan talouselämää ja edistämään kilpailukykyä. (Silvennoinen 2011, 242.) Samansuuntaisen ajatuksen voi lukea myös korkeakoulutuksen huolipuheesta. Julkisessa korkeakoulukeskustelussa näyttää vääjäämättä olevan huolestuneita sävyjä, ja samalla kansalaisia muistutetaan Suomen uhanalaisesta tilanteesta kansainvälisillä markkinoilla.

Lukukausimaksu-uutisissa aktivoituva kilpailukykydiskurssi muotoutuu erilaisista urheilukielestä lainatuista ilmaisuista. Tavoitteena on oleminen huipulla, huippuyliopiston luominen, kansainväliset huippuproffessorit ja huippututkimus. Korkeakoulupoliittisessa keskustelussa ruoditaan menestyksen edellytyksiä ja kilpailukyvyyn hyväksi tapahtuvaa toimintaa kuvataan testaamiseksi, vahvistamiseksi, panostamiseksi ja kamppailuksi. Uutisteksteissä kamppailua käydään kansainvälisillä lahjakkuusmarkkinoilla. Kilpailukykyisten ohjelmien luomisen kautta voi onnistua kamppailussa ulkomaalaisista lahjakkuuksista. Suomalaista korkeakoululaitosta verrataan kriitikittömästi kansainvälisiin johtaviin yliopistoihin.

Salon mukaan uusliberalistinen koulutuksen kehittämisen hallinta- ja ohjausideologia on lähtökohtaisesti puhdasta retoriikkaa. Tässä kielipelissä metaforat tulevat luonnosta tai urheilukilpailuista, mutta uusliberalismille ominaiseen tapaan itse suorituksia tai tavoitteita ei konkretisoida, eikä teollisesta tuotannosta napattuja mittareita (kuten vaikuttavuus, laatu, tehokkuus ja tuottavuus) operationalisoida. Salo muistuttaakin, että tieteen ja sivistyksen edistäminen ovat hengen, eivät ruumiin kulttuuria. Uusliberalistinen kilpailuretoriikka ja sen tarjoamat välineet tieteen tai aikuiskoulutuksen kehittämiseksi ovat peräisin menneiltä ajoilta. (Salo 2008, 3.)

Koska koulutuksen tavoitteeksi on yksiselitteisesti asetettu kilpailukyvyyn takaminen, voitaneen lukukausimaksu-uutisoinnin valtasuhteitakin tarkastella urheilun maailmasta tutun pelikenttämetsäforan avulla. Koulutuspolitiikan kentällä näyttää

tässä pelissä olevan sääntöjen laatijan rooli. Koulutuspolitiikan toimijat ja päättäjät asettavat raamit, joissa pelataan, ja luovat säännöt, joita kaikkien on noudatettava. Koulutuksen kentän edustajat pelaavat peliä heille annetuissa olosuhteissa hieman alistuneesti ja seuraavia taktisia sääntömuutoksia odotellen. Elinkeinoelämällä on vahva asema pelin ohjailussa. Elinkeinoelämä voi puhalttaa myötätuulta pelikentälle, antaa pelivälineitä ja resursseja, mutta myös jäädyttää peliä kritikoimalla ja kyseenalaistamalla käytettyjä taktikoita ja menetelmiä. Elinkeinoelämä pyrkii vaikuttamaan myös pelisääntöjen laadintaan osallistumalla koulutuspoliittiseen keskusteluun. Opiskelija on tässä pelissä nappula, jonka pelisuorituksiin ei olla tyytyväisiä. Ulkomailta haluttaisiin parempia ja tehokkaampia pelaajia ja valmentajia. Peliin halutaan laatua, jota on saatavissa vain rahalla. Perimällä ulkomaalaisilta pelaajilta osallistumismaksut taataan laadukkaan pelin imago ja nostetaan pelin statusta. Kotimaan liigassa pelaavien maksuilla puolestaan pyritään helpottamaan koko pelijärjestelmän rahoitusta. Samalla suomalaiset pelaajat pyritään saamaan nopeammin pelistä pois, ja ylipäättään heidän määräänsä pelikentillä halutaan oleellisesti rajoittaa paremman pelillisen laadun nimissä.

Kilpailuretoriikka näyttää kiinnittyvän varsin vahvasti koko koulutuspoliittisen ajattelun kudokseen. Olemme vääjäämättä osallisena tai meidät on huomaamattamme rekrytoitu osaksi moniulotteista kilpailuyhteiskuntaa ja -maailmaa. Koulutuksen keskeisimmäksi tavoitteeksi on lanseerattu pärjääminen kansainvälisillä markkinoilla, toisin sanoen globaali kilpailukyky. Kilpailukyky on diskurssina kuin mustekala, jonka lonkerot ovat kietoutuneet niin kansallisen korkeakoulutuksen, yksittäisen yliopiston kuin yksilön ympärille. Kilpailukyky määrittäytyy kansainvälisesti ja näyttäytyy myös sekä maiden että maanosien mainetta luovaksi tekijäksi. (Nokkala 2007, 210.) Olemme osa eurooppalaista yhteistyöfoorumia (Bolognan prosessi, EU, OECD), jonka tavoitteena on erottua koulutuskilpailussa muista maanosista. Meidän tulisi pärjätä myös kansallisesti ja osoittaa uskottavuutemme maailmalle houkuttelemalla kansainvälisiä huippuja nostamaan tasoamme ja imagoamme. Tämän lisäksi korkeakoululaitosten olisi kotimaassa käytävä keskinäistä kilpailua. Vain keskinäisissä vertailuissa pärjääminen oikeuttaa yliopistojen olemassaolon ja mahdollistaa riittävät resurssit toimia. Laadukas opetus ja tutkimus ovat toisin sanoen yhtä kuin kilpailukyky.

Patomäki toteaaakin, että kilpailukyvyistä on tullut kansallisen eloonjäämisen mittari. Kilpailukykyä vaaditaan eloonjäämisen nimissä, vaikka todellisuudessa kyse on asettumisesta suuryhtiöiden kilpailukyvyyn tukijaksi. 1970-luvulle saakka kilpailukyky miellettiin suomalaisten yritysten kyvyksi edustaa kansallista taloutta kansainvälisillä foorumeilla. Yritykset tuottivat tavaroita, joita vietiin ulkomaille, ja koulutuksen ja

tiedepolitiikan tavoitteena oli varmistaa yritysten tekninen kehitys. Nyt yliopistoilta vaaditaan näyttöjä omasta houkuttelevuudestaan niiden ylikansallisten toimijoiden silmissä, jotka ohjailevat rahavirtoja, investointeja ja tuotannon ja työpaikkojen sijaintia. Kilpailukykyimperatiivilla on tehokkaasti kyetty oikeuttamaan mitä moninaisimpia asioita yhteiskunnan eri osa-alueilla. Tuloksena on syntynyt niin sanottu kilpailukykyvaltio, joka kontrolloi kansalaisiaan tehokkaasti todellisten tai simuloitujen markkinoiden kautta. Maksimaalisella kurilla pyritään maksimaalisen yhteisen voiman tuottamiseen. (Patomäki 2007, 65–67.)

Yliopistoissa tehtävä tutkimus ja kehittämistyö ovat nousseet globaalien kilpailun korostamisen myötä keskeiseksi tekijäksi, kun mitataan kansantaloudellista menestystä. Tämä on johtanut yliopistosektorin uudistamistarpeisiin. Vaadittava huippu-tutkimus ja pyrkimys kansainväliselle huipulle ovat kuitenkin myös resurssikysymyksiä. (Lindberg 2013, 13.) Kilpailukyvyistä on tullut julkisessa keskustelussa korkeakoulutuksen ainoa tavoite ja päämäärä. Näin ollen kysymys kilpailukyvyistä kietoutuu jatkuvasti myös resurssihin ja rahoitusongelmiin. Aamulehden päätoimittajan kolumnissa 10.3.2007 todetaan, että uusi aika koittaa vasta, kun yliopistot kilpailevat aidosti rahoituksesta. Kilpailukykyvaatimuksen myötä myös lukukausimaksuista on tullut keskeinen teema mietittäessä yliopistojen rahoitus pohjaa pyrittäessä huipulle. Moniin muihin läntisiin maihin verrattuna Suomen korkeakoulutuksen markkinasuuntautuneisuus on vielä vähäistä, mutta silti selkeästi nähtävissä. Suomesta puuttuvat yksityiset korkeakoulut, ja lukukausimaksuehdotukset on ponnekaasti kumottu kerta toisensa jälkeen. Opiskelijoista ei ole vielä tullut asiakkaita, mutta merkkejä tämänsuuntaisesta konsumerismista on nähtävissä. (Koivula, Rinne & Niukkanen 2009, 25.)

Aamulehden uutisaineistossa näyttää siltä, että lukukausimaksut ovat enemmänkin imagokysymys kuin varsinainen vastaus yliopistojen rahoitusongelmiin. Suomalaisia yliopistoja verrataan kansainvälisiin huippuyliopistoihin, joissa on korkeat lukukausimaksut. Maksullisuus näyttäytyy Helsingin yliopiston rehtorin puheenvuorossakin uskottavuuskysymykseksi. Ollakseen laadukasta ja kansainvälisessä vertailussa kestävä opetuksen on oltava maksullista. Kaavaillut stipendijärjestelmät ja opintotuet kuittaavat vähävaraiselle opiskelijalle koituvat mahdolliset ongelmat, mutta näiden järjestelmien rahoitus on löydettävä jostakin. Uutisissa ei pohdita sitä, millaista taloudellista hyötyä maksuista lopulta saataisiin. Maksullisuus on siten aineiston perusteella tulkittavissa enemmänkin statuskysymykseksi, vetovoimatekijäksi ja imagolliseksi uskottavuustekijäksi. Uutisnarratiivissa kerrotaan, että ulkomaalaisille suunnatuilla lukukausimaksuilla voi karsia ei-toivottuja opiskelijoita ja keskittyä vain lahjakkaimpiin ja kilpailukykyä vahvistaviin yksilöihin. Uutisten viesti

on, että suomalaisille opiskelijoille voidaan opintojen maksullisuuden kautta antaa aiempaa laadukkaampaa opetusta, ja maksut sitouttavat opiskelijoita opintoihin paremmin. Ristiriita opiskelun aikaisen työssäkäynnin vähentämisen ja opintoihin sitoutumisen lisäämisen välillä ei nouse uutisoinnissa esille.

Globaalistumisen kontekstissa koulutuksen poliittinen merkitys on kasvanut. Valtioiden välinen taloudellinen kilpailu ja tähän liittyvä retorinen kamppailu ovat asettaneet kehittämispaineita koulutukselle. Koulutuksen avulla vahvistetaan ja varmistetaan ennen kaikkea kansakunnan pärjäämistä kansainvälisissä vertailuissa. Koulutus tuottaa inhimillistä pääomaa, ja sen kautta saavutettavaa kilpailukykyä mitataan erilaisilla mittareilla ja vertailuilla, jotta saataisiin selville oma paikka muiden kansakuntien joukossa. Mittareina on käytetty muun muassa koulusuoriutumista mittaavia testejä, ja testimenestys on sidottu osaamis- ja kilpailuretoriikkaan. Testimenestyksen on kritiikittömästi nähty lisäävän kilpailukykyä, ja kilpailukyvyllä taas on nähty olevan koko kansakuntaa hyödyttävä ja sen itsetuntoa hivelevä vaikutus. (Rizvi & Lingard 2010, 18; Suoranta 2012, 18, 21.)

Patomäki toteaa, että suomalaisten poliitikkojen ja median suosimat tarinat suomalaisten huippumenestyksestä erilaisissa vertailuissa perustuvat usein kiistanalaisiin mittaustapoihin ja monikerroksisiin illuusioihin. Kilpailukykymittauksissa ei mitata mitään erityistä kykyä, vaan enemmänkin ylikansallisen liikemaailman ihanneyhteiskuntaa. Mittaukset edustavat globaalia retoriikkaa, jossa pyritään vakuuttamaan uusliberalistisen toimintamallin kaikkivoipaisuutta. Esimerkiksi bruttokansantuotemittaukset suosivat maita, joissa kaikki mahdollinen on muutettu hyödykkeiksi ja yksityistetty. Patomäen mukaan mittauksilla ja vertailuilla saadaan rakennettua likipitään millaisia menestystarinoita tahansa valitsemalla tarkasteltava ajankohta oikein. (Patomäki 2007, 140–141.)

Yliopistoja arvioidaan erilaisten suoritusten, kuten tutkimusten, tieteellisten julkaisujen ja tutkintojen perusteella. Samanlaisten arviointien kohteeksi joutuu myös henkilökunta. Olssen, Codd ja O'Neill (2009, 188–189) toteavat, että tällaisen kehityksen myötä vaiennetaan tehokkaasti myös instituutioiden sisältä nousevia kriittisiä puheenvuoroja. Yliopistot ovat ennen kaikkea huolestuneita maineestaan koulutusmarkkinoilla ja siten haluttomia kuulemaan henkilökunnaltaan kritiikkiä. Uutisaineistossa ei korkeakoulujen henkilökunnan, yliopistoyhteisön, ääntä kuulu. Vain tehtyihin linjauksiin positiivisesti suhtautuvat rehtorit ovat saaneet palstatilaa.

Kailo toteaa, että Suomessa usein ihannoidaan amerikkalaista kilpailutalouden mallia, jossa julkisen sektorin rooli on vähäinen, mutta samalla unohdetaan kyseisen mallin vaikutukset kansalaisten eriarvoisuuden tuottajana. Uusliberalistisen talousideologian mukainen ajattelu korostaa, että vaurautta valuu myös alaspäin tukemalla

yrittäjämaailmaa ja pääomasijoittajia. Tuotettu talouskasvu hyödyttää näin kaikkia. Samaan aikaan hyvinvointiyhteiskuntamallia on syytetty kalliiksi, vanhanaikaiseksi, aikansa eläneeksi ja tuhlailevaksi. Tämän seurauksena julkisten palveluiden ulkoistaminen, kilpailuttaminen ja heikentäminen ovat olleet linjassa yrittäjämaailmasta omaksuttujen arvojen kanssa. Kansalaiset eivät ole koväänisesti reagoineet asiaan, sillä ajan hengen mukaisesti erilaiset konsultit ja asiantuntijat ovat vakuutelleet julkisuudessa tämännäköisen kehityksen välttämättömyyttä. Vaihtoehdottomuuspuheella ja yhden totuuden lanseeraamisella on luonnollisesti merkitystä myös päättäjien toiminnassa. Päätöksenteossa ei välttämättä edes osata etsiä vaihtoehtoja tai nähdä valinnan mahdollisuutta. Sopeutumisesta, taloudellisesta tehokkuudesta, kilpailukykyvyydestä ja tuottavuudesta on tullut poliittisesti pyhiä periaatteita, joita ei ole syytä kyseenalaistaa. Näin uusliberalismin edustama abstrakti käsitys kilpailukykyvyyden pitämisestä yllä on asettunut yhteiskuntaa ja sen kansalaisia määrääväksi ideologiaksi. (Kailo 2007, 26, 33–34.)

5.4 Mieliopidekirjoitusten vaihtoehtoiset diskurssit

Kuten millä tahansa teksteillä myös journalistisilla teksteillä on tietoisesti tai tiedostamatta sisään kirjoitetut lukijansa. Uutinen puhuttelee erilaisia oletettuja lukijoita ja saattaa tarjota keskenään ristiriitaisiakin näkökulmia ja viestejä. Teksti tarjoaa tietyn position, johon lukija voi samastua. Samastuessaan lukija ikään kuin hyväksyy hänelle tarjoutuvan lukijuuden. Kriittinen lukija taas voi suhtautua negatiivisesti tarjolla olevaan informaatioon ja asettuu näin tekstiä vastaan. (Komppa 2002, 73–74, 83–84.) Esimerkiksi Raivion analyysin pohjalta kirjoitetussa uutisessa todistellaan lukukausimaksujen vääjäämättömyyttä suurelle yleisölle, puhutellaan opiskelijoita ja kehoitetaan tunnustamaan tosiasiat. Samalla ikään kuin sympatian osoituksena vedotaan myös alempien sosiaaliryhmien edustajiin, jotka joutuvat nykytilanteessa korkeakoulutuksesta aiheutuvan kohtuuttoman verotaakan maksumiehiksi. Uutinen sisältää näin erilaisia positioita, joihin lukija voi asettua tai joihin tämä voi suhtautua kriittisesti. Uutinen pyrkii vakuuttamaan, ojentamaan ja vetoamaan yhtä aikaa, jolloin sen viestit ja argumentit suuntautuvat hieman erilaisille lukijaryhmille. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena ei ole tarkastella sitä, miten lukijat ovat suhtautuneet

kirjoitettuihin uutisiin, ja mahdotonta se olisikin. Mieli­pidekirjoituksia analysoimalla voi kuitenkin saada aavistuksen siitä, millaisiin uutisoinnista esiin nouseviin syötteihin lukijat ovat tarttuneet ja millaisia lukijoita uutiset ovat puhutelleet siinä määrin, että he ovat halunneet saada oman äänensä kuuluviin lehdessä.

Tarkastelen seuraavassa lähemmin sitä, millaisia merkityksenantoja Aamulehden Mieli­pide-sivulla julkaistuissa kommenttipuheenvuoroissa ja tekstiviesteissä voi nähdä. On kuitenkin syytä muistaa, että vaikka sanomalehti tarjoaa tilan kansalais­ten mieli­piteille, pääsy tälle julkiselle foorumille edellyttää lehden sääntöihin ja kont­rolliin taipumista sekä valituksi tule­mista. Sananvapauden toteutuminen edellyttää nykyaikaisessa yhteiskunnassa tiedotusvälineen olemassaoloa. Median avulla yksilö voi saada mieli­piteensä toisten kuultavaksi ja nähtäväksi, mutta sananvapauden täysi toteutuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää ja sisältää ehtoja. Se, realisoituuko kansalaisen mieli­piteenilmaus esimerkiksi sanomalehden sivuilla, riippuu olennai­sesti siitä, miten journalismin ammattilaiset asiaan suhtautuvat. Mieli­pidesivujen julkaistut kirjoitukset ovat lehden toimituksessa tehtyjen valintojen tulosta. Toimi­tukseseen saattaa tulla kansalaisten kirjoittamaa aineistoa paljon enemmän kuin leh­dessä oleva palstatila antaa myöten. Toimittaja joutuu tällöin valitsemaan, mitä jul­kaistaan. Erityisen haasteelliseksi valinnan tekee varmasti aineiston epätasaisuus. Osa kirjoituksista edustaa likimain valmista journalistista tuotetta ja perustuu vah­voihin lähteisiin, osa taas voi olla hyvinkin kotikutoisen oloisia kirjoitel­mia. (Hei­nonen 1996, 225–241.)

Aamulehti sanelee muiden sanomalehtien tapaan mieli­pidekirjoitusten eni­mäispituuden ja arvioi tekstin sopivuuden ja asiallisuuden ennen julkaisemista. Tekstien julkaiseminen tapahtuu omalla nimellä, mutta toisinaan erityistapauksissa myös nimimerkin suojissa. Tekstiviestit voi lähettää nimimerkillä, mutta niiden kuten muidenkin mieli­pidekirjoitusten yhteydessä lehdelle tulee toimittaa myös omat yhteystiedot. Lehdellä on valikoinnin lisäksi oikeus myös otsikoida ja käsitellä julkaistavia tekstejä sekä tarvittaessa lyhentää niitä. Yleisö­nosastonkirjoituksia ana­lysoimalla ei siten voi saada kattavaa tietoa yleisön mieli­piteistä tai asenteista eikä edes lopulta siitä, kuinka paljon aiheesta lehteen on kirjoitettu ja kuinka paljon teks­tejä on hyllytetty erilaisin perustein. Sanomalehden yhteiskunnassa rakentuvan lu­kukausimaksukeskustelun kokonaiskuvan avaamiseksi on kuitenkin mielenkiintoista saada myös lukijan, ja tässä tapauksessa myös opiskelijan, ääni kuuluviin ja katsoa sitä, millaisia tulkinnallisia ulottuvuuksia syntyneeseen narratiiviin voi yleisö­nosas­ton kirjoitusten kautta löytää.

Pietilä toteaa, että sanomalehtien mieli­pideosastot sisältävät usein lähinnä asian­ tuntijoiden toisilleen laatimia kirjoituksia ja vastineita. Esimerkiksi Helsingin Sano-

mien mielipidepalstalla julkaistu kirjoitus alkaa olla liki yhtä merkittävä saavutus kuin tieteellisen artikkelin julkaiseminen. Nuoremmat lukijat ovat kyllä halukkaita ilmaisemaan mielipiteensä, mutta tekevät sen välittömästi verkkopalstoilla, joskaan ei aina niin perustellusti ja harkitusti kuin laadittaessa tekstejä painettuun lehteen. (Pietilä 2007, 120.) Koen, että Aamulehdessä tavallinenkin kansalainen saa vielä äänen ilman erityistä asiantuntijastatusta. Ainakin lukukausimaksukysymyksessä kommentteja ja vastineita kirjoitettiin ja julkaistiin useista erilaisista positioista. Mukana olivat kummankin tamperelaisen yliopiston ylioppilaskuntien edustajien kannanotot, mutta myös yksittäisten kansalaisten, yliopistomaailmassa toimivien sekä opiskelijoiden, mahdollisten tulevien opiskelijoiden sekä tulevien opiskelijoiden vanhempien asemasta ilmaistuja mielipiteitä. Kaikki positiot eivät tule teksteissä ilmaistuiksi suoraan, mutta ne voi päätellä kirjoitusten sisällöistä ja käytetyistä nimimerkeistä.

Lukijoilta tulleet viestit ja kirjoitukset ovat vahvasti affektiivisia. Osan tekstiviesteistä voi jopa tulkita eräänlaisiksi tunteenpurkauksiksi. Utusteksteistä poiketen mielipidekirjoituksissa nousee esiin selkeä luokkayhteiskuntadiskurssi. Raivion peräänkuuluttama sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus tulee näkyväksi myös yleisön kommentteissa, mutta näkökulma on eri kuin Raiviolla. Raivio kysyi raportissaan, pitääkö veronmaksajan kantaa koko vastuu koulutuksesta, joka nostaa ylemmistä sosiaaliryhmistä lähtevän nuoren hyvälle ansioille ja turvaan työttömydeltä. Raivioille kirjoitetuissa vastineissa tähän huoleen ei ole tartuttu. Sen sijaan Raivion ehdotus maksuista tulee lähetetyissä tekstiviesteissä tyrmätyksi vihaisesti luokkayhteiskunnan paluuseen vihjaamalla: *Taas tehdään rikkaiden lapsista herroja ja työntekijöiden lapsista työntekijöitä... Tuloerot senkun kasvaa..., Ketkä täällä sitten korkeasti kouluttantuvat jos 3000 euroa pitäisi joka vuosi jostakin repiä. Ei ainakaan työttömien lapset..., Duunarin lapset sorvin ääreen..., Suomalaisen köyhän ja duunariperheen lapsen opintie vaan jatkoissa bankaloituisi entisestään...* Rinnastukset rikkaat – työntekijät, herrat – työntekijöiden lapset, eliitti – duunarien lapset luovat kuvaa tilanteesta, jossa lukukausimaksukysymys jakaa kansaa kahtia.

Nimimerkki ”Opiskelijan” kommentissa maksullisuus näyttäytyy *jenkkilän malliksi*, joka johtaa hyvinvointivaltion ja sosiaalisen tasa-arvon hylkäämiseen. Maksullinen koulutus nähdään useissa kirjoituksissa ennen kaikkea epätasa-arvoa ja kahtiajakoa tuottavaksi tekijäksi. Utustekstien tapaan yleisönosaston kirjoituksissa voi myös havaita huolidiskurssin läsnäolon. Lukijan huoli kohdistuu nimenomaan kansalaisten epätasa-arvoiseen asemaan ja taloudelliseen pärjäämiseen.

Maksullisuus saa yhden puoltavankin äänen 17.5., kun nimimerkki ”Ei verovaroista” toteaa: *Naurettavaa lukea vikinää yliopisto-opiskelun mahdollisista tulevista maksuis-*

ta. Se tekee 250 euroa kuukaudessa. Voihan ottaa opintolainan ja hoitaa maksut niin. Loppuisivat varmasti ylöpikät opiskeluaikat! Kirjoitus sisältää viittauksen Tampereen teknillisen yliopiston rehtorin uutisjutussa esittämään toteamukseen opintoaikojen venymisestä. Nimimerkki ”Opiskelija” vastaa ja konkretisoi maksullisuuden vaikutuksia opintojen aikaiseen taloudelliseen pärjäämiseen: *Saan opintotukea ja asumislisää yhteensä 430 euroa. Sillä maksan vuokran 419 euroa. Opintolainaa voi saada 300 euroa kuukaudessa, josta mielestäsi olisi kohtuullista maksaa 250 euroa opiskelumaksuja. Laskuihin ja ruokaan minulle jäisi siis 61 euroa kuukaudessa. Eläisitkö itse sillä?* Vastauksessaan opiskelija asettuu eräänlaisen uhripositioon, hänelle ulkopuolelta asetettujen toimenpiteiden kohteeksi, ja tuo esille konkreettisen esimerkin keinoin, mitä kaavailut maksut hänelle käytännössä merkitsisivät.

Huolipuhe tulee näkyväksi kirjoituksissa laajasti ja kiinnittyy nimenomaan opiskelijan asemaan maksujen kohteena. Nimimerkki ”Tutkijuudesta haaveileva” valottaa tilannetta paitsi opiskelijan myös yliopiston näkökulmasta: *Ymmärrän, että yliopistot tarvitsevat lisää rahaa. Jatkuvat supistukset ovat aibentaneet kovasti päänsärkyä ja opetuksen tason laskua omalla laitoksellaniakin, mutta rahaa ei kuitenkaan saisi bankkia niin, että se rajoittaa opiskelumahdollisuuksia yleensä.* Uhripositiossa on siten opiskelijan lisäksi myös rahanpuutteesta kärsivä yliopistoinstituutio. Huolestuttavassa tilanteessa sekä opiskelija että yliopistolaitos positioituvat alisteiseen asemaan, toimenpiteiden ja suunnitelmien kohteeksi. Vain tehokas ja lahjakas opiskelija on yhteiskunnalle ja sen kilpailukyvyille hyödyllinen, ja vain maksava asiakas velvoittaa yliopistoja panostamaan laadukkaaseen opetukseen sekä tuo helpotusta niiden rahapulaan.

28.5.2007 julkaistussa mielipidekirjoituksessa omalla nimellään kirjoittava opiskelija tuo puolestaan esille perhenäkökulman ja toteaa: *Lukukausimaksut eivät innosta lapsen tekoon.* Kirjoittaja liittää opintojen maksullisuuden valtiovallan taholta julki lausuttuun huoleen syntyvyyden laskusta ja ensisynnyttäjien keski-ään noususta. Kirjoittaja toteaa, ehkäpä hieman ironisesti: *Paljon laadukasta aineistoa meidän pienenevästä kansasta on siis vaarassa jäädä käyttämättä.* Kirjoitus tuo kuitenkin esille monen opiskelijan arjen ja avaa maksullisuuteen näin uutisoinnista kokonaan puuttuneen perheellisen tai perheen perustamisiässä olevan opiskelijan näkökulman.

Idealisessa tilanteessa media takaa kansalaisille yhtäläisen osallistumisen mahdollisuuden yhteiskunnallisia ja kulttuurisia kysymyksiä koskevaan julkiseen keskusteluun sekä samalla kanavan, jonka kautta välittyvät mahdollisimman laajasti tiedon ja informaation lisäksi myös kuvaukset yksityisistä ja sosiaalisista kokemuksista (Nieminen & Pantti 2004, 13). Kuten edellä tuli todettua, sanomalehden uutisointi tuotti lukukausimaksukysymyksessä varsin yksilotteisen, ylhäältäpäin sanellun, poliittisesti värityneen totuuden maksujen merkityksestä. Muutamat yleisönosasto-

kirjoitukset valottavat tilannetta opiskelijan arjen näkökulmasta. Yksityisen kokemuksen painoarvo kokonaiskuvan hahmottamisessa ei ole merkityksetöntä, vaan arjen näkökulman kautta keskusteluun avautuu uudenlaisia sävyjä ja ulottuvuuksia. Konkreettiset esimerkit tarjoavat lukijalle tarttumapintaa ja auttavat hahmottamaan millaisia vaikutuksia suunnitelluilla koulutuspoliittisilla uudistuksilla voi käytännön tasolla olla.

Opiskelijan asemaan tarttuvat myös Tampereen teknillisen yliopiston ylioppilaskunnan edustajat todetessaan: *Korkeakoulutuksen maksullisuus muuttaa opiskelijan aseman yliopistoyhteisön jäsenestä asiakkaaksi. Asiakkuussuhde opiskelijan ja opettajan välillä ei sovi suomalaiseseen koulutusjärjestelmään.* Tämä merkittävä kysymys jää varsinaisessa uutispuheessa täysin huomiotta. Kirjoituksessa todetaan vielä: *TTYYY katsoo koulutuksen olevan ostettavan hyödykkeen sijaan perusoikeus, jonka tulee olla mahdollinen kaikille taloudellisesta tilanteesta ja taustasta riippumatta.* Uutisoinnissa laatu rinnastettiin maksullisuuteen, ja maksavalla opiskelijalla on myös oikeus vaatia laatua. Ajatus asiakkuudesta on kuitenkin laaja, monitasoinen ja kauaskantoinen tasa-arvoon linkittyvä kysymys, jota uutisoinnissa olisi kokonaiskuvan luomiseksi pitänyt ehdottomasti käsitellä ja pohtia kattavasti.

Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan puheenjohtaja Simo Autio puolestaan otti kirjoituksessaan 13.3.2007 kantaa ulkomaalaisille suunniteltuihin maksuihin ja linjattuihin tavoitteisiin hankkia lisää ulkomaalaisia opiskelemaan Suomeen ja jäämään opintojensa jälkeen tänne työvoimaksi. Kirjoituksessa kehoitetaan maksujen sijaan kiinnittämään huomiota työllistymiseen, integraatioon sekä opintojen aikaista työssäkäyntiä ja työnhakua hankaloittaviin ulkomaalaislain rajoitteisiin. Nämä ovat seikkoja, jotka uutisteksteissä eivät nouse esille. Maksut nähdään yksiselitteisesti kansainvälisen ja laadukkaamman korkeakoulutuksen takeeksi ja ulkomaalaisia houkuttelevaksi imagotekijäksi, mutta käytännön kysymyksiin ja mahdollisiin haasteisiin ei viitata sanallakaan.

Lisääntyvän kilpailun nähdään uusliberalismissa takaavan laadun. Kilpailun ensisijaisuus ja korkeakoulutuksen markkinointumisekehitys asettavat kuitenkin myös monia haasteita ja määrittelevät muun muassa opiskelijan roolin varsin eri tavalla, kuin mihin tasa-arvoisuuteen pyrkivässä yhteiskunnassamme on totuttu. Suunnitellulla koulutuksen maksullisuudella on väistämättä vaikutuksia niin opiskelijavalintoihin kuin kurssien suunnitteluun ja tarjontaan. Tällöin opiskelijat nähdään rahaa tuoviksi asiakkaiksi, joista yliopistot kilpailevat. Kilpailua opiskelijoista käytäneen myös yliopistojen sisällä ja yksiköiden välillä. 17.5.2007 julkaistussa mielipidekirjoituksessa ilmeisesti yliopistomaailmaa sisältäpäin tunteva kirjoittaja (pääteltävissä tekstin laajasta sisällöstä ja asiantuntijuuteen viittaavasta termien käytöstä) toteaa

Raivion ehdotuksen mahdollistavan yliopistojen sisällä tapahtuvan kilpailun ja eriarvoistumisen. Kirjoittaja muistuttaa: *Yrityksiä saattaa kiinnostaa tekniikan, talouden ja lääketieteen tukeminen tietopääoman muuttamiseksi liikevoitoiksi, mutta niitä tuskin kiinnostaa humanisti, kirjastotieteilijä, lastentarhanopettaja tai sosiologi.* Kirjoittaja nostaa näin esiin lukukausimaksujen yliopistolaitosta sisältä eriarvoistavan vaikutuksen. Yritysmaailman kiinnostus ohjaa vääjäämättä myös sekä opiskelijoiden valintaa että opiskelijoiden tekemiä valintoja.

Opiskelija voidaan nykyisessä kehityskulussa nähdä oman elämänsä yrittäjäksi, joka investoi koulutukseen. Koulutusinvestoinnin kautta saavutettavan tuoton odotetaan näkyvän palkkana, asemana tai arvostuksena. Opiskelun motivaatioksi ei siten riitä enää itsenä kehittäminen, elinikäinen oppiminen tai sivistyksen ihanne, vaan opiskelija ”uhraa” aikaansa vain häntä hyödyttäviin kursseihin ja tutkintoihin. Kuluttajan roolissa opiskelijalla on oikeus vaatia ja myös kilpailuttaa koulutuspalveluja. (Hilpelä 2001, 140.) Koulutusorganisaatioissa voi syntyä näin ollen myös paineita muokata opiskeluohjelmia, tutkintorakenteita ja hyväksi lukemisia opiskelijan tarpeiden mukaisesti (Ollsen, Codd & O’Neill 2004, 188). Opiskelijan näkökulmasta joustavimmat käytännöt ja väljimmät raamit omaava oppilaitos saattaa näyttää houkuttelevimmalta. Miten silloin käy opetuksen laadun? Nykytilanteessa suomalainen korkeakouluopiskelija ei maksa opinnoistaan, joten häneen ei vielä suhtauduta asiakkaana. Tarkastelun kohteena olevassa uutisaineistossa ei kuulla eikä nähdä opiskelijaa. Tämän voi tulkita niin, että opiskelijan kuulemiselle ei ole tarvetta, koska maksutonta koulutusta nauttiessaan opiskelijalla ei ole oikeutta vaatia mitään, eikä hänen mielipiteellään sikäli ole merkitystä. Viren (2011, 55) toteaa, että opetuksen laatua ei kyseenalaisteta, koska ilmaishyödykkeeltä ei vaadita paljon. Myös Aamulehden pääkirjoituksessa asia ilmaistaan raadollisesti: *...yliopistojen pitää satsata entistä vanhemmin laatuun. Maksuilla pitää olla myös vastinetta.* Viesti on, että opiskelija voi saada ja vaatia laatua vain rahalla.

Arthur toteaa, että uusliberalistinen ajattelu näkee yksilön vain ja ainoastaan kuluttajakansalaiseksi, jonka yksilölliset tarpeet ja mielenkiinnon kohteet kuluttajana eivät ole ristiriidassa kansalaiselle asettuvien tehtävien ja odotusten kanssa. Arthur peräänkuuluttaa sellaisten aktiivisten ja kriittisten kansalaisten kasvattamista, jotka ovat kiinnostuneita ja valveutuneita vapautta, vastuuta ja yksilön subjektiviteettia koskevista kysymyksistä. Tämä tarkoittaa talouskysymysten avaamista, tulkittamista ja pohtimista. Oleellista on rohkaista kysymään, olemmeko kuluttajia vai kansalaisia, ja mitä kuluttajana tai kansalaisena oleminen tarkoittaa. Kriittisen ajattelun ja ymmärryksen kautta voi kollektiivisesti pyrkiä muuttamaan vallitsevaa taloudellista systeemiä, joka tuottaa vieraantumista, turvattomuutta ja hyväksikäyttöä. (Arthur

2012, 18–19.) Yksi tärkeä ja ratkaisua vaativa dilemma on yleisönosaston kirjoitussissakin esiin nostettu kysymys: Halutaanko korkeakoulutus nähdä perusoikeudeksi vai kulutustavaraksi ja ostettavaksi hyödykkeeksi?

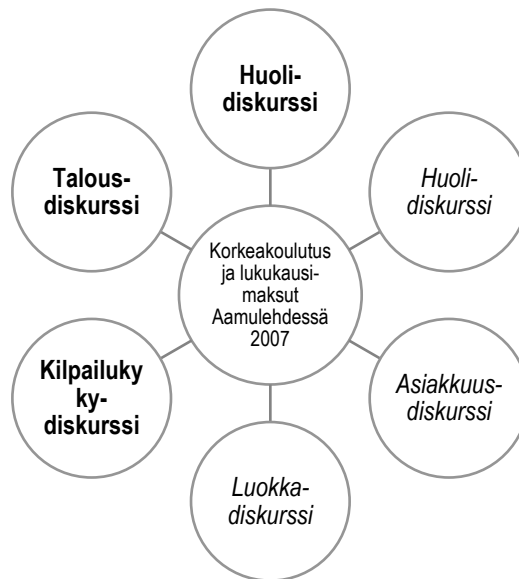
Yleisönosastokirjoituksissa viitataan uutistekstien tavoin lahjakkuuteen yhteisenä ominaisuutena, eräänlaisena kansallisena pääomana, jota tulisi voida ohjailla ja kontrolloida yhteiskunnan parhaaksi katsomalla tavalla. Huoli ulottuu näin paitsi opiskelijoille maksuista koituviin haittoihin myös yhteiskunnallisen pääoman hyödyntämiseen kansakunnan edun mukaisesti. Tästä esimerkkinä muun muassa seuraavat poiminnat: *Raiion malli hukkaisi lahjakkuutta, Rapautuneenakin pohjoismainen mallimme on taannut ja takaa yhteiskuntarauhan ja mahdollistaa lahjakkuuspääoman käyttöönoton, Pienessä kansassamme ei ole varaa heittää hukkaan lahjakkuutta, ...moni potentiaalinen huippututkija saattaa jäädä vain haaveilemaan tutkijan urasta, ...paljon laadukasta aineistoa meidän pienevästä kansasta on siis vaarassa jäädä käyttämättä..* Mieli-
pidikirjoituksissa ärtymys ja huoli kohdistuvat maksuihin ja niiden myötä seuraavaan epätasaarvoisuuden lisääntymiseen sekä julkisuudessa toistellun mallin mukaisesti kansallisen lahjakkuuspääoman ideaaliseen käyttämiseen.

Korkeakoulutukseen ja lukukausimaksukysymyksen kiinnittyvän uusliberalistisen diskurssin hegemoninen asema tulee näkyväksi mielipidekirjoituksissa, joissa kyseinen diskurssi toimii eräänlaisena lähtökohtaisena oletuksena ja totuutena, jota vastaan hyökätään ja peilataan todellisuutta. (Vrt. Kinnari 2013, 110.) Kirjoituksissa rinnastuvat tasa-arvoon pyrkivä pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta ja markkinavetoinen, yrity maailman kanssa liittoutuva ja maksukykyisyyttä vaativa malli. Yleisönosastonkirjoitukset tuovat lukukausimaksunarratiiviin uutisteksteistä puuttuvia sävyjä ja näkökulmia ja nostavat esiin konkreettisia käytännön ongelmia sanomalehden uutispuheen tarjoaman yksilotteisen markkinaperspektiivin sijaan. Kirjoitukset tarjoavat mielenkiintoisen mahdollisuuden tarkastella sitä, miten globaalista tulee glokaalia, toisin sanoen miten kansainvälisesti lanseerattu koulutuspoliittinen ohjelma tavoitteineen ja sääntöineen asettuu sanomalehden sivuilla glokaalille ja lopulta jossain määrin myös yksilölliselle tasolle. Ennen kaikkea kirjoitukset antavat viitteitä siitä, miten uutispuhetta on tulkittu, ja millaisena korkeakoulutus lukukausimaksuineen representoituu lukijalle sanomalehden yhteiskunnassa.

Yleisön ääni, tässä tapauksessa huolen kohteena olevat asiakkuus- ja luokkadiskurssit, on syytä ottaa huomioon koulutusta ja opiskelijan asemaa määriteltäessä. Koulutuksesta kertova julkinen puhetapa kiinnittyy arvoihin ja ideologioihin. Uutispuhe edusti puhtaasti uusliberalistista diskurssia ja tapaa ajatella korkeakoulutuksen asemaa ja tehtäviä. Mielipidesivuilla opiskelijan ja kansalaisen ääni pääsee kuululle, ja toisenlaiset arvot nousevat esille. Jotakin lehden valinnoista kertoo se, että

opiskelijajärjestöt saavat äänensä kuuluviin ja kantansa perusteluineen esille vain lehden Mieli-palstalla. Varsinaisissa uutisteksteissä SYL pääsee ääneen vain yhden kommentin verran, vaikka kyse on näinkin oleellisista opiskelijoita ja koulutusta koskevista poliittisista suunnitelmista.

Seuraavaan kuvioon on koottu Aamulehden lukukausimaksukertomukseen kiinnittyvät diskurssit. Uutisteksteissä hegemonisoituvat diskurssit on esitetty tummennetulla mustalla fontilla. Yleisönosastossa esiin nousevat diskurssit on merkitty kursivoidulla fontilla.

Kuvio 7. Aamulehden lukukausimaksunarratiivia rakentavat diskurssit.

Uutispuhetta tarkasteltaessa huomio kiinnittyy siihen miten korkeakoulutuksesta ja maksullisesta koulutuksesta puhuminen näyttää luonnollistuneen ja siten muutuneen itsestäänselvyudeksi. Uutisteksti, sen tuottamisen diskursiiviset käytännöt ja uutisoinnin resurssina näyttäytyvät sosiokulttuuriset suhteet rakentavat vaihtoehtotonta konsensusta sekä vaientavat vastustavat äänenpainot. Luonnollistunut kilpailun ensisijaisuutta ja lukukausimaksujen tarpeellisuutta koskeva puhetapa on seurausta ideologiasta, johon koko koulutuspoliittinen ajattelutapa on sidoksissa ja joka

ohjaa vahvasti ja kriitikittömästi myös uutisprosessia ja uutisen rakentumista. Ideologisesti latautuneiden diskurssien toistuminen lehden sivuilla konstruoi tarjotut ratkaisut itsestään selviksi ja jättää kriittiset kysymykset ja pohdinnat katveeseen. (vrt. Woodside-Jiron 2004, 200.) Jakonen ja Tilli (2011, 33) toteavat, että nykyisellä journalismin tasolla koko kansalle tärkeät asiat uhkaavat jäädä kärjistysten ja yksinkertaistusten tasolle. Kirjoittajat viittaavat Helsingin Sanomien tapaan uutisoida yliopistouudistuksesta toistelemalla kyseenalaistamatta opetusministeriön retoriikkaa ja esittämättä kriittisiä kysymyksiä poliitikoille taikka virkamiehille.

6 Journalismi kasvattajana?

Väliverronen toteaa, että diskurssien erittely ei tarvitse olla vain akateemista sanailua tai tekstin sisältämien merkityspotentiaalien hienovaraista tulkintaa, vaan parhaimmillaan se voi tuottaa myös uusia ja kiinnostavia havaintoja mediasta ja sen tavasta puhutella yleisöjä ja jäsentää todellisuutta. Diskurssien erittelyn ja esittelyn lisäksi analyysin tulisi edetä myös tekstien konteksteihin, tuotantoon ja käyttöön. (Väliverronen 1998, 14.) Tutkimukseni analyysikehys nojaa, kuten edellä todettu, pitkälti Norman Faircloughin kolmitasoiseen diskurssianalyysimalliin, joka ottaa huomioon uutistekstit, niiden tuottamisen diskursiiviset käytännöt sekä ne sosiaaliset ja kulttuuriset suhteet, jotka vaikuttavat uutispuheen syntyyn ja muotoutumiseen. Aineiston analysoinnin ja esittämieni tulkintojen jälkeen koen tarpeelliseksi syventää tutkimuksellista näkökulmaa ja pohtia toisin tekemisen ja näkemisen mahdollisuuksia. Tarkoitan tällä journalismin tutkimuksen ja kasvatustieteellisen näkökulman yhdistämistä, katseen siirtämistä diskursseista toimintaan. Perustan nämä ajatukset Faircloughin (2013) Tampereella vierailuluennollaan esittämään toteamukseen, että maailman muuttuessa myös kriittisen diskurssianalyysin tulee muuttua ja mennä eteenpäin.

Fairclough summasi tutkimusorientaationsa rakentuneen kolmesta toisiaan seuranneesta tasosta. Diskurssien ideologisuuden sekä ideologisten diskurssien ja sosiaalisen muutoksen välisten suhteiden tarkastelun jälkeen hän on vähitellen siirtänyt kriittisen tutkimuksensa painopistettä politiikan tekemisen diskursseihin ja erityisesti kriisin ja sitä ratkaisemaan pyrkivien strategioiden välisen konfliktin tutkimiseen. Kriittisen diskurssianalyysin keskiössä on nyt toisin sanoen representaation sijaan toiminnan tutkiminen. (Fairclough 2013)

Fairclough kuitenkin muistuttaa, että tutkimuksen fokuksen siirtyminen ei tarkoita sitä, että hänen edustamansa tutkimusorientaation kehitysvaiheet olisivat irrallaan toisistaan, vaan ne on nähtävä enemmänkin toisiinsa sisältyviksi ja yhdistyviksi tasoiksi. Kriittisen diskurssianalyysin kolmannessa vaiheessa evaluointi nähdään kriittisen diskurssianalyysin ja argumentoinnin väliseksi sillaksi. Kriittisessä diskurssianalyysissä on kyse dialektisuudesta – kriittisestä kyseenalaistamisesta, selittämisestä ja selittävästä kritiikistä. Fairclough kehittää näin argumentatiivista versiota kriittisestä diskurssianalyysistä. Tavoitteena on vallitsevan todellisuuden ja tätä to-

dellisuutta yllä pitävän argumentoinnin kriittinen tarkastelu ja kyseenlaistaminen, jonka jälkeen näitä selityksiä pyritään paitsi selittämään myös tarkastelemaan kriittisesti. Analyysi ei kuitenkaan tyydy vain toteamaan esimerkiksi yhteiskunnallisia vääryyksiä, vaan pyrkii etsimään mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja, joilla epäkohtiin voitaisiin puuttua. (Mt. 2013.) Tämä ajatusmalli on lähellä toisen merkittävän diskurssianalyytikon Margaret Wetherellin (2002, 384) näkemystä, jonka mukaan tutkimuksen kautta syntyvän tiedon tulisi ruokkia ongelmien ratkaisemista, vaihtoehtojen tarjoamista tai muutoksen mahdollistamista.

Tällainen ajattelu laajentaa tutkijan roolia totutusta ja nostaa esiin myös kysymyksen tutkijan asemasta ja valtuuksista ottaa kantaa ja esittää ratkaisuja tutkimiansa ilmiöihin. Faircloughin tapa kehittää omaa analyysimalliaan tukee kokemaani tarvetta laajentaa kriittistä kielenkäyttöön pureutuvaa tutkimusta toteamisesta vaihtoehtojen hahmottamiseen ja toisin tekemisen käytäntöjen pohtimiseen. Tästä syystä näen mielekkääksi tarkastella tutkimusaineistosta esiin nousseita havaintoja ja koulutuspoliittisten kysymysten käsittelyä sanomalehdessä sekä viestinnällisestä että kasvatustieteellisestä näkökulmasta. Journalismissa on kyse julkisessa tilassa tapahtuvasta kielipelistä, jonka tulokset tulevat yleisölle näkyviksi erilaisina mediaesityksinä. Nämä esitykset voidaan nähdä myös pedagogisiksi jäsennyksiksi, joilla on vaikutuksensa kansalaisten tietoisuuteen ympäröivästä yhteiskunnasta.

Gee (2004, 33–34) määrittelee poliittisen sosiaalisiksi suhteiksi, joissa on mukana asemaan, solidaarisuuteen tai muuhun sosiaaliseen toimintaan ja käytäntöihin liittyviä aspekteja. Kielenkäyttö on osa sosiaalisia suhteita ja käytäntöjä ja rakentuu myös näissä sosiaalisissa käytännöissä, joten se on poliittista. Gee toteaa, että diskurssianalyytisessä tutkimuksessa pitäisi pureutua siihen, miten puhe ja teksti toimivat poliittisesti erilaisissa tilanteissa, sen sijaan, että tyydyttäisiin tarkastelemaan vain sitä miten kieltä käytetään tai miten puhe ja teksti toimivat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tarkastelemani lukukausimaksu-uutisointi osoittautui varsin poliittisesti virittyneeksi yleisön puhutteluksi. Arvostetussa ja luotettavaksi miellettyssä sanomalehdessä julkaistuilla uutisteksteillä saattoi nähdä olevan merkitystä koulutuspoliittiselle keskustelulle ja päätöksenteolle. Lukukausimaksu-uutisoinnilla oikeutettiin jo tehtyjä päätöksiä.

Diskursiivinen tai sosiaalinen käytäntö ei synny tyhjästä. Ideologiat ja valtasuhteet kietoutuvat paitsi teksteihin myös niihin rakenteisiin, jotka konstruivat menneitä tapahtumia ja asettavat ehtoja nykyisyyden ja tulevaisuuden tapahtumille. Uutistuotannossa asiat esitetään kertomuksina, jotka ovat ideologisesti latautuneita. Kriittisen diskurssianalyysin avulla voidaan paikantaa ja reflektoida kehityksen ja

yhteiskunnallisten muutoksen esteitä sekä kehitystä eteenpäin vieviä voimia. (Valtonen 1998, 118.)

Koulutuspoliittisen murroksen hetkellä, lukukausimaksukokeilun saadessa lähelaulauksensa, julkisuudessa toisteltiin tutkimani aineiston perusteella uusliberalistista tarinaa, jossa huolen, markkinoiden ja kilpailukyyn vaatimusten mukaisesti luotiin koulutukselle vaihtoehdottomia suuntaviivoja pitkälle tulevaisuuteen. Hallitusohjelma, erilaiset raportit ja julkiset kannanotot sekä uutispuhe muodostivat eräänlaisen diskursiivisen kudoksen, jossa tiivistyivät vallitseva koulutuspoliittinen ideologia ja tuota ideologiaa yllä pitävät vallankäyttäjät. Fischman (2008, 3) muistuttaa, että uusliberalistisen ideologian voima perustuu sen näennäiseen ideologiatomuuteen. Uusliberalismilla on diskursiivista valtaa ja poliittista vaikuttavuutta ja se korostaa luonnollisen kilpailun ja individualistisen itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia. Samalla, kun painotetaan hyvinvointiyhteiskunnan epäonnistuneisuutta, unohdetaan tuoda esiin yleiseen markkinoitumiseen kytkeytyvät epäkohdat.

On kuitenkin syytä muistaa, että koulutuspoliittinen valta ei kiinnity ainoastaan niihin päättäjiin, jotka tuottavat vallitsevaa koulutusdiskurssia, eikä edes diskurssiin itseensä, jota toistetaan ja uusinnetaan kansallisessa lainsäädännössä, paikallispolitiikassa tai pedagogisissa käytännöissä. Koulutuspoliittinen valta sisältyy ennen kaikkea sisäistettyyn tapaan nähdä koulutuksen tehtävä ja merkitys ainoastaan globaalisti koulutukselle asetettujen tavoitteiden (kansainvälinen kilpailukyky, kasvu, kehitys) näkökulmasta. Koulutuspolitiikkaa ei enää määritellä kansallisesti tai paikallisesti, vaan määrittäjänä toimivat valtioiden rajat ylittävät instituutiot. Esimerkiksi EU ja OECD ovat vahvasti pyrkineet ohjaamaan eri maiden koulutuspolitiikkaa samaan suuntaan. Tavoitteena on ollut, että kansallisesti toteutettava koulutus palvelisi globaalien markkinoiden tarpeita. Tästä syystä kansallisista lähtökohdista tehtävä koulutuspolitiikka on käytännössä eliminoitu. Todellinen politiikan harjoittaminen ja päätösten tekeminen edellyttää sekä poliittisen että asiantuntijanäkökulman esiin nostamista ja näiden näkökulmien kyseenalaistamista. Tällainen mahdollisuus on käytännössä eliminoitu, kun markkinoiden ehdoilla toimivilla kansainvälisillä instituutioilla on legitimitetti sanella koulutuspolitiikan suuntaviivat. (Moutsios 2010, 135–137.)

6.1 Journalismi keskustelun mahdollistajana?

Journalismilla voisi olla merkittävä asema erilaisten näkökulmien esiin nostajana, vallitsevien diskurssien haastajana ja tätä kautta myös moniarvoisen tiedon tuottajana ja välittäjänä. Haasteena ovat paitsi koulutuspolitiikkaa ohjaavat globaalit markkinat myös journalismia ohjaavat kaupalliset lainalaisuudet. Kysymys journalismin roolista on kaksijakoinen. Miten journalismi ja sen tehtävä ymmärretään, miten mediaa luetaan ja käytetään ja miten sen välittämiin viesteihin suhtaudutaan? Miten journalismi itsessään mieltää tehtävänsä ja roolinsa yleisöjen puhuttelijana ja jopa kasvattajana?

Niin sanottua isoa lukukausimaksutarinaa tarkasteltaessa keskeinen havainto on keskustelun ja keskusteluyritysten jumiutuminen kaksinapaiseksi vastakkainasetteluksi. Avointa keskustelua maksullisesta koulutuksesta peräänkuulutetaan säännöllisin väliajoin, mutta tuloksena näyttää olevan vain voimakkaaseen vastargumentointiin ja vastapuolen kannan murentamiseen tähtääviä tunteikkaita kannanottoja. Lukukausimaksusuunnitelmia kommentoitiin Aamulehden Mieliopidesivuilla, mutta kyseessä oli enemmänkin spontaani ja tunteenomainen reagointi kuin varsinaisten ratkaisuehdotusten tarjoaminen. Lehti ei nostanut mielipidekirjoitusten tai tekstiviestien kannanottoja tarkempaan käsittelyyn, vaikka se olisi juuri tässä voinut edistää päätöksentekijöiden ja kansalaisten välistä vuoropuhelua. Nyt keskustelua sanomalehden julkisessa tilassa hallitsivat päättäjät ja viralliset tahot, joille lehti tarjosi pääsyn tälle julkiselle foorumille. Yksittäisen kansalaisen tai maksusuunnitelmien kohteena olevien opiskelijoiden mahdollisuudeksi jäi vain reagointi tehtyihin esityksiin. Hedelmällisintä olisi ollut, jos lukijoiden ja opiskelijajärjestöjen kommentteihin ja kysymyksiin olisi saatu esimerkiksi päättäjiltä vastavuoroisesti kommentteja ja vastauksia.

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (SITRA) innovaatio-ohjelman ohjelmajohtaja Antti Hautamäki totesi artikkelissaan *Aikuiskasvatus*-lehdessä vuonna 2005 suomalaisen yliopistolaitoksen olevan kriisissä. Väite koski ennen kaikkea edessä olevia tulevaisuuden haasteita. Hautamäki totesi tuolloin, että globaalistumisen myötä kilpailu osaajista kiristyy ja että korkeakoulutuksella on tässä kilpailussa ratkaiseva asema. Huolta aiheutti Suomen pärjäämättömyys kansainvälisissä vertailuissa ja ylipäätään heikko kansainvälistyminen. Suomalaisten opiskelijoiden hitaan valmistumisen Hautamäki nimesi suorastaan skandaaliksi. Ratkaisuksi artikkelissa tarjottiin avointa ja monipuolista keskustelua, jossa vastakkain asetetaan globaalit

haasteet ja korkeakoulujärjestelmän rakenne. Hautamäki ennusti tuolloin, että ilman uudistuksia ja rohkeita päätöksiä menetetään sekä kilpailukyky että romahdutetaan koko sivistyspohja. (Hautamäki 2005, 67, 70.)

Professori Jussi Välimaa kantoi samassa lehdessä huolta yrityksistä suunnata koulutuspolitiikkaa kohti markkinatalouden kilpailuun perustuvaa arvomaailmaa. Välimaa peilasi artikkelissaan erilaisten raporttien kautta syntyvää surkeaa kuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen koulujärjestelmästä ja valotti näiden tutkimusten taustoja ja tarkoituksia. Välimaan mukaan oleellisinta on tiedostaa, että kansallisvaltio voi omilla toimillaan vaikuttaa tulevaisuuteensa ja että oman poliittisen suunnan hakemisella voidaan vastustaa sellaista globaalitumista, joka pyrkii suur-yritysten kaupallisten ja tuotannollisten intressien mukaisesti määrittämään kansallista ja paikallista toimintaa. Välimaa peräänkuulutti avointa keskustelua Hautamäen tapaan, mutta totesi samalla myös, että korkeakoulupoliittinen keskustelu Suomessa on hankalaa, koska pienilläkin erimielisyyksillä on tapana kärjistyä periaatteelliseksi kysymykseksi, jotka koskevat yliopiston arvoja ja normeja. Keskustelu on kyllä moniulotteista, mutta oman intressinsä edistämisestä kiinnostuneita toimijoita on paljon, eikä kenelläkään ole lopulta ehdotonta käskyvaltaa koko järjestelmässä. (Välimaa 2005, 71–74.)

Viren (2011) toteaa Hautamäen (2005) ja Välimaan (2005) tapaan, että Suomessa on vaikea keskustella koulutuksen maksullisuudesta. Keskustelun vaikeuteen on Virenin mukaan kaksi syytä: poliittiselle vasemmistolle maksuton koulutus on lempilapsi, josta halutaan pitää kiinni viimeiseen asti, ja opiskelijajärjestöillä on hyvät yhteydet poliitikkoihin, jotka puolestaan katsovat opiskelijajärjestöjen edustavan koko nuorison näkökulmaa. Harva poliitikko ryhtyy vastustamaan hyvin järjestäytyneitä opiskelijoita, jotta ei leimautuisi äärioikeistolaiseksi uusliberalistiksi. Viren toteaa: *Aina voi vedota siihen, että korkeakouluopetuksen tekeminen maksulliseksi on uusliberalismia eikä vastustaminen vaadi mitään perusteluja.* Viittauksia uusliberalismiin ja luokkayhteiskuntaan Viren pitää epä-älyllisinä. (Viren 2011, 56.)

Myös tämän tutkimuksen uutisaineistossa Kari Raivio peräänkuulutti keskustelun käynnistämisen tarpeellisuutta, mutta teki avauksensa Elinkeinoelämän valtuuskunnan raportissa provokatiivisesti ja lukukausimaksujen vastustajia leimaten. Keskustelun käynnistämisyriksiä näyttää vaivaavan vahva poteroituminen ja hyökkäävän retorikan käyttö. Asiantuntijat nostavat säännöllisesti esiin vaatimuksen avoimesta keskustelusta, mutta keskustelu näyttää tyrehtyvän kerta toisensa jälkeen. Tässä voisikin piillä journalismin yksi tärkeä tavoite ja tehtävä: sellaisen dialogin mahdollistaminen, joka pyrkisi yhteiseen hyvään, kollektiiviseen mielipiteen ja ratkaisun etsintään, parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, asioiden monipuoliseen

avaamiseen ja pohdintaan ilman sarvia ja hampaita. Toki julkiseen keskusteluun kuuluvat väittelyt, erilaiset mielipiteet ja kriittiset analyysit. Lehden asian äärelle kutsuman ja kannustaman julkison tulisi saada mahdollisuus tuoda näkökulmansa esille ja ryhtyä etsimään saatavilla olevan tiedon valossa ratkaisuja ongelmiin. Tähän julkisoon kuuluvat ehdottomasti myös opiskelijat ja koko yliopisto- ja ammattikorkeakoulu yhteisöjen jäsenet.

Lukukausimaksusuunnitelmat voidaan nähdä kysymykseksi, joka kutsuu ympärilleen julkisuuteen suuntautuvaa ja aktiivisesti keskustelevaa julkisoa. Tuohon joukkoon kuuluu elinkeinoelämän, politiikan, koulutuksen, opiskelijajärjestöjen ja tavallisten kansalaisten edustajia. Tätä ryhmää yhdistää yhteisesti tärkeäksi koettu asia, ja keskusteluun osallistujien pyrkimyksenä on vaikuttaa päätösten tekoon. Kollektiivisen mielipiteen muodostumisen tai ratkaisun löytämisen sijaan julkison toiminnassa on kuitenkin jumiuduttu edellä mainittuun väittelyasetelmaan. Julkiso diskursiivisena ilmiönä näyttää rakentuvan vahvasta vasta-argumentoinnista ja tunteita herättävästä provokatiivisesta keskustelutavasta. Julkison ideaalisen toiminnan mahdollistamisen, keskusteluun kannustamisen ja moniäänisyyden sallimisen sijaan sanomalehti asettuu kuin huomaamatta tukemaan maksuja puoltavaa kantaa.

6.2 Sanomalehti oppimisympäristönä, haasteita ja mahdollisuuksia

Journalismin näkeminen kasvatuksellisesta näkökulmasta ja sanomalehden ymmärtäminen oppimisympäristöksi tarkoittaa journalististen käytänteiden tarkastelemista julkisen pedagogiikan näkökulmasta. Tarkastelua ohjaa kysymys:

Millaisiksi Aamulehden rooli, tehtävät ja mahdollisuudet näyttäytyvät julkisen pedagogiikan näkökulmasta lukukausimaksu-uutisoinnin kautta tarkasteltuna?

Habermasin (2004) luonnosteleva julkisuuden ideaali korostaa kaikille avoimen ja tasavertaisen keskustelun merkitystä. Kollektiivisen neuvottelun kautta löytyy paras argumentti, ja argumentin myötä muotoutuu julkinen mielipide. Vaikka kyse

on ideaalista, ovat Habermasin ajatukset alkaneet jälleen saada enenevässä määrin kannatusta. Erilaiset verkkokeskustelut ovat yleistyneet ja verkossa kaikilla on – ainakin periaatteessa – mahdollisuus osallistua avoimeen keskusteluun. Habermasin mallin voi tulkintani mukaan nähdä edelleen päteväksi peilauspinnaksi myös sanomalehden julkisuuteen suuntautuvalla toiminnalla. Pohdin seuraavassa sanomalehden julkista tilaa ja journalismin käytäntöjä julkisen pedagogiikan harjoittamisen näkökulmasta.

Painettu sanomalehti joutuu taistelemaan paikastaan sähköisen median kasvatessa suosiotaan. Kuten Johdanto-luvussa totesin, printtimedian asema on Suomessa kuitenkin pysynyt yllättävän vakaana. Luotettu sanomalehdistö toimii edelleen merkittävänä tiedonvälittäjänä. Sanomalehdeltä odotetaan laaja-alaisia raportteja maailman tapahtumista ja asioiden taustoittamista nopeatempoiseen ja reaaliaikaiseen uutisointiin keskittyvän sähköisen median rinnalla. Taustoittamisen lisäksi painetulla sanomalehdellä on myös mahdollisuus tarjota ennusteita tekeillä olevien suunnitelmien taloudellisista ja inhimillisistä vaikutuksista.

Pietilä & Sondermann (1994) näkevät sanomalehden tilaksi jossa yhteiskunta asuu. Sanomalehden yhteiskunta on kielellinen konstruktio, joka lehden lukijoille tarjoutuu. Kauko Pietilän (2010, 278–281) mukaan journalismi luo eräänlaisen pienoismaailman, jossa toimijat ja yleisö asemoituvat lehden välittämällä tavalla. Joukkoviestintä voi siten rakentaa vuorovaikutussuhteita julkisuustilassa esiintyvien toimijoiden ja näiden yleisönä toimivien ihmisten välille. Kuten lukukausimaksu-uutisoinnissa käy ilmi, opetusministeri asetetaan toimijan positioon. Lehti toimii opetusministerin kertoman tiedon välittäjänä. Opetusministerin toimija-asemalle rakentuu lehden omien huomautusten kautta vastakkainen paikka, niin sanottu yleisöpositio. Lehti ikään kuin välittää nämä kaksi positiota toisilleen. Tässä välityksessä vuoro vaihtuu dialogia muistuttavalla tavalla: teksti on vuoroin toimijan ja vuoroin yleisön puolella. Journalismissa voi siten nähdä dialogisia piirteitä ja potentiaaleja.

Aamulehti on viime aikoina kokenut isoja muutoksia. Lehti on muuttunut Helsingin Sanomia seuraten tabloid-kokoiseksi, ja lehden kehittämistyössä on kerätty ja hyödynnetty laajasti kansalaisten mielipiteitä, kommentteja ja ideoita. Lehden sivuilla on myös entistä enemmän kansalaisten arkeen liittyviä juttuja ja yksilöllisten kokemusten kautta rakentuvia laajoihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin kytkeytyviä tarinoita. Lukijoiden mielipiteitä erilaisista ajankohtaisista asioista ja suunnitelmista kysytään aktiivisesti. Lehden toimintaa on kehitetty yhä enemmän kansalaisia aktivoivan ja osallistavan kansalaisjournalismin suuntaan. Pelkkä lukijoiden mielipitei-

den kyseleminen ei kuitenkaan riitä, jos mielipiteitä tai niiden taustoja ei lehdessä käsitellä.

Kansalaisten osallistaminen ja osallistumisen tekeminen mahdolliseksi on tärkeää, mutta tämän lisäksi julkisen pedagogiikan henkeen kuuluu myös mitä suurimmassa määrin moniarvoisuuden salliminen ja erilaisten yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttavien ideologioiden tekeminen näkyviksi. Sanomalehden tulisi kyetä omalla toiminnallaan haastamaan esimerkiksi poliittisessa keskustelussa hegemonisen aseman saaneita diskursseja ja varmistamaan erilaisten diskurssien tulo esiin julkisessa keskustelussa. Tutkimukseni painopiste on ollut siinä, millaisia todellisuuden tulkintoja uutispuhe synnyttää kielellisten valintojen seurauksena. Analyysi paljasti luonnollistuneen korkeakoulutuksesta puhumisen tavan peittävän alleen vaihtoehtoiset merkitysulottuvuudet ja tulkinnalliset mahdollisuudet. Sanomalehden ja toimittajien asema julkisina pedagogeina tarkoittaa erityistä herkkyyttä ja kykyä tarkastella tämän tyyppisten kielellisten valintojen merkityksellisyyttä.

Toimittajilta vaaditaan kykyä avata poliittisten päättäjien kommentteja niiden toistamisen sijaan. Tämä tarkoittaa myös usein kapulakieliseksi koetun poliittisen kielen purkamista ja käsiteltävien kysymysten asiayhteyksien paljastamista. Toki lehden tulee kyetä kertomaan asioista myös politiikan kielellä ja äänellä, mutta esimerkiksi kainalojutuissa toimittajalla on mahdollisuus avata käytettyjä sanastoja ja suunnata katse poliittisen puheen resursseina oleviin ideologioihin. Usein vaikeaselkoisen poliittisen päätöksenteon avaaminen kansankieliseksi vaatii perinteisten kysymysten kysymisen ja niihin annettuihin vastauksiin tyytymisen sijaan myös kansalaisten todellisuudesta lähtevien kysymysten tekemistä ja kansalaisten todellisuudesta lähtien ymmärrettävien vastausten vaatimista. Lukukausimaksu-uutisoinnissa esimerkiksi opintosetelien käyttöön otolla kuitataan maksullisuuden epätasa-arvoisuutta tuottavat mahdolliset haittatekijät, mutta ei kysytä, mitä opintosetelijärjestelmän käyttöönotto käytännössä tarkoittaa ja millaiset resurssit järjestelmän pyörittämiseen tarvitaan.

Journalismin tulisi julkisen pedagogiikan toteuttajana kiinnittää erityistä huomiota kielenkäyttöön ja kielellisten valintojen seurauksiin. Journalismi toimii portinvartijana ja päättää siitä kuka saa äänen journalistisella kentällä. Journalismi voisi entistä tehokkaammin toimia portinvartijana myös käytetyn kielen ja toimituksellisten valintojen kohdalla. Sanomalehdessä tulisi olla tilaa erilaisille diskursseille myös muualla kuin lukijalle avoimessa yleisönosastossa. Mielipide-sivu tai Lukijalta-palsta tarjoavat mahdollisuuden kansalaisten ja erilaisten kansalaisjärjestöjen ja -ryhmien mielipiteenilmaisuille ja uutisten kommentoinnille. Kuten lukukausimaksu-uutisoinnissakin havaittiin, lukijan kirjoituksissa nousi esiin vaihtoehtoisia diskurs-

seja ja merkityksellistämisen tapoja, jotka olisivat ansainneet tulla otetuiksi huomioon myös varsinaisten uutisten yhteydessä. Nyt ne näyttäytyivät lehden toimituksellisten valintojen seurauksena ”vain mielipiteiksi”. Nostamalla esiin erilaisia näkökulmia ja sallimalla vaihtoehtoisia diskursseja uutispuheessa lehti tarjoaa lukijalle kokonaisvaltaisen mahdollisuuden hahmottaa ja ymmärtää maailman tapahtumia. Tämä on printtimedian vahvuus verrattuna esimerkiksi nopeatempoiseen sähköiseen mediaan.

Tutkimani sanomalehden uutisaineisto osoitti, miten luonnollistuneeksi markkinoitunut koulutuksesta puhumisen tapa sanomalehden sivuilla näyttäytyy ja miten ehdottomaksi ratkaisuksi maksullinen koulutus nähdään. Mielipidesivuilla julkaistut vastineet toivat esiin lukijoiden huolen yksilön pärjäämisestä ja korkeakoulutusta ohjaavista arvoista. Lukijoiden esiin nostamiin seikkoihin varsinaiset uutistekstit eivät puuttuneet lainkaan. Uutispuhe sivuutti kokonaan kansalaisten arjen ja maksullisuuteen liittyvät arvopohdinnat, jolloin maksusuunnitelmien kohderyhmän ainoa keino päästä ääneen oli kirjoittaa vastineensa yleisönosastolle. Vastineet kuitenkin leimattiin vähättelevästi toimittajan uutispuheessa käyttämän otsikon myötä: *Maksuista nousi heti kova poru*. Todellisen julkisen keskustelun käynnistyminen ja asiakokonaisuuden kokonaisvaltainen avaaminen olisi vaatinut toimituksen ja maksukeskusteluun osallistuneiden reagoitua yleisönosastossa esitettyyn huoleen. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Tämä korosti entisestään opiskelijoiden ja opiskelijajärjestöjen alisteista ja puolustuskeinolla olevaa asemaa lukukausimaksukysymyksessä.

Giroux tarkastelee amerikkalaista yhteiskuntaa kriittisin silmin ja toteaa, että markkinoiden kaikkivoipaisuus ja taloudellisen vallan määräävyys tuottavat kyynisyyttä, epävarmuutta ja turvattomuutta. Demokraattisten arvojen sijaan yksityiset tarpeet ovat nousseet ensisijaisiksi, ja talouskasvusta on tullut merkityksellisempää kuin sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Tällaisessa tilanteessa koulutuksen tulisi Giroux’n mukaan tarjota olosuhteet, joissa opiskelijat oppivat tutkimaan asioita ja ilmiöitä kriittisesti sekä ymmärtävät julkisen äänen merkityksen. Sen sijaan uusliberalismista on muodostunut eräänlainen kulttuurinen horisontti, julkisen pedagogiikan tila, joka tuottaa markkinoiden kautta määrittävät identiteetit, arvot ja käytännöt. Ollaan siis tilanteessa, jossa uusliberalismin synnyttämän institutionaalisen ja ideologisen vallan avulla tavoitellaan entistä vahvempaa kilpailukykyä. (Giroux 2007,12; Giroux 2010, 486.) Pedagogiikassa tulisi Giroux’n mukaan siirtyä ymmärtämisestä interventioiden suuntaan. Kielenkäytöllä luodaan merkityksiä ja tuotetaan arvoja, jotka tulevat näkyviksi myös kielen kautta syntyvissä representaatioissa ja sosiaalisissa suhteissa.

Lehtonen (2014) toteaa, että todellisuuden rakentumisessa on kyse performatiivisuudesta: jonkin kautta tapahtuvasta muodostamisesta tai tuottamisesta. Sanat ja symbolit eivät ole niinkään todellisuutta kuvailevia substantiiveja ja adjektiiveja vaan todellisuuteen vaikuttavia verbejä. Todellisuutta koskevat esitykset vaikuttavat aina siihen, kuinka todellisuus ymmärretään ja miten ihmiset toimivat. Inhimillistä elämää tuotetaan tuottamalla. Performatiivit ovat siten tekoja, joilla on vaikutuksia. Myös reagoiminen performatiiveihin on maailman tuottamista ja tekemistä jonkinlaiseksi. Performatiivisuudessa ei kuitenkaan aina ole kyse uuden tuottamisesta, vaan usein jo olemassa olevien käytäntöjen uusintamisesta ja toistosta. Vallan rakentuminen perustuu juuri tiettyjen asioiden yhä uudelleen tapahtuvalle toistolle. Performatiivisuuteen liittyy kuitenkin myös mahdollisuus ”toistaa toisin”. Kun toimintaa ohjaavat normit nostetaan tarkastelun kohteiksi, on mahdollista ihmetellä, kyseenalaistaa ja rikkoa niihin liittyviä vallitseviksi käytänteiksi muodostuneita performatiiveja. (Lehtonen 2014, 322–329.)

Giroux’n mukaan kriittinen tiedostaminen on tärkeää, mutta pelkkä tiedostaminen ei kuitenkaan riitä. Ymmärryksen tulisi johtaa vastuuseen muista ja tietoisuuteen pedagogien roolista moraalisina ja poliittisina agentteina. Giroux toteaa, että on tarpeen kehittää uusi kieli ja teoreettiset työkalut, joilla voi kamppailla dominoivia uusliberalistisia strategioita vastaan. (Giroux 2010, 498.) Ennen kaikkea tarvitaan ymmärrystä siitä, miten ihmiset voidaan tehdä tietoisiksi ja tuoda toivoa toivottomuuden keskelle. Tarvitaan uskoa siihen, että asioita voidaan muuttaa ja että muutoksen tekijöinä voivat toimia kaikki yhteisön jäsenet, jotka kokevat että yhteiskunnassa ei ole tarpeeksi oikeudenmukaisuutta. Vaikenemisen sijaan tarvitaan ääni, jonka avulla muutos on mahdollinen. (Giroux 2012, 219.) Giroux tarkastelee amerikkalaista yhteiskuntaa ja näkee uusliberalismin vaarallisuuden perustuvan sen institutionalisoituneeseen asemaan. Uusliberalismi uhkaa muuttua staattiseksi olotilaksi, joka vaientaa muutosta vaativat äänet. Couldry (2010) muistuttaa myös vaarasta, että uusliberalismiin sisältyvät periaatteet alkavat vähitellen muovata, määrittää ja priorisoida niitä tiloja, joissa voidaan puhua tai tulla kuulluksi.

Giroux’n näkee julkisen pedagogiikan tilaksi, jossa asioita tapahtuu uusliberalististen voimien toimesta. Itse koen, että julkinen pedagogiikka on enemmänkin työkalu, jonka avulla voi siirtyä ymmärtämisestä toimintaan, vallitsevien strategioiden haastamiseen ja muuttamiseen. Journalismin kohdalla tämä voisi tarkoittaa poliittisten linjausten ja päätösten avaamista kansalaisille, uusien kysymysten nostamista esiin, vaihtoehtoisten visioiden rakentamista, hegemonisen tiedon haastamista ja vallan tekemistä näkyväksi. Sen sijaan, että sanomalehdissä kyseenalaistamatta toistetaan ja uusinnetaan poliittista kieltä ja valtaapitävien strategioita, tulisi nostaa esiin

vaihtoehtoisia tapoja ajatella ja toimia sekä tukea moniäänisyyden toteutumista lehden sivuilla. Median tulisi julkisen pedagogiikan harjoittajana tuntea vastuuta jakamastaan tiedosta ja pohtia myös jakamansa tiedon seurauksia (vrt. Giroux 2010, 495). Median näkeminen toimijaksi tarkoittaa sitä, että sananvapauden ohella tulisi keskustella myös sananvastuusta ja yhteiskuntavastuusta (Karvonen 2011, 216). Toimittajien rooli yhteiskunnallisina pedagogeina voisi siten tarkoittaa juuri Giroux'n mainitsemaa toimimista poliittisena ja moraalisenä agenttina sekä tämän aseman ja vastuun entistä parempaa tiedostamista. Performatiivisuuden näkökulmasta julkinen pedagogiikka voi olla väline, jonka avulla toimittajien on mahdollista nostaa tarkastelun kohteeksi vallitsevia normeja ja toimintatapoja.

Mediaesityksillä rakennetaan, pidetään yllä ja kutsutaan esiin yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys merkitsee ajattelutapojen, kokemusten ja tunteiden jakamista, vaikka ihmiset eivät olekaan konkreettisesti ja fyysisesti samassa tilassa ja kasvotusten. Tällöin ihmisiä sitoo yhteen jokin ajatus tai tunne yhteenkuuluvuudesta tai kuulumisesta esimerkiksi kansakuntaan tai vaikkapa yliopistoyhteisöön. (Seppänen & Väliaverron 2012, 114–115.) Vallitsevien korkeakoulutukseen ja sen tehtävään liittyvien puhetapojen kriittinen tarkastelu ja hallitsevien ideologioiden haastaminen voisivat olla niitä journalismin työtapoja, joilla kutsutaan myös yliopistoyhteisöjä osallistumaan julkiseen keskusteluun. Uusliberalismin herättämän toivottomuuden sijaan journalismi voi kasvattaa kansalaisia paitsi suuntautumaan julkisuuteen ja toimimaan julkisuudessa myös synnyttää yhteisöllisyyttä, turvaa ja toivoa ehdottomuuden ja vääjäämättömyyden sijaan. Lukukausimaksukysymyksessä yliopistoyhteisön ääni tai yhteisöllisyys ylipäättään eivät olleet edustettuina. Maksujen myötä opiskelijan asema muuttuisi kuitenkin asiakkuudeksi ja yliopistopalveluiden kuluttamiseksi ja tällä muutoksella olisi merkittävä vaikutus koko yliopistoyhteisöön ja sen rakenteeseen.

Värri (2002, 98) toteaa, että uusliberalismi ei anna kasvatukselle suuntaa, koska se on voittajien ideologia ja korostaa huippulahjakkaiden erityistarpeita. Jatkuvasti korostettu kilpailukyky ja julkisia puheenvuoroja leimaava huippuosaamislangi (vrt. Suoranta 2007, 215) rakentavat kuvaa yhteiskunnasta, jossa vain kyvykkäimmillä, tehokkaimmilla ja vahvimmilla on mahdollisuus selviytyä. Tämänäntyyppisiä havaintoja voi tehdä lehtijutuista, joissa on haastateltu mielenkiintoisia kansalaisia. Lehtien sivuilla kerrotaan hengästyttäviä tarinoita henkilöistä, jotka ovat alansa huippuja ja vaativien työtehtäviensä ohella vaalivat huippukuntoaan erilaisissa ultrasuorituksissa, harrastavat extreme-lajeja ja matkustavat eksoottisiin kohteisiin aktiivilomalle lataamaan akkujaan. Tämänäntyyppisten tarinoiden toistaminen luo kuvaa maailmasta, jossa vain kyvykkäimmät ja lahjakkaimmat suorittajat pärjäävät. Paitsi virallisen

koulutuksen myös koulutusinstituutioiden seinien ulkopuolella tapahtuvan julkisen pedagogiikan tulisi kyetä rakentamaan moniulotteista maailmankuvaa, jossa ovat esillä myös vaihtoehtoiset selviytymisen strategiat ja pärjäämisen mahdollisuudet.

Sanomalehti on julkinen tila, jolle journalistinen kenttä diskursiivisine käytäntöineen tuottaa tulkintoja maailman tapahtumista ja ilmiöistä. Sanomalehden julkiseen tilaan pääsee lukijan, toimittajan ja mielipidekirjoittajan roolissa tai toimittajan haastattelemana tiedon tuottajana. Pääsy journalistiselle kentälle, sanomalehden julkiseen tilaan, vaatii resursseja ja myös kielipelien hallitsemista. Ajatus julkisojen synnyttämisestä, aktiivisesta kansalaisuudesta ja pedagogiikasta merkitsee tämän julkisen tilan tarjoamien mahdollisuuksien käsittämistä uudella tavalla. Jotta lehti voisi tukea kansalaisten oppimis- ja sivistymisprosesseja parhaalla tavalla, sen tulisi kyetä tuottamaan tietoa monipuolisesti ja ottamaan huomioon kansalaisten kokemukset. Tällöin kansalaiset tulee nähdä laaja-alaisesti ja entistä vahvemmin myös tiedon tuottajan roolissa. Eri asiakysymysten ympärille rakentuville diskursiivisille ja konkreettisesti kasvatusten yhteisiin neuvotteluihin kokoontuville julkisoille tulisi tarjota näkyvyyttä sekä mahdollisuus osallistua julkiseen keskusteluun ja vaikuttamiseen.

Journalismin harjoittama julkinen pedagogiikka, julkiseen maailmaan suuntautuminen ja julkisessa maailmassa toimiminen merkitsee mahdollisuutta osallistua julkisuuteen ja julkisen tilan määrittelyyn sekä kykyä aktivoida julkista toimintaa ja avata näkymiä yhteiskuntaan, sen toimintaan, toimimattomuuteen ja toiminnan mahdollisuuksiin. Sanomalehden julkisessa tilassa poliittiset päätökset tuodaan usein lyhytsanaisesti tiedoksi hallitusohjelmiin vetoamalla ja samalla estetään jo etukäteen kaikenlainen vastustus ja julkinen keskustelu asian osalta. Tomperi (2009) toteaa, että monien poliittisten linjausten yhteydessä on tullut esiin hallitusten haluttomuus julkiseen keskusteluun. Tomperin mukaan vaikuttaa siltä, että suomalaisessa lainvalmistelussa on nähtävissä epädemokraattisia piirteitä. Hallitukset ja ministeriöt kokevat julkisen keskustelun haittaavan asioiden hoitamista. Tomperin mukaan tällainen käsitys sopii hyvin ajattelutapaan, jossa valtionhallinto nähdään konsernijohtamiseksi eikä demokraattisen tahdonmuodostuksen kanavoinniksi valtiolliseen päätöksentekoon ja toimeenpanoon. Hallitus korosti uuden yliopistolain olevan yliopistojen historian merkittävin uudistus. Tiedottamisen ja keskustelun herättämisen vastuu lakia valmisteltaessa olisi kuulunut nimenomaan viranomaisille. (Tomperi 2009b, 147.) Lukukausimaksukysymyksen kohdalla eteneminen tapahtui (ja tapahtuu) yliopistolain valmistelun tapaan pitkälti ”kulisseissa” erilaisten selvitystyöryhmien raportteina. Hallitus tai opetusministeriö eivät kuitenkaan kuuluttaneet lukukausimaksukokeilua radikaalina uudistuksena, vaan se tuotiin esiin hiljaisesti ikään kuin mahdollista vastustusta jo ennalta eliminoiden. Tomperin havainto

päättäjien haluttomuudesta julkiseen keskusteluun nostaa esiin kuitenkin perustavaa laatua olevan kysymyksen julkisen vuoropuhelun tarpeellisuudesta.

Valitut Palat -aikakauslehden vuonna 2012 suorittamassa lukijatutkimuksessa haastateltiin viidentoista Euroopan maan kansalaisia ja kysyttiin näiden luottamusta eri ammattiryhmien edustajiin. Tutkimuksen mukaan suomalaisten (kuten eurooppalaisten yleisestikin) luottamus poliitikkoihin oli heikentynyt entisestään. Poliitikkoihin sanoi luottavansa vain kahdeksan prosenttia suomalaisista. (Virtanen 2012.) Luottamuksen saavuttamiseksi tarvitaan paitsi tahtoa myös avoimuutta. Poliitikot ja valtionhallinto voivat myös toimia julkisen keskustelun käynnistäjinä. Kuunteleminen, kuulluksi tuleminen ja erilaisten mielipiteiden ja näkökulmien avoin tarkastelu saattaisi vahvistaa kansalaisten uskoa demokraattiseen päätöksentekoon ja vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Sanomalehden uutisissa asioita rinnastetaan ja tuodaan esiin erilaisia näkökulmia ja perusteluja, mutta asioista päättävät reagoivat uutisointeihin harvoin. Sanomalehdellä on oivallinen mahdollisuus lisätä julkisen keskustelun demokraattisuutta ja kannustaa esimerkiksi päättäjiä vastaamaan tai ottamaan kantaa yleisönosastoilla esiin nouseviin näkemyksiin, kysymyksiin ja keskusteluihin (ks. Nokkala 2007, Reunanen 2003). Uutisjutun kirjoittamisvaiheessa tulisi päästää ääneen kattavasti asianosaiset uutisoitavan ilmiön moniulotteisuuden avaamiseksi. Aamulehdestä esiin nostamani lukukausimaksuesimerkki osoittaa, miten uutisointi tarjoaa kaksi vastakkaista näkemystä ja toimittaja ottaa näihin kantaa, mutta todellista keskustelua asiasta ei synny. Sanomalehti olisi kuitenkin erinomainen julkinen foorumi paitsi keskustelujen käynnistämiseen myös asioiden laaja-alaiseen taustoitamiseen ja erilaisten näkökulmien tuomiseen esiin. Vahtikoiran roolissaan journalismilla on mahdollisuus varmistaa ja turvata keskustelun asiallisuus ja siten edistää avointa dialogisuutta. Tällä hetkellä suuntaus näyttää usein olevan sellainen, että painetussa lehdessä kannustetaan keskustelemaan tietyistä aiheista lisää verkossa ja verkosta poimitaan toimittajien valitsemia ”parhaita paloja” painettuun lehteen. Julkisen pedagogiikan henkeä on läsnä lehden jalkautumisessa yhä useammin kansalaisten pariin. Tämä näkyy esimerkiksi Aamulehden tavassa organisoida erilaisia ajankohtaisia paikallisista asioista käytäviä paneelikeskusteluja, joissa kansalaiset ovat saaneet kysyä päättäjiltä suoraan ja lehteen on laadittu koosteita keskusteluista. Jotta kysymykset tulevat demokraattisesti käsitellyiksi ja esitellyiksi, vaaditaan koosteet tekeviltä toimittajilta kykyä eri näkökantojen puolueettomaan esittelyyn. Visualisoinnilla, toisin sanoen uutisjuttujen kuvituksilla, on myös erittäin suuri merkitys sille, millainen mielikuva lukijalle esitetyistä näkökannoista syntyy.

Journalismin pedagogisen roolin ymmärtäminen ja kansalaisten kasvattaminen julkiseen toimijuuteen vaativat nähdäkseni myös akateemisen maailman ja erityisesti

kasvatustieteellisen kentän entistä vahvempaa esiintuloa ja osallistumista julkisiin keskusteluihin korkeakouluinstituutioiden seinien ulkopuolella. Sanomalehden julkisessa tilassa tämä tarkoittaa akateemisen maailman asiantuntijoiden osallistumista keskusteluihin, keskustelujen synnyttämistä, kansalaisten mielipiteiden kommentoimista ja ylipäättään journalismin pedagogisen luonteen tunnistamista. Toimittajien rooli yhteiskunnallisina pedagogeina tarkoittaa ammattikunnan entistä parempaa kykyä analysoida ja tulkita kielenkäyttöön sisältyviä merkitysneuvotteluja, kielellisten valintojen seurauksia ja kielenkäyttöön sisältyviä valta-asetelmiä. Lisäksi julkinen kasvatuksellinen tehtävä ja sen myötä tuleva yhteiskunnallinen vastuu vaativat myös kasvatustieteellisen näkökulman sisällyttämistä toimittajien koulutukseen.

Burawoy (2006, 259–262) näkee julkisen keskusteleavan sosiologian koostuvan neljästä erilaisesta mutta toisistaan riippuvasta tiedon tyypistä ja sosiologian toteuttamisen tavasta. Nämä ovat professionaalinen, kriittinen, päätöksentekoa palveleva ja julkinen. Erilaiset julkisen sosiologian muodot heijastelevat erilaisia yleisöjä ja yleisön puhuttelemisen tapoja. Julkinen sosiologia tuo sosiologian keskusteluyhteyteen näiden erilaisten yleisöjen kanssa. Yleisöt puolestaan koostuvat ihmisistä, jotka ovat itsekin toimijoita käynnissä olevassa keskustelussa. Burawoy'n jaottelua voi soveltaa myös julkiseen pedagogiikkaan. Sanomalehden julkisessa tilassa eri alojen asiantuntijoiden näkemysten, päätöksentekoa palvelevan monialaisen tiedon, kriittisen asioiden ja esitysten arvioinnin sekä julkisen avoimuuden tulisi kohdata. Näin voitaisiin saattaa entistä paremmin kosketuksiin empiiristä maailmaa kuvaavat teorit, päätöksentekoa palveleva konkreettinen, käytännöllinen ja hyödynnettävä tieto, yleisöjen kanssa käytävä dialogi, konsensukseen pyrkiminen sekä kriittinen arviointi, normatiivisuus ja eettiset näkökulmat. (Mt. 2006, 272–273.)

Tutkimusaineistoni antaa kuvaa siitä, miten globaali koulutuspoliittinen tavoitteen asettelu näyttäytyy sanomalehden uutispuheessa lokaalilla tasolla. Kyseenalaisyttäen ja itsestään selvästi tarjoiltuna globaalista tulee alueellisen sanomalehden sivuilla lokaali ja vähitellen myös glokaali ajattelumalli, joka ohjaa koulutuspoliittisia ratkaisuja sekä niitä kriteereitä, joiden mukaan korkeakoulutusta arvotetaan ja arvostetaan. Tulkintani mukaan glokaali koulutuspolitiikka on maailmanlaajuisen ja alueellisen siis globaalin ja lokaalin näkökulman yhteen kietoutumisen tulosta. Aamulehden uutisaineiston analyysin perusteella voi tulkita, että glokaalissa koulutuspoliittisessa ajattelussa paikallisuus, alueellisuus tai edes kansallisuus eivät juuri näy. Uutispuheesta puuttuvat niin arvokeskustelu kuin erilaiset näkökulmat taikka vertailut esimerkiksi eri maiden korkeakoulujärjestelmien välillä. Samoin puuttuvat pohdinnat alueellisista, paikallisista tai suunniteltujen maksujen kohteena olevien opiskelijoiden arkeen ulottuvista vaikutuksista. Sanomalehdessä olisi voitu tehdä

näkyväksi koulutuspoliittisen päätöksenteon taustoja, mahdollisia seurauksia ja tulevaisuuden visioita.

Painettu sanomalehti menettää jatkuvasti varsinkin nuorempia lukijoitaan verkkomediaalle. Viimeaikaisten tutkimusten valossa varsin monet kansalaiset saavat päivittäisen uutisannoksensa iltapäivälehtien verkkosivuilta. Kun katsoo noiden sivustojen luetuimpia uutisia, ne osoittautuvat poikkeuksetta varsin kevyiksi viihdeuutisoinneiksi. Kun myös tiedetään, että verkkouutisten lukeminen on usein pääosin uutisotsikoiden selailua ja verkkouutisten sisältö huomattavasti kevennetympi kuin printtimediassa, on olemassa todellinen vaara, että kansalaisten tietoisuus heitä koskevista päätöksistä ja poliittisista linjauksista on jäämässä varsin ohueksi. Ylen tekemässä tutkimuksessa todettiin, että sanomalehtien maksulliset sisällöt, eli laajoja uutissisältöjä tarjoava lehden näköisversio internetissä, eivät kiinnosta lukijoita. 89 prosenttia haastatelluista totesi, että ei ole halukas maksamaan sanomalehden käytöstä internetissä. Syiksi tähän mainittiin ilmaiset uutispalvelut sekä painetun lehden lukeminen. (YLE 2013.) Tämä asettaa haasteen sanomalehdelle tarjota puolueetonta tietoa, erilaisia näkökulmia ja antaa mahdollisuus kansalaisten osallistumiselle. Tämä tarkoittaa myös äänen antamista nykyistä useammille tahoille ja ennen kaikkea myös heille, joita päätökset käytännön arjessa koskevat.

Miten julkinen pedagogiikka sitten onnistuu objektiiviseen tiedonvälitykseen keskittyvältä uutislehdeltä, joka on osa kaupallista mediakonsernia? Toimiakseen julkisen pedagogin roolissa lehden tulisi kyetä tarjoamaan laaja-alaisesti ja monipuolisesti tietoa sekä puuttumaan yhteiskunnan epäkohtiin ja epäoikeudenmukaisuuteen myös kansalaisten todellisuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että kaupalliset intressit eivät saa ohjata tiedon tuottamista tai tiedon tuottamisen tapoja. Careyn (2010) huoli siitä, että julkiso jää pelkäksi tyhjäksi käsitteeksi, ja journalismi toimii erilaisten eturyhmien valtapelin näyttämönä, on syytä ottaa vakavasti. Uusliberalistisen markkinadiskurssin hegemonisuus tulee kyetä haastamaan. Kaupallisuus ei saa asettua esteeksi moniarvoiselle asioiden käsittelylle. Journalismi on yhteiskunnallista toimintaa. Kansalaisten tulee olla tietoisia tiedon tuottamisen prosesseista. Journalismi edustaa useimmiten niin sanottua yleisjournalismia, joka kuvailee asioita ja tapahtumia lintuperspektiivistä. Julkisen pedagogiikan roolissa journalismin olisi oleellista löytää kuitenkin lukijan kokemusmaailma. Journalismi voi saada aikaan toimintaa. Yhteiskunnan epäkohtiin hanakasti pureutuvat ja niitä purkavat uutisjutut saavat aikaan emotionaalisia liikahduksia lukijassa. Ne haastavat ajattelemaan, pohtimaan ja perustelemaan myös omaa suhtautumista käsiteltävään asiaan.

Journalismin ymmärtäminen julkiseksi pedagogiikaksi tarkoittaa kansalaisten kasvattamista kansalaisuuteen. Tällöin esiin nousee kysymys siitä, mitä se kansalai-

suus on, johon kasvatetaan. Medialla on valtaa määritellä kansalaisuutta ja sitä millaiseksi kansalainen ja kansalaisuus esitetään (Lehtonen & Ruusunoksa 2006, 232). Analysoidun uutisaineiston valossa kansalaisuus näyttäytyy sanomalehden yhteiskunnassa ylhäältä päin ohjatuksi aktivoitumiseksi (vrt. Salo & Suoranta 2005, 87). Yhteiskuntakelpoinen kansalainen on tehokas suorittaja, joka tarjoaa oman panoksensa kansakunnan kansainvälisen kilpailukyvyyn turvaamiseksi. Lahjakkaimmat ja suorituskykyisimmät yksilöt ovat yhteiskunnallisen kiinnostuksen kohteena. Yhteiskunnan kokonaisvaltainen ymmärtäminen edellyttää kuitenkin sen moninaisuuden ottamista huomioon. Tämä merkitsee myös äänen antamista niille, joilla ei ole poliittista, kulttuurista tai taloudellista valtaa tai kykyä puolustaa etujaan. Journalistiselle kentälle pääsy tulisi turvata myös niille äänille, joilla ei ole elinkeinoelämän ja markkinoiden kannalta houkuttelevaa asemaa tai jotka eivät hallitse sellaista kielipeiliä, jolla mediassa perinteisesti käydään merkitysneuvotteluja.

Ihmisten luottamus ja kiinnostus politiikkaan ja yhteiskunnallisiin asioihin heikkenee jatkuvasti. Tämä näkyy muun muassa kasvavana äänestämättömyytenä ja osallistumattomuutena. Ihmisten passivoituminen ei kuitenkaan ole seurausta kansalaisten tyytyväisyydestä vallitsevaan tilanteeseen vaan enemmänkin heidän voimattomuudestaan. Kansalaisosallistumattomuus on nähtävä yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Osallistumisen tulisi olla luonteva osa inhimillistä toimintaa, ja nuorisoa tulisi tukea siihen jo koulussa. Poliittisen kulttuurin tulisi myös muuttua nykyistä elämänmakuisemmaksi ja keskustelevämmäksi. (Silvennoinen 2013, 2–3.) Journalismi voisi julkisen pedagogiikan mukaisesti lähentää poliittista kulttuuria ja kansalaisia toisiinsa. Tulevaisuudessa saattaa olla niin, että printtimedian ja sähköisen median tehtävät eriytyvät ja täydentävät toinen toisiaan, jotta media palvelisi kansalaisia ja näiden tarpeita entistä paremmin. Harju toteaa, että tulevaisuudessa sanomalehdistä saattaa jälleen tulla osa kansalaisyhteiskuntaa. Uutisotsikoita ja päiväkohtaisia uutisia selataan netistä ja ilmaisjakelulehdistä, ja varsinaiset sanomalehdet ovat vähemmistön lukemia korkeatasoisia journalistisia julkaisuja. Sanomalehti on todellinen neljäs valtiomahti, joka analysoi ja taustoittaa uutistapahtumia sekä arvioi monipuolisesti valtaapitävien toimintaa tai toimimattomuutta. Harju ennustaa, että tulevaisuudessa sanomalehdissä käydään myös vilkasta keskustelua ja kansalaiset ovat entistä tärkeämpi toimituksellinen resurssi. Lehdet joutuvat kilpailemaan ja erottautumaan laadulla ja näkemyksellisyydellään. Tulevaisuudessa lehdet ovat aatteellisia, rohkeita ja kantaaottavia. (Harju 2009.) Tähän visioon voisi lisätä myös sanomalehden aseman ja mahdollisuudet merkittävällä tavalla hyödynnettynä opetusympäristönä ja julkisen pedagogiikan areenana.

7 Tutkimustulokset ja päätelmiä

Esitän seuraavassa vielä tiivistetysti Aamulehden uutisaineistosta tekemäni keskeiset havainnot.

Tutkimustulokset:

Miten koulutuspoliittisesti merkittävästä lukukausimaksuasiasta uutisoidaan Aamulehdessä vuonna 2007?

- *Miten lukukausimaksu-uutisointi rakentuu Aamulehdessä?*

Tutkimani Aamulehden uutisaineiston perusteella voidaan sanoa, että lukukausimaksu-uutisointi muodosti keväällä 2007 juonellisen kokonaisuuden, jolla oli narratiivisia piirteitä. Sanomalehden lukukausimaksuista kertova uutiskokonaisuus voidaan nähdä tarinallisessa viitekehyksessä ja osana jo parikymmentä vuotta jatkunutta julkisten lukukausimaksukeskusteluiden muodostamaa tarinaa. Näen tutkimani aineiston puheenvuoroksi ja kertomukseksi yhä käynnissä olevassa koulutuksen maksullisuutta koskevassa tarinassa.

Kevät 2007 oli koulutuspoliittisesti tärkeä ajankohta, sillä tuolloin oltiin käynnistämässä useita merkittäviä korkeakoulutusta koskevia uudistuksia. Lukukausimaksukokeilun salliminen hallitusohjelman tuella oli tulkintani mukaan yliopistouudistuksen ohella yksi merkittävimmistä korkeakoulutuksen perusrakenteita koskettavista muutoksista. Erityisen merkityksellisen lukukausimaksuista teki jo pitkään jatkunut väittely niiden puolesta ja niitä vastaan. Maksuton koulutus on Suomessa ollut likimain pyhä periaate ja yksi korkeatasoiseksi koetun koulutuksen perusarvoista. Maksuton koulutus on nähty tasa-arvoisen koulutusjärjestelmän ja pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan kivijalaksi. Näin ollen maksukokeiluun siirtymisen voi nähdä tärkeäksi korkeakoulutuksen rakenteisiin ja arvopohjaan vaikuttavaksi askeleeksi.

Uutisaineiston analyysi osoittaa, että muutaman viikon ajalle sijoittuva uutisketju on juonellisesti rakentuva kokonaisuus, joka annostelee informaatiota ja ohjaa lukijan tulkintoja. Uutisnarratiivin aloittaa päätoimittajan kolumni, jossa varsin provosoivasti tuodaan julki huippuasiantuntijoiden tunnustama oikea tapa ajatella korkeakoulutuksen tilaa ja tulevaisuutta. Tämän jälkeen opetusministerin johdolla kerrotaan varovaisesti, mutta positiivisessa valossa, korkeakouluille tulevasta mahdollisuudesta alkaa periä maksuja EU- ja ETA-maiden ulkopuolisilta opiskelijoilta. Seuraavaksi Aamulehti kertoo tekemänsä rehtorien haastattelun tuloksista ja korkeakoulujen halukkuudesta ryhtyä maksujen perintään nopealla aikataululla. Tampereen yliopiston sisältä tuleva Ilkka Arminen moukaroii suomalaista korkeakoulua ja sen jälkeenjääneisyyttä railakkaassa kolumnissaan päivää ennen kuin uutisoidaan maksuja jo pitkään julkisuudessa ajaneen Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivion EVA:lle kirjoittamasta analyysistä. Raivion raportin keskeinen sisältö ja uutisen kärkenä ovat myös suomalaisille opiskelijoille esitetyt lukukausimaksut. Suomalaisien opiskelijoiden maksullinen koulutus on ristiriidassa hallitusohjelman linjausten kanssa, ja herättää vastalauseita lehden Mielipide-sivuilla. Ehdotusta seuraavana päivänä pääkirjoituksessa analysoidaan lukukausimaksukysymystä ja siitä kirjoitettuja uutisia, ja pikku-uutisessa lehden sisä sivuilla todetaan opetusministerin torjuvan suomalaisille ehdotetut maksut. Narratiivin päätteeksi on vielä kooste muiden lehtien Raivion ehdotusta ruotivista kommentteista.

Narratiivin ohjaileva luonne paljastuu kirjoittamisen tavasta. Lehti ottaa kantaa neutraalilta näyttävässä uutistarinassa paitsi toimituksellisin valinnoin myös suoraan kehoituksin, joilla ohjataan sekä lukijaa että päättäjiä. Lukukausimaksukysymyksen historiaa ei valoteta, eikä uutisoinnissa pohdita maksujen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Suomalaisia opiskelijoita ei uutisjutuissa kuulla, vaikka kyse on mitä suurimmassa määrin juuri tätä joukkoa koskettavasta asiasta.

- *Ketkä osallistuvat korkeakoulutuksen aseman ja tehtävän määrittelyyn sanomalehden uutisissa?*

Sanomalehden lukukausimaksu-uutisissa korkeakoulutuksen asemaa ja tehtävää pääsevät kommentoimaan asiantuntijastatuksen omaavat opetusministeri Sari Sarkomaa, opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön johtaja Anita Lehikoinen, haastatellut korkeakoulujen rehtorit sekä Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivio. Merkittävää uutistarinassa on toimittajan sekä erityisesti päätoimittajan varsin kantaa ottava rooli lukukausimaksujen puolustajana ja korkeakoulutuksen aseman ar-

vioijana. Korkeakoulutuksen asemaa ruotii myös kovasanaisesti tutkija Ilkka Arminen Tampereen yliopistosta.

Diskursiivinen analyysi osoittaa, että korkeakoulutuksen asemaa ja tehtävää määrittelevät elinkeinoelämän, koulutuspolitiikan ja koulutuksen kentät. Elinkeinoelämällä on vahva rooli koulutuksen tavoitteiden asettajana. Elinkeinoelämän kentän vaikutus näkyy tavassa, jolla koulutuksesta puhutaan yksiselitteisesti talouselämän ja markkinoiden näkökulmasta. Koulutuspoliittinen kenttä seuraa kansainvälisiä virtauksia ja muun muassa EU:n ja OECD:n ohjeita, kun se suunnittelee kansallista koulutuspolitiikkaa. Taloudellisen tuen toivossa koulutuspoliittisella kentällä joudutaan ottamaan huomioon myös elinkeinoelämän vaateet. Koulutuksen kentällä näyttäisi aineiston valossa olevan myötäilijän rooli. Kenttä yrittää sopeutua ja mukautua sille tarjottuun rooliin ja tehtävään. Muutamit koulutuksen sisäpiiristä tulevat voimakkaat kannanotot synnyttävät vaikutelman koulutuksen sisällä vallitsevasta yhtenäisestä uusliberalistisesta uudistushengestä, kun uutisissa ei juuri kuulla toisenlaisia äänenpainoja. Journalistisella kentällä on kuitenkin varsin iso rooli koulutuspoliittisen viestin välittäjänä ja muokkaajana. Journalistisen kentän oma ääni tukee tehtyjä linjauksia ja vahvistaa samalla lukijan silmissä välittämiensä huolentäyteisten mielikuvien oikeellisuutta.

- *Miten korkeakoulutus tulee merkityksellistetyksi lukukausimaksu-uutisissa?*

Sanomalehden uutispuheessa korkeakoulutuksesta representoituu lohduton kuva ajastaan jälkeen jääneenä ja tasapaksuna instituutiona, jonka opetus ja tutkimus eivät täytä kansainvälisiä kriteereitä.

Muutostarvetta perustellaan toistuvalla huolipuheella. Affektiivinen huolidiskurssi kohdistuu Suomen pärjäämättömyyteen globaaleilla koulutusmarkkinoilla. Korkeakoulutuksen tehtäväksi asettuu ylimmän opetuksen, vapaan tieteellisen tutkimuksen ja sivistyksen tuottamisen sijaan lahjakkaimpien ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden houkuttelu ja kansainvälisen kilpailukykyyn varmistaminen tätä kautta. Kilpailukyky näyttäytyy sekä kansalliseksi, institutionaaliseksi että yksilölliseksi velvoitteeksi, tavoitteeksi ja toiminnan suuntaajaksi.

Korkeakoulutuksesta puhutaan elinkeinoelämän näkökulmasta käyttäen talouselämästä tuttuja termejä. Luonnollistunut talousdiskurssi konstruoii koulutuksen uusliberalistiseen ideologiaan ja arvomaailmaan sitoutuneeksi instituutioksi, jonka arvo määrittäyty sen mukaan, miten koulutus pärjää erilaisissa arvioinneissa ja vertailuissa. Koulutuksesta puhutaan itsestään selvästi tuotteena ja kaupankäynnin kohteena. Hegemonisen aseman saanut markkinoitunut puhetapa peittää alleen aiem-

mat korkeakoulutusta vahvasti ohjanneet arvot. Koulutuksellisen tasa-arvon mahdollistamisen sijaan puhutaan erikoistumisesta ja huippuyksiköiden luomisen tarpeesta.

- *Millainen rooli lukukausimaksuilla on korkeakoulutuksen merkityksellistäjänä?*

Lukukausimaksut toimivat korkeakoulutuksen kriisiä koskevassa uutispuheessa yksiselitteisesti ongelmien ratkaisuna. Ulkomaalaisille EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille suunnatuilla maksuilla nähdään olevan koulutuksen imagoa kohottava vaikutus. Maksut yhdistetään kritiikittömästi laatuun, ja maksullisen koulutuksen nähdään siten olevan osoitus laadukkaasta opetuksesta. Houkuttelemalla Suomeen lisää lahjakkaita maksavia opiskelijoita lisätään myös kansainvälisten tutkijoiden halukkuutta tulla Suomeen. Samalla ajatellaan kansainvälisten huippu-tutkijoiden ja -opettajien nostavan suomalaisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen tasoa.

Suomalaisten opiskelijoiden kohdalla lukukausimaksuilla nähdään olevan ennen kaikkea yliopistojen rahoituspohjaa laajentava vaikutus. Maksujen katsotaan myös sitouttavan opiskelijoita opintoihinsa entistä paremmin. Maksuja perustellaan sosiaalisella tasa-arvolla ja niiden sanotaan korjaavan vinoutumaa, joka on syntynyt akateemisen koulutuksen vahvan periytyvyyden seurauksena. Maksuissaan opinnoistaan opiskelijalla on myös oikeus vaatia laatua.

Maksut nähdään uutispuheessa välttämättömyydeksi, jotta korkeakoulutuksen tasoa voidaan nostaa ja sille voidaan luoda kansainvälisesti vakuuttava imago. Maksuja perustellaan myös ”laatu korvaa määrän” -ajattelulla. Suomalainen massoja kouluttava korkeakoululaitos ei pysty tuottamaan vaadittavaa huippututkimusta eikä kansainvälisesti arvostettavaa osaamista. Maksujen myötä koulutusta voidaan kohdentaa entistä paremmin lahjakkaimmille opiskelijoille massojen kouluttamisen sijaan.

Maksujen välttämättömyyttä perustellaan kritiikittömästi kilpailukykydiskurssiin nojaten. Huippuosaamista, -tutkimusta ja huippulahjakkuuksia tarvitaan kilpailukyvyn turvaamiseksi, ja näitä voidaan tavoitella vain uskottavalla imagolla. Vetovoimaisuus ja uskottavuus puolestaan vaativat siirtymistä maksulliseen koulutukseen.

Millaisia tulkinnallisia mahdollisuuksia Aamulehden lukukausimaksu-utisointi tarjoaa julkisen pedagogiikan näkökulmasta?

- *Millaisena Aamulehden rooli, tehtävät ja mahdollisuudet näyttäytyvät julkisen pedagogiikan näkökulmasta lukukausimaksu-utisoinnin kautta tarkasteltuna?*

Julkisen pedagogiikan voi nähdä julkisen maailman pedagogiikaksi, pedagogiikaksi julkisessa tilassa sekä pedagogiikaksi julkista toimijuutta varten. Tarkasteltu lukukausimaksu-utisointi nostaa esille journalistisen kentän vallan määrittellä sen, ketkä pääsevät puhumaan aiheesta sanomalehden julkisessa tilassa ja millainen asema heille lehden sivuilla tarjoutuu. Lisäksi lehti tuottaa ja vahvistaa omilla toimituksellisilla valinnoillaan virallista korkeakoulutuksesta puhumisen tapaa. Hegemonisen aseman saava uusliberalistinen koulutusdiskurssi peittää lehdessä alleen vaihtoehtoiset tavat, joilla koulutusta ja sen tehtäviä voidaan ymmärtää. Lehden tarjoamat jäsenyydet antavat raamit, joiden sisällä lukukausimaksukysymystä yhteiskunnassa tarkastellaan, ja sanaston, jonka mukaan korkeakoulutuksesta tulee julkisesti puhua.

Julkisen pedagogiikan näkökulmasta journalismilla ja yksittäisellä sanomalehdellä on merkittävä asema sosialisoitumisen, oppimisen ja sivistyksen näkökulmasta. Journalismi välittää osana medioitunutta kulttuurista arvoja ja toimintamalleja sekä rakentaa maailmankuvaa lukijoilleen. Sanomalehden julkinen tila tarjoaa tietoa ja oppimisen mahdollisuuksia, mutta voi parhaimmillaan myös kasvattaa aktiiviseen, osallistuvaan ja julkiseen kansalaisuuteen. Sanomalehden yhteiskunnan voi nähdä siten toimivan myös oppimisympäristönä.

- *Miten Aamulehti toteuttaa julkista pedagogiikkaa vuoden 2007 lukukausimaksu-utisoinnillaan?*

Aamulehdessä vuonna 2007 julkaistun lukukausimaksu-utisoinnin analyysi nostaa esiin muutamia konkreettisia seikkoja, jotka osoittavat, että Aamulehti ei täytä sanomalehdelle julkisen pedagogiikan näkökulmasta asettuvaa yhteiskunnallisen pedagogin tehtävää ideaalilla tavalla. Jos ajatellaan lukukausimaksuja erittäin tärkeänä koulutuspoliittisena kysymyksenä, olisi aiheen taustoitus ollut tarpeen. Julkisen pedagogiikan toteuttamisen näkökulmasta lehti olisi voinut esitellä maksuja puoltavien ja vastustavien tahojen perustelut ja nostaa esiin toimijat, jotka ovat olleet keskustelussa aktiivisia. Opetusministerin kommenttien toistamisen sijaan tai lisäksi lehdessä olisi voinut selvittää tarkemmin hallitusohjelman linjauksia, maksukokeilun

tarkkoja tavoitteita ja aikatauluja sekä niitä keinoja, joilla tuloksia arvioidaan. Oleellinen kysymys tuossa vaiheessa olisi varmasti ollut myös se, millaiset resurssit korkeakouluille annetaan maksukokeilua varten. Ennen kaikkea maksukokeilun seurauksia olisi pitänyt pohtia lukukausimaksukysymyksen moniulotteisuuden avaamiseksi.

Maksujen puolustajat asemoituvat uutisoinnissa asiantuntijoiksi, todellisuuden selittäjiksi ja ratkaisujen tarjoajiksi. Lehti valitsee puolensa ja vahvistaa omalla äänellään maksuymönteisyyttä. Lukukausimaksukysymyksessä asioiden tasapuolisen käsittelyn nimissä olisi pitänyt antaa ääni myös maksujen kohderyhmälle eli opiskelijoille. Merkillepantavaa on myös maksuttomuutta näkyvästi puolustaneen SYL:n vähäinen näkyvyys varsinaisissa uutisteksteissä. Opiskelijajärjestöjen perustelut kielteiselle suhtautumiselle lukukausimaksuihin tulevat esiin lehden Mieli-pide-sivulla, joten lehti asemoi ne ”vain mielipiteiksi”. Toimittaja olisi voinut saattaa erilaiset kannat vuoropuheluun keskenään ja sallia näin asian kokonaisvaltaisen käsittelyn. Lukijoita olisivat varmasti kiinnostaneet myös maksuttomuutta puolustavien tahojen tarkemmat perustelut kannalleen. Nyt ne tulivat torjutuksi Kari Raivion vahvalla argumentoinnilla ilman, että niitä edes käsiteltiin varsinaisessa uutispuheessa.

Lukukausimaksut ovat nousseet julkisuudessa esille säännöllisesti, mutta todellinen keskustelu asiasta on jumiutunut väittelyksi puolesta ja vastaan. Sekä maksuja vastustavat että puoltavat tahot ovat vaatineet avointa keskustelua, mutta sellaista vuoropuhelua ei ole syntynyt, jossa todella pyrittäisiin yhteiseen ratkaisuun. Sanomalehdellä voisi kuitenkin olla oivallinen mahdollisuus luoda keskusteluyhteyksiä ja synnyttää sellaista dialogia, jossa erilaiset äänet ja näkökannat pääsisivät häiriöttä esille.

Maakunnallisen sanomalehden sivuilla olisi voinut antaa enemmän tilaa sekä maksuja kannattaneelle Tampereen teknillisen yliopiston rehtorille että maksuja vastustaneelle Tampereen yliopiston rehtorille. Näin lukijoille olisi tarjottu alueellisten toimijoiden näkemyksiä maksujen tai maksuttomuuden vaikutuksista. Aiheesta olisi voinut tehdä myös kansallaisia aktivoivan kyselyn, ja lukijoiden kysymyksiin olisi voitu tarjota päättäjien, opiskelijajärjestöjen, opiskelijoiden ja yliopistoyhteisön edustajien näkemyksiä, jolloin maksukeskusteluun olisi saatu dialogisuutta ja moniulotteisuutta. Maksullisuuden vaikutus opiskelijan asemaan olisi ehdottomasti pitänyt kuulua uutisoinnin sisältöihin.

Kriittinen ja refleктоiva ote toimittajan työhön tarkoittaa myös kykyä analysoida kielenkäyttöä lehden sivuilla. Toimittaja voi esimerkiksi kainalojutuissa tarkastella vallitsevia puhetapoja, avata ja popularisoida kapulakielistä poliittista puhetta sekä tarjota vaihtoehtoisia tapoja ilmaista ja merkityksellistää asioita. Tällöin koulutusta

ei määritellä uutispuheessa yksiuotteisesti markkinoiden kautta tai ainakin lukija voi havaita tämäntyyppisen puhutavan hallitsevuuden koulutuksesta keskusteltaessa. Toimiminen julkisena pedagogina tarkoittaa myös toimittajan rohkeutta tehdä haastavia kysymyksiä ja vaatia poliitikoilta ymmärrettäviä vastauksia. Ridell (2000, 153) toteaa, että journalismissa on kyse julkisesta kysymisen oikeudesta, jonka avulla haastetaan valtaapitävät tahot mukaan julkiseen keskusteluun. Haastavilla kysymyksillä voi tehdä eturistiriidat ja valtasuhteet näkyviksi. Samalla journalistinen toiminta näyttää julkison kannalta tasapuolisemmaksi ja reilummaksi kuin valtaapitävien tuottamia faktoja näennäisen neutraalisti ja ilmoitusluonteisesti toisteleva uutisoinnin tapa.

Eri mediat joutuvat kiristyvässä kilpailussa tarkoin miettimään omaa paikkaansa mediakentällä. Julkisen pedagogiikan harjoittaminen asettaa journalismille ison haasteen ja vaikuttaa yksittäisen lehden vastuuseen, etiikkaan ja toimituksellisiin käytänteisiin sekä toimittajien asemaan, rooliin, koulutukseen ja työn sisältöön. Parhaimmillaan julkisen pedagogiikan harjoittaminen voi tarkoittaa uudenlaisen yhteisöllisyyden syntymistä ja siihen kannustamista vallitsevan yksilökeskeisen ja kapitalistisista arvoista ammentavan ajattelun sijaan. Pedagogisena työkaluna sanomalehden ja journalismin tehtävä on tehdä näkyväksi ihmisten ajattelua ja toimintaa ohjaavat ideologiat ja valtarakenteet. Oppimisen ja sivistyksen edistämisen tulisi ehdottomasti olla arvostetun tiedonvälittäjän ja luotettavaksi mielletyn sanomalehden keskeinen tehtävä.

Suorannan (2012, 18–21) mukaan suunnittelutaloudelle perustuneen hyvinvointipolitiikan korvautuminen globaalikapitalismin edustamalla kilpailutaloudella on käytännössä johtanut kasvatustieteessä ulkoisiin ärsykeisiin ja Opetushallituksen kutsu-huutoihin reagoimiseen ja vastaamiseen sekä koulutuspoliittisesti, teoreettisesti ja metodologisesti kestävämpiin näkemyksiin, joissa kasvatuksellisia ilmiöitä tarkastellaan välineellisesti, vieraantuneesti, etäältä ja ulkoa. Kiilakoski, Tomperi & Vuorikoski (2005, 18–19) puolestaan toteavat, että kasvatustieteellinen tutkimus on usein lokeroitunut kapeille erityisalueille, ja samalla kasvatuksen ydinkysymykset on ohitettu. Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa on keskitytty oppimisen, opetusmenetelmien, koulutusjärjestelmän ja asiantuntijuuden kysymyksiin sekä työorganisaatio-

tioiden uudistamiseen, mutta tutkimus ei ole niinkään tarkastellut koulutuksen ja oppimisen suhteita talouteen, politiikkaan, kulttuuriin ja moraaliiin. Samalla vähemmälle huomiolle ovat jääneet myös kysymykset siitä, mitä kasvatusta on, mikä on kasvatuksen tavoite, keitä kasvatetaan ja kenelle kasvatusta kuuluu. Suoranta ja Ryy-nänen (2014, 16) peräänkuuluttavat toimintaan suuntautuvaa, oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden puolesta taistelevaa yhteiskunnallista tutkimusta sisään-päin kääntyneen sekä kansainvälisten trendien ja valtion tiedepoliittisen ohjailun jäykistämisen tutkimuksen sijaan. Käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on ollut yhdistää kriittinen, julkinen ja pedagoginen näkökulma toisiinsa ja samalla hahmo-tella poikkitieteellisyydestä kumpuavia mahdollisuuksia edistää oikeudenmukaisuutta, tasapuolisuutta, moniäänisyyttä sekä kansalaisten osallisuutta ja omaa toimintaa.

Poikkitieteellisyys on yleistä kasvatustieteellisten tutkimusten tutkimus-kysymyksissä ja -asetelmissa. Oma tutkimuksenikin liikkuu kasvatusta-, yhteiskunta- ja viestintätieteiden rajapinnoilla. Kasvatustieteen kysymykset ovat usein moni-säikeisiä, ja niiden taustalla on monia yhteen sulautuneita teorioita. Tämän tutki-muksen teoreettis-metodologinen viitekehys muodostuu sosiaalisesta konstruktivis-mista ponnistavasta kriittisestä diskurssianalyysistä ja Pierre Bourdieun sosiologiaan kiinnittyvästä kenttäteoriasta. Tutkimuksessa tarkastellaan kysymyksiä korkeakoulu-tuksen tilasta ja lukukausimaksuista analysoimalla sanomalehden uutisaineistoa. Tutkimuksen teoreettisena selkärankana toimii Habermasin määritelmä julkisuuden ideaalista. Kasvatustieteellinen näkökulma yhdistyy journalistisiin käytäntöihin, jolloin journalismin tehtävää, vastuuta ja mahdollisuuksia tarkastellaan julkisen pe-dagogiikan näkökulmasta. Julkisen pedagogiikan käsite puolestaan kiinnittyy julki-sen sosiologian (mm. Burawoy 2006) ja kriittisen pedagogiikan (mm. Freire 2005; Giroux & McLaren 2001) näkemyksiin. Julkisen pedagogiikan tarkastelussa on ha-vaittavissa yhteneväisyyksiä myös taistelevan tutkimuksen (Suoranta & Ryy-nänen 2014) edustamiin näkökulmiin.

Tutkimukseni edustaa filosofisilta lähtökohdiltaan praktista, käytännöllistä ja ihmisen toimintaan kiinnittyvää filosofiaa. Näen, että omassa tutkimuksessani on sanomalehden koulutus-uutisointia tarkasteltaessa kyse ihmisten toiminnasta ja kie-lenkäytön merkityksiä ja seurauksia tuottavasta luonteesta. Diskurssianalyttisessä tarkastelussa lähtökohtaisena ajatuksena on, että kielen avulla synnytetään sosiaali-sia todellisuutta. En tutki sitä, mitä esimerkiksi toimittaja on ajatellut tai tarkoittanut kirjoittaessaan tietyllä tavalla, vaan sitä, mitä teksti mahdollistaa, millaisia tulkin-nallisia ulottuvuuksia tai merkityksenantoja sen kautta voi paikantaa ja millaisia seurauk-sia tekstillä voi olla.

Tutkimukseni menetelmällinen viitekehys rakentuu uutistekstin, diskursiivisten käytäntöjen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen välisten suhteiden tarkastelulle. Koulutus uutisointiin vaikuttavien sosiokulttuuristen käytäntöjen hahmottamiseksi käytän työkaluna Pierre Bourdieun kenttäteoriaa. Ymmärrän, että uutisaineistosta kielellisen analyysin kautta tekemieni havaintojen tai löydösten avulla en voi esittää mitään yleispätevää totuutta tai kaikenkattavaa selitystä uutistekstien tulkinnallisista ulottuvuuksista. Tulkintani diskursiivisesta aineistosta on yksi mahdollinen tulkinta, ja samalla tiedostan, että on olemassa muita mahdollisia tulkintoja. Samoin tuottamani teksti mahdollistaa erilaiset diskursiiviset tulkinnat. Tekstini sisältää myös merkityksenantoja, joiden tulkinnallisuutta en ole kirjoittaessani havainnut ja sorrun abstraktien käsitteiden kritiikittömään käyttöön samalla tavalla kuin analysoimani uutistekstit. Tästä esimerkkejä ovat koulutuskysymysten yhteydessä toistelemani kielikuva *markkinat* tai tutkimuksen otsikossa käyttämäni termi *kielipeli*.

Tutkimukseni edustaa laadullista tutkimusta. Tieteellisen päättelyn näkökulmasta tutkimusotteeni on hermeneuttinen. Minulla ei tutkimusta aloittaessani ollut hypoteeseja, joita tutkimuksessani testaisin, vaan lähtökohtana oli katsoa, mitä aineisto minulle kertoo, siis mitä aineistosta nousee esiin. Olen lähestynyt vuonna 2007 Aamulehdessä julkaistuja koulutus uutisia niin sanotusti avoimin mielin. Ensimmäisenä alustavana tutkimuskysymyksenä oli etsiä vastausta siihen, kuinka paljon sanomalehdessä ylipäättään kirjoitetaan koulutuksesta. Tämän lisäksi olin kiinnostunut siitä, mitä koulutuksesta kirjoitetaan ja nouseeko aineistosta erityisesti joitakin tiettyjä aiheita. Kolmantena lähtökohtana oli halu selvittää sitä, miten koulutuksesta kirjoitetaan ja millaisia seurauksia kirjoittamisen tavoilla voi olla. Hermeneuttista menetelmää käyttäessäni tiedostan, että tutkimukseni ei pyri selittämään tyhjäksi vaan tekemään näkyväksi, herättämään keskustelua ja lisäämään ymmärrystä. Tutkimuksessani avaan uutisteksteissä ja -käytännöissä esille tulevia kielenkäytön ideologioita kytkentöjä ja pyrin lisäämään tietoisuutta sanomalehden roolista kansalaisten kasvattajana.

Ajatukseni sanomalehdestä julkisen pedagogiikan harjoittajana voi nähdä jo sinällään hypoteesiksi. Kriittiselle diskurssisanalyysille on tyypillistä lähtökohtainen oletus siitä, että tutkittava kohde sisältää ideologisia kytköksiä ja valtasuhteita. Kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä tehty tutkimus pyrkii usein olemaan poleeminen puheenvuoro jossakin julkisessa keskustelussa. Filosofisesta näkökulmasta tapahtuva kysymyksenasettelu voisi tässä tapauksessa koskea julkisen pedagogiikan määrittelyä: mitä on julkinen pedagogiikka ja kuka sen määrittelee? Kyse ei ole hypoteesista, jota olisi mutkatonta testata tai joka perustuisi selkeään ja yksinkertaiseen aistihavaintoon (vrt. induktivismi). Laadullisessa tutkimuksessa hypoteesit voi

nähdä ehkä enemmänkin vaihtoehtoisiksi vastauksiksi tutkimuskysymyksiin, jolloin loppupäätelmätkin voidaan nähdä hypoteeseiksi, jotka tieteellinen yhteisö voi haastaa.

Tutkimusasetelmassani olen luonut teoreettisen viitekehyksen ja valinnut tarkastelemani tutkimuskohteen. Tutkijana joudun vastaamaan tutkimuksen objektiivisuutta koskeviin kysymyksiin ja huolehtimaan siitä, että tutkimusasetelma ja siihen liittyvät ennako-oletukset eivät liaksi ohjaa tulkintojani. Oletuksenani oli, että sanomalehti harjoittaa koulutuksesta uutisoidessaan julkista pedagogiikkaa journalistisin ja diskursiivisin käytännöin. Fokukseni oli suuntautunut kriittisten medialukutaitojen tärkeyteen ja journalismin valtaan muokata kansalaisten käsityksiä, asenteita ja maailmankuvaa. Pian huomasin kuitenkin, että tuollainen näkökulma tuntui kovin sidotulta ja kahlitsevalta, jopa pessimistiseltä. Esiin nostettujen havaintojen ja tutkimuslöydösten valossa alkoi voimistua tarve siirtää katse toteamisesta toisiin tekemisen mahdollisuuksiin.

Tieteellisen tutkimuksen perustehtävä on tavoitella maailmaa koskevaa uutta ja totuudenmukaista informaatiota. Oman tutkimukseni taustalla on intentionaalinen selitysmalli, jossa tutkimuskohde määrittelee valittua selitysmallia. Intentionaalisuus liittyy tietoisesti päämäärään pyrkivään toimintaan. Tutkimukseni tavoitteena on toisin sanoen selvittää toimintaa (journalistiset käytännöt ja diskursiiviset valinnat) toiminnan päämäärien avulla (julkinen pedagogiikka). Tutkijana tehtäväni on ollut tehdä näkyväksi se, missä merkitykset uutispuheessa sijaitsevat ja mitä merkityksenannot tekevät mahdolliseksi.

Diskurssit eivät ainoastaan kuvaile kohteitaan vaan myös aktiivisesti muovaavat yhteiskunnallista tietoa kohteistaan. Tämä pätee luonnollisesti myös akateemisiin diskursseihin. Kriittisen tutkimuksen tulee olla kriittistä myös suhteessa itseensä. Kriittisen diskurssianalyysin on oltava itsereflektiivistä. Tutkijan on varmistuttava raportoinnin seurattavuudesta ja dokumentoinnin pätevydestä sekä perusteltava huolellisesti valitsemansa käsitteet ja todennettava niiden johdonmukaisuus. Oleellista on avata se tutkimuspolku, jolla arvoitusta on ratkaissut sekä tutkijan oma positio suhteessa tutkimukseen. Kriittisessä analyysissä on pyrittävä myös tulosten kriittiseen arviointiin, toisin sanoen tutkimuskysymysten ja käytettyjen menetelmien yhteensopivuuden ja tutkimustulosten luotettavuuden analyttiseen pohdintaan. (Valtonen 1998, 105; Luostarinen & Väliverronen 1991.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli avata yhden tapauksen ja siihen liittyvän aineiston kautta korkeakoulujen muutosprosessiin liittyvää uutisointia ja julkista keskustelua sanomalehdessä. Tarkastelun kohteena olivat uutisoinnin sisältämät merkityksellistämisen tavat ja niiden seuraukset. Päättyessäni suhteellisen pieneen

aineistoon nojauduin Potterin ja Wetherellin (1994, 161) ajatukseen, jonka mukaan diskurssianalyttisen tutkimuksen onnistumisen tae ei ole mahdollisimman suuri ja kattava aineisto, vaan pienelläkin aineistokorpuksella ja sen yksityiskohtaisella ja huolellisella analyysillä voidaan tehdä havaintoja sosiaalisesta todellisuudesta. Näen tutkimukseni sen kriittisen diskurssianalyttisen lähestymistavan vuoksi enemmänkin poleemiseksi puheenvuoroksi, jonka tavoitteena on tehdä näkyväksi julkisuudessa käytävän korkeakoulukeskustelun puheoikeuksien määrittäminen ja keskustelua ohjaavat markkinaideologiset painotukset. Tutkimus ei pyri osoittamaan sormella sen enempää Aamulehtä, sen toimittajia kuin muitakaan lehdessä nimeltä mainittuja lukukausimaksukeskusteluun osallistuneita tahoja. Tutkimuksen pontimena ei ole missään vaiheessa ollut hahmottaa sitä, mitä asianosaiset ovat ajatelleet tai miksi he ovat toimineet niin kuin ovat toimineet. Analyysi on kohdistunut julkisiin puheenvuoroihin, jotka on tarjottu kansalaisille sanomalehden julkisella foorumilla. Aamulehden uutispuheen kautta on konstruoitunut mielenkiintoinen pala sosiaalista todellisuutta, joka kertoo jotakin yleispätevääkin ajasta ja yhteiskunnassa vallitsevista arvoista. Analyysin merkitys on ollut nimenomaan piiloisen tekeminen näkyväksi ja sen kautta uudenlaisten toiminnallisten mahdollisuuksien hahmottaminen.

Suoranta toteaa, että kritikointi ja median analysointi vallankäytön näkökulmasta on nähty yksiselitteiseksi aikuisten mediakasvattamisen keinoiksi, koska on puuttunut usko ja käsitys yksittäisen ihmisen kyvystä muuttaa yhteiskuntaa (Suoranta 2006, 213). Tämän tutkimuksen tarkoitus on ollut osoittaa kielenkäyttöä ohjailevat valtarakenteet ja tehdä journalistisen kentän kielipelit näkyviksi. Tutkimusprosessin aikana vahvistui kuitenkin tunne, että kriittisen diskurssianalyysin tulokseksi ei riitä sen toteaminen, että näin asiat olivat tai ovat. Journalismin näkeminen julkisen pedagogikan muodoksi avaa merkittäviä mahdollisuuksia sekä kasvatustieteellisen että viestinnän tutkimuksen väliselle vuoropuhelulle. Kasvaminen ja kasvattaminen kansalaisuuteen ja julkisuuteen sekä julkisojen synnyttäminen ja toiminta liittyvät myös yhteiskuntatieteellisiin kysymyksiin. Julkinen pedagogiikka on poikkitieteellinen ilmiö, jonka haltuunotto, käsitteellistäminen ja tutkimus ovat vasta alkutekijöissään. Vahvasti medioituneessa kulttuurissamme median valta on ilmeinen. Median merkitys opettajana ja kasvattajana on huomattava. Kriittisten medialukutaitojen kehittäminen ei riitä, vaan myös median sisällä pitää tiedostaa entistä paremmin kasvattajan rooli ja sen edellyttämän vastuun merkitys.

Wetherell (2002) pohtii diskurssianalyttikon roolia ja asemaa ja kysyy, tulisiko kriittistä diskurssianalyysia tekevän olla poliittisesti sitoutunut. Miten tutkijan tulisi asemoitua suhteessa tutkimaansa aineistoon ja sen kautta tuottamaansa tietoon? Van Dijk (1993, 252) haastaa tutkijoita ja näkee, että kriittiseen tutkimusorientaati-

oon nojaavan ja diskurssianalyysia tekevän tutkijan tulisi olla enemmänkin kriitikko kuin neutraali tarkkailija. Tämä nostaa luonnollisesti esiin kysymyksen siitä, miten kriittinen orientaatio vaikuttaa itse tutkimusprosessiin ja tutkimuksen arvoon. Faircloughin ja Grahamin mukaan kriittisen diskurssianalyysin tulisi analysoida niitä suhteita, jotka määrittävät yhteiskuntaa, talousjärjestelmää sekä yhteiskuntaan liittyviä muutoksia. Tällöin keskiöön nousevat kysymykset esimerkiksi globaalien yritysten ja hallinnollisten organisaatioiden osallisuudesta, niiden välisistä suhteista ja suhteiden seurauksista. Kriittiselle diskurssianalyysille tärkeä kysymys on myös, mitkä ovat nyky-yhteiskunnan arvot ja millaiset suhteet ja positiot meille tässä valitsevien arvojen maailmassa tarjoutuvat ja tulevat mahdollisiksi. (Fairclough & Graham 2002, 221–225.)

Wetherell toteaa, että diskurssianalyttikko tulisi nähdä aktiiviseksi yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi toimijaksi. Tämä velvoittaa tutkijaa myös tutkimusaihetta tai kohdetta valittaessa. Tutkimusta eivät saa ohjata rahoitusmahdollisuudet tai tutkijan omat edut, vaan painopisteen tulisi olla todellisissa sosiaalisissa ja poliittisissa ongelmissa. Tutkimuksella voi tuottaa tietoa, jonka avulla voi muuttaa vallitsevia olosuhteita. (Wetherell 2002, 384.)

Lukukausimaksu-uutisoinnin analyysi osoittaa, että lukukausimaksut toimivat uutispuheessa vahvasti korkeakoulutuksen merkityskellistäjinä. Puhe lukukausimaksuista on itse asiassa puhetta korkeakoulutuksesta, sen asemasta ja tilasta. Lukukausimaksut näyttäytyvät uutisteksteissä suomalaisen korkeakoulutuksen pelastajaksi ja välttämättömyydeksi. Samalla korkeakoulutus konstruoituu pakollisten pelastustoimenpiteiden kohteeksi ja siten heikossa asemassa olevaksi instituutioksi. Suomalaisille suunniteltuja maksuja on erityisesti elinkeinoelämän piirissä puolustettu opintoaikojen lyhentämisellä ja opiskelijoiden paremmalla sitouttamisella opintoihinsa. Kovin vähän julkisuudessa on kuitenkin esitetty muita ratkaisumalleja näihin akuutteihin kysymyksiin. Uutisoinnissa eivät nouse esille yliopistojen varsin pitkät loma-ajat, tiettyjen pakollisten kurssien toteuttamisaikataulut, kurssitarjonnan päällekkäisyydet tai vaikkapa puutteellinen opiskelijaohjaus. Yliopisto-opettajien keskuudessa kannetaan huolta yliopistojen yhteisöllisyydestä ja opetuksen kehittämisestä. Tämä tuli esille muun muassa Tampereella elokuussa 2013 järjestetyillä Peda-forum-päivillä, joissa pohdittiin yliopisto-opetuksen kulttuurin muutosta, yhteisöllisyyden lisäämisen tarvetta ja haasteita. Erityisen ilahduttavaa oli havainto, että opiskelijoita haluttiin vilpittömästi mukaan keskusteluihin ja osallistumaan. Monissa alustuksissa kannettiin huolta opiskelijoiden sitouttamisesta valitsemaansa tieteenalaan, opintojen keskeyttämisestä tai opintojen heikosta etenemisestä. Ratkaisumalleiksi esitettiin muun muassa opintojen ohessa syntyneen osaamisen tun-

nustamista esimerkiksi yliopiston allekirjoittamin ”sertifikaatein”, vertaisryhmien muodostamista ja opiskelukokemusten reflektointia, HOPS-työskentelyn, ohjauskäytäntöjen (mm. tukipalvelut tutuksi) ja -kanavien tehostamista, parempaa uraohjausta ja työelämämahdollisuuksia koskevaa informaatiota. Keskeistä kuitenkin oli useiden kokeilujen mukaan ennen kaikkea yhteisöllisyyden vahvistaminen ja menhenki esimerkiksi oman yksikön sisällä. (Peda-forum-päivät 2013.) Tämän tyyppiset teemat eivät nouse korkeakoulukeskusteluissa esille, kun pohditaan korkeakoulutuksen tilaa ja opiskelijoiden pitkiksi venyneitä opintoaikoja. Syynä lienee aihepiirin huono sopivuus vallalla olevan uusliberalistisen diskurssin kanssa tai sitten yksinkertaisesti yliopistoyhteisön jäsenten vähäinen aktiivisuus asian tuomisessa esille yliopistoyhteisön ulkopuolella. Peda-forum-päivien esimerkki kuitenkin osoittaa konkreettisesti, että yliopistoissa on myös aitoa halua yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja haasteiden ratkaisemiseen.

Opiskelijan siirtyminen maksavaksi asiakkaaksi tekisi yliopistoista palveluntuottajia. Tämän tyyppisessä kehityksessä opiskelija nähdään kuluttajaksi, jolle yliopisto markkinoi koulutusohjelmiaan ja jopa kokonaista elämäntyä. (Slaughter & Rhoades 2004, 11.) Yhteisöllisyyden näkökulmasta tämä ei liene ideaalinen tilanne. Opiskelijan siirtyminen asiakkaaksi saattaisi johtaa niin sanottuun ”noutopöytäajatteluun”, jolloin kurssivalikoimasta valitaan lyhytnäköisesti vain itseä sillä hetkellä kiinnostavia ja omaa etua palvelevia kursseja tai niin sanottuja helppoja opintopisteitä. Opettajien roolina on myydä omat kurssinsa sisältöjen kustannuksella, ja tässä kamppailussa pärjäävät vain valovoimaisimmat ja markkinahenkisimmät myyntihenkilöt. Tämän kehityksen vaikutuksia yliopisto-opiskelijoiden yleissivistykseen sekä kriittisen ja tieteellisen ajattelun kehittymiseen kannattaa huolellisesti pohtia.

Kriittisen diskurssianalyttisen tutkimuksen tekijänä tiedostan, että tutkimustulokseni, tutkimustulosten pohjalta tehdyt johtopäätökset ja edellä hahmottelemani keskustelun avaukset ovat sosiaalista todellisuutta koskevia konstruktioita (ks. Wetherell 2002, 397). Tuottamani teksti on täynnä merkityksiä ja erilaisia merkityksellistämisen tapoja. Joku saattaa kiinnittää huomionsa erityisesti uusliberalismin vahvaan ja jopa leimaavaan läsnäoloon analyysin eri vaiheissa. Kuten aiemmin totesin, koin oman tutkijan roolini sijoittuvan diskurssianalyttista tutkimusta tehdessäni jonnekin asianajajan ja tulkitsijan välimaastoon. Tutkimusotteeni on ollut aineistolähtöinen avoimuus: mitä aineisto minulle kertoo, millaiset puhuvat toistuvat, millaisia merkityksiä asioille uutispuheessa annetaan? En ole kuitenkaan ollut vapaa ennako-oletuksista ryhtyessäni tutkimuksen tekoon. Johdanto-kappaleessa nostin esiin koulutuspoliittisen kehityskulun, jota on, kuten useat eri lähteet osoittavat, ohjannut vahvasti uusliberalistinen ideologia. En voinut siten välttyä ennako-

oletukselta, jonka mukaan uusliberalistinen diskurssi tulee näkyväksi myös uutispuheessa. Tutkijana minut kuitenkin yllätti kyseisen diskurssin täysin kritiikitön ja hallitseva asema osana korkeakoulukeskustelua. Ehkäpä yllättävintä itselleni oli kuitenkin koulutuksen kentän vaimea ääni sanomalehden yhteiskunnassa, vaikka kyseessä oli juuri tuota kenttää koskettava kysymys. Koulutuksen kentältä esiin nousi vain maksumyönteinen uusliberalistisen kehityskulun kannattaja. Kyse on varmasti sekä journalismin diskursiivisista valinnoista että akateemisen maailman vähäisestä aktiivisuudesta julkisiin kannanottoihin lukukausimaksuasiassa. Näkemykseni mukaan yliopistojen tulisi suuntautua entistä enemmän maailmaan, kohti kansalaisia ja näiden todellisuutta, ja tarjota asiantuntijuuttaan monipuolisesti julkisen keskustelun polttoaineeksi.

Tiedostan tutkimukseni olevan yksi mahdollinen konstruktio todellisuudesta. Nojaan tässä Hall'n (1988) näkemykseen, johon myös Wetherell viittaa. Akateeminen tutkimustyö on sosiaalinen ja diskursiivinen käytäntö, jolla on omat lainalaisuutensa. Tiede tarkoittaa järjestelmää tai koneistoa, jolla on omat koodinsa. Tieteen tekemisen koodisto ohjaa tutkijaa ja tutkijan tekemiä valintoja tutkimuksen eri vaiheissa. (Wetherell 2002, 397.) Laadullisen tutkimuksen tuloksia arvioitaessa on oleellista ottaa huomioon vastaavuuden, uskottavuuden, siirrettävyyden ja pysyvyyden näkökulmat. Vastaavuus ja uskottavuus liittyvät tulosten todenmukaisuuteen. Todenmukaisuus edellyttää, että tulkinnat on tehty aineiston perusteella. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 170–171.) Tulosten todenmukaisuuden olen pyrkinyt varmistamaan esittelemällä analyysin etenemistä ja tekemiäni johtopäätöksiä runsaiden aineistoesimerkkien avulla. Tiedostan, että tulokset ovat yksi mahdollinen tulkinta aineistosta. Tiedeyhteisössä saattaa ilmetä myös erimielisyyttä tekemiäni tulkintojen suhteen, mutta analyysin huolellisella avaamisella olen halunnut varmistaa, että tiedeyhteisö voi hyväksyä tekemiäni havainnot mahdollisina tulkintoina aineistosta (ks. Mt. 2009, 171). Tekemiäni havaintoja on punnittu aiempien tutkimusten ja teorioiden valossa. Olen sitonut tutkimusasetelmani tieteenteossa koeteltujen teorioiden (Bourdieu, Fairclough, Habermas) viitekehukseen. Analyysikehys on auttanut hahmottamaan tutkittavaa aineistoa erilaisista näkökulmista ja selkiyttänyt analyysin fokusta tutkimuksen eri vaiheissa. Uutisaineiston diskursiivisen analyysin kautta olen voinut hahmottaa korkeakouluinstituution rakentumista sanomalehden sivuilla. Tutkimuskysymysten kertaaminen eri lukujen yhteydessä, analyysin vaiheittaisen etenemisen esittely ja aineistoesimerkit tarjoavat lukijalle mahdollisuuden seurata tutkimustulosten hahmottumista.

Tutkimuksen sovellettavuus ja siirrettävyys liittyvät kysymyksiin tulosten hyödynnettävyydestä ja merkityksestä tiedeyhteisölle. Olen pyrkinyt esittämään perus-

teltuja tulkintoja sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta tarkastelun kohteena olevan aineiston perusteella. Tutkimustulosten relevanttiuden määrittelee lopulta tieteellinen yleisö (Juhila & Suoninen 1999, 251). Koen, että tutkimukseni auttaa ymmärtämään kielenkäyttöä sosiaalisena toimintana ja analyysin tuloksia voidaan hyödyntää erilaisiin tekstiaineistoihin keskittyvässä tieteellisessä tutkimuksessa sekä mahdollisesti myös opetus- ja kehitystyössä. Tutkimuksen toteuttamistapa on sovellettavissa esimerkiksi tutkimuksiin, joissa analysoidaan hegemonisia diskursseja ja niiden rakentumista, puhetapojen merkityspotentiaaleja, kieleen ja kielenkäyttöön liittyviä valta-asetelmia sekä toimijuuksien ja puheoikeuksien rajautumista tarkasteltavan ilmiön ympärillä. Tutkimus ja sen tulokset havainnollistavat kielenkäyttöön liittyvän kriittisen tiedostamisen tärkeyttä (ks. Fairclough 1992, 239). Monitieteinen lähtökohta tarjoaa mahdollisuuden tulosten soveltamiseen ja tarkasteluun kasvatustieteellisestä, viestinnällisestä ja yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta.

Kriittisen diskurssianalyysin kautta esiin nousevat tutkimuksen tulokset ja havainnot osoittavat journalismin kasvatuksellisen roolin tarkemman pohdinnan tärkeyden. Olen pyrkinyt hahmottelemaan journalismin roolia ja merkitystä julkisen pedagogikan harjoittajana. Oleellista on, että journalismi itsessään tiedostaa mahdollisuutensa kriittiseen kasvatukselliseen toimintaan ja kansalaisten ja päättäjien välisen vuorovaikutuksen aktivoimiseen. Julkinen pedagogiikka on käsitteenä jäsenytymätön, ja siihen liittyy tutkimusta on tehty vielä varsin vähän. Sanomalehden uutistekstin analyysi nostaa esiin uutisointia rakentavien kielipelien lainalaisuudet ja niiden kautta avautuvat tulkinnalliset ulottuvuudet. Tämän tutkimuksen aineistossa uusliberalistisesti latautuneiden diskurssien hallitsevuus muodostaa luonnollistuneen puhettavan ja jättää varjoonsa vaihtoehtoiset tavat ymmärtää korkeakoulutusta ja sen tehtäviä. Vallitsevien diskursiivisten käytäntöjen analysointi ja tekeminen näkyviksi on tärkeää, mutta toteamisen lisäksi tutkimusta ja tutkimustulosten analyysia tulisi viedä entistä vahvemmin myös seurausten pohdinnan ja vaihtoehtoisten toimintamallien kehittelyn suuntaan. Julkinen pedagogiikka sisältää kasvatustieteellisiä, viestinnällisiä ja yhteiskuntatieteellisiä elementtejä. Poikkitieteellisellä tutkimuksella voidaan tulevaisuudessa jäntevöittää julkisen pedagogikan käsitettä ja ilmiötä sekä tarjota uudenlaisia toimintaan suuntautuvia aloitteita julkisen sosiologian hengessä.

Liite 1

Aamulehdessä vuonna 2007 julkaistun koulutusuutisoinnin luokittelu määrällisesti ja teemoittain

Seuraavassa on eriteltyä Aamulehdessä 2007 julkaistu koulutus- ja koulutusta sivuava uutisointi. Luokittelussa ei ole huomioitu peruskoulua koskevia uutisia. Luokittelu etenee Aamulehden osioiden (huom. vuonna 2007) mukaisessa järjestyksessä.

Etusivu

Pääuutinen: sijainti AA-MULEHTI – otsikon alla	Iso kuvallinen uutinen keskeisellä sivulla	Kooltaan pieni uutinen, osa kuvallisia	Pieni viite sivussa tai alareunassa	Yhteensä	Koulutusta sivuava uutinen	Yhteensä
17	11	17	13	58 kpl	35	93 kpl

Koulutusta sivuavista uutisista 23 uutista koski tavalla tai toisella TEHY:n palkkakiistaa ja työtaistelua. Näissä uutisissa koulutus ei ollut varsinaisena aiheena, mutta tiedostettuna taustavaikuttajana kuitenkin. Muut koulutusta sivuavat etusivun uutisaiheet olivat työttömyys ja työllistymisen haasteet, uuden hallituksen rahanjako, palkkatasa-arvo, ulkomailta tuleva työvoima sekä sosiaalialan naisvaltaisuus.

Pääuutisten teemat	Yhteensä
Korkeakoulutus	7
Hoitoalan koulutus	3
Yleinen koulutustarve / työvoiman saatavuus	2
Koulutusrahoituksen väärinkäytökset	2
Näyttötutkinnot	1
Opintoraha	1
Opiskelijoiden huumeidenkäyttö	1
Yhteensä	17

Pääkirjoitus

Pääkirjoitus koostuu yhdestä isosta pääkirjoituksesta, jonka alla on kaksi lyhyempää kirjoitusta. Nämä kirjoitukset ovat teemaltaan erilaisia kuin iso pääkirjoitus.

Koulutusta koskevat pääkirjoitukset	Koulutukseen viittaavat tai linkittyvät pääkirjoitukset	Koulutusta koskevat "pienet pääkirjoitukset"	Koulutukseen viittaavat tai linkittyvät "pienet pääkirjoitukset"	Yhteensä
16	30	17	18	81

Pääkirjoitusten teemat	Yhteensä
Korkeakoulutus	5
Koulutuspolitiikan kysymykset	5
Nuorten koulutus- ja ammatinvalinnat	3
Oppisopimuskoulutus	1
Koulun tehtävä	1
Ylioppilastutkinto	1

Pääkirjoitussivulla säännöllisesti toistuvat osiot:

Muut lehdet: 15 suoraan koulutukseen liittyvää lainausta ja 6 lainausta, jotka eivät suoraan liity koulutukseen, mutta viittaavat koulutuksellisiin kysymyksiin.

Ylänurkka: 8 aikuiskoulutusta koskevaa kolumnia sekä 11 kolumnia, jotka viittaavat koulutuksellisiin kysymyksiin. Yksi kolumni voi sisältää useampia aiheita, ja koulutuksen kysymykset ovat olleet tällöin yksi osa kirjoitusta.

Alakerta: 21 koulutuksen kysymyksiä käsittelevää kuvalla varustettua kolumnia sekä 6 koulutukseen jollakin tavalla viittaavaa tai linkittyvää uutista. Kirjoittajat ovat tutkijoita, opetusallalla toimivia sekä aikuiskoulutuskentän asiantuntijoita.

Sunnuntaivieras: Kolme kolumnia, jotka liittyvät opettajuuteen (kirjoittajana Tiina Keskinen, Pyynikin koulun äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja) sekä kaksi kirjoitusta, jotka viittaavat koulutettujen ammattilaisten tarpeeseen ja hoitoalan tilanteeseen palkkakiistan jälkeen.

Uutiset Kotimaa

Koulutusta koskevat uutiset on luokiteltu saamansa palstatilan mukaisesti seuraavasti:

- 5 = Iso hallitseva uutinen sivulla, jonka yhteydessä yksi tai useampi kuva
- 4 = Melko iso uutinen, ei välttämättä kuvaa, sijainti usein keskellä sivua tai sivun yläreunassa
- 3 = Keskikokoinen uutinen, saattaa sisältää pienen kuvan / kuvia
- 2 = Pieni uutinen, ei kuvaa
- 1 = Erittäin pieni uutinen, sijainti sivussa

5	4	3	2	1	Yhteensä
51	47	23	44	14	179 kpl

Seuraavassa taulukoinnissa uutiset on eritelty kussakin kokoluokassa teemoittain:

ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Ylioppilaskirjoitukset	13
Korkeakoulutuksen kysymykset	11
Ammatillinen koulutus	7
Koulutus ja rahoituskysymykset	3
Maahanmuuttajat ja koulutus	3
Hoiva-alan koulutuskysymykset	2
Tasa-arvo, miesten ja naisten kouluttautuminen	2
Opiskeluun / opiskelijoihin liittyvät teemat	5
Nuorison ammattiin suuntautuminen	3
Yleinen koulutustarve	1
Opettajuus	1
Yhteensä	51 kpl

MELKO ISOT UUTISET/ Uutisen teema	Lukumäärä
Korkeakoulutuksen kysymykset	13
Ylioppilaskirjoitukset	10
Opintotukiasiat	4
Opiskeluun /opiskelijoihin liittyvät teemat	6
Ammatillinen koulutus	3
Hoiva-alan koulutuskysymykset	2
Koulutuksesta syrjäytyminen	2
Yrittäjyyskoulutus	2
Maahanmuuttajat ja koulutus	1
Vaihto-opiskelu	1
Yhteishaku	1
Valtionapu oppilaitoksille	1
Opetushallitukseen liittyvät kysymykset	1
Yhteensä	47 kpl

KESKIKOKOISET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Ylioppilaskirjoitukset	4
Ammattikorkeakoulutukseen liittyvät kysymykset	3
Korkeakoulutuksen kysymykset	3
Kädentaidot ja luovat alat	3
Opiskeluun / opiskelijoihin liittyvät teemat	3
Ammatillinen koulutus	1
Hoiva-alan koulutuskysymykset	1
Poliisien koulutus	1
Opintotukiasiat	1
Maahanmuuttajat ja koulutus	1
Opetushallitukseen liittyvät kysymykset	1
PISA ja sen merkitys	1
Yhteensä	23 kpl

PIENET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Korkeakoulutuksen kysymykset	14
Opiskeluun / opiskelijoihin liittyvät teemat	6
Opintotukiasiat	3
Ammattikorkeakoulutukseen liittyvät kysymykset	3
Yhteishaku	2
Lääkärien koulutus	2
Opetushallitukseen liittyvät kysymykset	2
Kansalaisopistojen koulutuskysymykset	2
Oppilaitosten rahallinen tuki (1), opettajien lomautusuhka (1)	2
Ammatillinen koulutus (1), hoiva-alan koulutus (1)	2
Koulutuksen merkitys	1
Avoin yliopisto	1
Opiskeluhuollon kehittämiskessuunnitelma	1
Ylioppilaskirjoitukset	1
Ikäihmisten koulutus	1
Akava, korkeasti koulutettujen järjestöasiat	1
Yhteensä	44 kpl

ERITTÄIN PIENET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Korkeakoulutus	4
Aikuisopiskelu	4
Lukio	2
Lääkärikoulutus	1
Ammatillinen koulutus	1
Opettajuus	1
Suunnitteilla olevat uudet koulutukset	1
Yhteensä	14 kpl

Vaalikiertue – sivut: Aamulehti kiersi ympäri Pirkanmaata tekemässä koko sivun juttuja eduskuntavaalien alla ja näistä jutuista kahdessa koulutuskysymykset nousivat keskeisesti esille ja otsikoiksi asti. Nämä jutut olivat Mäntän (aiheena koulutuspolitiikka yleisesti) ja Akaan (aiheena ammattikoulutuksen imagon kohennus) vaalitulaisuuksista tehdyt uutisjutut.

Kolumni / Palstanpää: Viisi koulutukseen ja opiskeluun liittyvää sekä yksi Tehyn palkkakiistaan liittyvä kolumni.

Mistä kysymys? Yksi oppilaitoshaastattelu toisen asteen koulutushakuun liittyen.

Tampere & naapurit

Koulutusta koskevat uutiset luokiteltu saamansa palstatilan mukaisesti seuraavasti:

- 5 = Iso hallitseva uutinen sivulla, jonka yhteydessä yksi tai useampi kuva
- 4 = Melko iso uutinen, ei välttämättä kuvaa, sijainti usein keskellä sivua tai sivun yläreunassa
- 3 = Keskikokoinen uutinen, saattaa sisältää pienen kuvan / kuvia
- 2 = Pieni uutinen, ei kuvaa
- 1 = Erittäin pieni uutinen, sijainti sivussa

5	4	3	2	1	Yhteensä
7	4	5	14	7	37 kpl

Seuraavassa uutiset eriteltyinä teemoittain kussakin kokoluokassa:

ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Korkeakoulutus	3
Kansanopistojen koulutus	2
Koulutuksesta syrjäytyneet	1
Lukio	1
Yhteensä	7 kpl

MELKO ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Lääkärien koulutus	1
Vaihto-opiskelu	1
Kielten opiskelu / opistotaso	1
Pelastajakoulutus Tampereelle	1
Yhteensä	4 kpl

KESKIKOKOISET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Lukio	1
Ammatillinen koulutus	1
Opistotason koulutus	1
Erikoisalan opiskelu	1
Opiskeluun liittyvä teema	1
Yhteensä	5 kpl

PIENET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Opiskelu / koulutus yleisesti	4
Korkeakoulutus	4
Lukio	2
Ammattikorkeakoulutus	1
Hoiva-alan koulutus	1
Poliisien koulutus	1
Opistotason koulutus	1
Yhteensä	14 kpl

ERITTÄIN PIENET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Ammattikorkeakoulutus	3
Ammatillinen koulutus	2
Korkeakoulutus	1
Avoin yliopisto	1
Yhteensä	7 kpl

Talous

Koulutusta koskevat uutiset luokiteltu saamansa palstatilan mukaisesti seuraavasti:

- 5 = Iso hallitseva uutinen sivulla, jonka yhteydessä yksi tai useampi kuva
- 4 = Melko iso uutinen, ei välttämättä kuvaa, sijainti usein keskellä sivua tai sivun yläreunassa
- 3 = Keskikokoinen uutinen, saattaa sisältää pienen kuvan / kuvia
- 2 = Pieni uutinen, ei kuvaa
- 1 = Erittäin pieni uutinen, sijainti sivussa

5	4	3	2	1	Yhteensä	Koulutukseen linkittyvä talousuutiset	Yhteensä
6	4	5	3	0	18	27	45 kpl

Seuraavassa uutiset teemoittain eriteltyinä kussakin kokoluokassa:

ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Ammatillinen koulutus	2
Yrittäjyys ja koulutus	1
Lukio ja yrittäjyyskoulutus	1
Valmennuskurssit (korkeakoulutus)	1
Koulutus yleisesti/ erikoisalot	1
Yhteensä	6 kpl

MELKO ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Ulkomailta tuleva koulutettu työvoima	1
Yleinen koulutustarve	1
Korkeakoulutus	1
Yritykset ja opiskelijayhteistyö	1
Yhteensä	4 kpl

KESKIKOKOISET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Yrittäjien tarpeet - koulutetut osaajat	1
Palkkatasa-arvo	1
Tietotekniikkaosaaja – koulutus	1
Metsänhoitoalan opiskelijoiden kansainvälinen yhteistyö	1
Ammattikorkeakoulutus	1
Yhteensä	5 kpl

PIENET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Opiskelu	1
Yrittäjyys	1
Aikuiskoulutus	1
Yhteensä	3 kpl

Seuraavassa eriteltyinä teemoittain koulutukseen viittaavat tai jollain tasolla linkittyvät talousuutiset kussakin kokoluokassa:

ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Yrittäjyys / yritysmaailma	4
Naisten asema työmarkkinoilla / johtajuus	3
Käsityöammattien harjoittajat	2
Ikääntyneet työelämässä	1
Kansainvälinen kilpailukyky	1
Yhteensä	11 kpl

MELKO ISOT UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Metallialan tilanne	1
Uusi superministeriö	1
Yhteensä	2 kpl

KESKIKOKOISET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Yrittäjyys / yritysmaailma	5
Työvoimapula	2
Naiset, tasa-arvo yritysten hallituksissa	1
Kansainvälinen kilpailukyky	1
Yhteensä	9 kpl

PIENET UUTISET / Uutisen teema	Lukumäärä
Työttömyys / työvoimapula	4
Yrittäjyys / yritysmaailma	1
Yhteensä	5 kpl

Muut osiot

Seuraavassa lukumääräisesti eriteltyinä muissa Aamulehden osioissa ilmestyneet koulutusteemoja sivunneet uutisjutut.

Aamulehden osio	Lukumäärä
Ulkomaat	13
Tänään	47
Kulttuuri	15
Urheilu	2
Moro -liite	9
Su/Asiat	39
Su / Ihmiset	7
Valo -liite	0

Tänään – sivuilla esiintyvät koulutukseen linkittyvät jutut ovat lähinnä henkilöhaastatteluja, syntymäpäiväjuttuja ja muistokirjoituksia, joissa ilmaistaan joko henkilön oma koulutustausta ja sen merkitys hänen elämäntyölleen ja uralleen tai viitataan haastatellun henkilön tärkeäksi katsomiin ja kokemuksiin koulutuksellisiin kysymyksiin.

Kulttuurisivujen luokitellut uutiset ovat niin ikään lähinnä henkilökuvia tai joihinkin luovien alojen koulutuksiin, lukioiden luoviin kursseihin tai kansanopistojen kurssivalikoimaan viittaavia kirjoituksia.

Lähteet

- Ahlqvist, T. & Moisio, S. 2014. Neoliberalisation in a Nordic State: From Cartel Policy Towards a Corporate Polity in Finland. *New Political Economy* 19 (1), 25 – 55.
- Alanen, J-P. 1997. Kunta hyvinvoinnin puolustajana. Teoksessa K. Kajaste (toim.) *Suomalainen mahdollisuus. Näkökulmia hyvinvointimme tulevaisuuteen*. Helsinki: Edita, 158 – 173.
- Alasuutari, P. 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946 – 1994. Jyväskylä: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 1999. Yhteiskunta, kansakunta ja sosiologia. *Sosiologia* 36 (1), 32 – 40.
- Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Antikainen, A. 1993. Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2006. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2013. Kasvatussosiologia. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Apple, M.W. 2005. Are Markets in Education Democratic? Neoliberal Globalism, Vouchers, and the Politics of Choice. Teoksessa M.W. Apple, J. Kenway & M. Singh (toim.) *Globalizing Education. Policies, Pedagogies & Politics*. New York: Peter Lang Publishing, 209 – 230.
- Arthur, C. 2012. Consumers or Critical Citizens? *Critical Education* 3 (6), 1–25.
- Benn, R. 2000. The genesis of active citizenship in the learning society. *Studies in the Education of Adults* 32 (2), 241–156.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Biesta, G. & Säfström, C.A. 2011. Kasvatuksen ja koulutuksen manifesti. *Aikuiskasvatus* 31 (4), 302–304.
- Bourdieu, P. 1985. Sosiologian kysymyksiä. Suom. J.P. Roos. Tampere: Vastapaino.

- Bourdieu, P. 1999. Vastatulet. Ohjeita uusliberalismin vastaiseen taisteluun. Suom. T. Arppe. Helsinki: Otava.
- Bourdieu, P. 2005. The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field. Teoksessa R. Benson ja E. Neveu (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Cambridge: Polity Press, 29–47.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.C. 1977. Reproduction in Education, Society and Culture. Engl.kiel. käännös R. Nice. London : Sage.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D. 1995. Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Suom. A. Antikainen ym. Joensuu: Joensuu University Press.
- Brunila, A. & Vihriälä, V. 2004. Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi maailmantalouden murroksessa. Suomi maailmantaloudessa -selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 19/ 2004. <http://vnk.fi/julkaisukansio/2004/j19-26-osaava-avautuva-uudistuva-suomi/pdf/fi144478.pdf>. Luettu 18.10.2013.
- Burawoy, M. 2006. Julkisen sosiologian puolustus. Suom. U. Kovala. Sosiologia 43 (4), 259–286.
- Carey, J. W. 2010. Lehdistö ja julkinen keskustelu. Teoksessa V. Pietilä ja julkisuuspiiri (toim.) Julkisot, yleisöt ja media: suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista. Tampere: Tampere University Press, 177–194.
- Christians, C.G., Glasser, T.L., Mc Quail, D., Nordenstreng, K. & White, R.A. 2009. Normative Theories of the Media. Journalism in Democratic Societies. Urbana: University of Illinois Press.
- Couldry, N. 2010. Why Voice Matters. Culture and Politics after Neoliberalism. London: Sage.
- de Wit, H. & Adams, T. 2010. Global Competition in Higher Education: A Comparative Study of Policies, Rationales, and Practices in Australia and Europe. Teoksessa L.M. Portnoi, V.D. Rust & S.S. Bagley (toim.) Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon. New York: Palgrave MacMillan, 219–233.
- Deem, R. 2009. Kilpaillako vai eikö kilpailla? 2000-luvun yliopistot valintojen edessä. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.) Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008. Suom. T. Saarinen. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 19–42.
- EK 2010. Menestyvä ja hyvinvoiva Suomi. Kohti eduskuntavaaleja 2011. Elinkeinoelämän keskusliitto. http://www.ek.fi/ek/fi/tutkimukset_julkaisut/2010/5_touko/Menestyva_hyvinvoiva_Suomi.pdf. Luettu 29.12.2013.

- EK 2013. Menestyvä ja hyvinvoiva Suomi. Rakennemuutoksesta kestäväan kasvuun. Ajan-kohtaiset toimet hallituskauden puolivälissä. Elinkeinoelämän keskusliitto. http://www.ek.fi/ek/fi/tutkimukset_julkaisut/2013/2_helmi/Menestyyv-ja-hyvinvoiva-Suomi.pdf. Luettu 29.12.2013.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London: Longman.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Suom. V. Blom & K. Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. 2004. *Semiotic Aspects of Social Transformation and Learning*. Teoksessa R. Rogers (toim.) *An Introduction to Critical Discourse Analysis in Education*. Mahwah (N.J.): Lawrence Erlbaum, 225 – 235.
- Fairclough, N. 2013. *Critical discourse analysis and analysis of politics and policy making*. Luento 31.10.2013, Tampereen yliopisto.
- Fairclough, N. & Graham, P. 2002. *Marx as a Critical Discourse Analyst: The genesis of a critical method and its relevance to the critique of global capital*. *Estudios de Sociolinguística* 3 (1), 185–229.
- Finlex 1153/1/92. Kysymys lukukausimaksujen määräämisestä korkeakouluihin 1.1.1993 alkaen. 30.12.1992. <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/1992/19920433>. Luettu 15.9.2013.
- Finlex 558/2009. Yliopistolaki. 2 §. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090558>. Luettu 16.12.2013.
- Fischman, G. 2008. Introduction. Teoksessa D. Hill (toim.) *Contesting Neoliberal Education. Public Resistance and Collective Advance*. New York: Routledge, 1–8.
- Fiske, J. 1992. *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Suom. V. Pietilä, R. Suikkanen & T. Uusitupa. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel. 2005. *Tiedon arkeologia*. Suom. T. Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Freire, P. 2005. *Sorrettujen pedagogikka*. Suom. J. Kuortti. Toim. T. Tomperi. Tampere: Vastapaino.

- Gee, J. P. 2004. Discourse Analysis: What Makes it Critical? Teoksessa R. Rogers (toim.) *An Introduction to Critical Discourse Analysis in Education*. Mahwah (N.J.): Lawrence Erlbaum, 19–50.
- Giroux, H.A. & McLaren, P. 2001. Kriittinen pedagogiikka. Suom. J. Vainonen. Toim. T. Aittola & J. Suoranta. Tampere: Vastapaino.
- Giroux, H.A. 2007. Strategia yliopiston uuteen haltuunottoon. Suom. J. Suoranta. Teoksessa T. Aittola, J. Eskola & J. Suoranta (toim.) *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä*. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos, 11–22.
- Giroux, H.A. 2010. Neoliberalism as Public Pedagogy. Teoksessa J.A. Sandlin, B.D. Schultz & J. Burdick (toim.) *Handbook of Public Pedagogy. Education and Learning Beyond Schooling*. New York: Routledge, 486–499.
- Giroux, H.A. 2012. *Education and the Crisis of Public Values. Challenging the Assault on Teachers, Students, & Public Education*. New York: Peter Lang.
- Habermas, J. 2004. Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Suom. V. Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Hallin, D. C. 2005. Field Theory, Differentiation Theory, and Comparative Media Research. Teoksessa R. Benson & E. Neveu (toim.) *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity Press, 224 – 243.
- Hallitusohjelma 1987. Pääministeri Harri Holkerin hallituksen ohjelma 30.4.1987. http://valtioneuvosto.fi/tietoavaltioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/holkeri/Hallitusohjelma_-_Holkeri112891.jsp. Luettu 12.7.2013.
- Hallitusohjelma 1991. Pääministeri Esko Ahon hallituksen ohjelma 26.4.1991. <http://valtioneuvosto.fi/tietoavaltioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/aho/fi.jsp>. Luettu 12.7.2013.
- Hallitusohjelma 1995. Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelma 13.4.1995. http://valtioneuvosto.fi/tietoavaltioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponen/Hallitusohjelma_-_Lipponen112834.jsp. Luettu 12.7.2013.
- Hallitusohjelma 1999. Pääministeri Paavo Lipposen II kauden hallitusohjelma 15.4.1999. <http://valtioneuvosto.fi/tietoavaltioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponenII/fi.jsp>. Luettu 12.7.2013.
- Hallitusohjelma 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. <http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/vn/hallitus/vanhasen-hallitusohjelma-2003/fi.pdf>. Luettu 12.7.2013.
- Hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II kauden hallitusohjelma 19.4.2007. <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmathallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>. Luettu 12.7.2013.

- Hallitusohjelma 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011.
<http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/katainen/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>. Luettu 12.7.2013.
- Harju, A. 2009. Sanomalehdet palaavat osaksi kansalaisyhteiskuntaa. Kansalaisfoorumi.net - verkkolehti 7.4.2009. Pääkirjoitus.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/kansalaisyhteiskunta/kansalaisfoorumi.net_kansalaisyhteiskunta/sanomalehdet_palaavat_osaksi-kansalaisyhteiskuntaa.
 Luettu 12.5.2014.
- Haukioja, T., Karppinen, A. & Kaivo-oja, J. 2013. Maksuton yliopistokoulutus – riippakivi vai kansantalouden menestystekijä. Teoksessa J. Leivonen & J. Harju (toim.) Tiedosta kauppatavaraa? Näkökulmia koulutuksen kaupallistumiseen ja kansainvälistymiseen. SYL-julkaisut 2 / 2013. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto, 22–35.
- Hautamäki, A. 2005. Koulutusjärjestelmä reformin tarpeessa. *Aikuiskasvatus* 25 (1), 67–70.
- Heikkinen, V. 2007. Kielen voima. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, V. & Hurme, T. 2008. Hölynpölynimuri. Helsinki: Otava.
- Heinonen, A. 1996. Journalistit sananvapauden portinvartijoina. Teoksessa: K. Nordenstreng (toim.) *Sananvapaus*. Helsinki: WSOY, 225–242.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Herkman, J. 2005. Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinointuminen ja televisioituminen. Tampere: Vastapaino.
- Hilpelä, J. 2001. Uusliberalistisen koulutuspolitiikan aatteellinen tausta. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (toim.) *Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 139–154.
- Hyvärinen, M. 2006. Kerronnallinen tutkimus.
http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf.
 Luettu 9.10.2013.
- Hänninen, V. 1994. Ei toimijaa ilman tarinaa. Teoksessa K. Weckroth & M. Tolkkio-Nikkonen (toim.) *Jos A niin...* Tampere: Vastapaino, 167–179.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jakonen, M. & Tilli J. 2011. Johdanto: Kohti yhteistä yliopistoa. Teoksessa M. Jakonen & J. Tilli (toim.) *Yhteinen yliopisto*. Helsinki: Tutkijaliitto, 9–34.

- Jauhiainen, A. 2010. Koulutusyhteiskunnasta oppimisyhteiskuntaan. *Aikuiskasvatus* 30 (2), 141–145.
- Jauhiainen, A. 2011. Opetustyö ja sukupuoli uusliberalistisessa yliopistossa. *Aikuiskasvatus* 31 (3), 164–173.
- Jokinen, A. 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 126–158.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 75–107.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54–95.
- Jokinen A., Juhila, K. & Suoninen E. 1993. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2006. *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- Juhila, K. 1999. Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 201–232.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 233–255.
- Julkunen, R. 2001. *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kailo, K. 2007. *Irti talousväkivallasta. Reseptejä solidaariseen hyvinvointiin*. Jääli: Kaarina Kailo.
- Kalliokoski, J. 1999. Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa J. Kalliokoski (toim.) *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 37–97.
- Kalliomäki, A. 2005. Tulevaisuuden korkeakoulujärjestelmä. *Korkeakoulutieto: Teema: Ajankohtaista korkeakoulupolitiikkaa* (3), 14–17.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/lehdet/Korkeakoulutieto/korkeakoulutieto0305.pdf>. Luettu 29.12.2009.
- Kansallinen Mediatutkimus 2007.
<http://www.levikintarkastus.fi/levikkitietokanta/index.php>. Luettu 29.9.2013.

- Kansallinen Mediatutkimus 2010.
<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2010.pdf>
 Luettu 29.9.2013.
- Kansallinen Mediatutkimus 2011.
<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2011.pdf>
 Luettu 29.9.2013.
- Kansallinen Mediatutkimus 2012.
<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2012.pdf>
 Luettu 29.9.2013.
- Kansallinen Mediatutkimus 2013.
http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lukija_S12-K13_perustatstat.pdf. Luettu 29.9.2013.
- Karvonen, E. 2004. Näytösjulkisuutta vai demokratiaa? Ilmestynyt: Aamulehdessä Torstai-vieras -aliona 9.12.2004
<http://people.uta.fi/~tierka/Habermas.htm>
 Luettu 4.6.2014.
- Karvonen, E. 2011. Julkkispolitiikko median suurennuslasissa. Teoksessa A. Koivunen & M. Lehtonen (toim.) Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa. Tampere: Vastapaino, 187–218.
- Karvonen, P.1999. Missä on taloustehtin ihminen? Teoksessa J. Kalliokoski (toim.) Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 151–167.
- Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M. 2005. Kenen kasvatus? Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 7–28.
- Kinnari, H. 2013. Miten elinikäisestä oppimisesta puhutaan? Aikuiskasvatus 33 (2), 107–117.
- Kivinen, O., Rinne, R. & Ketonen, K. 1993. Yliopiston huomen. Korkeakoulupolitiikan historiallinen suunta Suomessa. Helsinki: Hanki ja jää.
- KMT 2012 / 2013. Lehdistöiedote. Kansallinen mediatutkimus KMT syksy 2012 / kevät 2013.
http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lehdistotiedote_17.09.2013.pdf.
 Luettu 23.9.2013
- Koistinen, M. 1998. Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 40–63.

- Koivisto, J. & Uusitupa, T. 1989. Antonio Gramsci. Teoksessa J. Kanerva (toim.) *Politiikan teorian moderneja klassikkoja*. Helsinki: Gaudeamus, 59–82.
- Koivula, J., Rinne, R. & Niukko, S. 2009. Yliopistot yrityksinä? Merkkejä ja merkityksiä Suomessa ja Euroopassa. *Kasvatus* 40 (1), 7–27.
- Koivunen, A. & Lehtonen, M. 2005. ”Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen”. *Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat*. *Tiedotustutkimus* 28 (2), 4–27.
- Kolbe, L. 2012. ”Huipulle ja yhteiskuntaan” – oma kulttuuriperintö yliopistojen kilpailuvaliksi. *Tieteessä tapahtuu* 30 (4), 27–34.
- Komppa, J. 2002. Me tiedotamme – kenelle? Teoksessa V. Heikkinen (toim.) *Virkapukui-nen kieli*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 73–84.
- Koski, K. 2007. Katsaus: Mikä kertomus on? Tieteidenvälisyyden haasteita ”kertomusten” tarkastelussa. *Elore: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.* 14 (1). http://www.elore.fi/arkisto/1_07/kos_c_1_07.pdf
Luettu 15.10.2013.
- Koski, L. 2005. Yliopiston arviointiprosessit moraalisenä sääntelynä. *Aikuiskasvatus* 25 (4), 330–333.
- Kunelius, R. 1993. Uskottavaksi tehty teksti. *Uutinen historiassa ja yhteiskunnassa*. *Lisensiaatintutkimus*. Tampere: Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Kunelius, R. 2000. Näkökulmia journalismin tutkimukseen. <http://journalismi.uta.fi/index.php?page=artikkelit&type=artikkelit...>
Luettu 14.11.2011.
- Kunelius, R. 2003. *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kunelius, R., Noppari, E. & Reunanen, E. 2009. *Media vallan verkoissa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Kuoppala, K. 2012. Yliopistoon – yliopistossa – yliopistosta: ”tie kohdusta hautaan”. *Pääkirjoitus*. *Tiedepolitiikka* 37 (1), 4–6.
- Lahti, P. 1997. Hyvinvointi suomalaisten perusarvojen varassa. Teoksessa K. Kajaste (toim.) *Suomalainen mahdollisuus. Näkökulmia hyvinvointimme tulevaisuuteen*. Helsinki: Edita, 174–181.
- Laukkanen, R. & Ollikainen, A. 2001. Kansainvälinen yhteistyö koulutuspolitiikassa. Teoksessa R. Mäkinen & O. Poropudas (toim.) *Irtiotto 90-luvun koulutuspolitiikasta. Koulutuspoliittinen artikkelikokoelma*. Turun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja B:67. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos, 33–60.

- Lehtisalo, L. & Raivola, R. 1999. Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. Porvoo: WSOY.
- Lehtonen, M. 1996. Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, M. 2013. Muutakin kuin talouskasvua. Tieteessä tapahtuu 31 (5), 49.
- Lehtonen, M. 2014. Maa-ilma. Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, M. & Koivunen, A. 2011. Miltä tuntuu todella? Arjen kulttuuriset merkityskamppailut. Teoksessa A. Koivunen & M. Lehtonen (toim.) Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, P. & Ruusunoksa, L. 2006. Kansalaiset mediaa oppimassa – media kansalaisilta oppimassa. Oppimisen näkökulma kansalaislähtöisiin mediahankkeisiin. Aikuiskasvatus 26 (3), 227–235.
- Leinonen, M. 2003. Elämänlaajuinen oppiminen ja eurooppalaisen kasvatuksen perinne. Näkökulmia koulutusajattelun ja -politiikan historiaan Thomas Moren ja Johan Amos Comeniuksen ajattelun pohjalta. Teoksessa P. Sallila (toim.) Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 17–48.
- Liljander J-P. 1999. Pierre Bourdieu. Valikoiva erottautuminen koulutuksessa. Teoksessa T. Aittola (toim.) Kasvatussosiologian teoreetikoita. Uudesta kasvatussosiologiasta oppimisen kriittiseen tarkasteluun. Helsinki: Yliopistopaino, 105–128.
- Lindberg, M. 2012. Kansallinen korkeakoulupolitiikka ja yliopistojen profiloituminen. Tieteessä tapahtuu 30 (3), 18 – 25.
- Lindberg, M. 2013. Koulutuspolitiikan uusliberalisoitumisen vääjäämättömyys? Tieteessä tapahtuu 31 (2), 8–14.
- Lipponen, P. 2013. Suomi kansainvälisille koulutusmarkkinoille. Selvitystyöryhmän muistio. Toimenpideohjelma koulutusviennin edellytysten parantamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013: 9.
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/tr09.pdf>. Luettu 29.12.2013.
- Luostarinen, H. & Väliverronen, E. 1991. Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Tampere: Vastapaino.
- Marginson, S. 2012. Korkeakoululaitos omaehtoisena ja yhteiskunnallisena instituutiona – julkisen ja yksityisen uudelleen arviointia. Teoksessa H. Aittola & T. Saarinen (toim.) Kannattaako korkeakoulutus? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XI kan-

- sallisesta symposiumista 22.2.–23.8.2011. Suom. T. Suontausta. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 19–39.
- Moisio, S. 2012. Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Tampere: Vastapaino.
- Moutsios, S. 2010. Power, politics and transnational policy-making in education. *Globalization, Societies and Education* 8 (1), 121–141.
- Nieminen, H. & Nordenstreng, K. 2012. Sääntely ja viestintäpolitiikka. Teoksessa K. Nordenstreng & O.A. Wiio (toim.) Suomen mediamaisema. 3. täysin uudistettu laitos. Tampere: Vastapaino, 312–333.
- Nieminen, H. & Pantti, M. 2004. Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki-kirjat.
- Nieminen, M. & Tuijula, T. 2011. ”Sen tulee olla palveleva yritys”: opiskelijoiden käsitykset yliopistosta oppimisympäristönä. *Kasvatus* 42 (3), 210–221.
- Nokkala, T. 2007. Constructing the Ideal University. The Internationalization of higher education in the competitive knowledge society. Tampere: Tampere University Press.
- Nori, H. 2012. Koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen yliopistojen porteilla: hakijoiden taustat ja niiden yhteys opiskelemaan pääsyyn. *Tiedepolitiikka* 37 (1), 7–18.
- Nylund, M. 2009. Sairaanhoidtajien työtaistelut ja työmarkkinajulkisuuden muutokset 1954–2007. *Media & Viestintä* 32 (3), 73–89.
- OKM, 2010. Kiinnostuksesta kysynnäksi ja tuotteiksi. Suomen koulutusvientistrategia. Opetus- ja kulttuuriministeriö. www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/koulutusvienti/liitteet/koulutusvientistrategia.pdf. Luettu 15.2.2013.
- OKM, 2011. Korkeakoulujen lukukausimaksukokeilun seuranta ja arviointi. Työryhmän väliraportti I. 21.4.2011
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/lukukausimaksukokeilu/>
Tiedosto on tyyppiä: Microsoft Office Word 97 - 2003 Document – tiedosto.
Luettu 3.9.2013.
- OKM, 2012 a. Bolognan prosessi. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/bologna/>. Luettu 3.9.2013.
- OKM, 2012 b. Korkeakoulujen lukukausimaksukokeilun seuranta ja arviointi. Työryhmän väliraportti II. 30.4.2012.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/lukukausimaksukokeilu/liitteet/Lukukausimaksukokeilun_vxliraportti_II_-_Final.pdf
Luettu 3.9.2013.

- OKM, 2013. Korkeakoulujen lukukausimaksukokeilun seuranta ja arviointi. Työryhmän väliraportti III. 11.2.2013.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/lukukausimaksukokeilu/liitteet/Lukukausimaksukokeilun_valiraportti_III-Final.pdf
 Luettu 3.9.2013.
- Olsen, M., Codd, J. & O'Neill, A-M. 2004. Education Policy: Globalization, Citizenship & Democracy. London: Sage.
- OPM, 2005. Korkeakoulujen ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden maksutyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005: 22.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_282_tr22.pdf?lang=fi . Luettu 29.12.2009.
- OPM, 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007 – 2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriö.
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/kesu_2012_fi.pdf . Luettu 20.9.2013.
- Pakkasvirta, J. 2009. Kun Universitas muuttui projektiksi. Teoksessa T. Tomperi (toim.) Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta. Tampere: Vastapaino, 57–66.
- Patomäki, H. 2007. Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. Helsinki: WSOY.
- Peda-forum-päivät 2013. Opetuksen kulttuurin muutos. Ohjelmaopas ja abstraktit. Peda-forum-päivät 20. – 21.8.2013. Tampere: Tampereen yliopisto ja Tampereen teknillinen yliopisto. Yhteistyössä Campus Conexus (ESR).
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, A-P. 2007. Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia. Median muodonmuutos. Helsinki: Art House.
- Pietilä, J. 2011. Elämästä ihmiselle. 130-vuotiaan Aamulehden historia. Tampere: Kunnallisneuvos C.V. Åkerlundin säätiö.
- Pietilä, K. 2010. Pro yleisö. Teoksessa V. Pietilä ja julkisuuspiiri (toim.) Julkisot, yleisöt ja media. Suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista. Tampere: Tampere University Press, 269–290.
- Pietilä, K. & Sondermann, K. 1994. Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, V. 1999. Julkiso ja yleisö. Tiedotustutkimus 22 (3), 4–13.

- Pietilä, V. 2010a. Pohdintoja julkisesta keskustelusta joukkoviestimissä. Teoksessa V. Pietilä ja julkisuuspiiri (toim.) Julkisot, yleisöt ja media. Suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista. Tampere: Tampere University Press, 373–396.
- Pietilä, V. 2010b. Siltasotaa Tampereella – Julkinen keskustelu Koskenniskan siltahankkeesta. Teoksessa V. Pietilä ja julkisuuspiiri (toim.) Julkisot, yleisöt ja media. Suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista. Tampere: Tampere University Press, 447–475.
- Pietilä, V. & Ridell, S. 1998. Julkea ehdotus ja vähän muutakin. Tiedotustutkimus 21 (1), 95.
- Pietilä, V. & Ridell, S. 2010. Näkökohtia julkisuudesta. Teoksessa V. Pietilä ja julkisuuspiiri (toim.) Julkisot, yleisöt ja media. Suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista. Tampere: Tampere University Press, 353–370.
- Poropudas, O. & Mäkinen, R. 2001. 90-luvun koulutuspolitiikan taustat ja yleispiirteet. Teoksessa R. Mäkinen ja O. Poropudas (toim.) Irtiotto 90-luvun koulutuspolitiikasta. Koulutuspoliittinen artikkelikokoelma. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B: 67. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos, 11–32.
- Poropudas, O. & Volanen, M-V. (toim.) 2003. Kohti asiantuntijayhteiskunnan koulutuspolitiikkaa. Helsinki: Kirja kerrallaan.
<http://www.ksl.fi/files/ast-kopo.pdf>. Luettu 13.11.2011.
- Portnoi, L.M, Bagley, S.S. & Rust, V.D. 2010. Mapping the Terrain: The Global Competition Phenomenon in Higher Education. Teoksessa L.M. Portnoi, V.D. Rust & S.S. Bagley (toim.) Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon. New York: Palgrave MacMillan, 1–13.
- Potter, J. & Wetherell, M. 1987. Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour. London: Sage.
- Price, V. 1992. Public opinion. Communication concepts 4. Newbury Park: Sage.
- Pöyhtäri, R. 2014. Immigration and Ethnic Diversity in Finnish and Dutch Magazines. Articulations of subject positions and symbolic communities. Tampere: Tampere University Press.
- Pöyhtäri, R., Haara, P. & Raittila, P. 2013. Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere: Tampere University Press.
- Rahkonen, J. 2006. Journalismi taistelulenttänä. Suomen Nato -jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004. Tampere: Tampere University Press: Taju.
- Raivio, K. 2007. Suomen yliopistojen kestävä rahoitus pohja. EVA-analyysi. No 1. 14.5.2007.

http://www.eva.fi/wpcontent/uploads/files/1973_EVA_Analyysi_no_1.pdf.
Luettu 23.9.2009.

- Rantala, L. & Ripatti-Torniainen, L. 2013. Julkinen pedagogiikka. Käsitteenmäärittelyä ja ilmiökentän hahmottamista. *Kasvatus* 44 (1), 7–16.
- Retzlaff, S & Gänzle, S. 2008. Constructing the European Union in Canadian News. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 2 (2), 67–89.
- Reunanen, E. 2003. Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampere: Tampere University Press: Taju.
- Richardson, J.E. 2007. *Analysing Newspapers. An Approach from Critical Discourse Analysis*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ridell, S. 1994. Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. *Julkaisuja, Sarja A* 82/1994. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, S. 2000. Ei journalismi ole tärkeää, julkisuus on. Teoksessa E. Noppari & S. Torkkola (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2000. Journalismin tietoyksikkö. Tiedotustutkimus* 23 (1), 144 – 154.
- Ridell, S. 2006. Yleisö. Elämää mediayhteiskunnan normaalina jäsenenä. Teoksessa S. Ridell, P. Väliaho & T. Sihvonen (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 233–257.
- Rinne, R. 2001. Koulutuspolitiikan käänne ja nuorten syrjäytyminen. Mitä tilastot kertovat Suomesta? Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (toim.) *Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 91–137.
- Rinne, R. 2002. Kansallisen koulutuspolitiikan loppu. Teoksessa R. Honkonen (toim.) *Koulutuksen lumo: retoriikka, politiikka ja arviointi*. Tampere: Tampere University Press, 93–119.
- Rinne, R. 2005. Elinikäisen oppimisen retoriikka ja koulutuspolitiikka. Teoksessa P. Sallila (toim.) *Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 219–246.
- Ripatti-Torniainen, L. 2013. Ihminen julkisessa maailmassa. Näkökulmia julkista toimijaa ja julkison muodostumista koskeviin käsitteisiin. *Jyväskylä Studies in Humanities* 201. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ripatti-Torniainen, L. & Hujanen, J. 2012. Julkisojen keskustelu. Julkisen keskustelun muodostuminen ja dynamiikka Helsingin ja Sipoon rajaküistan alkuvaiheessa. *Politiikka* 54 (3), 188–204.

- Rizvi, F. & Lingard, B. 2010. *Globalizing Education Policy*. London: Routledge.
- Ross, K. & Nightingale, V. 2003. *Media and Audiences. New Perspectives*. Maidenhead: Open University Press.
- Ruusunoksa, L. 2009. Kansalaisjournalismi.
<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisjournalismi>. Luettu 20.11.2009.
- Saarinen, T. 2007. Quality on the Move. Discursive Construction of Higher Education Policy from the Perspective of Quality. *Jyväskylä: University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Humanities* 83.
- Saarinen, T. 2008. Position of text and discourse analysis in higher education policy research. *Studies in Higher Education* 33 (6), 719–728.
- Salo, P. 2006. Informaatioyhteiskunnan mummonpoluilla. *Aikuiskasvatus* 26 (3), 180–181.
- Salo, P. 2008. Sivistystä, tiedettä vai urheilua? *Aikuiskasvatus* 28 (1), 2–3.
- Salo, P. & Suoranta, J. 2005. *Sivistyksellinen aikuiskasvatus*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Sandlin, J.A., Schultz, B.D & Burdick, J. 2010. Understanding, Mapping and Exploring the Terrain of Public Pedagogy. Teoksessa J.A. Sandlin, B.D. Schultz & J. Burdick (toim.) *Handbook of Public Pedagogy. Education and Learning Beyond Schooling*. New York: Routledge, 1–6.
- Sauri, T. & Picard, R. G. 2012. Mediatalous. Teoksessa K. Nordenstreng ja O. A. Wiio (toim.) *Suomen mediamaisema. 3. täysin uudistettu laitos*. Tampere: Vastapaino, 35–64.
- Seppänen, J. & Väliverronen, E. 2012. *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Siekkinen, T. & Rautopuro, J. 2012. Kuilun partaalla? Koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevat korkeakouluopiskelijat. Teoksessa V. Korhonen & M. Mäkinen (toim.) *Opiskelijat korkeakoulutuksen näyttämöllä. Campus Conexus – projektin julkaisuja A:1*. Tampere: Tampereen yliopisto, 15–38.
- Silvennoinen, H. 2011. Talouskasvun opit. *Aikuiskasvatus* 31 (4), 242–243.
- Silvennoinen, H. 2012. Yliopisto järjestyksen kourissa. *Aikuiskasvatus* 32 (2), 84–85.
- Silvennoinen, H. 2013. Hyvät tiedot eivät vielä takaa poliittista osallistumista. *Aikuiskasvatus* 33 (1), 2–3.
- Slaughter, S. & Rhoades, G. 2004. *Academic Capitalism and the New Economy. Markets, State, and Higher Education*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

- Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Helsinki: Finn Lectura.
- Sumiala, J. 2010. Median rituaalit. Johdatus media-antropologiaan. Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. 2002. Vuorovaikutus, kokemus, merkitys. Diskursiivisen sosiaalipsykologian mahdollisuudet kokemuksen tulkinnassa. *Psykologia* 37 (5), 372–384.
- Suoranta, J. 2003. Kasvatus mediakulttuurissa. Mitä kasvattajien tulee tietää. Tampere: Vastapaino.
- Suoranta, J. 2006. Aikuisten mediatajun jäljillä. *Aikuiskasvatus* 26 (3), 182–187.
- Suoranta, J. 2007. Kriittinen työläiskasvatus. Teoksessa T. Aittola, J. Eskola & J. Suoranta (toim.) Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos. 167–219.
- Suoranta, J. 2008. Markkinavoimat vastaan kasvatusvoimat. Teoksessa J. Ojajärvi & L. Steinby (toim.) Minä ja markkinavoimat. Yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella. Helsinki: Avain, 67–109.
- Suoranta, J. 2012. Pikapiirto kasvatustieteellisen tutkimuksen sisäisestä työnjaosta. *Tieteessä tapahtuu* 30 (1), 17–22.
- Suoranta, J. 2015. C. Wright Mills – sosiologi, keskustelija ja kriitikko. Teoksessa Mills, C. Wright: Sosiologinen mielikuviutus. Suomennoksen tarkistettu laitos. Helsinki: Gaudeamus, 261–287.
- Suoranta, J. & Ryytänen, S. 2014. Taisteleva tutkimus. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Suorsa, B. 2009. Sanomalehden tehtävä muuttuu.
http://www.kansanuutiset.fi/scripts/edoris.dll?tem=print_&_search_iddoc=1798209 . Luettu 13.11.2009.
- Susen, S. 2011. Critical Notes on Habermas's Theory of the Public Sphere. *Sociological Analysis* 5 (1), 37–62.
- Thompson J. B. 2000. Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age. Cambridge: Polity.
- Tiedote 353/ 2007. Yliopistouudistus vahvistaa kansainvälistä kilpailukykyä. Valtioneuvoston kanslia. <http://vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=211871>
- Tikkanen, T. 2014. Menestyjä vai ahdistuja? *Opettaja* (14), 12–15.
- Tilli, J. 2011. Universitas, auto ja nomos – lakeja, vapautta ja retoriikkaa. Teoksessa M. Jakonen & J. Tilli (toim.) Yhteinen yliopisto. Helsinki: Tutkijaliitto, 166–192.

- Tirronen, J. & Kivistö, J. 2009. Uusi hyödyn aikakausi ja yliopiston kolmas tie. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.) *Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 57–82.
- Tommila, P. 2003. Sanomalehdistön historia. Teoksessa K. Nordenstreng ja O.A. Wiio (toim.) *Suomen mediamaisema*. Helsinki: WSOY, 45–61.
- Tomperi, T. 2009a. Akateemisiä kysymyksiä esipuheen muodossa. Teoksessa T. Tomperi (toim.) *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino, 5–8.
- Tomperi, T. 2009b. Yliopistolaki taustoineen. Koulutuspoliittinen tarkastelu. Teoksessa T. Tomperi (toim.) *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino, 145–202.
- Torkkola, S. 2008. Sairas juttu. Tutkimus terveystjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta. Tampere: Tampere University Press: Taju
- Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 93–121.
- van Dijk, T.A. 1993. Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* 4 (2), 249–283.
- Vanhanen, L. 2013. Kompleksinen ja kiistelty kansainvälistymisen eetos. Teoksessa J. Leivonen & J. Harju (toim.) *Tiedosta kauppatavaraa? Näkökulmia koulutuksen kaupallistumiseen ja kansainvälistymiseen*. SYL-julkaisut 2 / 2013. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto, 36–49.
- Vanttaja, M. 2010. Yliopiston villit vuodet. Suomalaisen yliopistolaitoksen muutoksia ja uudistuksia 1990-luvulta 2000-luvun alkuun. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A: 210. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Varjo, J. 2007. Kilpailukykyvaltion koululainsäädännön rakentuminen. Suomen eduskunta ja 1990-luvun koulutuspoliittinen käänne. *Kasvatus & Aika* 1 (1), 49–69.
- Viren, M. 2011. Ilmainen yliopisto-opetus tiensä päässä. *Tieteessä tapahtuu* 29 (6), 54–57.
- Virtanen, I. 2002. Yliopistojen kolmas tehtävä. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissätiö.
- Virtanen, I. 2012. Tutkimus: Suomalainen luottaa eniten palomieheen vähiten poliitikoon. *Valitut Palat*. Tiedote 25.7.2012.
<http://www.rd.fi/luottamus-ammattien-edustajiin>. Luettu 15.11.2013

- VNK, 2004. Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmataloudessa -selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja. 19/ 2004.
<http://vnk.fi/julkaisukansio/2004/j19-26-osaava-avautuva-uudistuva-suomi/pdf/fi144478.pdf>. Luettu 14.9.2013.
- Vähämäki, J. 2009. Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa. Helsinki: Like.
- Väljärvi J. 2008. Bolognan sopimus ja sen vaikutus suomalaiseen korkeakoululaitokseen. Teoksessa A. Kallioniemi, A. Toom, M. Ubani, H. Linnansaari & K. Kumpulainen (toim.) Ihmistä kasvattamassa: Koulutus – arvot – uudet avaukset. Cultivating humanity: Education - Values – New discoveries. Professori Hannele Niemen juhla-kirja. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 53–67.
- Välimaa, J. 2005. Suomalainen korkeakoulutus kriisissä? *Aikuiskasvatus* 25 (1), 70–74.
- Välimaa, J. 2011. The Corporatization of National Universities in Finland. Teoksessa B. Pusser, K. Kempner, S. Marginson & I. Ordorika (toim.) *Universities and the Public Sphere. Knowledge Creation and State Building in the Era of Globalization*. New York: Routledge, 101–119.
- Väliverronen, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13–39.
- Väliverronen, E. & Kunelius, R. 2009. Vallan näytöksiä vai kriittistä julkisuutta. Journalismi medioitumisen aikakaudella. Teoksessa E. Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 225–247.
- Värri, V-M. 2002. Kasvatus ja ”ajan henki”. *Tulkintoja psykokaapitalismin armottomuudesta*. *Aikuiskasvatus* (2), 92–104.
- Warner, M. 2002. *Publics and Counterpublics*. New York: Zone Books.
- Wetherell, M. 2002. Debates in Discourse Research. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S.J. Yates *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: Sage, 380–399.
- Wodak, R. & Fairclough, N. 2010. Recontextualizing European higher education policies: the cases of Austria and Romania. *Critical Discourse Studies* 7 (1), 19–40.
- Wood, L.A. & Kroger, R.O. 2000. *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. Thousands Oaks: Sage.
- Woodside-Jiron, H. 2004. Language, Power and Participation: Using Critical Discourse Analysis to Make Sense of Public Policy. Teoksessa R. Rogers (toim.) *An Introduction to Critical Discourse Analysis in Education*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 173–205.

- YLE, 2013. Ylen vaikutus internetin uutispalveluiden käyttöön. Taloustutkimus 2013. n=1007.yle.fi/yleisradio/sites/yleisradio/files/ylen_vaikutus_internetin_uutispalvelujen_kayttoon.pdf. Luettu 27.12.2013.
- YLE (2), 2013. Opiskelijajärjestöt: Lukukausimaksu väärä keino houkuttaa veronmaksajia. http://yle.fi/uutiset/opiskelijajarjestot_lukukausimaksu_vaara_keino_houkuttaa_veronmaksajia/6440252?ref=leiki-uu. Luettu 29.12.2013.
- Ylijoki, O-H. 2009. Yliopiston lumo. Teoksessa Tuukka Tomperi (toim.) Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta. Tampere: Vastapaino, 83–92.
- Ylijoki, O-H., Lyytinen, A. & Marttila, L. 2011. Different research markets: a disciplinary perspective. *Higher Education* 62 (6), 721–740.
- Ylijoki, O-H. & Ursin, J. 2013. The Construction of academic identity in the changes of Finnish higher education. *Studies in Higher Education* 38 (8), 1135–1149.

Vuittattu Aamulehden uutisaineisto:

- Apunen, M. / Pokkinen, J. 2007. Uudistajat vastaan säilyttäjät. 2.1.2007. Pääkirjoitus. A 2.
- Apunen, M. / Pokkinen, J. 2007. Maksuille pitää löytyä vastiketta. Pääkirjoitus. A 2.
- Apunen, M. / Pokkinen, J. 2007. Raha yksin ei ratkaise koulutuksen tasoa. Aamulehti 23.9.2007. Pääkirjoitus. A 2.
- Arminen, I. 2007. Suomi on kohta yliopistojen Albania. 14.5.2007. Alakerta A 2.
- Koskinen, M. 2007. Opiskelijan lukuvuoden hinnaksi 3000 euroa. Esitys: Helsingin yliopiston kansleri haluaa lukukausimaksut korkeakouluihin. 15.5.2007. Etusivu.
- Koskinen, M. 2007. Yliopistojen lukukausimaksuja ehdotetaan myös suomalaisille. Koulutus: Helsingin yliopiston kansleri Kari Raivio esittää 3000 euron vuosimaksua. 15.5.2007. Kotimaa. A 5.
- Koskinen, M. 2007. Maksuista nousi heti kova poru. Kommentti. 15.5.2007. Kotimaa. A 5.
- Lehtinen, N. 2007. ”Suomi sulkee diplomaattiset ovensa”. 12.5.2007. Kainalojuttu. A 5.
- Miikkulainen, L. 2014. Maksuja tuloksista riippumatta. *Analyysi*. A 14.
- STT. 2007. Opetusministeri Sarkomaa torjuu lukukausimaksut. Kotimaa.

- Tolvanen, K. 2007. Korkeakoulut: Opiskelulle tulee pian hintalappu. 28.4.2007. Etusivu.
- Tolvanen, K. 2007. Korkeakouluille tulee oikeus periä maksuja opiskelijoilta. Opiskelu: Koulut saavat ryhtyä järjestämään myös maksullista tilauskoulutusta. Kotimaa A 5.
- Tolvanen, K. 2007. Lukukausi yliopistossa maksaisi 2000 – 20 000 euroa. Korkeakoulutus: Maksavia odotetaan Aasiasta, Venäjältä, Afrikasta ja Itä-Euroopasta. 12.5.2007. Kotimaa. A 5.
- Tolvanen, K. 2007. Suurin osa yliopistoista aikoo periä uusia maksuja. Opiskelu: Lukukausimaksu olisi 2000 – 20 000 euroa. 12.5.2007. Etusivu.
- Pokkinen, J. 2007. Yliopistoilla vakava keskivartalolihavuus. 10.3.2007. Ylänurkka. A 2.
- Vuorikoski, V. 2007. Edelläkävijä vai perässähiittäjä? 26.3.2007. Ylänurkka. A 2.
- 17.5.2007. Raiviolta järkevä ehdotus, mutta... Muut lehdet. A 2.

Viiatut Aamulahden Mieli-pide -sivun kirjoitukset:

- Autio, S. 2007. Lukukausimaksuista ei olisi minkäänlaista hyötyä. 13.3.2007.
- Karhu, S. 2010. Opiskelijoiden pitää saada opiskella maksuttomasti. 6.5.2010.
- Laukkanen, E. & Luotonen, V. / Tutkijuuudesta haaveileva. 2007. Opiskelija ei ole asiakas. 26.5.2007.
- Salonen, J. 2007. Lukukausimaksu ei innosta lapsentekoon. 26.5.2007.
- Suonsivu, J. 2007. Raivion malli hukkaasi lahjakkuutta. 17.5.2007.

Päivän tekstarit:

- 2.3.2007. Mauno Voutilainen.
- 16.5.2007. Nimim. Opiskelija.
- 16.5.2007. Nimim. Duunari.
- 17.5.2007. Nimim. Haiskahtaa pahasti.
- 17.5.2007. Nimim. Ei verovaroista.
- 18.5.2007. Nimim. Raivona.
- 20.5.2007. Nimim. Opiskelija.

Muut viitattut uutisoinnit:

MTV3 - STT. 10.9.2001. Raivio esittää koulutusseteleitä yliopistoihin.
<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/raivio-esittaa-koulutusseteleita-yliopistoihin/1966400>
Luettu 25.9.2009.

Voutilainen, L. 2004. Kansleri perää pohdintaa rahoituksesta.
<http://www.helsinki.fi/ajankohtaista/uutisarkisto/7-2004/29-14-25-02>
Luettu 25.9.2009.

Viitattut verkkosivut:

Aamulehti. www.aamulehti.fi. Luettu 7.12.2014.
Alma Media. www.almamedia.fi. Luettu 12.9.2013.
EVA. Elinkeinoelämän valtuuskunta. www.eva.fi. Luettu 27.9.2013.
SYL. Suomen ylioppilaskuntien liitto. www.syl.fi. Luettu 22.9.2013.

Kuviot:

Kuvio 1	Sanomalehti julkisena tilana, s. 59
Kuvio 2	Diskurssin dynaaminen käsite, s. 66
Kuvio 3	Analyysin tasot, s. 69
Kuvio 4	Analyysin vaiheittainen eteneminen, s. 70
Kuvio 5	Sanomalehden uutisaineiston monikerroksinen konteksti, s. 78
Kuvio 6	Lukukausimaksutarinan eteneminen, s. 95
Kuvio 7	Aamulehden lukukausimaksunarratiivia rakentavat diskurssit, s. 159

Taulukot:

Taulukko 1	Sanomalehti ja julkinen pedagogiikka: tehtävät ja mahdollisuudet, s. 56
Taulukko 2	Lukukausimaksu-uutisten otsikot, sijainti lehdessä ja toimijat, s. 113